

Альва Бессі
СИМВОЛ

Альва Бессі
СИМВОЛ
РОМАН

Переклав з англійської
ВОЛОДИМИР МИТРОФАНОВ

**ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ
ЛІТЕРАТУРИ
«ДНІПРО»
КИЇВ — 1972**

И(Амер)
Б53

Alvah Bessie
THE SYMBOL
New York, 1966

КИЇВСЬКИЙ ПОЛІГРАФКОМБІНАТ

7—3—4
348—72М

МОНОЛОГ

(1 березня 1957)

Я знаю — це дуже звичайна історія, але тут уже ніхто не зможе мене критикувати. Адже це історія мого життя. Ви розумієте, що я маю на думці? Мені завжди казали: «Не будь така, як ти є... Це негарно... З тебе ніколи нічого не вийде... Хто ти, зрештою, така?.. Не пий... Не кури... Ходи до церкви... Скажи спасибі, що є хоч хтось, хто піклується тобою, як от я...» Отак завжди казали мені люди.

Аж подумати страшно, скільки людей у той чи той спосіб піклувалися мною, та я сподіваюсь, ви не судитимете їх надто суворо. Напевне, всі вони хотіли мені добра, і я тепер маю доволі досвіду, аби знати, що навіть коли люди здаються лихими, більшість їх зовсім не такі. Атож, по-справжньому лихих людей у світі дуже мало — вони або просто помиляються, або в них

розладнані нерви, а загалом вони стараються, щоб усе було якнайкраще.

Доктор Рубенстайн сказав мені: «Вам треба навчитися *любити* своїх батьків, не можна викреслювати їх із пам'яті, як це зробили ви. Сьогодні вам здається, ніби ви їх ненавидите, але ви не можете ненавидіти їх, якщо ніколи не любили, бо любов і ненависть — це дві сторони однієї монети.

Отож, — сказав він далі (він напрочуд милий чоловік, у нього такі добрі та сумні великі очі, достоту мов у собаки, у такси, — в ті очі поринаєш, наче в море), — для того щоб ви змогли дати собі раду, вам треба воскресити своїх батьків і полюбити їх по-справжньому; лиш тоді ви набудете здатності любити саму себе, а відтак — і інших людей».

Бог свідок, я намагалася любити їх, навіть ще до того, як він мені це сказав. Намагалася майже тридцять років, але це дуже важко для такої, як я, — адже я не якась там велика персона, а просто маленька людина. Я хочу сказати, мені важко було простити своєму батькові (не кажу вже полюбити його) те, що він утік від моєї матері, коли я народилась, а може, ще й перед тим (я так і не знаю точно). Важко було простити їм обом те, що вони не одружились, як інші люди, і думаю, ви також не простили б жінці, якій настільки скаламутився розум, що вона покинула мене.

Насправді вона мене не покинула: її забрали до лікарні, коли мені було два роки. Отож я й казала собі: «Ні, вона не покинула мене, то *не* її провина». Не можна ж звинувачувати людину за те, що вона збожеволіла, так само як і людину, хвору на рак, правда ж?

Але подумайте, в якому становищі опинилась я, дворічна дитина, по суті сирота. Сказати правду, я не пам'ятаю цього, хоч не раз оповідала знайомим, що добре пригадую той день, коли її забрали, а я плакала, кричала, а тоді впала на підлогу й почала молотити ногами, аж доки тітонька Сью взяла мене на руки й сказала: «Ну, ну, Еммаліно, зараз же припини». (Насправді вона не була мені тіткою, але я звала її так. Вона була просто подруга моєї матері, Кори Сміт).

Власне кажучи, я не знаю, чи пам'ятаю ту сцену. Я кажу — «сцену», наче то була сцена з якогось фільму, а не реальна подія. Та коли я думаю, що пам'я-

таю, то це однаково наче пам'ятаю, хіба не так? Як сказав одного разу доктор Рубенстайн: «Коли людина думає, що вона хвора, то вона таки хвора, хоч насправді це й не так».

Я певна, приміром, що пам'ятаю, як до нашого будинку на Гарді-стріт прибилося кошеня і, зазирнувши мені в обличчя, нявкнуло так, наче хотіло щось сказати, і я добре його зрозуміла. Воно хотіло сказати: «Я голодне, і мені болить животик», — отож я пішла до шафки-льодовні, з якої на залізне піддніще завжди натікало повно води, дістала пляшку з молоком і налила йому трохи в блюдечко. Хоч мені було тоді всього два роки, я вже знала, що таке голод та біль у шлунку, і тому зрозуміла, чого хотіло кошеня, а коли воно почало хлебтати молоко, я гірко заплакала.

«Це дуже цікаво, — сказав доктор Рубенстайн з очима такси. — Як ви гадаєте, чому ви заплакали? Ви мали почувати радість — адже ви зробили кошеняті добро, чи не так? Ви мали тішитись, бачачи, як воно хлебче молоко, і потім, коли воно муркотіло у вас на руках. Воно ж муркотіло, правда?..»

Я й сама іноді муркотіла (Том звав мене кицею, та й багато чоловіків так мене звали), але тільки не тоді, коли це годилося б. Скажімо, кішка муркоче, коли добре попоїсть або коли хтось завдасть собі клопоту погладити її чи почухати за вухами, отож і мені годилося б муркотіти, коли Том гладив чи пестив мене, але я ніколи цього не робила.

Я ніколи не любила його пестошів, проте дивна річ — самій мені хотілося пестити його. Чоловіки помиляються щодо мене. Вони кажуть, що я сластолюбна, — судячи з мого вигляду й ходи, — та й сама я так гадаю (недарма ж бо мене звуть секс-бомбою!), і мені завжди хотілося пестити чоловіків — не тільки Тома, а й Келвіна, і Бака, і Люка, і особливо Філа, котрому я завдячую всім, чого я досягла, якщо я справді чогось досягла. Не знаю...

Філ був набагато старший за мене — здається, чи не вдвічі — і слабував на серце. Він завжди сміявся й казав: «Не чіпай мого серця, кицю», — а я й собі сміялась у відповідь: «Це я мала б казати тобі». Але люди оббріхували нас. Усі в Голлівуді казали — ви ж знаєте, як там люблять пащекувати: «Цей Філ Бамбергер доконає себе, злигавшись з таким дівчиськом».

Та навіть коли правда, що я спала з ним, то брешуть ті, хто каже, ніби він помер у моєму ліжку, бо мене тоді з ним не було. Він поїхав сам до Ла-Кінти й навіть зателефонував мені звідти, щоб спитати: «Ну як ти там, кицю?» — а через дві години по тому помер уві сні, як я дізналася згодом.

Я справді любила Філа, хоча мені були неприємні його пестоші, а я мусила прикидатися, ніби це не так. Я любила його так, як любила б свого батька, Еда Сміта, коли б могла його любити. Любила й була вдячна за все, що він для мене зробив. Адже саме він проклав мені шлях у кіно — а це ж таки неабияк! Він стоптав не одні черевики, оббиваючи пороги продюсерів. «Ви повинні взяти цю дівчинку, — казав він. — Вона має щось за душею. У неї є чарівливість, з неї вийде кінозірка». Минуло багато часу, перше ніж вони визнали, що Філ мав рацію, — вже тоді, коли його давно не було на світі.

Я ніколи не вірила серйозно Філовим запевненням, ніби в мені є чарівливість і з мене вийде кінозірка. Коли він звав мене кицею, мені було смішно, бо насправді я почувала себе мишеням. Пригадую, якось він узяв мене з собою на студію «Брати Уорнери», де йому треба було про щось порадитися з одним письменником, інтереси якого він представляв. Ми зайшли до кабінету, Філ відрекомендував мене, а тоді вони вдвох одійшли до вікна й стали розмовляти про свої справи.

Філ відрекомендував мене й іншому письменникові, що сидів у тому ж таки кабінеті, симпатичному літньому чоловікові (мені завжди більше подобались літні чоловіки, аніж молоді), і той кивнув головою, коли він назвав моє ім'я. Я скромно сіла на канапу, однак той старший письменник знову втупив очі в якісь папери на своєму столі — певне, то був сценарій, — і так ні разу більше й не позирнув на мене за весь той час, що я там була.

Він нічого для мене не важив, але я хотіла, щоб він подивився на мене, — тоді я не почувала б себе таким нікчемним мишеням, — але він цього не зробив. Я була тоді прикро вражена, і мені цікаво, чи пам'ятає цей письменник оту сцену в його кабінеті (бачите, я знову сказала «сцену»: й досі уявляю собі життя наче якийсь кінофільм, хоч добре розумію, що це зовсім

не так), і якої він думки про мене тепер, і чи знає, що я та сама дівчина, яка сиділа в його кабінеті, а він на неї і не глянув.

Та хоч я й почувалася мов мишеня, проте завжди мріяла стати кінозіркою, відколи себе пам'ятаю. Коли мати покинула мене, я деякий час жила з тітонькою Сью, а тоді вона сказала, що не може більше опікуватися мною, і я опинилась у сирітському притулку. Я ніби й досі чую отой ядучий дух карболки — її там уживали, прибираючи. Потім мене брали в прийми у багато домів, і названі батьки завжди, бувало, казали: «Ось тобі п'ятнадцять центів, піди в кіно. Сидиш тут, мов кара господня...» І я йшла в кіно, бо так мені казала матуся Мейбл.

Я ходила в кіно, мабуть, по чотири-п'ять разів на тиждень, навіть коли була ще зовсім мала, і захоувалася в усіх кінозірок, яких бачила на екрані, — і в жінок, і в гожих чоловіків (матуся Мейбл казала: «Гожий той, хто чинить гоже»). То були Кларк Гейбл і Гаррі Купер, Грета Гарбо і Джеймс Стюарт, Керол Ломбард і Джоан Кроуфорд — не пригадую жодного її фільму, якого б я не бачила, — а згодом і Мерлін Монро. Я бачила її в «Небезпечних літах» — першому фільмі, де вона з'являлася в невеличкому епізоді й промовляла чи не єдине слово «хелло».

Коли я в шістнадцять років познайомилася з Томом, «хелло» теж було єдине слово, яке я спромоглася з себе видобути. І ви знаєте, що він мені сказав? «Вам що — кицька язика відкусила?» А я заплакала, так само як тоді, коли кошеня хлебтало молоко.

З цього ви можете подумати, що я взагалі була тонкосльоза, але це неправда. Здається, після того випадку з кошеням я ніколи більше не плакала аж до шістнадцяти років, до того дня, коли Том отаке мені сказав. І якщо ви знаєте когось із сиріт, вони вам скажуть, що їх нелегко довести до сліз, так само як і мене (я достоту мов круто зварене яйце!). Бо коли ти сирота, ти мимоволі звикаєш до самотності, зневаги та кривди — це факт. (А от Бак був *м'яко* зварене яйце). Звикаєш до того, що названа мати — твоя повновладна господиня, і коли вона каже: «Ану забирайся геть з очей, байстрия, набридло мені бачити твою брудну пику!» — ти не плачеш. (Це було ще

задовго до матусі Мейбл, і я не пам'ятаю, як звали ту жінку).

У шість років ти, можливо, вибереш момент, коли вона знов одвернеться до плити, покажеш їй язика й мовиш подумки: «Іди ти к бісу!» А коли підростеш більша, то пошлеш її ще й далі, якщо тобі дозволить виховання. Але ти уже вмієш жити своїм власним, уявним життям і, коли схочеш, можеш зробити його собі зовсім іншим. Так було й зі мною.

Бо, як каже доктор Рубенстайн, коли людина не має свого життя, вона іноді змушена його собі вигадувати, але водночас вона не може не усвідомлювати, що живе в примарному світі й що реальний світ зовсім не такий.

Я спитала: «То ви гадаєте, саме через це я хотіла стати кінозіркою?» — і він сказав, що можливо. Тільки він не сказав просто: «Можливо», — він ніколи так не каже. Він сказав: можливо і навіть дуже ймовірно, що я цілком поринула в те життя, яке бачила на екрані (мабуть, так само, як могла б поринути в його очі), і вирішила зробити його своїм, бо воно було куди ліпше від того, яким я жила насправді.

Я могла бути кожною з отих прекрасних жінок в їхніх прекрасних домівках, могла носити їхні гарні сукні (матуся Мейбл казала: «Краса — це тільки шкаралупа»), могла чарувати всіх отих гожих чоловіків, виходити за них заміж, і вони забирали мене від усього того осоружного життя, що ним я жила, миючи посуд у сирітському притулку, чи навіть і в названих батьків, яким хтось — чи не Лос-Анжелеська окружна рада — платив за моє утримання і для яких я була карою господнею.

В одній п'єсі Кліффорда Одетса (колись мене з ним познайомили) є місце, де один персонаж каже, начебто вичитавши з газети: «Ось тут якийсь чолов'яга вкортив собі віку. Залишив записку: «Для всіх я був карою господнею».

Отож, коли одного вечора матуся Мейбл (на той час вона була моя названа мати) привела в дім Тома в його морській уніформі й сказала мені: «Я хочу познайомити тебе з Томом Келлі», — я одразу ж уявила його собі одним з тих кіногероїв, який мав забрати мене геть від усього мого осоружного життя, що, зрештою, він і зробив.

СЦЕНА 1

(Серпень 1943)

Томові Келлі було двадцять два роки. Діставши відпустку з військово-морської авіабази в Лос-Аламітосі, він приїхав до міста, де сподівався знайти якусь дівчину, щоб весело згаяти з нею вільний вечір,— певна річ, не таку, як оця дуркувата недоріка з диким ім'ям Еммаліна, котру йому накинули.

Але місіс Мейбл Томас була двоюрідна сестра його матері, він мав номер її телефону, а що нікого більше в місті не знав, то й подзвонив їй — просто із ввічливості. А місіс Томас сказала: «Чом би тобі не скочити на трамвай, Томе, та не приїхати сюди, в Інглевуд? Я познайомлю тебе з гарною дівчиною, моєю... племінницею».

«Хто її знає, що воно за таке»,— думав Том, коли вони сіли в автобус, щоб поїхати до міста на танці в «Паладіум» — місіс Томас сказала, що вона чудово танцює. Хто їх знає, отаких панночок з ляльковим личком та великими карими очима... Дівчина була видимо певна, що голубий светрик дуже гарно облягає її фігуру, отож він обернувся на сидінні й дивився на неї.

— Хелло,— мовив він.

— Хелло...— озвалася вона й замовкла. І лиш по довшій паузі пробурмотіла: — Я вже казала «хелло»... к-коли ми познайомились.

— Що це з вами? Кицька язика відкусила?

І тут, на превелике його збентеження,— адже в автобусі було повно людей,— вона раптом залилася слізьми, і Том не знав, що йому робити чи казати. Він сидів, утупивши очі просто себе, сподіваючись, що ніхто в автобусі цього не помічає, і дівчина скоро заспокоїлась. Том почув, як вона шморгає носом, і радше збагнув, ніж побачив, що вона витирає очі хусточкою, яку дістала з червоної сумки із штучної шкіри. Трохи перегода він зважився поглянути на неї, і вона всміхнулася.

— Отак воно краще,— мовив він.— Що це на вас найшло?..— Тоді подумав, що каже не те, і перевів розмову на інше: — Можна, я зватиму вас просто Еммаліна?

— Звітть мене Емма,— відказала вона й зморщила носика — дуже мило, як здалось йому з першу мить, але потім він пригадав, що точнісінько так завжди робила якась кінозірка — чи то Джін Артур, чи, може, Джун Елісон.

Так чи інакше, а вона робила цю гримаску ще кілька разів протягом вечора, і він розважив, що коли вона й не перейняла її у Джун Елісон (вона ж бо казала, що часто ходить у кіно), то, мабуть, хтось сказав їй, що це дуже мило.

Виявилося, що вона й справді чудово танцює: вона виробляла багато таких па, що він не міг їх навіть повторити, хоч і вважалося, ніби він веде її. Це почало його дратувати, бо він був певен, що вона робить їх не задля нього. Хлопці, що юрмилися довкола, за-примітили її й почали запрошувати, і деякі з них танцювали так само добре, як і вона.

Ще дужче він дратувався під час перерв, коли якийсь кощавий молодик, що його всі називали Сінатрою, вставав і хапався за мікрофон, наче без цього не міг встояти на ногах, а Емма сиділа, розтуливши вологі уста, й не зводила з нього очей, а на Тома не звертала ані найменшої уваги.

Коли той Сінатра закінчував пісню, дівчата з публіки (Емма була не самотня) щодуху верещали: «Фре-е-енкі-і-і!» — так наче їх хтось тискав, а Емма, обернувшись до Тома, казала:

— Ну хіба він не *божественний*?

— Як на мене, не таке він уже й добро.

— О-он як? — промовила вона тоном великосвітської дами з кінофільму. — А по-моєму, він ч-чудовий. Він уже заживає слави.

— А що ж у ньому такого чудового?

— Н-ну... — мовила вона. — Я не знаю...

— Він не вмів співати.

— Зате він добре держить ритм, — не вгавала Емма. — Тут, розумієте... тут головне декламація.

— Що?

— Ну, те, як він робить паузи між словами й таке інше — видно, що він усе це *відчуває*.

Том дедалі дужче дратувався. Емма помітила, що він випив багато пива, — сама вона не взяла до рота ані краплі. А ще по кількох танцях він сказав:

— Ходімо звідси...

— Як хочете,— озвалася вона.

Вони перейшли пішки до Голлівуду й спинилися на розі, споглядаючи перехожих. Вулицею проїхала машина, і раптом Емма вигукнула:

— Це ж Джоан Кроуфорд, ви бачили?

— Не розігруйте мене,— відказав Том.

— Ні, правда,— мовила вона, широко розплющивши заяскрілі очі.— Я впізнала б її хоч де. Колись я бачила її зблизька. У неї такі величезні очі!

— Як ви могли побачити її очі, коли вона сиділа в закритій машині?

Вона не могла цього пояснити, але вона справді бачила Джоан і одразу її впізнала. Їй стало трохи прикро, що Том не повірив їй, бо він їй начебто сподобався, хоча й кепсько танцював і був не дуже го-віркий.

— А от я не впізнав би її, коли б вона навіть наїхала на мене,— сказав Том.— А як ви дивитесь на те, щоб піти вихилити по скляночці пива?

— Чи не забагато ви п'єте?

— А ви зовсім не п'єте, еге?

Вони все ще стояли на розі. Раптом він подивився на неї і спитав:

— Та й хто ви така, щоб мене вчити? *Мати* ви мені, чи що?

Тепер вона по-справжньому образилась і промовила як могла гордовитіше:

— По-моєму, вам би слід п-провести мене додому, бо година вже пізня.

На її превеликий подив, він свиснув таксі і, коли воно спинилося, з перебільшеною гречністю допоміг їй сісти — так, наче вона була сама Джоан Кроуфорд, а він — король екрана, Кларк Гейбл, що й досі служив у війську, але, як казали, невдовзі мав повернутися й знову зніматись у кіно.

Том сказав водієві її адресу. Вони проїхали мовчки добрий десяток кварталів, перше ніж Емма обізвалася знову:

— Д-до Інглеводу страх як далеко...

Том нічого не відповів — усе дивився у вікно з свого боку, і вона подумала: «Тепер він образився, а я ж цього зовсім не хотіла. Він сам винен, що розмовляв зі мною так нечемно. От Кларк Гейбл, той

ніколи б не сказав такого дамі — він, певне, сказав би, як в отому фільмі: «Повірте, моя люба, все це пусте».

— Я х-хотіла сказати,— вела вона далі,— це дуже дорого...— Він обернувся й поглянув на неї, і вона зніяковіло затнулася на половині фрази, але все ж спромоглася так-сяк докінчити: — С-себто, їхати д-до самого Інглеводу.

Він ледь помітно всміхнувся й сказав:

— А це вже мій клопіт.

Вона скористалася з нагоди й запитала:

— Ви багато літаєте?

Том не вельми приязно зиркнув на неї і відказав:

— Ні. Я в наземній команді. Та й кому охота літати? Скоріше вб'ють — ото й тільки.

— О-о...— мовила вона.

Вони знову замовкли. Аж раптом він повернувся, рвучко обняв Еммаліну й притиснувся устами до її уст. Вона не пручалася, але й не відповідала на поцілунок і сиділа, міцно стуливши губи. Він майже одразу пустив її і пробурмотів більше сам до себе, аніж до неї:

— Навіть цілуватися не вміє...

Решту дороги їхали мовчки. Коли Том допоміг їй вийти з машини й рушив за нею посипаною гравієм стежкою, Емма сказала:

— Н-не треба проводити мене далі.

— Моя мати завжди казала, що даму слід провести до самих дверей,— озвався він.

Він, напевне, залишив би її на ганку, але матуся Мейбл сама відчинила двері, неначе весь час чатувала за ними, й спитала:

— Ну як, діти, добре погуляли?

— Авжеж,— мовив Том.

— Заходь, я почастию тебе кавою з печивом,— сказала йому місіс Томас.

— Ні, дякую,— відказав Том.— Мені ще далеко їхати до бази.— І рушив назад до машини, що стояла на місці, ніби він просив зачекати його.

— Ну що ж, тоді прощайте,— мовила Еммаліна й помахала йому рукою.

Він теж махнув їм через плече й зник у темряві.

Матуся Мейбл дивилася, як дівчина заходить у кімнату, а тоді причинила за собою двері й спитала:

— Це правда?

- Що п-правда?
- Що ви добре погуляли, розтелепо.
- Та мабуть.
- А ти не знаєш?

Чомусь — вона сама не могла збагнути чому — присутність матусі Мейбл бентежила Еммаліну, і їй хотілося швидше піти в свою кімнату, але жінка взяла її за руку й повернула обличчям до себе.

— Ану дивись мені у вічі, панночко.

Еммаліна звела очі на місіс Томас і подумала: «Яке бездушне в неї обличчя...» Але не сказала нічого. Вона ще дужче збентежилась, щоки її спалахнули, і вона знала — так, ніби вже почула це, — про що її зараз запитають.

— Він цілував тебе?

Еммаліна подумки кивнула, наче хотіла мовити: «Я ж вам уже казала», — одначе вголос відповіла:

— Ні.

— Брешеш.

Еммаліна мовчала.

— Брешеш, кажу. — Місіс Томас відступила на крок, подивилася на дівчину й мовила: — Чого це ти надягла такого облиплого светра?

— Ви ж бачили його, к-коли я йшла з дому.

— А, то ти ще огризаяєшся! — сказала місіс Томас, і Еммаліна аж сахнулася назад, ніби названа мати хотіла накинутись на неї.

— Він цілував тебе, кажи?

— Ні.

Місіс Томас підступила до неї, вхопила її за зап'ястки й сказала:

— Ану дихни на мене.

Еммаліна покірливо відкрила рота й видихнула повітря. Місіс Томас кивнула головою і пустила її руки.

— Можеш іти спати, — мовила вона.

— Дякую.

Еммаліна відчинила двері до маленької кімнатки за кухнею, та нараз спинилася, бо матуся Мейбл заговорила знову.

— Ти знаєш, — мовила вона, — було б зовсім не зле, якби ти вийшла заміж за цього хлопця.

Еммаліна обернулася і, вражено розтуливши уста, подивилася на названу матір.

— Нема чого світити на мене очима, вельможна панянько,— сказала місіс Томас.— Не знаю, хто ще схоче оженитися на такій, як ти.

— М-ми ж тільки сьогодні познайомились,— ледь чутно промовила Еммаліна.

— Він приїде ще.

— Н-навіть.

— Чому це навіть?

Еммаліна мовчала.

— Чому навіть, я питаю?

— Зд-дається, я не дуже йому сподобалась.

— Он як? Чому ж це?

— Не знаю.

— А що ж ти знаєш? Хоч що-небудь ти знаєш?

— Ні.

— Ні — *хто*? Ні — *собако*?

— Ні, мем.

— Ні, *матусю* Мейбл!

— Ні, м-матусю,— мовила Еммаліна.

— Завтра тобі до школи,— сказала місіс Томас, і Еммаліна кивнула, неначе то було хтозна-яке відкриття. Відтак повернулася, зайшла в свою кімнатку й зачинила за собою двері.

Засвітивши лампочку, що звисала зі стелі, мов стигле яблуко на довгому черешку, вона підійшла до дзеркальця над туалетним столиком і подивилася на себе. Тоді зробила великі очі й випнула груди, так що светрик обтягнув її ще щільніше, ніж перед тим.

«А що, можу й заміж,— подумала вона.— Можу й заміж, *матусю* Мейбл. Але як же ти зможеш, коли він більше не приїде? Він приїде ще. Чого б це йому приїздити? Не дуже ти йому сподобалась. «Навіть цілуватися не вміє»,— сказав він. І не пробував навіть помацати тебе за груди, як хлопці в школі, коли цього ніхто не бачить. Повірте, моя люба, все це пусте...»

Обличчя, що відбивалося в дзеркалі, було зовсім непоказне, але вона подумки промовляла до себе, стягаючи через голову светра: «Ти прекрасна. Ти прекрасна й жадана... і довіку хочу я із тобою бути вдвох, день і ніч, тільки з тобою, день і ніч...»

МОНОЛОГ

(3 березня 1957)

Я не хочу про це думати. Тож, природна річ, не хочу й писати. Але доктор Рубенстайн сказав, що я повинна пригадати собі цей випадок і навіть розповісти про нього. А що в його присутності у мене нічого не виходить, то він порадив: «Може б, ви описали це в отому своєму щоденнику», — і я сказала, що спробую.

Та що, як я раптом помру і хтось знайде цю книжечку? Що про мене подумають? (Матуся Мейбл не раз казала: «А що, як ти попадеш під машину й тебе підберуть у брудній білизні?») Чи не подумають: «Ну й соромітниця ж вона була»? Звісно, ніхто не може винуватити мене за те, що сталося, коли мені було тільки дев'ять років, але якщо я думатиму й писатиму про це, та й про все, що було згодом, через багато років... що тоді?..

— Вам треба думати про це, — сказав доктор, — бо це один із чинників, що зумовили все ваше подальше життя. Це дуже позначилося на ваших почуттях, так само як і те, що вас покинула мати — нехай і несамохить, — а перед тим і батько; так само як і роки життя в сирітському притулку та в приймах.

Коли він скінчив своє пояснення, я сказала:

— Слухайте, докторе, мені не збагнути всіх цих речей.

— А мені й не треба, щоб ви їх збагнули, — відказав він.

— Все воно для мене наче релігія, — мовила я. — А я давно в неї не вірю.

— Це не релігія, — заперечив він. — Це щось ніби медична процедура або, коли хочете, лікувальна бесіда — можете вважати й так.

— Тоді поясніть мені ось що, — попрохала я. — Ви кажете, людину формують події перших шістьох років життя, а все, що трапляється з нею далі, — це лише випадкові впливи...

— Не розумійте мене так буквально, — відповів він. — Я казав, що дитячі враження, навколишнє середовище та зв'язки — це головне, що визначає особистість людини. Але ж *оте* сталося, коли вам було

дев'ять років, чи не так? І то була, безперечно, травма, тяжкий удар.

— Чому ж тоді люди, виховані в тій самій сім'ї,— брати й сестри, що мають один дім і одних батьків, які живуть з ними й люблять їх,— чому вони обертаються неоднаковими особистостями й різняться між собою?

— Бо те, що розумієте під середовищем ви, і те, що розумію я,— це різні речі. Середовище — це не тільки дім, батьки й родинні стосунки. Це також і індивідуальна біологічна спадковість, своя в кожної дитини, хоч би то були навіть близнята. І оця самотність біологічна спадковість зумовлює різне світосприйняття й різну реакцію на навколишні чинники — дім як такий, вулицю, місто, школу, де вчиться людина, інших людей, з якими вона зустрічається і які впливають на неї, а вона в свою чергу впливає на них.

— Це я розумію,— озвалась я.

— А коли так,— сказав він,— ви зрозумієте й те, чому ота подія так сильно вплинула на вас. Можливо, вона не менше вплинула б і на будь-яку іншу дев'ятирічну дівчинку, але ж ви були до всього особлива дитина, правда?

Ще б пак не особлива. То був, як я пам'ятаю, перший дім, куди мене взято в прийми,— ба навіть не дім, а маленький domeк, одначе в ньому мешкало принаймні троє дорослих і я. Та ще кошеня. Господарями були мої названі батьки, татусь Джо і... матуся Една — ага, ось як її звали! Крім них, там був ще один пожилець, старий чоловік, якого звали... ну от, тепер я забула його ім'я!..

Він завжди читав біблію, і всі вони читали біблію перед вечерею й примушували мене казати молитви. Пам'ятаю, як мені вперше загадали:

— Еммаліно, сьогодні ти скажеш молитву.

Вони згорнули руки перед себе на вкритому липкою цератою столі. Я зробила те саме, похилила голову й мовила:

— Молитва...

Їхні голови враз сіпнулися догори, наче їх смикнули за мотузку. Всі гнівно вступились у мене, і матуся Една промовила:

— Так молитов не кажуть.

— Я не знаю, що таке молитва. Ви звеліли мені сказати молитву, то я й сказала: «Молитва»...

Той старий завжди був удома, навіть коли матуся Една й татусь Джо ішли на роботу, і щоразу, як я, вернувшись із школи, поминала крісло-гойдалку, в якому він звичайно сидів, він сіпав мене за кіску й сміявся.

Отож одного дня, коли я хотіла обійти його крісло ззаду, щоб він не зміг мене сіпнути, він засміявся і спитав:

— Еммаліно, ти мене боїшся?

— Ні,— відказала я,— не боюся.

— То йди сюди,— мовив він.

Я підійшла.

— Стань отут,— звелів він і, взявши мене за руки, поставив перед себе, а тоді спитав: — Ти хороша дівчинка?

— Еге ж,— мовила я,— буваю хороша.

— А бога ти шануєш?

— Так.

— І щовечора молишся, навіть коли ніхто не чує?

— Бог чує,— сказала я.

— Молодець,— мовив він.— Це правда, і ти завжди про це пам'ятай. Він усе бачить, усе чує і сам він скрізь суший.

— Навіть у цукерниці?

— Навіть у цукерниці.

— Чудне місце, як для нього,— сказала я.

Старий засміявся, а тоді — він усе ще не пускав мої руки — підняв мене й посадовив собі на коліна. Від нього дивно ткнуло чимось кислим, і мені це не сподобалось, але він почав гойдатися в кріслі разом зі мною (насправді він був не такий уже старий — років, мабуть, сорока п'яти, як я тепер пригадую), і мені стало приємно й тепло в нього на руках.

Трохи отак погойдавшись, він сказав:

— Я чув, що ти обіцяла матусі Едні й татусеві Джо. Сподіваюсь, ти додержиш свої обіцянки.

— Якої обіцянки?

— Ніколи не курити, не пити, не лаятись і не згадувати всього ім'я господнього. Обіцяла?

— Обіцяла,— мовила я.

— І виконуватимеш свою обіцянку?

— Еге...— відказала я і затнулася, бо він зробив щось таке, що я аж скрутилась у нього на колінах.

— Що ви робите? — спитала я.

— Не бійся, тобі буде хйорше, — відказав він.

І справді, він почав гладити мене, й мені стало хйорше. Але він робив щось іще, чого я не бачила, — тільки відчувала, що він перестав гойдатись і вовтузиться в кріслі.

— Ой, мені боляче! — сказала я.

— Потерпи трохи, зараз не буде боляче, — промовив він.

Я намагалася злізти з його колін, але він обхопив мене рукою і не пускав. Я стала пручатись, і він сказав:

— Ану сиди тихо, мала відьмо, ти мені заважаєш!

І тут мені стало так боляче, що я аж зойкнула, але його рука стискала мене, наче лещатами. Я заверещала з переляку, і він затулив мені рота другою рукою, так що я мало не задихнулася. Я не могла й ворухнутись, а тим часом за кожним його порухом мене пронизував нестерпний біль, від якого я, здавалось, от-от помру.

Потім він нараз пустив мене, і я звалилася з його колін на підлогу. Він допоміг мені встати й звелів:

— Іди помийся, і щоб нікому ані слова, а то я уб'ю тебе. — Тоді повернув мене обличчям до себе, нахилився і, дивлячись мені просто у вічі, промовив: — Ти чула? Якщо скажеш хоч кому-небудь... я тебе уб'ю. *Ножем заріжу!*

Я побігла до ванної і замкнула за собою двері... Та тепер я вже не боялась його, і, тільки-но матуся Една вернулася з роботи, я сміливо поминула кімнату, де він сидів у своєму кріслі й пильно зирив на мене, зайшла до кухні й розказала їй про все.

Вона втупилася на мене, вражено розтуливши рота, а потім запитала:

— Що це ти говориш?

Я повторила свою розповідь.

І раптом вона замахнулася й ляснула мене по обличчю. Тоді схопила за руку, потягла до умивальника й вимила мені рота борним милом, примовляючи при цьому:

— Та як ти *смієш* казати таке про містера Уолтерса! (*Оце його ім'я!*) Містер Уолтерс — добрий, богобоязливий чоловік, він щодня ходить до церкви, не курить, не п'є, не ласться... Та він і *подумати* про таке не годен!.. Якщо ти ще раз скажеш це хоч комусь, я уб'ю тебе... Ти чуєш — *уб'ю!*

Отож я нікому більше про це не казала, аж доки відкрилася Томові, а от докторові Рубенстайну й досі не можу відкритися, хоч він чи не єдина в світі людина, якій слід би все це розповісти. Але я розумію, що він має на думці, коли каже, що то був для мене удар, який зумовив мою вдачу (себто, як я гадаю, змінив її),— адже коли я вийшла заміж за Тома, я була лиш на якихось сім років старша.

Можливо, я вчинила це тому, що хотіла назавжди покинути дім матусі Мейбл, де почувала себе такою нікчемною та нікому не потрібною і де мене тримали тільки тому, що округа платила за це гроші, і завжди полишали на саму себе.

Бог свідок, я таки добре на неї працювала: мила поеуд, шарувала підлогу, лагодила одяг, готувала їжу, коли вона казала, що їй болить голова, була в неї на побігеньках, протирала вікна, застеляла ліжка, прала білизну.

Отже, ми все-таки одружилися, бо він справді приїхав ще і нібито вподебав мене дужче.

— Давай поберемося, бо скоро мене пошлють за океан,— сказав він.

Я заперечила:

— Це не причина, щоб одружуватись. Мені тільки шістнадцять років, і матуся Мейбл каже, що в мене ще молоко на губах не обсохло.

— Ну то й що? — не вгавав він. — Тобі ж не все життя буде шістнадцять, а я... а мені ти однаково подобаєшся, хоч би я й не мав нікуди їхати.

Він дуже запалився, казав, що забере мене на свою базу в Лос-Аламітос, що я буду дружиною морського авіатора (він був тоді старшиною команди), житиму в маленькому будиночку біля самої бази й щодня бацитиму літаки.

То був справді гарненький будиночок, але, перше ніж у ньому оселитися, ми взяли шлюб у священника. Я була в білій сукні та білій вуальці, що мали символізувати мою дівочу чистоту, і мене аж жаром поймає на думку, що насправді я вже не чиста. Та чи так воно було? Адже тоді, в дев'ять років, я не знала, що робить зі мною містер Уолтерс, хіба не так?..

Потім ми вирушили у двадцятичотиригодинну весільну подорож до мотелю поблизу Лагуна-Біч.

Виявилось, що навіть так далеко од міста знайти

пристановище дуже важко — давався взнаки великий приплив приїжджих робітників на навколишні військові заводи, — але мотель був надто пишний, і, поки Том записувався у портъ, я помітила біля конторки й інших людей, що навіть не мали при собі ніякого багажу. Та ніхто, здавалося, на те не зважав і нікого ні про що не запитував.

Ми зайшли до бару, і Том примусив мене випити коктейль з джином, дуже міцний, від якого мені запаморочилось у голові. Потім ми вечеряли в ресторані, і під нами гуркотіли океанські хвилі, отож я ледве чула, що каже мені Том. А втім, говорив він небагато, тільки раз по раз підморгував до мене та час від часу кивав то на ту, то на ту парочку за сусідніми столиками й двічі написав на паперовій серветці: «Вони не одружені»... «І оті не одружені». А тоді: «А ми одружені!».

Повечерявши, ми пішли до своєї кімнати і цілу ніч чули, як гуде під нами океан, — принаймні я, бо майже не спала тієї ночі. Том зайшов слідом за мною, одразу ж схопив мене в обійми й почав розстібати мій дорожній костюм. Я заплакала, а він сказав:

— Не плач, я не зроблю тобі нічого лихого.

(Пригадую, я десь днями писала, що майже ніколи не плачу, а оце згадала, що тієї ночі теж плакала).

Тоді я заплакала ще дужче й сама незчулась, як розказала йому все про містера Уолтерса. Том зіціпив зуби й глухо мовив:

— Ти тільки скажи мені, де він, і я *вб'ю* цього мерзенного сучого сина, от щоб я так жив!

Я відказала, що не знаю, та й справді не знала.

Трохи перегодя я пішла до ванної і перевдягнулася в білу крепдешинову нічну сорочку, яку мені подарувала матуся Мейбл. Коли я повернулася, Том був уже в ліжку. Та тільки-но він обняв мене, як я враз наче заціпеніла й мало не закричала вголос. Я подумки умовляла себе: «Адже це роблять усі одружені люди, і ти повинна коритись йому», — але перед очима мені, хоч би як я міцно їх заплющувала, весь час стояло ошкірене обличчя містера Уолтерса...

— Обними мене, кицю, — мовив Том (оце тоді мене вперше названо кицею).

— Не можу, — сказала я.

— Неправда, можеш.

Я пробувала це зробити, та щоразу мені геть одбирало м'язи, і я не могла й ворухнутися. Нарешті він дав мені спокій і ліг на спину.

Тоді я обняла його й погладила по обличчю. Потім поцілувала в щоку й сказала:

— Я люблю тебе, Томе...

СЦЕНА 2

(Осінь 1943 — зима 1945)

То був гарненький будиночок, чи краще сказати хатинка, поблизу авіабази в Лос-Аламітосі, і Еммаліна годинами сиділа на крихтному ганку, спостерігаючи, як злітають і кружляють над аеродромом літаки, що практикувались, як казав Том, на аварійній посадці. Вона майже хотіла, щоб і Том був в одному з тих літаків, і уявляла собі, ніби то він сидить за штурвалом, поважний, як інші пілоти, у шкіряному шоломі та захисних окулярах, і суворо дивиться вперед, вирулюючи до лінії, звідки вони знімаються в повітря, коли черговий на сигнальній вежі дає їм зелене світло. Їй ніколи не набридало дивитись, як злітають у небо літаки — то було дуже захопливе видовище.

Та, звісна річ, Том не був пілотом і не думав ним ставати. Він був старшиною в одній із наземних команд, звичайним собі механіком, але коли вона згадувала, що життя отих хлопців у літаках Н-3-Н, які ще звалися «Жовтою грозою», залежить від Тома, їй трохи легшало на душі.

Чимало часу витрачала вона й на те, щоб вишарувати дочиста дерев'яну підлогу в будиночку та лінолеум у кухні, а тоді приймала душ, пудрилася лавандовою пудрою і надягала чисту сукеньку та батистовий фартушок з мереживом, щоб, коли Том прийде вечеряти, зустріти його на порозі, як годиться добрій дружині за порадами жіночих журналів.

«Бог мені свідок, я стараюся бути доброю дружиною», — часто думала Еммаліна, чекаючи, коли Том прийде додому, пропахлий бензином, яким він змивав з рук мастило.

Переступивши поріг, він одразу йшов під душ (ван-

ни в будиночку не було), а коли вертався, то гучно, вдаючи мисливського собаку, втягував носом повітря і промовляв:

— Як ти божественно пахнеш, кицю!

І вона розуміла, що знову зробила помилку, бо запах лавандової пудри видимо впливав на нього так само, як впливав на неї голос Френкі, коли вона чула його в «Паладіумі» чи по радіо біля кухонної плити.

— Ой, н-не займай мене! — казала вона, підносячи руки, щоб захистити зачіску. — Я цілісінький д-день ходила з накрученим волоссям, щоб бути красивою.

— На біса ж уся ця краса, коли вона не для мене? — запитував Том.

— Для тебе.

— То чому ж мені тоді не можна тебе займати?

— Ой, ну тебе! — сміялася вона.

Тоді він обнімав її і починав відтісняти до спальні (що була не більша за кухню чи душеву), та вже десь через місяць подружнього життя він завжди робив це з пустотливим виглядом, немовби остерігався неминучого відкоша, і так воно насправді й було.

— Ми ж іще не повечеряли, — казала Емма. — А я п-приготувала тобі щось смачненьке.

— То після вечері? — запитував він з широкою хлоп'ячою усмішкою.

— Кожному овочеві свій час, — відказувала вона.

Він вважав це за напрочуд дотепний жарт і слухняно вгамовувався, бо знав, що й після вечері вона скаже, що в неї болить голова чи поперек, або що вона стомилась, або що просто погано себе почуває.

В той чи той спосіб вона завжди примудрялася лягти в ліжко раніш за нього і вдавала, ніби вже спить. А коли він торкався її, голосно стогнала, відсувалася чи так тяжко зітхала, неначе хотіла сказати: «Ну як ти можеш бути такий бездушний — будити мене, коли я так солодко сплю?..»

Отож Еммаліна не дуже здивувалася, коли відчула справжню полегкість, дізнавшись про те, що Тома Келлі нарешті посилають на Тихоокеанський театр воєнних дій. Адже вона мало не першого дня по одруженні зрозуміла, яку зробила помилку.

Їй було всього сімнадцять років, коли Том зі своїм авіазагоном вирушив у ту далеку дорогу й, судячи

з усього, опинився на якомусь авіаносці у відкритому морі. Незабаром вона почала одержувати од нього листи, але в них не говорилося ні де він, ні навіть що робить. Найбільше, про що вона дізнавалася з тих коротких листів, було таке:

«Кицю, у мене все гаразд. Сподіваюся, що й ти живеш непогано. Турбуватись за нас не варто — це однаково нічого не дасть. Хлопці тут хороші: один за всіх і всі за одного, як три мушкетери, — це, звісно, жарт. Бережи свою красу й не спіймайся на гачок».

«Бережи свою красу, — подумала вона, розглядаючи себе в дзеркалі. — Де там у мене та краса! Хіба що груди гарні, ото й тільки». І вона для сміху дістала голубого светрика, в якому була того першого вечора з Томом, і натягла його на себе.

Тепер він був на неї ще тісніший, ніж тоді. Вона трохи покрутилася та повихилялася перед дзеркалом і навіть тихенько загарчала на себе.

Жити самій було нудно, хоча й не так обтяжливо. Знайомі молоді жінки, чоловіки яких теж були у війську, запрошували її до себе, і вона вряди-годи заходила до них на чашку кави. Іноді вони пропонували піти разом у бар, та вона завжди відмовлялась. То було не місце для порядної заміжньої жінки, бо там нікого й не побачиш, крім отих підстарків, що так і дивляться, аби когось підчепити; що ж до питва, то його вона аж ніяк не полюбляла.

Отож вона здебільшого сиділа вдома. Перекази за Томовим атестатом надходили справно. Гроші то були не бозна-які, але їй вистачало. Знічев'я вона раз чи два навіть поїхала провідати матусю Мейбл, але виявилось, що розмовляти їм нема про що.

Тоді вона взялася читати газети й книжку віршів, що її Том залишив удома, хоч сам, як видно, в неї й не заглядав, бо сторінки були геть усі зіплені. Книжка називалася «Рубаї Омара Хайяма», і Еммаліна навіть запам'ятала несамохіть кілька віршів. Деякі з них їй дуже подобались, хоч вона й не зовсім розуміла, про що там ідеться. От хоч би таке:

Приходь, кохана, хай дзвенить кришталь,
І хай горять і каяття, і жаль
В огні весни. А час неначе птах —
Крилом змахне й летить в далеку даль.

Вона подумала: «А мені є в чому каятись?» Відколи вони з Томом побралися, вона більше жодного разу не була в церкві. Та й Том, хоча вважався католиком і сам би це потвердив, якби його спитали, до церкви теж не ходив.

А вірш той, мабуть, означав, що життя дуже коротке й нема чого гаяти час, нарікаючи на нещасливу долю, а треба шукати веселощів і розваг. І скажуть же таке!..

А от інший вірш чогось нагадував їй про Тома й завжди навіював смуток. Але що б він міг означати?

Йдучи моріжком, радісна, як май,
Гостям вина, о Сакі, наливай.
Та ставши там, де був і я такий,
Ти келиха пустого не чіпай.

Який це був «такий»? І хто це Сакі? Том казав, що в Японії так зветься горілка... Еммаліна не могла збагнути, чому її так смутить цей вірш, коли, звісно, не вважати, що отого, хто «був такий», хоч який би він там був, уже нема серед живих. Тим-то він і казав не чіпати пустого келиха, так само, як на поминках ніхто не чіпає стільця, де колись сидів небіжчик.

Вона тепер часто думала про смерть і взяла собі за звичай щодня читати в газетах жалобні повідомлення, хоч ніколи не натрапляла там на знайомі імена. Та чиє ім'я вона шукала? Містера Уолтерса? Матусі Мейбл? Ні. На саму гадку про те, що вона може хотіти чиєїсь смерті, її поймав сором. Але вона тут-таки усміхалась і заспокоювала себе дотепною вигадкою: а може, вона шукає в тих повідомленнях своє власне ім'я!..

Одного дня, переглядаючи, як звичайно, повідомлення про смерть, вона перегорнула сторінку й, побачивши рубрику «Потрібні на роботу», знічев'я перебігла її очима. Матуся Мейбл колись казала, що доки повернеться Том, їй слід би переселитись у місто — мовляв, нема чого сидіти коло тої бази, де завжди повно моряків, що тільки й дивляться, як би підчепити дівчину. А тут їй саме впало в око оголошення про те, що парашутній фабриці в Інглебуді потрібні на роботу жінки. Вона нічогісінько не знала про війну, чула тільки, як Том казав, що японцям і німцям треба дати чосу, але чому — він не казав. Та коли вже він десь

там важить життям задля перемоги в цій війні, то, певно, і їй годилося б докласти до цього рук.

«Ой, Еммаліно,— мовила вона сама до себе,— облиш ти ці вигадки. Ти просто змудилась, ото й тільки».

І все ж вона сіла в інглевудський автобус і поїхала на парашутну фабрику. Там їй сказали, що її навчать складати й пакувати парашути, аби зберегти життя «нашим відважним хлопцям» у військовій та морській авіації (отже, й Томові).

І її навчили. То була марудна робота, але часом вона почувала втіху, працюючи разом з іншими дівчатами. Стоячи біля довгого стола й жваво щебечучи між собою, вони розправляли велике нейлонове полотнище й дбайливо та рівно згортали його, як їх навчено. Потім чекали, доки прийде контролер, огляне їхню роботу й кивне головою, а вже тоді запаковували парашут у ранець, і інший робітник забирав його геть.

Час від часу контролер загадував почепити запакованого парашута до стелі, смикав за кільце, і з ранця випадав маленький парашутик-рушій, тягнучи за собою велике полотнище. Еммаліна розуміла, що це контрольна проба, але за кожною з них їм доводилось розпаковувати весь парашут і робити все наново, а то була неабияка морока.

Матуся Мейбл запрошувала Еммаліну оселитися в неї, але та відмовилась і знайшла кімнату в мебльованому будинку за кілька кварталів од фабрики. Інші дівчата збиралися найняти гуртом цілий будинок і пропонували їй пристати до них, та хоч вона була одним одна, щось у її душі прагнуло самотності, отож вона відмовила і їм.

Кожен її день і кожен вечір був достоту такий самий, як попередні. Вранці вона прокидалася за дзвінком будильника, надягала светр і комбінезон, пов'язувала голову строкатою хусточкою і пішки прямувала до фабрики. І навіть у таку рань чоловіки — здебільшого немолоді, робітники сусіднього авіазаводу — посвистували до неї з машин та автобусів, а то й просто на вулиці. Вона не звертала на них ані найменшої уваги, наче це й не її стосувалося. Ішла собі далі своєю дорогою, не озираючись по боках, і спинялася лише перед фабричною прохідною, випнувши груди,

на яких був пришпилений значок-перепустка. Іноді старий вартовий в уніформі злегенька стукав пальцем по тому значкові й казав: «Бачу, бачу — все на місці», — і вона сміялася.

Вечорами вона ходила в кіно. Фільми про війну і жажали її, і водночас захоплювали. Вона закохалася у Вена Джонсона в «Тридцять секунд над Токіо», а тоді в Гамфрі Богарта, Реймонда Мессі та Дейна Кларка у «Північноатлантичній битві» — в усіх трьох разом. Був січень, десь у Європі точилися запеклі бої, і це було жахливо. На фотографіях у газетах і в кінохроніці вона бачила, як німці розстрілювали з кулемета полонених американців, обеззброєних та безпорадних, і раділа, що Том не солдат.

Та хто зна, де він був у тому Тихому океані, — адже там також палахкотіла війна, і у відкритому морі, і навколо Філіппінських островів. У кіно часто показували хроніку, зняту з авіаносців, і вона бачила, як пікірують японські літаки, як вибухають бомби на палубах військових кораблів, як шугають до неба величезні стовпи вогню та чорного диму і як матроси мечуться по палубах, а іноді й борсаються у воді, охоплені полум'ям палаючого бензину.

Листи від Тома надходили не часто, а коли й надходили, були датовані десь перед трьома тижнями, а то й перед місяцем. Отож хто міг сказати, де він був на той час? Ніхто. Емма щиро потерпала за нього, бо десь через місяць, як він поїхав, почала думати, що, мабуть, вона тоді помилялась, а насправді все-таки любила його.

Том був завжди такий добрий до неї. Він ніколи не сварився на неї, як, бувало, татусь Томас на матусю Мейбл. Щоправда, коли вона уникала його пестощів, він дувся, мов скривджений хлопчисько, але ніколи не ображав і не силував її. В таких випадках вона часто почувала каяття і зрештою поступалася, хоч самій їй усе те було не дуже до вподоби.

Одного дня, за два чи три місяці по тому, як вона стала до роботи, на фабрику прийшли кілька газетярів і почали розмовляти з дівчатами. Серед них був фотограф, що не звертав ніякої уваги на їхні запитання, а все розглядався довкола, неначе когось шукав.

— Що це ви тут робите? — запитували репортери в дівчат, і ті, як одна, відповідали те саме:

— Допомагаємо війську.

— А у вас хтось є у війську, любонько? — зверталися репортери до кожної зокрема і чули у відповідь:

— Чоловік...

— Брат...

— Батько...

— Дядько й двоюрідний брат...

Репортер підійшов до Емми.

— І у вас хтось воює, крихітко?

Вона кліпнула очима й відказала:

— М-мій чоловік, Том.

— З вигляду ви надто молода як на заміжню жінку, — зауважив репортер.

— Я в-вже рік як одружена.

— Де ж ваш чоловік, голубонько?

— Десь на Тихому океані. Він у військовому флоті.

Тепер і чоловік з фотоапаратом розглядав її, тоді мовив до репортера:

— Ану, Бобе, нехай вона сяде на стіл.

Вони всадили її на стіл, і фотограф клацнув апаратом.

— А тепер випніть груди, крихітко.

Вона збентежилася, проте зробила, як їй сказали. Їй було ніяково, але водночас вона почувала простодушну гордість, бо таки мала що випнути, чого не можна було сказати про більшість її товаришок по роботі (Том називав таких дівчат «сухоребрими кралями»).

Вони зняли її зі столу, а тоді, спитавшись дозволу в цехового майстра, начепили на неї укладений парашут і загадали пройтися між столами.

Іти було незручно: важкий ранець з парашутом теліпався за спиною і бив її по ногах.

— Підтягніть його! — сказав фотограф.

— Не треба її займати, — втрутився репортер. — Так природніше.

— А с-скажіть, — раптом запитала Емма, — н-навіщо ви оце фотографуєте?

— Для преси, — почула вона у відповідь. — Ваше фото надрукують в усіх газетах та журналах, і, побачивши вас, наші доблесні фронтовики враз піднесуться духом.

— Та й не тільки духом... — докинув фотограф.

— Цить, ти! — спинив його репортер. — Можливо,

це фото побачить і ваш чоловік,— знов обернувся він до Емми.— А коли ні, ми дамо вам окремий відбиток, і ви надішлете йому.

Коли вони пішли, інші дівчата трохи покепкували з Емми, але вже другого дня вона забула про цю пригоду, навіть не згадала більше ні разу, і коли десь за два тижні раптом побачила своє фото — та ще й кольорове, на всю першу сторінку недільного випуску «Екземінера», — то добру хвилю вражено дивилася на нього, перше ніж упізнала себе.

Дивлячись на фотографію, вона відчула, як шалено забилося їй серце. То був знімок, де вона сиділа на столі в цеху, випнувши груди, а внизу стояв підпис:

МІС ПАРАШУТИСТКА 1945

Під фотографією було кілька рядків, в яких говорилося:

«Еммаліна Келлі з Інглевуду. (Не тіштеся надіями, хлопці! Вона — *misic* Келлі, і чоловік її воює на Тихому океані). Еммаліна працює укладальницею парашутів на фабриці в передмісті Лос-Анжелеса, і товариші по роботі одностайно обрали її «Міс Парашутисткою 1945 року». Наші доблесні вояки її ще не бачили, але тепер побачать, і ми певні, що вони так само одностайно визнають її найкращою партнеркою до стрибків з парашутом».

«Ото дивина! — подумала Емма, не зводячи очей з фото.— Ніхто ж мене не обирав. То все вони самі понавигадували!»

СЦЕНА 3

(Весна — літо 1945)

Коли Емма й сподівалася, що після того фото в газеті на неї посиплються запрошення — в манекенниці чи навіть, дасть бог, на кінопроби («Я ж таки гарненька», — подумала вона, але одразу відкинула цю думку як нескромну), — то дійсність швидко привела її до тямй. Ніхто не телефонував до неї і не казав: «Це Гаррі Коун з «Коламбії»... чи Джек Уорнер... чи Дарріл Занук... Я бачив ваше фото, негайно приїздіть на студію».

Але самий цей факт спричинився до відчутної зміни в її одноманітному житті. Жоден з тих небагатьох чоловіків, що працювали разом з нею на фабриці, тепер не проминав нагоди зачепити її: «Гей, міс парашутистка!..» — або навіть двозначно підморгнути: «Може, пострибаємо разом, га?» Та куди важливіше було те, що вона сама думала з цього приводу.

Вона купила десять примірників недільної газети. Один надіслала поштою матусі Мейбл, а з другого вирізала своє фото й, наклеївши його на картон, поцепила на стіні поряд з невеличким дзеркалом, аби мати змогу порівнювати два обличчя, що дивилися на неї.

То таки були *два* обличчя, бо того, на фотографії, вона ніколи раніш не бачила. Мабуть, міркувала вона, таким незнайомим воно вийшло через спалах фотолампи, з якою її фотографовано, а може, й через кольорові фарби, що ними був надрукований той знімок у газеті.

У неї лишилося ще вісім примірників газети, і вона не знала, що з ними робити, отож ретельно повірзувала свої фото й поклала їх у шухляду з білизною: мовляв, може, колись придадуться.

Титул «Міс Парашутистка 1945 року», хоч її ніхто на таку не обирав, та й взагалі гадки про це не було, зробив її іншою людиною. Тепер вона була не просто Еммаліна Келлі, дружина військовослужбовця, що пробував десь за тисячі миль і що його обличчя їй уже важко було собі пригадати, навіть маючи на туалетному столику оправлене фото. Вона ніби знову народилася на світ. Газета дала їй ім'я і титул, тож тепер вона стала, як оті дівчата, чиї фотографії вона бачила раніш: «Міс Нейлон 1944», «Міс Літакобудівниця» (тих останніх було безліч — чи не на кожному авіаційному заводі в країні).

Вона, звісно, розуміла, що насправді цей титул нічого не важить, однаке «Міс Літакобудівниця» й «Міс Парашутистка» були, безперечно, почесніші, патріотичніші наймення, аніж «Міс Нейлон» чи «Міс Яблучний Пиріг», — адже їх обрано підносити моральний дух фронтовиків, людей, що ладні віддати життя за Америку — так, як зробив це сам президент, що помер у квітні того року, в розпалі війни, мов солдат на своєму посту.

Раптом вона згадала про Тома й надіслала і йому одну вирізку зі своїм фото — зрештою, йому також слід було її побачити. Потім у неї сяйнула нова думка.

Вона купила кілька великих гарних конвертів, знайшла в телефонній книзі розділ «Рекламні агентства» і, вибравши навмання чотири, — їх було там багато, — послала кожному свою фотографію з коротеньким листом на напахченому лавандою папері:

«Я хотіла б дістати місце манекенниці у вашому агентстві. Якщо визнаєте за можливе використати мене, прошу зателефонувати на доданий номер. Еммаліна Келлі, «Міс Парашутистка 1945».

Унизу вона приписала номер телефону мебльованого будинку.

Вже другого дня, коли, повечерявши в кафетерії, вона вернулася додому, господиня сказала, що їй дзвонив якийсь чоловік і залишив номер телефону. Навіть не заходячи до своєї кімнати, Емма подалася до загального апарата, що висів на стіні в коридорі, й набрала той номер.

— Слухаю, — обізвався в трубці грубий чоловічий голос.

— Це Еммаліна Келлі, — сказала вона. — Мене п-просили зателефонувати на цей номер.

— Рибонько! — вигукнув голос, нараз пожвавівши. — Я залюбки вас *використаю*! Зараз же приїдьте сюди, і ми з вами так попрацюємо, що аж жарко стане.

Емма збентежено спитала:

— П-пробачте... З ким я розмовляю?

— Яке це має значення, кицю? Я високий на зріст, чорнявий і гожий з виду. Коли хочете, я сам приїду до вас. У мене є ваша адреса... і ще дещо, чого вам бракує.

— Яке це агентство? — холодно спитала вона.

— «Фалос сервіс».

— Я н-не писала до такого. Як ваше прізвище, пане?

— Писали, рибонько, писали, а то б звідки мені знати ваш номер? Мене звуть Джо Товкач.

— Як?

— Роджер Бахур.

— П-пробачте, — мовила вона, — але я... я вже знайшла місце, — і повісила трубку.

Вона зрозуміла, чого хотів незнайомиць, і була дуже засмучена — принаймні увесь той вечір. Та коли вже хоч один чоловік — нехай і дурисвіт — добачив щось принадне в її фотографії (ниций негідник!), то цілком можливо, що вона дістане пропозицію і від справжніх агентств, — треба лише мати терпіння.

Десь днів через два їй зателефонував ще хтось. Він назвався Пітером Пірсом, але голос більше скидався на жіночий. Втім, таке ім'я було в назві одного з чотирьох агентств, до яких вона написала, — «Ательє Пітера Пірса».

— Я хотів би подивитися на вас, — сказав голос. — З газетної вирізки судити важко. Коли вам зручно зайти?

— Н-ну... вдень я працюю на парашутній фабриці.

— Я прочитав вашу анкету, голубонько. То ви манекенниця чи укладальниця парашутів?

— Я *хочу* бути манекенницею.

— Тоді приходьте якось після роботи.

— Я п-прийду завтра.

— Як вам зручніше, — мовив він знудженим тоном.

Ту ніч вона погано спала і цілий день на роботі була неуважна, так що наглядка двічі вичитала їй:

— Ви розумієте, панночко, що від вашої роботи залежить життя котрогось із наших пілотів?

— Пробачте.

— «Пробачте»! — перекинула її наглядка. — Може, ви скажете це його вдові й малим сиріткам?

Емма стояла, вражено розтуливши уста, а наглядка суворо попередила:

— Глядіть мені, міс парашутистко, щоб не виліти вам звідси без парашута.

Після роботи Емма переодяглась у жіночий кімнаті в свою найкращу сукню, а тоді сіла на трамвай і поїхала в Голлівуд. Зробивши дві пересадки, вона дісталася до рекламного агентства на бульварі Ля Сьєнега.

Пітер Пірс не тільки мав жіночий голос, але й виглядом та манерами скидався на жінку. Тільки-но Емма назвала себе, він уперся руками в боки й вигукнув:

— О боже, де ви взяли цю жакливу сукню?

— М-мені здавалося, вона гарна, — пробелькотіла Емма, відчуваючи, як на очі їй навертаються сльози. — Я к-купила її в «Мей Компані».

— Ну гаразд, — мовив Пірс. Він поволі обійшов

навколо неї, потім звелів: — Перейдіть-но кімнату, сядьте в оте крісло, а тоді встаньте й поверніться назад.

Емма зробила, як він сказав, та перше ніж вона вернулася, Пірс зауважив:

— Ви не вмієте ні стояти, ні ходити, ні навіть сидіти як слід.

Вона на мить остовпіла, тоді рушила до дверей.

— Куди це вас понесло, голубонько? Ану зараз же верніться.

— Ви мене образили.

— То й що? Хіба вас ніхто досі не ображав?.. Отже, ви ніколи не позували для реклами, правда?

Вона мовчала.

— Не знаєте, як рекламують білизну? А капелюшки, панчохи, верхній одяг?

Вона похитала головою.

— Фігурка у вас непогана, — зауважив він. — Трохи заширокі плечі, але загалом пристойна. Можливо, я час від часу вдаватимусь до ваших послуг. Номер телефону в мене є.

По цих словах він повернувся до дверей невеличкого суміжного кабінету, і Емма зрозуміла, що вона може йти.

Пірс і справді двічі вдався до її послуг. Одного разу він зателефонував їй і, коли вона з'явилася другого дня, зробив кілька знімків її ніг — хоч вони й трохи худі, сказав він, проте для реклами панчіх саме те, що треба (панчохи він дозволив їй забрати собі).

Другого разу він сфотографував її руки в довгих чорних рукавичках, з келихом шампанського (рукавички він також віддав їй). Раптом пройнявшись співчуттям до цієї, як він називав її подумки, бідної дитини, Пірс порекомендував її кільком іншим агентствам, що не тільки фотографували манекенниць, але й часом посиляли їх демонструвати моделі одягу в «Істерн-Коламбії» та «Вілшірі».

Саме в тій останній крамниці з Еммою першого ж дня сталася прикра пригода. Коли вона перевдягалася у вишукану шифонову нічну сорочку та довгий і пишний пеньюар, до гардеробної зайшов замовник і схопив її в обійми.

То був дужий чоловік, хоча й трохи надміру гладкий. Він так міцно поцілував Емму, що уста їй мимо-

волі розтупились. А коли вона, задихаючись, все-таки спромоглася відвернути голову, він пробурмотів:

— Ого-о-о... ну й солоденька!

На якусь мить він необачно випустив її з обіймів, і Емма ляснула його по щоці. Вона не сумнівалася, що він тут-таки вижене її геть, але він засміявся і сказав:

— Коли ти, крихітко, хочеш показувати тут моделі, тобі доведеться показати мені куди більше.

Вона вражено втупила в нього очі й бовкнула зопалу:

— Дідька лисого я вам п-покажу, добродію!

— І дуже прогадаєш, ціпонько,— мовив він.— У мене чимала клієнтура в кінопромисловості, і мені досить підняти телефонну трубку, щоб влаштувати то-бі пробу.

— От с-собі й влаштовуйте,— почула вона власну відповідь.— К-кажуть, Борисові Карлову набридло вже грати Франкенштейна¹.

— Дуже дотепно,— сказав він.— Тобі б у комедіях виступати.. Ну, а тепер приберися і йди покрути задком перед публікою.

Емма твердо поклала собі, що ніколи більше не працюватиме у «Вілшірі», а щодо кінопроб — то коли вже хтось інший може їх для неї влаштувати, це потрапить зробити й вона сама.

Вона пішла до фотоательє на Ферфаксі і, витративши частину своїх заощаджень, замовила дванадцять великих глянсуватих фотографій. На кожній з них вона написала: «Еммаліна Келлі, міс Парашутистка 1945», — і розіслала їх по акторських агентствах, повиписувавши адреси з газетних оголошень. До кожної фотографії приклала аркушик напахченого лавандою паперу зі словами: «Хотіла б зніматися в кіно», — й написала свою адресу.

Одна дівчина з фабрики сказала, що, коли вона хоче пробитися в кіно, їй треба піти на центральну акторську біржу, але Емма відказала, що бути статисткою вона не збирається.

— Еге, то, може, ти хочеш розпочати просто з головної ролі?

¹ Страшна потвора, персонаж однієї із серій так званих «фільмів жахів».

— Н-ні, але я знаю, що могла б зіграти, якби мені випала нагода.

По кількох дальших тижнях вона почала думати, що, можливо, та дівчина таки мала рацію. Ніхто не телефонував їй до мебльованого будинку, не надсилав листа чи телеграми, а коли вона сама заходилась обдзвонювати ті агентства, виявилось, що лише в двох пам'ятали про одержані від неї фотографії, та й то сказали: «Коли будете потрібні — викличемо».

Час від часу надходили листи од Тома, і Емма, як вірна дружина, щоразу відписувала йому. Та от на початку серпня, прочитавши в газеті, що на два японські міста скинуто особливі бомби, від яких у кожному загинуло понад сімдесят тисяч чоловік, вона без чиеїсь підказки зрозуміла, що війні скоро кінець (Німеччина капітулювала ще в травні), і це страшенно стурбувало її.

Звісно, було жахливо, що вбито стільки людей, а надто як подумати, що в тих містах, як і скрізь, напевне було багато безпорадної малечі... Та ось через кілька днів Емма одержала ще одного коротенького листа від Тома, де він натякав, що, можливо, недалеко уже той день, коли вони знову будуть разом. «Не знаю, як і дочекаюся, щоб знову міцно обняти тебе, моє мале бісеня,— писав він.— Чи не підгулювала ти там, поки мене не було?»

Він просив відписати йому на той самий номер військової пошти, і по трьох днях роздумів Емма нарешті послала йому такого листа:

«Любий Томе!

Звичайно, я буду дуже рада, коли скінчиться війна і ти повернешся додому цілий та здоровий. Ні з ким я тут без тебе не гуляла і взагалі ні з ким не водилася, відколи ти поїхав. Я день у день працюю на фабриці, а часом ще трохи позую фотографам для реклами — не гола, звісно, ти ж мене знаєш. Вони фотографують мої ноги в панчохах, іноді руки, а ще, трапляється, показую моделі одягу у великих крамницях. Приємно приробити зайвих грошенят, і я всі їх поклала в банк, тільки трохи витратила на фотографії. Себто сфотографувалася, щоб послати знімки в деякі агентства. Ти ж мене знаєш, Томе,— я завжди мріяла грати в кіно,

отож, коли мене обрали «Міс Парашутисткою 1945» (як тобі це сподобалось?), я й подумала собі: а чому б ні? Коли мене вважають такою гарненькою, щоб вміщувати моє фото на першій сторінці в газеті (звісно, сама я не маю себе за таку вже красуню), то, може, дадуть мені змогу спробувати сили і в кіно? Чому б ні? Адже там знімаються й гірші од мене, хіба не правда?..»

І тільки одіславши листа, Еммаліна збагнула що ані словом не обмовилася про свої почуття до Тома й не сказала того, що хотіла. Бо насправді вона хотіла йому сказати: «Любий Томе, я зовсім не певна, що ми пасуємо одне до одного. Себто, я маю на увазі, що ми так мало прожили разом і ледве знаємо одне одного. Як по правді, то я навіть не можу пригадати, який ти — і взагалі, і з вигляду,— хоч би й дивлячись на твою фотографію на туалетному столику».

Та, звісна річ, не можна ж написати такого чоловікові, що воює десь ген на Тихому океані, захищаючи свою країну й тебе особисто, і ти навіть не знаєш, чи живий він досі, чи, може,— відверни, господи,— уже й загинув. А тим часом Емма почувалася, наче в пастці: вона вважала за свій обов'язок знову стати Томові дружиною, скоро він повернеться, хоча й знала напевне, що не має ані найменшого бажання бути ні Томовою дружиною, ні дружиною будь-кого іншого.

Вона написала неправду, що ні з ким без нього не гуляла, але хіба ж можна писати про такі речі чоловікові, коли ти не збираєшся сказати йому: «Любий Джоне (чи любий Томе), не приїжджай до мене, ти мені більше не потрібний». Та й сталося це, зрештою, тільки раз.

То був гожий з виду чоловік, що працював разом з нею на фабриці й завжди поводився, мов справжній джентльмен. Одного вечора Емма випадково зустріла його в кінотеатрі, прийшовши туди в самотині подивитися на Джуді Гарланд у фільмі «До побачення в Сент-Луїсі», де грала також і чарівна маленька Маргарет О'Брайєн. Коли вона вийшла із залу, у вестибюлі стояв той чоловік, Боб Беннінг.

— Я побачив вас ще в залі,— сказав він,— і подумав, що, може, ви схочете випити після кіно шоколадного коктейлю.

Не знати чому, це видалось їй таким кумедним, що вона одразу погодилась.

— Останній раз я п-пила шоколадний коктейль у десять років.

— Це було не так уже й давно, правда? — сказав Боб, подаючи їй руку, і вона підсвідомо збагнула, що це мало означати: «Ви вже вибачте, що я майже вдвічі старший за вас», — та й не дарма. Йому було, певно, років тридцять п'ять, а до війська його не взяли, як гадала Емма, через стан здоров'я або щось іще.

Вони мовчки дійшли до кондитерської на Вестерн-авеню, за два квартали від кінотеатру, і вже там він сказав:

— Ви знаєте, я давно придивляюся до вас, і мені здається, що коли й є на нашій фабриці хтось самотніший за мене, то це ви.

Це зауваження здивувало її, та вона швидко відказала:

— А я зовсім не самотня.

— Я знаю про вас більше, ніж ви думаєте, міс Парашутистко.

— Прошу, не називайте мене так.

— Пробачте, Еммаліно.

— Звітть мене Емма, — мовила вона. Тоді підперла голову рукою, скоса позирнула на нього й спитала: — А ви чому самотній?

— Мабуть, такий уже вродився, — відказав він. — Адже я сирота.

— І я теж сирота, — нараз пожвавішала вона, але, будиши дівчиною правдивою, тут-таки додала: — Себто не зовсім сирота — спочатку мене й матір покинув батько, а потім і мати...

— Як можна було покинути таку чарівну дитину? — мовив він.

Емма пильно подивилася на нього: здавалося, він говорив щиро.

— Яка там я чарівна, — озвалася вона. — Т-така собі нікчемна, нікому не потрібна істота.

— Ви так мило затинаєтесь... — сказав він.

Вони просиділи добрих дві години, розповідаючи одне одному про своє життя. Потім Боб запропонував піти на танці в «Паладіум» (був суботній вечір), і Емма несподівано для себе з радістю погодилась.

Боб танцював чудово і навіть навчив її кількох фігур, яких вона не знала.

— Ви танцюєте не гірше за Джуді Гарланд,— сказав він, і Емма зайшлася нестримним сміхом.

Вона мимоволі пригадала свою першу зустріч із Томом і той невдалий вечір у «Паладіумі», коли Том тільки те й робив, що жлуктив пиво, аби піднести собі настрій. («Мабуть, то через мене він почував себе так кепсько»,— подумала вона тепер).

Коли вони вийшли з дансingu і Боб повів її до стоянки таксі, їй і на думку не спало запитати, куди вони поїдуть. Вони приїхали до його помешкання на Гайленд-авеню.

— Випити хочете? — спитав Боб.

— Чогось холодненького,— відповіла вона.

Він налив їй віскі з содовою та льодом. На смак воно скидалося на імбирове пиво, і Емма залюбки припала до склянки. Їй ще досі було жарко після танців, а питво охолодило її і водночас зігріло, тільки вже інакше.

— Н-ну й гарно ж! — мовила вона.

— Вам слід би дозволяти собі це частіше.

— Що дозволяти? Приходити додому до чужого чоловіка?

— Я не чужий,— заперечив Боб.— Я вам добрий друг, хоч ви цього ще не знаєте.

Він підійшов до канапи, де сиділа Емма зі склянкою в руці, й, підсівши поряд, злегенька поцілував її в щоку. Вона обернулася й подивилась на нього.

— Ну як, міс Самотнє Сердечко? — запитав він.

— Не таке вже й самотнє,— сказала вона.

Тоді він поцілував її в уста довгим ніжним поцілунком. Потім став цілувати їй шию, щоки й сказав:

— І я тепер не такий самотній — завдяки вам.

— А з чого б це *вам* бути самотньому? — мовила Емма.— Ви гарний... себто приємний з виду, і п-поводження знаєте, і танцюєте чудово. То, м-мабуть, багато дівчат залюбки водили б з вами к-компанію.

— Певне, і я нікому не потрібний, Еммі.

Він забрав у неї склянку, взяв її руки й обвинувачив її своєю шиєю. Так вони сиділи довгу хвилю, злившись устами в поцілунку. Емма відчувала, як її охоплює збудження, що його вона зрідка звідувала й з

Томом, і коли Боб поклав руку їй на груди, вона не опиралася й навіть відчула, як напружився сосок під його долонею.

Не кажучи ні слова, вони підвелися з канапи, перейшли до спальні, і Боб роздягнув її — лагідно, але так упевнено, що вона не встигла ані злякатися, ані відштовхнути його.

У ліжку вона міцно обняла його й сказала:

— Не т-треба бути самотнім, Бобе. Не треба, прошу тебе.

На свій превеликий подив, вона раптом відчула на щоці його сльози й не знала, що сказати далі, та й чи треба взагалі щось казати.

Вона чекала, що зараз буде так, як завжди було з Томом, коли вона поступалась йому, але нічого не діялося, і вона лиш відчувала, як Боб здригається від плачу в її обіймах. Тоді вона обняла його ще міцніш і почувала власний голос:

— Ну-ну, не т-треба, все буде гаразд.

— Ні,— озвався він.

— Буде, буде, ось побачиш,— мовила вона й інстинктивно пригорнула його ближче до себе, відчувуючи до нього нестримний потяг, уперше в житті відчувуючи таке; і, до краю збуджена цим, мало не задихалася з жаги.

Боб щось казав, але вона не могла розібрати слів. Тоді прислухалась і почувала.

— Пробач мені, Еммі, пробач... Я не можу... Хочу, але не можу...

У припливі співчуття, наче біля неї була скривджена дитина, Емма швидко заговорила:

— Я п-поможу тобі, любий, не турбуйся, я поможу тобі.

І заходила ся цілувати йому обличчя, шию, груди. Тоді вивільнилась із його обіймів і, притулившись щокою йому до живота, почувала, як він глухо, мов з глибини нутра, проказав:

— Нічого не допоможе... нічого...

МОНОЛОГ

(7 березня 1957)

Я ніколи не любила писати, та й тепер не маю до цього охоти. Надто багато всякого діється. Уся ота колотнеча на студії пригнітила мене дужче, ніж будь-що інше в житті. А мене багато що гнітило.

Коли я показала докторові Рубенстайну те, що написала в щоденнику про містера Уолтерса (бо розповісти цього йому ніяк не могла), він кивнув головою і мовив:

— Добре, дуже добре. Сподіваюся, тепер ви зможете говорити не тільки про цю конкретну душевну травму, а й про інші, яких вам довелося зазнати, — можливо, ще й гірші.

— Звідки ви знаєте, що мені було й гірше? — здивовано спитала я.

— А хіба ні?

— Так, — відказала я, — було. Одразу ж після того, як Том повернувся з війни. Але й про це я не можу говорити.

— А я думав, зможете, — сказав він, — коли будете до цього готові.

— Виходить, не готова, — озвалась я. — Коли хочете, я розкажу вам, як Том повернувся додому.

— Не тому, що я хочу, — наголосив він, — а тому, що цього хочете ви і воно також важливе, а може, навіть теж завдало вам травми, бо інакше ви про це не згадали б, правда ж?

— Правда, — потвердила я. — Я дуже боялася, що Том повернеться й заявить на мене свої права, і навіть переїхала з мебльованого будинку в отой жіночий пансіонат «Зелена кімната», що дає дешевий притулок дівчатам, які хочуть стати кінозірками. Я навіть адреси йому не залишила — так боялася...

Чого було, власне, боятися, я й сама не знаю. Певно, я поводитись, як остання дурепа. Але його так довго не було, і я вже звикла до його відсутності, особливо коли йому довелося ще на рік лишитись в окупційних військах у Японії. Та тільки-но він приїхав, як одразу подався на парашутну фабрику, і там йому сказали, де я мешкаю, бо я мусила повідомити дирекцію

про зміну адреси. Коли Том надіслав мені телеграму з Гонолулу, я вже твердо вирішила кинути роботу й того ж таки дня переїхала до пансіонату.

Отже, він пішов на фабрику, а потім тинявся коло пансіонату, дожидаючи мене. Того дня я мала роботу в рекламному агентстві, а коли повернулася в пансіонат, побачила його. Він сидів у вестибюлі, все ще в морській уніформі, з ображеним виразом обличчя.

«А, це ти», — по-дурному бовкнула я, аби що-небудь сказати.

«Як живеш, Еммі?» — спитав він.

«Дуже добре».

«Чому ж ти не залишила мені свої нової адреси там, де мешкала?»

«Хіба? — мовила я. — Певно, що залишила, а то як би ти опинився тут?»

«Мені сказали на фабриці. Ти що, там уже не працюєш?»

«Подала заяву, — одказала я. — Я назбирала трохи грошенят і маю більш-менш регулярну роботу як манекенниця. Та й у кіно вже двічі знімалася».

«Може, ми б пішли поговорили в твоїй кімнаті? — спитав він. — Ти поводишся так, наче вперше у житті мене побачила».

«Чоловіків у кімнати не пускають, — сказала я. — Зроби ласку, зачекай, поки я піду перевдягнуся, а тоді ми гайнемо кудись випити».

«Он як? — здивувався він. — Ти навчилася пити?»

«Та ні, я мала на увазі тебе, — відповіла я. — Я, звісно, можу іноді трохи випити, але, мабуть, ти цього хочеш».

«Авжеж, — мовив він з кислою міною. — Я чекав два з половиною роки, то можу й ще десять хвилин почекати».

Коли я зачинилась у своїй кімнаті, серце мені так билось, що аж видко було під блузкою, а до горла підкочувала нудота, як завжди, коли мені треба десь виступати або зайти в кімнату, повну незнайомих людей. Дивно, правда?

— Нічого дивного, — відказав доктор Рубенстайн. — Щось подібне тією чи іншою мірою відчувують багато людей. Як правило, це люди, непевні себе.

— А звідки ж у мене ця непевність? — запитала я.

— Саме це ми й намагаємось з'ясувати,— одказав він.

Тут я розізлилася й сказала:

— Слухайте, докторе, ми балакаємо вже цілу зиму, а перед вами я консультувалася з одним нью-йоркським аналітиком, і він теж нічого мені не зарадив.

— Це все не так просто,— мовив він.— Інакше кому потрібна була б психотерапія?

І він засміявся, але я завважила, що йому трохи не по собі. Ще б пак — адже я все ж розумію дещо і плачу́ йому чималі гроші за те, що він мене вислуховує, отож певна, що він не хотів би втратити таку клієнтку. А можливо, я являю собою й суто медичну дивовижу — ха-ха, оце так жарт!..

— Отож ми з Томом пішли в бар, і там він сказав:

«Адже ти моя дружина, Еммі. Тепер я повернувся і хочу, щоб ти знову була зі мною. Як мені здається, сама ти не дуже цього хочеш. Нехай так, але чому ж ти не написала про це мені, щоб я не сподівався, й не мріяв про тебе в отому пеклі, й не казав собі: «Моя маленька Еммі чекає на мене»?..»

В очах його блищали сльози, і я відчула, як вони навертаються на очі й мені, бо я не можу спокійно бачити, коли комусь боляче — хоч би то був чоловік, дитина чи навіть тварина. Я навіть на муражу наступити не можу, як робили інші діти в сирітському домі, приказуючи: «Мурашину роздушу — дощу в неба попрошу». Та небо однаково не давало дощу, а коли й давало, то десь кількома днями пізніше.

«Пробач,— відказала я.— Я просто розгубилася. Тебе так довго не було, і я весь цей час жила сама, отож тепер ти для мене ніби не та людина, та й сама я начебто зовсім інша».

«А може, все-таки спробуємо? — запитав він.— Сякий-такий гріш я збив, і це не тільки розрахунок по демобілізації: там, на флоті, виявилось, що з мене достобіса вдатний картяр. А коли схочу, я можу й сьогодні влаштуватися механіком на Х'юзівський авіазавод».

«Ну що ж, можна спробувати»,— сказала я.

«Коли? Зараз? Я піду працювати до Х'юза, ми підшукаємо невеликий будиночок в Інглевуді, і тобі не доведеться більше принижуватись задля отих заробітків».

Його слова образили мене.

«А що, хіба так уже принизливо позувати для реклами чи зніматися в кіно? Невже це більше приниження, аніж бути механіком і ходити по вуха в мастилі?»

«То ти вже кіноактриса? — спитав він. — А я й не чув про таку».

«Ні, — відказала я, — але я буду кіноактрисою. Я завжди цього хотіла і таки доб'юся свого. І навіть маю вже знайомого агента, що обіцяє мене влаштувати».

«Як його звуть?»

«Ти його однаково не знаєш, — відказала я. — Філ Бамбергер».

«Він єврей?»

«А як і єврей, то що?»

«Нічого, — мовив він. — Тільки моїй дружині ні до чого працювати. Я сам годен її утримувати... — Раптом він замовк, похмуро глянув на мене й спитав: — Ти мені дружина чи ні? *Кажи*».

«Не знаю», — сказала я.

«Ти не збираєшся подавати на розлучення чи робити ще якісь дурниці?»

«Ні».

«Ну, то згода?..»

— Як би ви відповіли на таке запитання, докторе? — спитала я.

— А ви як відповіли?

— Ніяк.

— Але ви не повернулися до нього?

— Одного разу я пішла з ним ночувати в готель. Він усе вештався коло пансіонату, дзвонив мені по телефону, залишав записки, коли мене не було. Я вже покинула фабрику, і того ж тижня якось так сталося, що ніхто не пропонував мені роботи манекенниці, та й на акторській біржі нічого не випадало. Філ казав:

«Потерпіть, кицю, ось уже скоро я щось для вас підшукаю».

Він запропонував мені позичку, але я відмовилась:

«Ні, Філе, дякую, гроші мені не потрібні. Але я ловлю вас на слові і в скрутну годину, може, й звернуся до вас».

«О будь-якій порі», — сказав він.

Та хоч я й пішла того вечора ночувати з Томом у готель «Рузвельт», проте повернутись я до нього не

повернулася. Він умовив мене піти на танці, ми трохи випили разом, і він був такий тихий та лагідний, і все дивився на мене сумними собачими очима («Як у вас, докторе», — подумала я, але вголос цього не сказала), і майже не говорив, отож коли він запропонував: «Ходім переночуємо в «Рузвельті», — я відказала:

«Гаразд, Томе, коли вже ти цього хочеш...»

«А ти хочеш?» — запитав він.

Я хотіла сказати «ні», але мені стало жаль його, і я сказала «так». Він купив валізу (тепер він ходив уже в цивільному), і ми зареєструвалися в готелі. То було вперше у моєму житті... (ні, не вперше (доктор Рубенстайн називає це заскоком пам'яті), але зараз мені не хочеться згадувати про те друге — може, колись іншим разом.

Кімната була дуже гарна. Том замовив пляшку шампанського (аж он як!), і офіціант приніс її в номер, а тоді не знати звідки видобув букет червоних троянд — моїх улюблених квітів.

Шампанське мені сподобалось. Воно скидалось на імбирове пиво, але на смак було інше й швидко вдарило мені в голову, так що я й незчулась, як ми опинилися в ліжку. І раптом Том почав плакати (точнісінько як Боб).

«Не плач, Томе, все буде гаразд», — сказала я — точнісінько так само, як тоді Бобові, — і стала пестити його, як він любив, а потім дозволила йому пестити себе, але все було наче в тумані, і я ледве пам'ятаю ту ніч, та навіть і тоді вранці майже нічого не пам'ятала.

Після того Том не дзвонив мені цілих два тижні, і мушу сказати, що я добряче розгубилася.

— Чому? — спитав доктор Рубенстайн.

— Бо мене, як ви кажете, роздирали суперечності. Я думала: «Може, він зневажає мене за мою поведінку й не хоче більше знатися зі мною». А тоді подумала: «Та це ж чудово, що я йому більше не потрібна». І отак, потерпаючи, що він зненавидів мене й гидує мною, і водночас радіючи, що, може, тепер він дасть мені спокій і більше не повернеться, я навіть не усвідомлювала, що я думаю і відчуваю поза тим.

Та одного дня він зателефонував мені й сказав:

«Слухай, Еммі, я влаштувався на роботу до Х'юза. Мені добре платять, а крім того, я маю дві тисячі в

банку. Я вже зробив перший внесок за будиночок. То як відносно того?..»

«Відносно чого?»

«Щоб нам знову жити разом».

«Ти обіцяв не квапити мене».

«Не квапити! Та ти ж моя дружина! А коли не хочеш нею бути, то так і скажи. Зараз же скажи!»

Відчувши, що він і справді чекає од мене відповіді, я сказала:

«Прошу тебе, не силуй мене ні до чого».

«Гаразд, як знаєш».

«Не хочу більше нічийх наказів,— провадила я.— Все життя тільки й чую: роби це, роби те, не роби цього, не роби того».

«Ти певна, що не помиляєшся?»

«Нічого я не певна».

«Ну, годі про це,— мовив він.— Вирішуй: або так, або так».

І я повісила трубку. Більше Том не дзвонив. А невдовзі я одержала з суду повістку: він подав на розлучення. Це було саме того тижня, коли Філ узяв мене з собою на студію «Брати Уорнери», в сценарний відділ, де він мав поговорити з одним письменником, своїм клієнтом, і в тій кімнаті сидів ще один письменник — отой літній добродій, що й разу не позирнув на мене після того, як нас познайомили, і через це я почувала себе жалюгідним мишеням. Тим-то я й запам'ятала, коли одержала оту повістку з суду.

Здавалося, одразу ж по тому — хоч насправді минув цілий рік — мені зателефонувала матуся Мейбл.

«Твій колишній чоловік одружився знову,— сказала вона.— Тобі не соромно?»

«Чого б мені мало бути соромно?»

«Бо він такий хороший хлопець, був тобі добрим і вірним чоловіком, а ти он що утнула — взяла та й покинула його».

«Одначе він не довго журився»,— мовила я.

«Чи ти зовсім безсердечна?! — розсердилася вона.— Він цілий рік не міг заспокоїтись. Перші місяці все було приходив до мене й плакав. Інша вже, мабуть, згоріла б із сорому, заподіявши таке фронтовикові, що воював за батьківщину».

Дивна річ, але сорому я не відчувала. Я була рада за Тома, що він знайшов собі іншу, і навіть зробила

те, чого не робила багато років. Того ж вечора я стала на коліна й помолилася богу, хоч давно уже в нього не вірю:

«Милий боже, прошу тебе, подбай про Тома, щоб він був щасливий, і щоб у нього була добра жінка, і щоб йому добре з нею жилося. Хай буде воля твоя і хай святиться ім'я твоє на віки віків, амінь».

Як я чула, тепер він уже не механік. Закінчив коледж і працює інженером, у нього двійко дітей — а це ж бо куди більше, ніж усе, що я мала, маю чи будь-коли, з божою допомогою, матиму.

ДІАЛОГ

(9 березня 1957)

Доктор Рубенстайн сидів, одкинувшись назад у глибокому м'якому кріслі й поклавши ноги на шкіряний пуф. На колінах у нього лежав бювар, у руці була кулькова самописка. Він влаштувався напрочуд зручно, і Емма подумала, що крісло, в якому сидить вона, й порівняти не можна з докторовим, а тоді замислилась, чому це так.

«Може, він навмисне хоче, щоб мені було незручно сидіти — й мені, й іншим пацієнтам. Можливо, це також пов'язане з лікуванням...»

Вона озирнулася довкола.

— Я не бачу тут попільниці.

— А її тут і нема.

— Ви не хочете, щоб я курила?

— Краще не треба.

— Гаразд, — мовила вона. — Але якби я закурила, мені, мабуть, легше було б говорити... розказати про все...

— Ні, це тільки так здається. Я волів би, щоб ви спробували без куріння. До того ж, — ледь помітно всміхнувся він, — у мене легка нежить.

— Гаразд, — повторила вона. — Це сталось якраз після того...

Вона раптом захихотіла, та доктор не звернув на це уваги. Вона звела на нього очі — він навіть не дивився на неї, втупивши погляд у чистий аркуш паперу на бюварі, що лежав у нього на колінах.

— Вам не цікаво знати, чому я сміюся?

— Якщо ви схочете, щоб я знав, то скажете мені.

— Я оце згадала анекдот про психіатрів — ви, певне, його знаєте. Два психіатри спускаються в ліфті після роботи. Один старий, другий молодий. Молодий геть зморений, ледве на ногах стоїть. А старий хоч би тобі що — свіжий, наче не з роботи, а на роботу їде...

Вона спинилась і поглянула на доктора, але на обличчі його не відбивалося нічого. «Цікаво,— думала вона,— чи любить він жінок? Адже він неодружений, а літами ще досить молодий — років десь сорок п'ять...— Тоді подумала: — А чи люблять його жінки?...» Їй аж закортіло спитати його про це, та раптом вона згадала, що не раз бачила його в різних громадських місцях, але він ніколи не був з жінкою. А може, він із тих, кому жінки не потрібні?..

Емма прокашлялась.

— Ви знаєте цей анекдот?

Він кивнув головою.

— Чому ж ви не спинили мене?

— А навіщо, коли ви хочете його розказати? Очевидно, це для вас щось важить.

— Хоч ніхто мене й не слухає? — спитала вона.

Доктор кивнув головою.

Вона на хвилю замислилась, тоді сказала:

— Це таки щось важить для мене. Я щойно думала: «Чому це він сидить у такому зручному кріслі, а я ні?»

— А ви не знаєте чому?

— О, ви все-таки слухаєте.

— У тім-то й річ,— сказав він.— А коли цілий день слухаєш, то хоч-не-хоч стомлюєшся.

— Так я й подумала...— І раптом Емма промовила: — Сьогодні вночі я бачила дивний сон...

Доктор мовчав. Вона облизнула губи й провадила далі:

— Мені приснилося, ніби я сплю з чорно... з негром. Я ніколи в житті не спала з негром...— Вона хвилю помовчала.— Він був схожий на вас, як викапаний... Ви вже пробачте.

— За що?

— Ви ж не негр.

— Міг би бути й негром,— мовив доктор.— Я єврей.

— Я не знала.

— Ну, то що ж далі з тим сном?

— Так от,— сказала вона і втупила очі в свої коліна,— мені було дуже хороше. Так хороше, як ніколи в житті ще не було.— Вона звела на нього очі.— Мені ніколи не було по-справжньому хороше...— Тоді, по довгій паузі, додала: — Хіба що раз... майже було. З Келвіном. Але про нього я не можу зараз говорити. Поки що не можу...

(«Як це недобре, що я мала пережити все оте з Келвіном,— думала вона.— І ось тепер усьому кінець, тут уже нема чого й сумніватися. Він поїхав у Нью-Йорк, і тепер газетні репортери — як вони тільки щоразу винюхують мій номер телефону, коли я весь час його міняю! — так і крутяться довкола й слухати не хочуть, що їм кажуть мій агент, секретарка чи навіть на студії, бо я сама, певна річ, з ними не розмовляю і ніколи більше не розмовлятиму з цими стерв'ятниками».)

— А ви знаєте, чому вам з ним так було?

— З ким?

— З Келвіном.

— Ні,— відказала вона. Тоді замовкла й якусь хвилю кусала губи.— Здається, попервах він поважав мене... Він був... він теж єврей. Але я не думаю, що в цьому причина. А ви? До речі, Філ також був єврей.

— Далі.

— Та оце, власне, і все. Але мені було так хороше, що я аж прокинулась, а тоді мені враз замлоїло всередині... себто занудило.

Доктор кивнув головою.

— Чому ви киваєте?

— Та просто так.

Він щось занотовував на аркуші паперу, і їй дуже хотілося побачити, що він там пише. «Мабуть, це тому, що мій сон і справді щось важить»,— подумала вона.

— До чого б це наснилося?

Цього разу, на її подив, доктор Рубенстайн засміявся. Це не тільки здивувало її, а й трохи розсердило.

— Усе аж так смішно?

— Ні,— відказав він,— даруйте мені. Тепер і я згадав один старий анекдот, і, коли я вам його роз-

кажу, ви дістанете відповідь на своє запитання... Одній жінці приснилося, що вона йде вулицею зовсім гола. Аж раптом чує — хтось іде слідом. Обертається — ну звісно, мужчина. Вона наддає ходи, озирється через плече — мужчина не відстає. Вона пускається бігом, тоді глядь — і мужчина біжить за нею. Жінка в розпачі, вона кидається в якийсь завулок, та виявляється, що це глухий кут. Попереду паркан. Вона тулиться спиною до паркана, а її переслідувач підступає все ближче...

Доктор Рубенстайн на хвилю замовк. Емма сиділа, втупивши в нього очі, і її уста, звичайно трохи вологі, були сухі й розтулені.

— Жінка себе не тямить із жаху, — вів далі доктор. — І ось, коли той підступив уже зовсім близько, вона питає: «Чого ви од мене хочете?» — Обличчя докторове лишалося незворушне, але він широко розвів руками, наче був тим чоловіком з анекдоту. — А він і каже: «Дамочко, це ж *ваш* сон».

Емма несамохіть засміялася: їй і справді було смішно. Та одразу ж споважніла й запитала:

— Оце і є відповідь?

— Почасті, — мовив він. — То, може, *ви* мені скажете, що означає ваш сон?

Вона трохи подумала й відказала:

— Не знаю. — Тоді поглянула на нього. — Ви думаєте, я ототожнюю вас із Келвіном?

Він ніяк не реагував на її слова, а натомість запитав:

— Що ви почуваєте до негрів?

— Як розуміти ваше запитання? Нічого я до них не почуваю. Я знайома з багатьма неграми. Одні мені подобаються, інші — ні. Я знаю Семмі Девіса, Ната Кола, Дюка Еллінгтона, Сіднея Пуатьє... — Вона на мить замислилась. — Усі вони дуже темношкірі. Кажуть, негри чудові в ліжку, але мені ніколи не хотілося переспати з жодним.

— Чи не кажуть те саме й про рудих?

Вона поблажливо глянула на нього.

— Я ж руда не від природи, а фарбована.

— Я знаю.

— Це була ідея Філа Бамбергера. Може, він розважив, що в Голлівуді забагато білявок і що мені краще скидатися на Ріту Гейворт чи на Ронду Фле-

мінг, хоч я зовсім на них і не схожа.— Вона знову захихотіла.— Колись один газетяр, беручи в мене інтерв'ю, думав мене купити. «Ви вся така червона?» — запитав він. А я йому: «Авжеж, достоту як ваша газета».

Доктор Рубенстайн скривився.

— Що, не дуже смішно? Чогось воно раптом спало мені на думку.

— Ви почали цей сеанс,— мовив він, позирнувши на свій бювар,— такими словами: «Це сталося якраз після того...» — а тоді згадали анекдот про двох психіатрів.

— Ви хочете сказати, що я ухиляюсь від розповіді?

— Це ви сказали, а не я.

Емма довго мовчала, тоді глибоко зітхнула.

— Філ сказав мені, що він сам буде моїм агентом, а тому я не повинна ні з ким зустрічатися, доки він не домовиться про все наперед. І коли хтось запросить мене на розмову чи на пробу, щоб я дала знати про це йому.

Тепер вона дивилася на свої руки, нервово зчеплені на колінах, і не зводила з них очей аж до кінця сеансу. Їй пригадалося, як часто в ті дні вона ходила голодна і хоч раз у раз приймала Філові запрошення пообідати чи повечеряти вдвох, проте від «позички» вперто відмовлялася.

— Я мешкала тоді в «Зеленій кімнаті». Там я познайомилася з одною дівчиною, її звали Селлі, і якось вона сказала мені:

«Слухай, мені дзвонив один знайомий. Він каже, що сьогодні ввечері у готелі «Беверлі-Хіллз» представники «Дайлог Пікчерз» прийматимуть дівчат. Хочеш, підемо разом?»

Я відказала, що мені треба спитатися в Філа, але вона заперечила:

«А що він для тебе зробив? Щось я не бачила останнім часом, щоб він влаштовував тобі якісь заробітки».

Так воно насправді й було. Він ще нічого для мене не знайшов, а гроші, що в мене були, швидко спливали, і я вже заборгувала за пансіонат. Отож я подумала: «Що мені втрачати?» — і ми вдвох подалися до «Беверлі-Хіллз». Селлі знала тільки ім'я та прізвище

одного з представників студії — Джек якийсь там, — а коли ми його знайшли, виявилось, що їх там двоє: той Джек і ще один чоловік, котрого він одрекомендував як Бімбо.

Мене здивувало, чого це службовці кіностудії приймають у готелі, коли вони могли просто викликати нас до себе в контору. Та вони одразу ж видобули якісь пляшки й запитали:

«Може, трошки вип'єте, дівчатка?»

Я відмовилась, а Селлі сказала:

«Авжеж».

Не було розмови ні про який новий кінофільм, ані про щось подібне, вони не просили нас читати вголос, і, поки ми там були, не з'явилось більше жодної дівчини. Селлі випила, і чоловік, якого звали Бімбо, — обидва вони були вже немолоді, — все напосідав на мене, щоб я випила теж, і зрештою я вихилила чарку. Потім випили ще по одній, потім ще і ще, і вони, оті двоє, почали говорити не вгаваючи:

«Які ви красуні, дівчатка! В кіно вас чекає велике майбутнє...»

Та незабаром я вже не дуже дослухалася, що вони кажуть, бо мусила весь час боронитися від рук Бімбо. Я завжди швидко хмелію, тож пригадую тільки, як Селлі шепнула мені:

«Ходімо зі мною в туалет».

Ми вийшли. Вона замкнула двері й сказала:

«Мені це починає не подобатись. Як ти дивишся на те, щоб чкурнути?»

Мабуть, я відповіла: «Тікай, коли хочеш», — бо після того, здається, її вже не бачила, а Бімбо з тим своїм приятелем і далі наливали мене питвом. А потім... потім було ось що...

Один із них сказав:

«Ця красуня вже упилася».

А другий, пригадую, докинув:

«Еге ж, треба одвезти її додому».

Пам'ятаю, як вони вивели мене з кімнати, як ми спускалися ліфтом, як вони тягли мене попід руки через вестибюль і всі дивилися на нас. А коли ми вийшли з готелю, вони посадили мене в таксі, й один із них сказав водієві — я це добре запам'ятала:

«Керуй нагору до Малголенда і їдь не спиняючись».

І я побачила, як він тицьнув водієві чималу купюру.

«Мені не туди,— мовила я.— Я мешкаю в «Зеленій кімнаті»,— але машина вже рушила і, миттю злетівши на узвіз, покотила звивистою дорогою, а я знову мусила відбиватись од Бімбо, аж поки зовсім знесиліла.

І тоді... тоді я відчула, що він уже домігся свого, але все ще пручалася, хоча й не так сильно, і нас раз у раз кидало на задньому сидінні. Потім біля мене опинився другий. Я знову почала щосили відбиватись, та він, як видно, молоснув мене по обличчю (це я зрозуміла згодом), бо я знепритомніла, а коли прийшла до тями, машина все їхала. Я спробувала кричати, але на мій крик ніхто не зважав. А коли невдовзі ми виїхали на якусь тьмяно освітлену місцину — певно, то був Вен-Нюїв,— один із них сказав водієві:

«Отут і зупини»,— і обидва вийшли з машини.

Я лежала на задньому сидінні, намагаючись поправити на собі одіж, і раптом побачила, що водій дивиться на мене.

«Де ти живеш, сестричко?» — спитав він.

Я сказала. Він повернув назад і знову поїхав на гору.

Десь на півдорозі до вершини він звернув на одну з глухих бічних доріг, зупинився, тоді перейшов на заднє сидіння й обхопив мене руками.

«Ану забирайся!» — крикнула я.

«А що, хіба я гірший від тих двох?» — одказав він.

Я вже не мала сили боронитися, та й однаково це нічого б не зарадило...

Потім він знову сів за кермо й одвіз мене додому, до самої «Зеленої кімнати». Мабуть, я хиталася, мов п'яна, та й насправді була п'яна, і в голові мені паморочилось. Пам'ятаю, як вражено дивилася на мене чергова у вестибюлі, а тоді двоє дівчат допомогли мені піднятися ліфтом і провели до моєї кімнати. Певно, там я одразу втратила свідомість, бо не пам'ятаю нічого аж до ранку.

Як видно, я й раніше чула чи знала прізвище того Джека, бо, ледь прочувшись другого дня, зателефонувала на студію «Дайлог» і спитала про нього,

але мені сказали, що у них службовця з таким прізвиськом немає. Пригадую, я думала тоді: «Як могло таке зі мною статися? Як це могло статися з такою хорошою дівчиною?.. Адже я таки *хороша*», — твердила я сама собі й навіть промовила вголос перед дзеркалом:

«Ти ж хороша дівчина, Еммі. Тобі всього дев'ятнадцять років, а ти десь за півгодини побувала аж під трьома мужчинами...»

СЦЕНА 4

(Пізня осінь 1948)

Звичайно, вона нікому ані словом не прохопилась про ту пригоду, що сталася з нею менш ніж через місяць після того, як Том зателефонував їй і сказав: «Вирішуй: або так, або так». Але гнітило це її ще довго.

«Якби я повернулася до Тома, — думала вона, — зі мною ніколи такого не сталося б. Я мала б вірного, доброго чоловіка, що міг би захистити мене. Чи, може, однаково сталося б?.. Зрештою, якби я навіть жила з Томом, то все одно намагалася б пробитися в актриси — адже я твердо поклала собі зробити кар'єру в кіно. Я знаю, що це моє покликання. Та водночас знаю і те, що я не маю ніякого досвіду акторської гри, та й, на свій превеликий сором, навіть не пробувала чогось навчитися».

Навіть і тоді вона тямала досить, аби розуміти, що акторами не народжуються, що не можна отак просто вийти на сцену чи на знімальний майданчик і почати грати, як Бетт Девіс, — для цього потрібна багаторічна підготовка та практика.

А в неї, крім того, що вона добре танцювала, не було ніякої підготовки. Вона ніколи не брала уроків постановки голосу, ніколи не займалася фехтуванням чи координацією рухів. Та й голосу справжнього в неї не було — щось таке собі наче шепіт. Драматургії вона також не вивчала й навряд чи бачила або читала за все своє життя більш як одну-дві п'єси.

Що ж до фільмів, то їх вона, звісно, бачила безліч. Щоразу, як на екранах знову з'являлася «Сумна перемога», вона йшла подивитися на гру Бетт Девіс і ловила очима кожен рух актриси в тих сценах, де вона починала сліпнути, а потім наслідувала її на самоті в своїй кімнаті.

Але то аж ніяк не була акторська гра. І навіть не навчання гри. То було всього-на-всього копіювання, і там-таки в «Зеленій кімнаті» мешкала одна дівчина — її звали Джун,— що неперевершено наслідувала не тільки Бетт Девіс, але й Грету Гарбо, і Грір Герсон, і Айрін Данн, і Мері Астор. Вона робила це так досконало, що, заплющивши очі, ви запряглися б, що чуєте справжню актрису. Та навіть коли б і дивилися на неї. Рухи, жести, вираз обличчя — все було достоту як у тієї актриси, що її вона копіювала. Однак Емма ладна була закластися, що якби ту дівчину випустити на сцену, вона не спромоглася б ні на що путяще.

«І я не спромоглася б,— думала вона.— Я й сама це знаю». Справді, ті три рази, коли вона знімалася статисткою, і один раз, коли мала коротеньку репліку в фільмі, вона лиш зусиллям волі стримувала млюсть, перше ніж з'явитися перед камерою в гримі й костюмі. Та й то не стримала. Коли вона вперше мала промовити оту репліку, її так занудило, що вона притьмом кинулася в туалет.

Вона чула, як режисер закричав:

— Куди це, до біса, дременуло те дівчисько?!

Хутко втерши рота, вона вибігла на знімальний майданчик і засапано мовила:

— Я тут.

Режисер подивився на неї і спитав:

— Що з вами, голубонько?

Вона улесливо всміхнулася і відказала:

— Я забула п-підфарбувати вії.

Усі навколо засміялись, і їй одразу полегшало.

— Гаразд,— мовив режисер.— Так от, у цій сцені балу, коли Род Роумен проходить повз вас, ви знадли-во дивитесь просто йому в очі й кажете: «А де ж це я була все ваше життя?»

— А він що к-каже?

Режисер, що вже одвернувся був од неї, повернув назад і відповів:

— Він не каже нічого. А ви глядіть не затинайтеся. Це просто допоміжна репліка під час його переходу через кадр.

— Он як,— мовила вона.

— Увага! — гукнув режисер.

— Увага! Починаємо зйомку! — підхопив асистент.

— Починайте,— сказав режисер.

— Почали! Камера!

Знімальний майданчик нараз ожив: оркестр на невеличкій естраді заграє «Темний пурпур», статисти почали танцювати, гомоніти між собою, а Емма стояла осторонь сама-одна, тим часом як Род Роумен сперечався зі своєю партнеркою, Барбарою Бейкер. Потім Барбара сердито поверталась і йшла геть, а Род якусь хвилю дивився їй услід, тоді гірко посміхався й рушав до танцюючих.

Коли актор проходив повз Емму, йому здалося, ніби вона щось сказала. Він зупинився, з усмішкою поглянув на неї і спитав:

— Ви щось сказали, голубонько? Я не дочув.

— Стоп! — крикнув режисер, і все завмерло. Погляди всіх присутніх звернулися до Емми, і вона ладна була провалитися крізь землю.

Режисер підійшов до неї і спитав:

— Ви хто така? Елеонора Дузе?

— Ні,— відказала вона.— Еммаліна К-келлі.

Режисер засміявся і сказав:

— Ну й чудасія! — А відтак докинув: — Слухайте, Келлі, якщо ви вже не можете вимовити свою репліку не спотикаючись, то не кажіть нічого, а коли Род мінатиме вас, одверніться й крутніть перед ним своїм пишним охвістком.

— Я *можу* вимовити,— сказала Емма.— Тільки чи не було б краще, коли б він якось обізвався до мене?

І актор, і режисер вражено подивилися на неї. Тоді режисер усміхнувся й спитав:

— А що ж, по-вашому, він має сказати?

— Ну...— мовила Емма як могла голосніше.— Я кажу: «Д-де ж це я була все ваше життя?» — а він міг би подивитися на мене й відказати: «В дитячому садку» абощо.

— Сміхота,— мовив Роумен.— Тепер вона починає виправляти сценарій.

— Воно таки смішно,— зауважив режисер,— але не зовсім пасує до цієї сцени. Ви мали ще якесь прізвисьце перед Келлі?

— Сміт.

— Ой ні,— скривився режисер.— Може, у вас є якісь відомі родичі?

— Олівер Холмс,— відказала Емма.— Але він помер ще до мого народження.

— Хто-хто?

— Олівер Венделл Холмс. Він був суддя або щось ніби таке.

— От і чудово,— мовив режисер.— Від сьогодні ви будете... е-е... Венда Олівер. Я не можу називати вас Еммаліна Келлі, хоч би ви й працювали тут лиш один день.— Він озирнувся навколо й гукнув: — Прошу, все спочатку!

Все знову заворушилось, та цього разу Роумен, наближаючись до Емми, так глипнув на неї очима, що вона аж зойкнула.

— Що там знов?!

— Це я винен,— озвався актор.— Я збив її.

— Заплатите за зіпсовану плівку,— сказав режисер.— Ще раз, будь ласка!

Знову почали все спочатку, і тепер, коли актор наблизився, Емма, нараз увійшовши в свою роль, трохи відступила, похитуючи стегнами, й саме в ту мить, коли було потрібно, проказала свою репліку, а він усміхнувся й пройшов повз неї.

— Проявляйте,— мовив режисер.

Раптом Емма знову відчула нудоту й побігла геть з майданчика.

Того дня Філ домігся дозволу бути присутнім на зйомках. Невеличка сцена з Еммою завершувала робочий день, отож він підійшов до режисера й спитав:

— Ну, що ви скажете про мою протеже?

— Чарівна дівчинка,— відказав режисер, даючи зрозуміти, що йому відомо, якої думки про неї Філ і чому саме.

Філ відчув роздратування — адже він ніколи й пальцем її не торкнувся,— проте докинув режисерові в тон:

— Сподіваюся, ви ще дасте їй нагоду це довести. Вона здібна дівчина.

— Та ні, не сказав би, що дуже. Крім того, вона заїкається. Ну що ж, Філе, радий був вас побачити,— мовив режисер і пішов собі.

Філ почекав Емму («Ні, Венду Олівер,— подумав він,— це таки гарне ім'я») і запросив її пообідати разом.

— Ой, не треба,— відказала вона.— Я ж з'їм усі відсотки, що належать вам за цю сцену.

— Мені так хочеться,— мовив він.— Та й коштуватиме це недорого, бо готуватиму я сам.

Він повіз її до себе додому, на Делонгпре-авеню, в гарненький двоквартирний котедж, у другій половині якого мешкала Мей Вітті з чоловіком. Емма дуже здивувалася, побачивши, як вправно він зготував якусь страву, що звалася *quiche lorraine*¹, та чудовий салат з різними присмаками. Щоправда, як на обід, це було не так уже й густо, але Емма не дуже хотіла їсти, а Філ сказав, що у нього виразка шлунка.

Та незважаючи на це, він подав до столу вино й навіть сам напросився трохи випити. Емма дивилася на нього так, ніби вперше у житті побачила, та й справді це був перший раз, коли вони лишилися самі в чотирьох стінах.

— Знаєте,— сказала вона,— ви такий добрий к-кухар, що якби я була років на д-десять старша, то попросила б вас узяти мене з-заміж.

Він засміявся, але вона помітила в його усміхнених очах тугу й спитала:

— Що вас точить, друже?

— Те саме, що точить душі більшості з нас, кицю. Самотність.

— Ви ніколи не були жонаті?

— Ні.

— Чому?

— Погляньте на моє обличчя,— сказав він.— Яка жінка при здоровому глузді схоче бачити *отак*е поряд себе на подушці?

— Ну, це ви почали жаліти себе.

— А чому б і ні? — мовив він.— До того ж я хочу, щоб і ви мене пожаліли.

¹ Омлет по-лотарінському (франц.).

— Чого б я мала вас жаліти? Ви такий хороший і д-добрий...

— І гожий, як Роберт Тейлор.

— Ви хотіли б бути таким, як він?

— Та не відмовився б.

— Матуся Мейбл — це одна з моїх названих матерів — завжди казала: «Гожий той, хто чинить гоже».

— Атож. А ще кажуть: «Краса — це всього-навсього шкаралупа». І ще: «Не суди про книжку з обкладинки».

— А я й н-не суджу,— твердо мовила Емма.— Правда, на книжках я не дуже розуміюся. Мабуть, за все своє життя лише дві-три прочитала.

— За все своє довге життя — двадцять один рік, та ще й з половиною.

— Я почуваю себе куди старшою.

— Слухайте, бабусю, я маю вам щось сказати. Я оце стежив сьогодні за вами... До речі, я дам вам адресу вчителя-логопеда, треба усунути це заїкання... Так от що я хотів сказати: до сьогодні я сам не йняв собі віри, коли твердив, що ви маєте дещо за душею і далеко підете в цьому бісовому ремеслі.

— А що ж такого я зробила сьогодні?

— Тільки переконали мене, що я знаю, коли щось кажу, навіть коли я насправді й не знаю. Я маю на думці, що у вас таки є ота іскра божжа...

— Ой Філе, облиште. Все, що я зробила,— це промовила одну оту фразу.

— Як на мене, ви зробили куди більше. Ви створили образ. Можливо, ви й самі не знали, що створюєте його. Можливо, він і не бозна-який, анітрохи не кращий від тих, що їх ми кожного дня бачимо на екрані,— просто така собі дешева паплюжка, ладна злягтися з першим-ліпшим мужчиною. Не в тім річ. Річ у тім, що з допомогою єдиної фрази, написаної кимось іншим, якоїсь паршивенької одежини із студійного гардероба, та ще свого обличчя й тіла, ви обернулися на іншу людину, зовсім не таку, яка ви є.

— Звідки ви знаєте, що я не така? — спитала Емма.

«Ось, зараз візьму та розкажу йому про ту пригоду в таксі»,— подумала вона й відчула, як на очі їй навертаються сльози.

— А звідки ми взагалі щось знаємо? — мовив він. — Ви наївна, простодушна дитина. Я сказав би це навіть тоді, коли б достеменно знав, що ви кілька-надцять разів були замужем і мали стонадцять коханців. Адже це написано на вашій милій мордочці.

— Я н-навіть не знаю, чи мені радіти з цього, чи н-навпаки.

— Нічого вам не треба, тільки бути самою собою. Завжди будьте сама собою, Вендою Олівер.

— Вам подобається це ім'я?

— Воно нічим не гірше за інші. Слухайте, кицю, я ось уже понад п'ятнадцять років товчуся на цьому людському ярмарку, і не часто подибуюш тут те, що за браком кращого слова я називаю чарівливістю.

— Коли б я не знала вас так добре, — мовила вона, — то подумала б, що це просто хитрий гачок.

— А це і є гачок. Кажу ж вам, я хочу, щоб ви мене пожаліли.

— Оце м-маєш, — сказала вона. — Чого б то мені вас жаліти? Чи н-не тому, що у вас виразка шлунка?

— Ні. Тому що я самотній, як і ви. Тому що ви розумієте мене, а я розумію вас. Адже ви хочете стати не просто кінозіркою. Ви хочете стати жінкою.

— Я завжди м-мала себе за жінку.

— Бути жінкою — це не тільки мати відповідні органи...

— Ну, це вже ви говорите непристойності, — мовила Емма.

Вона підійшла до крісла, в якому сидів Філ, і спокійно, неквапливо поцілувала його.

— Не треба, — сказав він. — А то я ще закохаюсь у вас. Мені ж бо вже сорок років, а вам тільки двадцять один.

— Із половиною, — докинула вона й знову поцілувала його.

Тоді він підвівся з крісла й сказав:

— Ходімо, міс Вендо Олівер, майбутня кінозірко. Я одвезу вас у ваш дівочий монастир.

Він подав Еммі сумочку й накинув їй на плечі голубий мексиканський шарф, якого вона купила на Олвера-стріт.

Та вона стояла незворушно й дивилася на нього, тоді, злегка нахмуривши брови, мовила:

— І все ж я, м-мабуть, була б рада, якби ви закохалися в мене, Філе.

— Ні,— відказав він.— Ви б радніше самі закохалися в мене.

— Чому?

— А хіба вам не казали в недільній школі? Віддавати краще, ніж брати.

— Я ніколи ще не була по-справжньому закохана.

— Майте терпіння,— мовив він.— У вас попереду сила часу.

— Не знаю, не знаю... Іноді м-мені здається, що я н-не довго житиму.

СЦЕНА 5

(Пізня осінь 1949)

Минув ще один рік, перше ніж Філ Бамбергер добився для Венди контракту, та й то вона стала всього-на-всього запасною актрисою. Наприкінці 1949 року студія «Спектакуляр» заангажувала її, поклавши платню в сто доларів на тиждень; але за рік вона знялася лише в трьох фільмах — двічі як статистка і одного разу в епізоді з двома репліками, що його під час монтажу вірізали.

Її становище не тільки не зміцніло, а навіть стало ще непевніше, як з матеріального, так і з морального погляду. Вона почала брати невеликі позички у Філа, акуратно занотовуючи їх у записничку, і з кожним днем потрапляла в дедалі більшу залежність від нього.

Бувши людиною від природи порядною, Філ не хотів користатися з її залежності. Він усіляко намагався підтримати її морально, переконував, що вона повинна бути впевненіша у своїх силах. Але зрештою мусив визнати, що вона мала рацію, коли твердила, що для такої впевненості у неї немає ніяких підстав.

Справді, що вона зробила в кіно? З'явилася безсловесною тінню в семи чи восьми фільмах та ще промовила одну оту репліку до славнозвісного Рода Роумена, яка, щоправда, викликала сміх не тільки на першому закритому перегляді, але й в кожному кіно-театрі, що їх вона погайки відвідувала. Ото й тільки.

Вона не мала ні досвіду, ні становища в суспільстві й нічим не різнилася від тисяч інших дівчат, що

приїхали шукати щастя в Голлівуді (хоч вона там-таки й народилася). Все, що вона мала,— це гарненьку «сексуальну» фігурку та обличчя, якому вправний гример, добряче з ним поморочившись, міг надати принадного вигляду. І нічого більше.

— Ви маєте більше,— запевняв її Філ.— У вас за душею роки нужди й злигоднів, кривди й страждань. Ви можете скористатися із свого минулого при першій-ліпшій нагоді. Адже ви не з тих пустоголових дівуль, яких тут повно на кожному кроці. Якби ви були така, то теж давно б уже пустилися берега.

Філ мав і свої турботи. Однією з них була виразка плунка, другою — хронічна недуга серця, та найбільшою турботою (принаймні на його погляд) було його власне обличчя, яке жодна жінка при здоровому глузді не схотіла б бачити поряд себе на подушці.

Філ Бамбергер не тільки ніколи не був одружений, але й ніколи в житті не помишляв про це. Усі його зв'язки з жінками обмежувались отими ж таки дівулями, що пустилися берега, про яких він згадував у розмові з Вендою, та ще двома-трьома невдатними шукачками щастя, які самі просто-таки переслідували його, бо знали, що він відомий агент і міг би, коли б захотів (так вони гадали), просунути їх в кіноактриси.

Отак він жив собі напрочуд праведним парубоцьким життям, а що купувати кохання за гроші видавалось йому принизливим, то він був прикро вражений і чимало збентежений, коли Вендина залежність від нього почала впадати у вічі іншим.

Венда звірила йому дещо про свої стосунки з чоловіками. Розказала про своє невдале одруження, і про ту пригоду, що сталася з нею в дев'ять років, і про Боба Беннінга, що до нього вона відчула прихильність, бо він був такий же зажурений та самотній, як і вона. Згадала й про кількох фотографів, які вважали, що манекенниця отримує гроші не тільки за позування, і про статистів та освітлювачів, що запрошували її повечеряти, а потім поводилися так, ніби за це вона зобов'язана лягти з ними в ліжко.

Вона не казала, чи виконувала цей обов'язок, але він догадувався, що так. Ні словом не обмовилась вона й про свою органічну відразу до фізичної близькості, ані про ті способи, якими намагалась її притлумити, але він без слів відчував у ній оту нехоть, що так дивно

контрастувала з її зовнішністю й тим враженням, яке вона справляла на чоловіків на кіностудії, — вони буквально прикипали до неї очима, тільки-но вона з'являлася в полі зору.

Отож він казав собі: «Ану геть руки! Дай спокій бідолашній дитині. Що ти, зрештою, можеш їй запропонувати? Хворе серце й тягар своїх літ, удвічі більших за її? Ні до чого дівчині таке майбутнє, та й тобі самому нічого в ньому не світить. Якщо ти зробиш дурницю й запропонуєш їй стати твоєю дружиною (отже, ти таки закохався в неї, еге ж?), а вона зробить ще більшу дурницю й погодиться, то подумай, що з того вийде? Подружжя, в якому чоловікові сорок два роки, а жінці двадцять три? Або чоловікові шістдесят (якщо проживеш стільки), а жінці сорок один? (Ну, це вже не так кепсько, правда ж?)»

Звісно, якби ти був багатий, то інша річ. Тоді ти міг би оженитися на ній із чистим сумлінням, а потім залишити її удовою, по-справжньому незалежною, щоб їй не довелося принижуватись перед іншими торгівцями живим товаром, якщо вона так і не зробить кар'єри в кіно. Це було б незле, чи не так?..»

Його дедалі дужче гризла ця особиста дилема. Тепер дівчина не тільки залежала від нього матеріально — адже він цілий рік давав їй гроші на прожиток, — але й незмінно виявляла все більшу ніжність до нього, коли вони залишалися вдвох. Він розумів, що це її почуття йде не од вимог плоті: вона скидалася на кошеня, яке стрибає вам на коліна й неначе просить, щоб ви його погладдили.

Часом вона дзвонила йому додому й казала, що їй не спиться, а тоді залюбки приходила до нього, і вони сиділи обнявшись на канапі перед каміном, по півгодини не озиваючись ані словом. Просто сиділи й дивилися на вогонь (вона казала, що любить вогонь у каміні, бо там, де їй траплялося жити, камінів не було), і Філ «пригортав» її (то був її звичайний вислів: «Будь ласка, пригорніть мене, Філе»).

Іноді він ніжно цілував її, відчуваючи, як докучливо вона йому потрібна. «А може, не вона тобі потрібна, а просто жінка, будь-яка жінка?» — запитував він сам себе. Та розум його відкидав це припущення. Жінки потрібні були йому й раніше, і тоді він ішов

й брав їх за гроші, а часом і безкоштовно, але задоволення з того не мав.

Йому потрібно було, як і кожному чоловікові, казав він сам собі, щоб хтось ставився до нього з повагою, корився йому, залежав од нього, а до того ж і розумів його. Та чи могла б така безталанна дитина (ці слова зринали в його пам'яті на саму думку про Венду) зрозуміти його?

«А чому б і ні? — думав він. — Чи справді ти геть незбагнений сфінкс, Філе? Не така вже й складна в тебе натура. У неї куди складніша, та й кривди вона зазнала чи не вдсятеро більше від тебе. Насправді питання стоїть так: що ти можеш дати їй? Якби ти передусім подумав про це, то міг би чесно сказати, що кохаєш її, а хіба ти про це подумав? А може, річ тільки в тому, що вона дає тобі те, чого ти потребуєш: шанобливі, мало не побожні погляди, беззастережну віру в усе, що ти кажеш, схиляння перед твоїми порадами, хоч якими б безглуздими видавалися вони тобі самому...»

Коли підписаний з Вендою контракт набрав чинності, вони вирішили відзначити цю подію і пішли в «Мокамбо».

— За сотню доларів на тиждень я можу дозволити вам замовити шампанське, — сказала вона.

— Я й сам собі можу це дозволити, — відказав він. — Адже я маю десять доларів з кожної сотні, а пляшка коштує тільки вісім.

Венда закопилила губу й мовила:

— Вам н-належиться більше. Я ж сказала, щоб ви б-брали двадцять на сплату того, що я вам винна. — І вона грайливо наморщила носика.

— Почекаймо з цим, кицю, доки вам платитимуть тисячу.

— Вам ще треба до цього д-дожити, — сказала вона, і обоє засміялися.

Вона розповіла йому, як з кіностудії до неї прислали рекламного агента, що хотів почути історію її життя. Вона сказала, що росла сиротою, виховувалась по притулках, де мила посуд за десять центів на тиждень, а потім вийшла заміж за морського льотчика, що вславився як герой на Тихому океані, але шлюб виявився невдалим.

Та в біографічній довідці, опублікованій студією, говорилося:

«Молода кіноактриса Венда Олівер належить до тієї нечисленної категорії жінок, які не бояться признатися, що в нещасливому шлюбі винні вони самі. «З мене була нікчемна господиня, — каже вона. — Я навіть яйце до пуття зварити не вміла». Можливо, й так, але міс Олівер скромно замовчує, що коли вона вийшла заміж, їй було всього шістнадцять років, а яка шістнадцятирічна дівчина вміє куховарити?»

На студії її сфотографували в різних купальних костюмах і опатних сукнях. На одному фото вона була зображена в крилатому капелюсі, ліфику та шортах, узута в ковбойські чобітки, а поруч неї стояв віслюк; ще на одному — лежала горілиць на шкурі білого ведмедя у широкому прозорому пеньюарі, та так, що голова була внизу знімка, і, щоб побачити, яка вона з себе, треба було перевернути його. Але на всіх тих фото уста її були розтулені, а очі заведені догори, бо, як їй сказали, вона мала виглядати «наче в екстазі».

Ті знімки розіслано по всіх ілюстрованих журналах та всіх газетах і супроводжено такими-от «шапками»: «В. О.і або В. О-О-О! Хоч так напишіть, хоч так, а це означає — Венда Олівер, майбутня зірка студії «Спектакуляр». Та й не дивно, бо хоч де б вона з'явилася, скрізь чути: «О-о-о! О-о-о!»

Коли вона спробувала заперечувати проти тих знімків («Не тому, що я там напівроздягнена, — пояснила вона, — а тому, що вони безглузді»), їй сказали: «Слухайте, голубонько, наш товар — секс. У вас він є. Ми не знаємо, чи є у вас щось іще. От коли ви станете зіркою і зіграєте леді Макбет, тоді ми скажемо, що ви друга Джудіт Андерсон».

— Хто це така? — спитала вона Філа.

І Філ там-таки в «Мокамбо» розказав їй про Джудіт Андерсон, а тоді попередив, що, крім фотографування, студія влаштовуватиме їй зустрічі з молодими акторами трохи вищого рангу і їй доведеться бувати з ними на людях. Адже її участь у рекламних заходах обумовлена контрактом.

— Вам треба буде з'являтися у відповідних місцях,— сказав він.— Ніякої шкоди це вам не завдасть, і самі собою ці зустрічі нічого не важать. Можливо, вам навіть сподобається, і ви приємно згаєте час. Ви ж казали, що любите товариство, правда? Усе це робота, кицю, так воно вже заведено.

Вона розказала йому, що лише трохи посміялася, прочитавши в якомусь журналі, ніби вона вчиться керувати літаком в авіаційній школі Уайтмена (то була вигадка) або що в неї над ліжком висить портрет Олівера Венделла Холмса з автографом,— «бо навіть якби я не була родичкою славнозвісного голови верховного суду, то однаково шанувала б його як одного з найвидатніших людей світу».

Але вона не на жарт розсердилась, коли один з газетярів написав, ніби її бачили в товаристві Бреда Берка — «відомого красеня, за яким бігають усі дівчата міста, та й багато хто із заміжніх жінок».

— Я ніколи й у вічі не бачила того Берка,— сказала вона.

Філ засміявся.

— Яке це має значення? Усе воно та сама гра, невже ви не розумієте? Люди бачать ваші фотографії, читають про всі оті речі, раз по раз чують ваше ім'я, і їм починає здаватися, що ви якась особлива, а відтак вони переймаються бажанням побачити вас на екрані.

— Нічого особливого в мені немає,— заперечила вона.— Ви ж мені к-казали, щоб я завжди була сама собою, отож ніким іншим я бути не хочу. Чому вони не напишуть: «Учора ввечері Венду Олівер бачили в «Мокамбо» з відомим голлівудським агентом Філіпом Бамбергером»?

Він засміявся і пояснив їй чому.

— Я хочу бути особливою *для вас*,— мовила Венда.

— А це так і є. Ходімо вже звідси.

— Нікуди я не піду, якщо ви не одведете мене до себе додому й не д-дасте... як це воно... страмного.

— Чого-чого?

— Ну, ви ж знаєте,— мовила вона.— Остання чарка на дорогу.

— Ви хотіли сказати — стременного.

— А що воно означає?..

Отож вони поїхали до Філового помешкання на

Делонгпре, і він зробив їй легкий коктейль. Та вона тут-таки поставила склянку на край столу, а сама підійшла до нього, обняла руками за ший і сказала:

— Я хочу подякувати вам за те, що ви влаштували мені цей контракт.

— Нема за що, — озвався він. — Це дріб'язок у порівнянні з тим контрактом, який я ще *влаштую* для вас.

— Я не женуся за іншим. З мене цілком досить і цього.

— Це тільки початок, кицю, — мовив Філ. — Він нічого не важить. Вони мають право зірвати з вами по трьох місяцях, коли схочуть.

— А н-навіщо їм таке робити?

Він знизав плечима. Венда поцілувала його й сказала:

— Аби тільки *ви* не зірвали зі мною.

— Мене ви не збудетеся довіку.

Він почував нестримний потяг до неї і силкувався опанувати себе. «Не смій! — наказував він собі подумки. — Не буде з того добра — ні їй, ні тобі не буде». Але він і далі держав її в обіймах, і руки його несамохіть гладили їй спину та стегна.

Вона міцно поцілувала його в уста і навіть трохи розтулила свої. Він задихнувся й проказав:

— Еммі... Ви нічим мені не завдячуєте. Не маєте переді мною ніяких *обов'язків*. Я не з тих рекламних фотографів чи інших типів, що чіплялися до вас. Я ваш друг.

Венда зашепотіла щось йому на вухо. Її переповнювала ніжність до нього — і зовсім не тому, казала вона собі, що він здобув для неї отой паршивий контракт на сотню доларів на тиждень. Просто він добрий і милий чоловік, та ще й такий самотній, от вона й... атож, мабуть, вона таки трохи закохалася в нього. *Хотіла б закохатися...*

— Візьміть мене до себе в ліжко, друже, — прошепотіла вона.

Філ засміявся й відказав:

— Ви й досі така сама простодушна дитина, Еммі.

— А коли б мені навіть було всього шістнадцять? Хто б на вас д-доказав? — шепотіла вона далі. — Тільки не Еммаліна Сміт-Келлі. І не Венда Олівер... Н-ну, будь ласка, друже...

МОНОЛОГ

(10 березня 1957)

Дивна річ — доктор Рубенстайн увесь час твердить, що ніякий це не психоаналіз (так само казав і отой нью-йоркський лікар, на прізвище Кубічек) і що ми повинні вдаватися в те, що непокоїть мене сьогодні; але я просто не можу говорити з ним про всі ці речі. І писати про них не можу, навіть залишаючись, як то кажуть жартома, в самотині своєї спочивальні.

Учора я хотіла розповісти йому про розрив із Келвіном, хотіла поговорити про становище на студії, яке загрожує дуже серйозними наслідками. Менні каже, що нам треба якнайшвидше все залагодити, бо довго не з'являтися на екрані — це однаково що померти. Мовляв, репутація актриси — це успіх її останнього фільму.

Отже, Келвін поїхав геть, а студія погрожує усунути мене від зйомок. І Енн Петч, і навіть доктор Рубенстайн, і доктор Рассел дзвонять їм і кажуть: «Вона хвора й не може працювати». Бог свідок, я старалася. І я таки працювала, поки мала силу, а тепер не можу й не буду, і коли вони хочуть мене усунути — гаразд, нехай усувають. Вони самі на цьому втрачуть, не я. А я здужаю протриматись — може, не так уже й довго, але, як каже Менні, я ще в добрій ціні, і нема такої студії в Голлівуді чи навіть у Європі, що не вхопиться за мене, якщо «Спектакуляр» усуне мене від зйомок, позве до суду або й розірве зі мною контракт. Якось дам собі раду. «Пожурюся й знайду раду — мільйонера запосяду».

А що, я ж іще не мала чоловіка мільйонера! Колись вийшла заміж за моряка, що насправді був авіаційним механіком, тоді одружилася з відомим футболістом Баком Вішневскі, пережила великий роман із героєм війни Люком («у небі льотчик і на землі молодчик») і, нарешті, побралася з Келвіном, славнозвісним художником, що протягом нашого подружнього життя не малював нічого, окрім акварельних зображень мого тіла в різних позах, що ними позавішував усі стіни в спальні. Саме це й була одна з причин, чому знайомих, які навідували нас у нашому будинку в Сьєрра-

Неваді чи в нью-йоркському помешканні, ніколи не пускали до спальні, навіть Енн Петч,— мені було соромно й подумати, що вони побачать ті акварелі.

Оце, власне, дві проблеми, що сьогодні найдужче мене непокоять — Келвін і студія,— та хоч ніхто мене зараз не слухає і не зазирає через плече, що я пишу, мені просто несила стати перед ними віч-на-віч.

Натомість я починаю розводитися про оту страхітливую пригоду в готелі «Бeverлі-Хіллз», хоч відтоді минуло вже цілих десять років. Боже мій, а здається, ніби це було тільки вчора!.. Я навіть досі чую дух поту від тих чоловіків — от хоч вірте, хоч ні. Але все це давня історія.

Є такий відомий дотеп (дотеп, ха-ха!): коли вже тебе доконче мають згвалтувати, принаймні хоч потішся цим. Деякі люди вважають, що згвалтувати жінку взагалі не можна. Келвін навіть прочитав мені якось одне оповідання Бальзака, коли ми були в нашій хатині у Сьєрра-Неваді,— здається, та книжка звалася «Потішні оповідки»,— про одну дівчину, яка прийшла до суду зі скаргою, ніби її згвалтовано, а суддя довів, що це неможливо.

Він узяв голку, а дівчині дав нитку й звелів: «Ану засиль її у вушко». Та щоразу, як вона пробувала це зробити, він повертав голку. Тоді вона й каже: «Це нечесно, ви ж її крутите». А суддя їй: «Ото було й тобі крутитись — і ніхто б тобі нічого не зробив». (Здається, в кінці вона все-таки обвела його круг пальця, але я вже не пам'ятаю, в який спосіб.)

Смішно згадувати про це тепер, але я й досі певна, що наш шлюб міг бути щасливим. Він і тривав довше, ніж два попередні,— себто, ми довше були *разом*. Але навіть Келвін казав, що над нами тяжіють два лиха — реклама й оті стерв'ятники-газетярі, що никали за нами назирці — з Голлівуду в Нью-Йорк, з Нью-Йорка в Голлівуд, а тоді до Південної Америки. Не можна було вийти з дому, щоб вони не стовбичили під дверима. Але таке траплялося й за Бака, й тоді, коли я втекла з Люком, і все ж не воно спричинилося до краху мого другого шлюбу чи отого великого роману. А коли й так, то дуже малою мірою.

Мені оце пригадався ще один анекдот про дівчину, яка позвала чоловіка до суду за те, що він її згвалтував. «Коли це сталося?» — питає суддя. Вона йому

сказала, а він запитує далі: «І то був єдиний раз, коли він з вас поглумився?» — «Та ні, ваша честь, — відказує вона, — він робив таке щодня». — «Щодня?! — здивувався суддя. — Як це розуміти?» — «Ой, він тільки те й робив, що гвалтував мене».

Якщо я правильно розумію обидва ці анекдоти з погляду психоаналізу (адже мала б я вже чогось навчитися), то висновок із них може бути лиш один: жінка, яку згвалтовано, сама цього *хотіла*. Але ж це неправда, погодьтеся!

Тепер Келвін, звісно, вважатиме за причину нашого розриву те, що я його зрадила, і це дає йому привід покинути мене. Бо, як він каже, я надто залежала від нього й геть висотала його — саме так він висловився.

— Я навіть малювати більше не можу, — сказав він. — Відколи ми одружились, я нічого не намалював.

І раптом ми зірвалися на крик. Власне, це я закричала на нього — сам він ні разу не підвищив голосу, і це дратувало мене ще дужче.

— А хто ж тобі винен, що ти набазграв з мене сотню отих сороміцьких картинок і поначіпляв їх по всій спальні, наче я тобі повія чи ще якесь казна-що!

— А ти і є повія, — одказав він. — У тебе всі інстинкти дводоларової шлюхи!

Звичайно, він мав на увазі Гельмута, але того вечора я не хотіла знову повертатися до цієї теми — ми вже доволі її ворушили. Але оце мені спало на думку, що, може, я не годна до подружнього життя. Може, я просто нікчемна як жінка й дружина. Справді-бо: перший мій шлюб тривав три роки тільки через те, що Тома два з половиною роки не було; другий не пережив і року, а третій заледве протягнув трохи понад рік; та й усі ті зв'язки, що їх я коли мала, були, як тепер подумати, досить сумні.

Сумом віяло й від нашої дружби з Філом — і не тільки тому, що він був такий нещасливий в особистому житті. Наші взаємини ґрунтувалися, сказати б, на обопільному захопленні, а не на коханні. Я схилилася перед ним, бо він був старший (так само як Бак, як Люк О'Брайєн, як Келвін) і допоміг мені зробити перші кроки в кіно. Його вабило до мене те, що я була набагато молодша від нього і, як він вважав, гарненька, отож йому лестило, незважаючи на свою брид-

ку, як йому здавалося, зовнішність, мати таку гошу подругу.

Треба сказати, це тривало чотири з половиною роки, хоч удвох ми бували хіба що раз на тиждень. З усього, що я звідала в житті, це чи не найбільше скидалося на подружній зв'язок. Одне я й справді залежала від кожного чоловіка, була чіпка, мов виноградна лоза, а це, якщо вірити книжкам, чоловіків одвертає. Я мала звичку дзвонити їм (коли ми не жили разом) у будь-яку пору, вдень і серед ночі, й казати: «Щось мені тоскно, не спиться, я така самотня... Прийди до мене, будь ласка» (тільки Томові такого не казала). І вони, звісно, завжди приходили, але про себе, мабуть, думали: «Невже ця дурепа не може побути хоч часинку сама?» А я просила: «Пригорни мене...»

Коли ж я жила з ними разом, то не хотіла відпускати їх од себе більш як на чверть години, неначе боялася, що хтось зайде з чорного ходу й уб'є мене ножом. Бог свідок, таке страхіття навіть увижалося мені вві сні. І чому завжди саме ножом? Треба буде завтра спитати про це доктора Рубенстайна.

І все ж із Філом було хороше, хоча й сумно. Він завжди був добрий до мене, завжди лагідний, навіть трохи... як би це сказати... ну, мабуть, по-жіночому ніжний, чи що... Можливо, через те, що нездужав на серце. А може, усвідомлюючи надто велику різницю між нами в літах і почуваючись непевно через свою гадану непривабливість, він просто не давав собі волі й намагався догодити мені, як міг, аби не втратити такої молодой та гарної жінки. Коли я декілька разів і зраджувала його, то лише тому, що попадала в безвихідь і ніяк не могла відмовити,— я ніколи не могла відмовити людям, котрі про щось мене просили, навіть отій дівчині в Нью-Йорку... як же це її звали?

Я завжди відчувала, що Філ жаліє мене. Цікаво, чи догадувався він коли-небудь, що і я, в свою чергу, жаліла його? Кепська штука, сказав доктор Рубенстайн, отакий зв'язок, що ґрунтується на взаємних жалощах,— атож, це не було навіть взаємне захоплення. І все ж саме жалощі тримали нас укупі всі оті чотири з половиною роки, тепер я цього певна, і хто знає, скільки б іще тривав наш зв'язок, коли б Філ не поїхав тоді до Ла-Кінти.

Десь місяців за дев'ять перед тим студія «Спектакуляр» розірвала зі мною контракт — як, власне, й передбачав Філ, тільки сталося це не через три місяці, а через півроку. За ті півроку я знялася всього у двох фільмах, та й то десь на задньому плані, в ролі дівчини, що опинилася на бенкеті чи в нічному клубі без кавалера. І щоразу мені казали те саме:

— Станьте гарненько отут біля бару, тримайте в руці склянку з коктейлем і їжте очима чоловіків.

— Як це? — не зрозуміла я спершу.

— Ну, просто стійте і пильно дивіться на чоловіків, що траплятимуться поблизу, принаджуйте їх очима...

А в сценах з танцями мені загадували крутити гузом іще дужче, ніж належить від природи. («Чому ти вживаєш таких вульгарних виразів? — не раз питав мене Келвін. — Це не личить пристойній жінці». — «А я не пристойна жінка, я твоя дружина», — відказувала я.)

Якось один репортер запитав мене, чому я так хитаю стегнами, то я відказала: «Добродію, ви ніколи не вивчали анатомії? Бо якби вивчали, то знали б, що в жінок широкі стегна й тендітні ноги, зведені близько одна до одної. Отож, коли йдеш, дещо доконче має хитатися». (Цю відповідь навіть надрукували в газетах, і Люк був прикро вражений.)

Та коли «Спектакуляр» скасував мій контракт, Філ влаштував мені першу справжню роль — чудовий ласий шматочок (щось на зразок тієї ж таки дівчини), — і отут мене замлоїло ще дужче, ніж будь-коли перед тим.

«Ось воно! — казала я собі так само, як кажуть солдати перед атакою у фільмах про війну. — Це ж саме та нагода, якої ти так довго чекала».

Філ переконав одного з верховодів студії «Формоуст» переглянути мій перший епізод, в якому я мала репліку: «Де ж це я була все ваше життя?» Той прийняв мене, обдивився з голови до ніг (Філа при цьому не було) і сказав:

— Ну що ж, те, що я бачу, мені подобається. Поверніться. Пройдіться. Сядьте. Встаньте. Чарльстон танцювати вмієте?

— Авжеж, — відказала я.

— Танцюйте.

Я почала танцювати...

Дія фільму відбувалася в двадцяті роки, ще до мого народження (а втім, ні — я ж народилася 1927 року, 1 квітня). Сцена, в якій я брала участь, розгорталася в підпільній пивниці, і я була вдягнена, як тоді казали, «вертихвісткою»: у коротку обліплу спідницю та фетровий капелюшок «дзвоник» з фазанячим пером, — а уста мені нафарбували літерою «О». До того всього на мені було ентове пальто й високі гумові боти. Разом зі своїм партнером я підійшла до дверей напівпідвального приміщення, і він подзвонив. У дверях прочинилося маленьке вічко. «Я від Джо», — сказав мій супутник, і ми зайшли.

Головний герой фільму був уже там разом із героїнею і нібито трохи напідпитку. Він побачив мене ту ж мить, як ми зайшли, і тут камера облишила нас і повернулася до нього та його дівчини, аж поки заграла музика. Тоді в кадрі знову з'явилася я зі своїм кавалером, і ми пішли танцювати на манюсінській вільній місцині — не більшій за поштову марку. Далі я мала покинути свого партнера й сама-одна пройтися в чарльстоні по всій пивниці.

Чи повірите, я й досі пам'ятаю кожне слово й кожен рух з тієї сцени, хоча відтоді минуло понад шість років! Головний герой підвівся з-за свого столика, обняв мене, і ми стали танцювати вдвох. Камера на мить спрямувалася на його дівчину, що видимо розлютилася. Трохи відсторонивши мене від себе і окинувши поглядом, він мовив:

— Я б з великою охотою танцював з тобою цілу ніч.

А я, зробивши невинні очі, хоч насправді в їх погляді була розбещеність (ви розумієте, що я маю на думці?), відказала:

— Певно, що з великою, бо ти й сам он який великий.

Тим часом до нас підступив мій кавалер і сказав:

— Це чужа власність, хлопче, отож відчалюй.

Але той здоровило взяв його однією рукою за барки й відштовхнув геть зі словами:

— Твоя правда, хай тобі чорт, — (тільки він не сказав «чорт», бо тоді в фільмах лаятися ще не дозволяли), — вона таки власність, але *моя*.

Тут я й собі впала в слово:

— Слухай-но, здоровило, я нікому не власність, навіть і сама собі. (Це мало викликати сміх.)

Тоді камера повернулася до його дівчини: загорнувшись у шаль і закопиливши губи, вона вискочила з пивнички,— а камера знову спрямувалася на нас трьох, що стояли на тому п'ятачку. І раптом мій кавалер — невисокий на зріст хлопчина — кинувся на героя і одним ударом збив його з ніг, а я бігала кругом і репетувала:

— Ой, не треба, Сесіле, *не треба!* — (Мого кавалера звали Сесіл).— Ти ж можеш зробити йому боляче!

Хоч яке воно було дешеве, проте всі називали цей епізод «пречудовою сценкою», він викликав чимало сміху на перегляді, отож не минуло й двох тижнів, як Філ домігся для мене нового запрошення, і ціна моя підвищилась від ста до п'ятисот доларів на тиждень з двомісячною гарантією. Той верховода, перед яким я танцювала чарльстон, викликав мене до свого кабінету й сказав:

— Ну що ж, поздоровляю вас, панночко.

А тоді виголосив цілу промову.

— Ви таки маєте дещо, чим можна принадити глядача, але я не хочу, щоб це запаморочило вам голову. У Голлівуді повно таких дівчат, як ви, по центу штука, отож на вашому місці я б не нехтував порадами досвідчених у цій справі людей і послухав би, що вони скажуть.

— Я вас слухаю,— обізвалася я.

— Вам треба бути обачною, вибираючи собі друзів серед тутешнього люду, і добре пильнувати, з ким ви показуєтесь на люди і з ким приятелюєте.

— Я ні з ким не приятелюю,— відказала я.— Навіть і не знаю нікого як слід.

— Можливо, я укладу з вами персональний контракт,— провадив він далі,— якщо ви й в наступному фільмі зіграєте так само добре, як у «Шалених двадцятих».— Тут він подивився на мене точнісінько так, як мені завжди загадували дивитися на чоловіків у тих сценах, де я брала участь, і сказав: — Себто, якщо ви зрозумієте, що таке платити дружбою за дружбу.

Я вислухала це спокійно, хоч усередині в мене все аж кипіло. Відтак пильно огляділася довкола й невинно мовила:

— Містере Тредвелл, я не бачу, де тут лягти.

Він аж рота розкрив.

Правду кажучи, я сама злякалася на смерть, і мені враз замлоїло в шлунку, проте спинитись я вже не могла.

— Коли б мені була ціна цент за штуку, — сказала я, — ви б не підвищили мені платню до п'ятисот доларів і не дали двомісячної гарантії. Що ж до друзів, то я завжди вибираю їх дуже обачно й завжди вмію платити дружбою за дружбу.

Тим часом до нього повернулося те, що звуть апломбом, хоч би що воно там було. Він подивився мені просто у вічі й запитав:

— Як от, приміром, Бамбергерові?

— Філ Бамбергер, — відказала я, — для мене наче батько, коли вам це про щось говорить, містере Тредвелл. Я ніколи не мала батька, не пам'ятаю його. Він помер ще до мого народження.

І тут він сказав справжню *мерзоту*, та ще й з усміхом на своєму кощавому обличчі:

— А як вам подобається спати з отим вашим татусем?

Тепер уже я розкрила рота й стояла так, мабуть, із хвилину. Стояла й уявляла собі, як він зараз подере на клапті щойно укладений контракт (яка ж я ще була наївна!), а відтак зухвало відрубала:

— Та вже ж краще, ніж з *дідусем!* — і рушила до дверей.

— Міс Олівер! — гукнув він.

Я спинилась, тримаючи руку на клямці, й обернулася до нього. Він посміхався.

— Ви надто скоро повірили в те, що пишуть про вас у рекламі.

— Що ви хочете цим сказати?

— Ваш батько не помер до вашого народження. Він живий-здоровий і мешкає в Палмдейлі.

Я вийшла з кабінету й причинила за собою двері куди тихіше, ніж мені того хотілося.

«Невже він сказав правду? — думала я. — А яке прізвище в мого батька? Сміт?..» Адже я чула колись, як тітонька Сью — ота жінка, що взяла мене до себе, коли мою матір забрали до лікарні, — казала, що я незаконна дитина, а Сміт було нібито материне прізвище.

Коли я повернулася до невеличкого помешкання, що його найняв для мене Філ на Саут-Крезент-драйв,

я зателефонувала йому, але в агентстві сказали, що він виїхав з міста. Я здивувалася, бо вважала, що він повинен був попередити мене по телефону. Та того ж таки вечора він подзвонив мені й спитав:

— Ну, як ти там, кицю?

— Де ти? — запитала я.

— В Ла-Кінті, — відказав Філ. — У готелі. Я геть стомився. Ото й надумав поїхати днів зо два відпочити.

— Гаразд, відпочивай, — сказала я. — Здається мені, ти останнім часом аж надто надсаджувався.

— Та воно так, — погодився він. — А як минула зустріч з Тредвеллом?

— Дуже добре, — відповіла я. — Він сказав, що я маю чим принадити глядача.

— Він недооцінив тебе, кицю, — засміявся Філ у трубку. — Ти вийшла на пряму. Тепер ти вже свого досягнеш, і я дуже радий, що трохи допоміг тобі.

— Усе це зробив ти, — сказала я. — Тільки ти і ніхто більше.

— Ну гаразд, — мовив він, — хай буде по-твоєму... Тільки не забудь про мене в своїй духовниці.

— Будь певен, — відказала я. — А тепер лягай у ліжку і спи.

— Так я й зроблю, — сказав він. — Та, власне, я уже в ліжку. От якби й ти була тут, кицю... Але тоді я навряд чи заснув би. — І він кумедно захихотів, що мало вважатися ознакою сласності.

— Ах ти ж старий соромітник! — мовила я, а на язик просилося інше: «Я ж таки *люблю* тебе, хороший ти мій», — і мені аж кортіло сказати це вголос. — Ну, спи вже.

— Ти знаєш, — озвався Філ, — здається, я закоханий у тебе і коли б не був за півтори сотні миль, то попрохав би твоєї руки...

Він поклав трубку, перше ніж я встигла відповісти хоч слово, а другого ранку я прочитала в «Екземінері»: «Смерть відомого голлівудського агента в Ла-Кінті». Він помер уві сні, і розтин показав серцевий напад.

Добре пам'ятаю, як я промовила вголос сама в своїй кімнаті:

— Ну от, сьогодні я *справді* втратила батька.

Тепер-то вже, завдяки докторові Рубенстайну, я знаю, що це зветься підсвідомим чуттям.

СЦЕНА 6

(Зима 1950—1951)

Вона приїхала на похорон Філа убрана в чорне і марно силкувалася стримати сльози. Людей зібралось навдивовижу багато, був навіть містер Тредвелл з «Формоуст-фільму» — він потиснув їй руку, але нічого не сказав. Як видно, всі знали про її стосунки з Філом, і вона навіть помітила, що кілька жінок явно гомонять про це, збившись до купи в кутку похоронного салону на Сансет-Стріп, на фасаді якого висить годинник без стрілок.

Вона знала, що вони кажуть, бо не раз уже чула таке в різних місцях — точніше, їй переповідали знайомі «зичливці»: «Жаль. Але це неминуче, коли чоловік у Філових літах зв'язується з молодою дівулею. Мабуть, вона й висотала його до смерті».

Вона почувалася такою самотньою, як ніколи в житті, самотнішою навіть, ніж у сирітському притулку і в численних названих батьків, де жила геть занедбана. Адже Філ був чи не найближчим другом, якого вона будь-коли мала, чи не найлюбішою їй людиною, старшим братом, батьком — усе це поєднувалось для неї в його особі. Їй здавалося, що Філова смерть поклала край її кар'єрі в кіно. Хто ж бо тепер піклуватиметься про неї? Хто завдасть собі клопоту просувати її?

Ідучи до кладовища Форест-Лон з одним із Філових колег, вона подумала: «Вендо, ти просто нелюд. Ти думаєш не про Філа, не про те, який він хороший та добрий... був... а лиш про себе й про свою нікчемну кар'єру».

Іудейська заупокійна відправа в похоронному салоні й на кладовищі видалась їй дуже гарною. Та й саме кладовище було найкрасивішим куточком, який вона бачила в житті. Однак їй так жахала смерть, що вона весь час мало не зомлівала, відчуючи десь у середині тугий болючий клубок — таким болючим клубком вона уявляла собі ракову пухлину.

Добре, що наступного понеділка зранку їй треба було з'явитися на зйомки нового фільму — вона знала, що це відверне її від усіх турбот і допоможе позбутись образу мертвого Філа, що невідчепно переслідував її: маленький чоловічок з лагідним жіночним обличчям

лежить горілиць у труні, закопаний в землю, і дощ поливає його могилу — і це назавжди, без вороття. «Ні, не хочу, щоб і мене закопали у вогку землю, *ні-защо в світі!*» — подумала вона, і на саму ту гадку її поймав жак.

Вона дістала другу жіночу роль у «Божевільні опівночі», де мала грати таку собі простачку. Певна річ, дурноверху і, певна річ, сексуальну. Дівчину, що тиняється по нью-йоркських барах із сигаретою в довжелезному, футів зо три, мундштуці та довгими патлами, що звисають їй на очі, мов у Вероніки Лейк.

На знімальному майданчику Венду ні на мить не залишав страх. Режисер, Джуд Блейк, майже весь час гримав на неї, і вона помітила, що хоч би як довго вчила свою роль і хоч би як добре її знала, та досить було стати перед камерою — і все вмить вилітало у неї з голови, тільки-но доходило до першої репліки.

У ті дні їй часто снівся один сон, і вона щоразу прокидалася з жаху: вона нібито грала леді Макбет у театрі на Бродвеї (тоді вона ще не знала, хто така леді Макбет, хоча й чула це ім'я) і кепсько пам'ятала свою роль.

Вона виходила на сцену в пишній пурпуровій сукні, спокійна та впевнена, і публіка зустрічала її оплесками, хоч вона й не вимовила ще жодного слова, — адже вона була славнозвісна актриса, як і ота Джу-діт Андерсон. Тоді вона зводила очі на свого партнера — певне, то був лорд Макбет, — добре знаючи, що має зараз сказати. Розтуляла уста — але не могла ви-душити з себе ані слова...

Лорд Макбет підказував їй першу репліку, і вона вимовляла її цілком пристойно, та коли знову наставала черга говорити — німувала. Партнер підказував їй дальшу репліку, і вона повторювала її, але вже чула приглушене хихотіння в залі. Вона відчувала, як у неї тремтять коліна. Потім, під сердитим поглядом лорда Макбета, знову розтуляла рота, але страх паралізував її і геть сушив горло.

Венда відчувала, що ноги їй підтинаються й вона от-от упаде, тоді поволі заточувалась додолу, і її пиш-на сукня обгорталася навколо неї. Тим часом публіка вже одверто сміялася. На превелику силу Венда зводи-лася на руки й починала рачкувати до лаштунків,

де за сліпучим сяєвом прожекторів лунав громовий регіт і свист...

Вона завжди прокидалася від цього сну, обливаючись потом і вся тремтячи. Звісно, вона розуміла, що її нічні привиддя — усього лише перебільшене відображення того, що вона день у день переживала перед камерою, — страх, який гриз її, доходив уві сні найвищої межі, і вона запитувала себе: «Ну чого мене так вабить до цього? Якими в біса грішми можна заплатити за ті муки, що їх я зазнаю перед камерою? Кому це потрібно?»

Не знаходячи відповіді на ці запитання, вона подумала: «А може, мені піти до психоаналітика?» — але тут-таки відкинула цю думку як безглузду. А проте чимало людей відвідувало психоаналітиків; вони хвалилися цим і в студії, і на вечірках, на яких бувала Венда. Нерідко саме з цього й починалися їхні розмови: «Ось мій *аналітик* каже...» — і так далі.

На якійсь вечірці вона навіть спитала одного інтелектуального з вигляду молодого письменника в рогових окулярах:

— Чому останнім часом стільки людей вдається до психоаналітиків?

Він весело подивився на неї і відказав:

— Вам цього не збагнути. Ви — безпосереднє дитя природи.

— Як це р-розуміти? — спитала Венда, відчувши якусь непевну образу.

— Ось послухайте, — сказав молодик. — Ми живемо в повосний час. А кожній повосній добі притаманна несталість, нехтування ідеалів, навіть елементарної моралі. Так було й після першої світової війни, коли люди відчули, що гучні гасла: «Війна, щоб не було війни», «Війна за врятування світу для демократії», — зраджено. І люди відповідно реагували. Жінки почали коротко підстригатися, курити в громадських місцях, тягатися з ким попало. — Він замовк і позирнув на Венду. — Ви мене розумієте?

— Намагаюся зрозуміти.

— Гаразд, — сказав молодик і, знявши окуляри, наблизив своє обличчя до її. — І сьогодні те саме. Прості люди світу боролися за те, щоб знищити фашизм, але він далеко ще не знищений. Наші союзники стали нашими ворогами, а колишні вороги тепер наші

довірені друзі-демократи. Нині вся кінопромисловість перейнята страхом. Невже ви цього не відчуваєте?

— За к-кінопромисловість не знаю, а от *мені* так страшно.

— *Quod erat demonstrandum*¹, — сказав молодик. — *Вам* — страшно? Не вірю. Ви ж бо породження самої природи. Проста, безхитра істота, яку цікавить тільки нагальне задоволення її нагальних потреб. Захотілося вам чогось — і ви це берете. Хіба не так?

— Н-не розумію, про що ви кажете.

— Та про *нас* же, любонько, — мовив він. — Про вас і про себе. Ви зголодніли? Я — так.

— Онде в буфеті повно наїдків.

— *У буфеті!* — вигукнув він. — Мені потрібні ви! Себто, я зголоднів *за вами*. — Він помовчав. — Хіба і я не збуджую у вас апетиту?

Вона подумала якусь хвилю, тоді сказала:

— Боюся, од вас мене пронесе.

І пішла геть, несвідомо хитаючи стегнами ще дужче, ніж звичайно.

Саме на тій вечірці містер Джозеф П. Тредвелл підійшов до неї і сказав:

— Вендо, я дуже задоволений вашою грою в «Божевіллі».

— Дякую, містере Тредвелл.

— Цієї суботи я влаштовую у себе невеличкий зва-ний обід і хотів би бачити на ньому й вас.

Вона підозріливо запитала:

— А ще хто буде?

Тредвелл засміявся.

— Розважливі панночки про таке не питаються, — мовив він. — Та коли ви вже запитали, то скажу: будуть моя дружина й дочка, Джуд Блейк, Френк Фарвелл і Джудіт Френк. (Останні двох були виконавці головних ролей у фільмі.)

Венда приязно всміхнулася.

— Я залюбки прийду, містере Тредвелл.

— Мої друзі звуть мене Джей-Пі.

— А я зватиму Пі-Джей.

Він засміявся на цей примітивний жарт.

— Буду дуже радий. Я пришлю по вас студійну

¹ Що й треба було довести (лат.).

машину. Чи є хтось, кого б ви хотіли мати за кавалера? Може, Бреда Берка?..

— Правду сказати, містере Тред... пробачте, Джей-Пі... мені не до душі оті осоружні зустрічі, які влаштовує для мене студія. Та й взагалі я не дуже люблю бувати в товаристві. Оце сьогодні вперше з'явилася на люди після Ф-філової...

— Щиро співчуваю вам,— сказав Тредвелл.— Хороший був чоловік. Але вам треба більше показуватися в світі, Вендо. Ви маєте стати відомою, тож чим частіше вас бачитимуть, тим краще. Більше того, як тільки фільм вийде на екрани, ми пошлемо вас у рекламну подорож по країні.

Обід минув дуже приємно, але Венда почувала себе вкрай ніяково. Вона весь час пильно стежила за іншими гостями, щоб не скибити, беручи той чи той ніж або виделку, і була певна, що неодмінно виверне щось на стіл або на гарну мереживну сукню з студійного гардеробу, яку містер Тредвелл сказав їй надягти до обіду.

Джуд Блейк поведився з нею дуже привітно, казав, що вона чарівна дівчина, а місіс Тредвелл, така сама суха й кощава, як її чоловік, усміхалася до неї і кивала головою. Тільки господар цілий вечір майже не звертав на неї уваги, і це дуже бентежило Венду.

Однаке другого дня, коли було знято останню сцену з її участю, містер Тредвелл викликав Венду до свого кабінету, і послана по неї дівчина-кур'єр — зовсім ще дитина, у вузеньких штанцях і з замазаними косметикою прищами на обличчі,— силувано усміхаючись, промовила:

— Містер Тредвелл сказав, щоб ви не перевдягалися, а йшли так, як є.

Як видно, його секретарки того дня не було, і Венда гукнула своїм слабким голосом:

— Чи є тут хто?

Тоді почула, як він озвався з кабінету:

— Заходьте, Вендо.

Він сидів за письмовим столом, і Венда вперше помітила, що кабінет скидається більше на помешкання, аніж на службове приміщення. Попід стінами стояли книжкові шафи, в кутку був бар, а через прочинені двері вона побачила ванну. Віля вікна стояла зручна

канапа, на стінах висіли картини, писані олійними фарбами.

Тредвелл подивився на неї і сказав:

— Учора мені не випадало поговорити з вами, дитинко, але мушу сказати, що всі визнали вас напрочуд чарівною.

Він показав їй на зручне крісло проти свого столу й знов подивився на неї.

— Пригадуєте, я казав, що думаю укласти з вами персональний контракт, але, перш ніж запропонувати його вам, хотів дещо обговорити. З вами і з Філом...— Він помовчав.— Певна річ, в його агентстві є й інші люди, але, по-моєму, не вони мають репрезентувати вас.

— А хто ж, по-вашому? — запитала Венда, дивлячись на нього широко розплющеними очима.— Я не знаю інших агентів.

— Якщо ви пристанете на мою пропозицію,— сказав Джей-Пі,— вам узагалі не знадобиться агент. Я сам боронитиму ваші інтереси й дбати про те, щоб ніхто не обвів вас круг пальця. У вас велике майбутнє в кіно, і треба належно спрямувати його від самого початку.

— Ви дуже добрий,— мовила Венда, подумки запитуючи себе, чи справді вона так думає і чи він справді такий.

— Аж ніяк,— відказав він.— Я ділок, і хоч ви майбутня кінозірка, але повинні наперед зрозуміти, в чому полягає мій інтерес щодо вас. Я дивлюся на вас як на потенціальне джерело прибутку. Це означає, що ви зароблятимете величезні гроші, і то не тільки для себе, але й для мене.— Він трохи помовчав і усміхнувся.— Не робіть таких великих очей, дитинко. Наше діло — продавати товар, а ви і є цим товаром. Причому дуже гарним...— Він побачив, що вона зморщила носика.— Вам це не подобається?

— Мені не подобається бути товаром,— відповіла вона.— Я жива людина.

— Ну звісно, що людина, але одне одному не суперечить. З'являючись на екрані, ви щось продаєте — продаєте себе. От і я зацікавлений у тому, щоб продати вас. Спочатку, звичайно, своїй власній компанії. Та хто може знати, як високо ви сягнете під належним проводом...

Нараз вона відчула, як на очі їй навертаються сльози, і усвідомила, що думає про Філа. Філ ніколи не говорив з нею в такий спосіб — у кожному разі, мав на думці куди більше, ніж те, що сказав їй цей чоловік, навіть коли Філ казав майже те саме. «Треба, щоб тебе бачили в певних місцях, — казав він. — Це сприятиме твоєму становленню, кицю. Так уже воно заведено...»

Але він казав і більше. Застерігав її, щоб вона завжди лишалася сама собою, хоч як би склалась її доля. Мовляв, хоч як експлуатуватиме її студія і хоч як її кривдили в минулому — а може, й кривдитимуть у майбутньому, — вона повинна залишатися сама собою. «В тобі є щось чисте, — казав він, — чого не можна ні змінити, ні знищити, хоч би що з тобою сталося. Ти сама це знаєш».

Вона й знала це і водночас не знала. І от тепер дивилася на Дж.-П. Тредвелла, що був дуже добрий та уважний до неї і зовсім не скидався на того чоловіка, який так недавно образив її в цьому самому кабінеті. Але було в ньому щось таке, що вона мимоволі згадала отих двох дурисвітів у номері готелю «Бeverлі-Хіллз». Вона аж здригнулася на ту згадку й відчула, як у неї червоніє ніс.

Тредвелл дивився на неї через стіл.

— Ви думаєте зараз про Філа Бамбергера, і я вас розумію. — Він підвівся з крісла і вийшов з-за столу. — Це був дуже хороший чоловік. Неабияка втрата для нашого кіно... і для вас також.

Вона відчула, що ось-ось заригає, і силкувалася опанувати себе.

— Я цілком розумію ваші почуття до нього й хочу перепросити за те, що сказав, коли ви були тут минулого разу. Згода? — Він уже сидів на краєчку крісла поруч Венди, обійнявши її рукою. — Ви належите до тих дівчат, яким потрібна людина, котру вони могли б шанувати, спиратися на неї, — бажано, старша літами. Я ж бо знаю вашу вдачу.

Венда звела на нього очі, а він нахилився і злегенька поцілував її в чоло. Голос його раптом захрип.

— Можливо, це вас здивує, але й мені потрібна близька людина. Така, як от, приміром, ви. Я відчув це з першого разу, як ви прийшли сюди, і коли образив

вас тоді, то лише тому, що силкувався погамувати заздрість до Філа й оцю свою потребу.

«О боже! — подумала вона. — Зараз він спробує покласти мене на оту канапу». Та, на її подив, містер Тредвелл підвівся з крісла, повернувся за свій стіл і, діставши з теки якийсь документ, приніс їй.

— Погляньте на оце, — мовив він. — Як воно вам?

Венда побачила, що то контракт, але тут-таки віддала його назад.

— Я майже не розуміюся на цих речах, містере Тред...

— Джей-Пі, — поправив він. — Ну, то я коротенько розкажу вам. Це персональний контракт між вами і мною. Я беру на себе зобов'язання використовувати вас як актрису сорок тижнів протягом року з початковою платнею сімсот п'ятдесят доларів на тиждень, що через п'ять років має бути підвищена до двох тисяч доларів.

Венда дивилася на нього, недовіжливо розтуливши уста, і він сказав:

— Прошу вас не вірити мені на слово. Дайте прочитати його юристові або, коли хочете, найміть іншого агента. — Він знову показав на контракт. — Тут є ще одна умова: якщо «Формоуст» чи будь-яка інша компанія, що з нею я зв'язаний, не зможе добрати для вас роботи, я маю право тимчасово передати вас іншій студії з тим, щоб ви не були без діла.

Тредвелл згорнув контракт і поклав його у Вендину сумку, яку вона принесла з собою із костюмерної. Тоді простягнув до неї руки і, коли вона підсвідомо вхопилася за них, лагідно підвів її з крісла й став напроти, і далі тримаючись на відстані простягнутої руки.

— Обміркуйте все як слід, — мовив він. — А ви дуже гарненька в цьому костюмі... — І голос його знову захрип.

Венда почула власні слова:

— Я не потрібна вам, містере... пробачте, Джей-Пі. Ви маєте все, чого вам треба, — затишну домівку, хорошу дружину, сім'ю...

Він пустив її руки, повернувся й одійшов до вікна.

— Звідки вам знати, чого мені треба, дитинко! Звідки вам знати щось про самотність так званої грошовитої людини! — Він обернувся од вікна й подивив-

ся на неї.— Минулого року я заробив двісті тисяч доларів, не рахуючи дивідендів по акціях цієї та інших компаній, але вони для мене нічого не важать, *анічогісінько!* — збуджено говорив він.— З дружиною ми вже вісім років живемо як чужі. Дочка мене зневажає — вона, знаєте, з отих університетських радикалів і ненавидить усе, за що я стою. Каже, я експлуатую людей. Ви собі уявляєте?! Експлуатую акторів, що отримують до десяти тисяч доларів на тиждень! Сміх, та й годі.

Венда підступила до нього, обняла й сказала:

— Не треба бути самотнім, повірте. Ні в кого н-немає для цього достатніх причин. У світі повно людей, і вони здебільшого хороші.

Тредвелл обняв її і посміхнувся.

— Хороші люди! — мовив він.— Більшість із них — смердючі шакали! Ви спитайте мене. Хто-хто, а я знаю. Скуштував лиха. Дай їм тільки волю, то вони з'їдять тебе живцем, та ще й при тому сміятимуться тобі в обличчя!

— Треба вірити в людей,— сказала Венда.— Хоч би що з вами сталося, Джей-Пі, треба віднайти віру в людей... і бути самим собою. Тоді вас ніколи ніщо не дошкулить.

— А вас ніщо не дошкуляє? — запитав він, гладячи руками її спину й стегна.

— Мене багато чого дошкуляло, але я не занепадала духом.

Вона зробила кумедну гримаску і раптом почала декламувати віршика, якого вчила ще в школі:

Коли тебе зачепить хтось —
Не вішай носа!
Надворі злива чи мороз —
Не вішай носа!
Журитись, друже мій, дарма,
Як рибки на гачку нема...

— А далі з-забула...

— Звідки стільки розважливості? Ви ж іще така молода...— Він усміхнувся до Венди, тим часом як руки його вже гладили її спереду, ніби ненароком торкаючись грудей.

— Я ж сирота,— відказала вона.— Зростала в притулку, в приймах у чужих людей, і все життя мене штурхали.

— Скільки вам років?

— Народилась я першого квітня тисяча дев'ятсот двадцять сьомого року.

Тредвелл подивився на неї.

— Отже, двадцять три.

— А мені часом здається, ніби сто.

— Ну, на сто ви ще не виглядаєте,— з гірким усміхом мовив він і нахилився поцілувати Венду, взявши в руки її обличчя.

Нараз вона відчула, як їй уривається віддих, і не заперечувала й не опиралася, коли він лагідно повів її до канапи.

— У мене грим на обличчі,— тільки й говорила вона.

— Мені подобається. Я чув цей запах, відколи тільки народився. Моя мати була статисткою у водевілі.

Він вицілював їй обличчя, а вона лежала на канапі, відчуваючи його руки на своєму тілі... Та раптом він знесилено затих. «Оце і все? — подумала Венда.— Не дуже обтяжливо за сімсот п'ятдесят доларів на тиждень.— Але тут же докорила собі: — Та чи тямиш ти, що думаєш? За кого ти себе маєш — за повію? Але ж він нічого тобі не заплатив. Поки що нічого. Ні, ти зробила це не тому, що він пообіцяв тобі оті сімсот п'ятдесят доларів! Ти ж бо нічого від нього не дістала, ані цента.— І сама відповіла на ці думки: — Якщо ти досить часто повторюватимеш собі ці слова, то, гляди, й сама їм повіриш!»

Аж ось вона почула над вухом приглушений голос Тредвелла:

— Я люблю тебе, Вендо. Кохаю... кохаю...

СЦЕНА 7

(Середина літа 1951)

Рекламна подорож була справжнісіньким страхіттям. Вона тривала місяць, з зупинками на один-два дні в Сан-Франціско, Портленді й Сіетлі, Денвері, Сент-Луїсі, Чікаго, Філадельфії, Пітсбургу, Нью-Йорку й Бостоні, Балтіморі й Вашингтоні, Мем-

фісі, Луїсвіллі, Далласі, Новому Орлеані, Фініксі й Сан-Дієго. «Принаймні,— думала Венда,— побачу безкоштовно всю країну».

Та це було єдине, що вона мала безкоштовно. За все інше доводилося платити дорогою ціною, в тім числі й майже тринадцятьма фунтами ваги, що збігла, як гадала Венда, головним чином із потом. Вона чула дух власного поту і вдень і вночі, незважаючи ні на часті ванни, ні на хімічну чистку одєжі.

Її супроводив один молодий актор, трохи нижчий рангом, і вони вдвох танцювали перед публікою, хоч танцюрист із нього був досить кепський. Крім того, Венда співала пісеньку з «Божевілья опівночі» — стим своїм слабким голосом, що його навіть через мікрофон навряд чи було чути далі десятого ряду.

Був у їхній групі спеціальний агент по пресі, і в кожному місті до них приєднувалися місцеві репортери. Венду тягали по радіо- й телестудіях, і вона знову й знову співала оту свою пісеньку, від якої її вже аж нудило, і відповідала на безглузді запитання.

Перед кожною її появою на люди приставлений до неї прес-агент навчав її дотепних відповідей, написаних спеціально для неї, що мали на меті зміцнити репутацію, яку створювала їй студія: дівчини, чия нормальна температура — десь близько ста десяти градусів у затінку, жагучої і невситимої на сласні втіхи, яку цікавлять у житті тільки мужчини.

Коли її запитували, як вона любить спати (а такий дурень знаходився завжди), вона мала відказувати: «Як завгодно, тільки не сама». На запитання, в якій позі вона спить, їй належало здивовано розширити очі й спитати: «А що, ви знаєте якісь нові пози?» Що їй найдужче смакує? Вустриці з шампанським — вони, мовляв, так збуджують темперамент! Нічний одяг? «Я завжди сплю роздягнена — це заощаджує стільки часу!» (Вона відмовилась казати, що спить у нічній сорочці з обшитим хутром подолом — «щоб не мерзла шия».)

Та краще вже відповідати на такі запитання, вважала Венда, ніж робити ці речі в житті. Щоправда, Дж.-П. не був надто вимогливий: він навідував її не частіше, ніж раз на тиждень, з'являючись у її новому помешканні в ті вечори, коли «бував у клубі». Довго

він ніколи не затримувався, але десь через місяць став наполягати, щоб вона задовольняла його маленькі примхи. Вона мусила надягати прозору білизну, яку він їй дарував, і хоч деякі речі були дуже гарненькі, проте більшість їх видавалися Венді просто неподобними.

Часом він просив її «муркотіти, мов кошеня» або ж «гарчати, як тигриця» (чого вона не вміла). А то раптом вимагав ляскати його по щоках, і це їй аж ніяк не подобалось. Та йому, як видно, таке було іноді потрібне, хоч звичайно все, що вона мала робити, аби належним чином розпалити його, — це, як він сам казав, «чимдуж опиратися».

Хоч як вона загалом не любила всіх тих речей, проте стосунки з Дж.-П. вікликали зворотну реакцію: збудили в ній жагу чогось істотнішого. Останнім часом її почала гнітити думка, що коли вже про цей бік людського життя стільки говорять, то, мабуть, вона просто не все звідала. А розводились про це таки чимало, навіть коли не брати до уваги отих «бойовиків» з її участю.

Венда почала збирати рецензії на останні два фільми, де її ролі були досить великі, щоб їх помітила критика. Колись Філ знайшов відгук на перший фільм, в якому вона знялася, і хоч її прізвище навіть не значилось у титрах, там *було* згадано й про неї. Венда наклеїла ту вирізку на поштову листівку й завжди носила з собою в сумочці. Газета, що надрукувала цей відгук, звалася «Нейшен» (вона ніколи про таку й не чула), і там говорилося:

«Щоправда, є в усій цій претензійній базгранині один смішний епізод, виконаний безіменною молоденькою статисткою, однією з тих пишногрудих німф, що їх масовим тиражем продукує Голлівуд. Їй припала одна з найгірших реплік в історії кіно, та ще й звернена до отого живого манекена Рода Роумена. Усе, що робить ця дівчина, — це дивиться на нього й каже: «Де ж це я була все ваше життя?» Це справило на мене величезне враження. А що в ній є та перчинка, якої видимо бракує решті високооплачуваних виконавців, але далі вона більше не з'являється, то в цілому, порівняно з описаною сценкою, увесь фільм програє ще дужче».

Зате після «Божевілля опівночі» про неї згадувалось в усіх рецензіях. Представник студії збирав їх під час подорожі й давав Венді копію кожної. І в кожній з тих рецензій, хоч які б вони були, незмінно говорилося те саме: вона сексуальна.

А коли вона сексуальна, то поклала собі дізнатися чому, і що воно взагалі таке, і чого вважається бажаним. Отож вона майже свідомо почала виставляти на показ свою ходу, стала пробувати замість лаванди інші парфуми і навіть дивувалась, як їй міг колись подобатися запах лаванди.

Тепер Венда приділяла більше уваги своїм туалетам — та й однакво мусила б це робити, бо такі були вимоги студії. Але сукуні вона доскіпливо вибирала сама, щоб якомога підкреслити стегна й груди і не дуже показувати дещо худуваті ноги. Почала відтінювати очі темною фарбою і носити фальшиві вії — як на знімальному майданчику, так і поза ним, — а також узяла за звичай раз по раз облизувати губи, навіть тоді, коли в цьому не було потреби.

Їй зайве було вдаватися до цих штучних засобів, щоб привернути до себе увагу, але вони мали відповідний ефект: тепер на неї звертали ще більше уваги, до того ж уся її зовнішність зазнала таких разючих змін у порівнянні з тим, якою Венда пам'ятала себе ще десь рік тому, що вона ладна була повірити в справедливість отих слів, які казала собі ще в шістнадцять років і яким сама ні на мить не йняла віри: «Ти прекрасна. Ти прекрасна й жадана, і довіку хочу я із тобою бути вдвох...»

Щодня до неї залицялися чоловіки, і вона добре навчилася давати їм відкоша. Але більше було таких, що боялися підступитися до неї, аніж тих, кому ставало на це духу, бо коли жінка переконається, що вона приваблива, то часто прибирає самовпевненості та гордовитої постави, які немовби застерігають можливих залицяльників, що їхні шанси надто мізерні.

Отож тепер Венда мала змогу вибирати мужчин собі до вподоби, і під час отієї рекламної подорожі приймала щотижня одного чи двох. Так само як пасажери на пароплаві, вона знала, що можливість знову зустріти колись випадкового знайомого практично дорівнює нулю.

Вона вибирала лише тих чоловіків, що були мужні

з вигляду, як правило, старші за неї, міцно збиті й певні себе. Такі не гаяли часу ні на зайві розмови, ні на залицяння і майже з першої хвилини знайомства, відрекомендовані їй або заговоривши до неї самі, чи то в поїзді, чи то в холі готелю, знали напевне, що їх обрано.

Та, як скоро побачила Венда, ці випадкові зв'язки не принесли їй нічого, крім розчарування. Більшість нових знайомих, тільки-но опинившись в її номері готелю чи купе, не дуже церемонились і поводитися вимогливо та владно, щоб не сказати брутально. Інші раптом знічувались і, здавалося, не знали, що робити далі. Потішаючись у душі, Венда мусила давати їм раду.

Але всі вони, як одразу помічала Венда, мали від цих зустрічей куди більшу втіху, ніж вона сама, бо вона взагалі її не мала, коли не вважати першого приємного збудження від короткої боротьби. Всі вони, як один, досягнувши найвищої насолоди, скрикували або ж видавали якісь тваринні звуки, в яких виливався екстаз, що охоплював їх у ті хвилини.

Це було зайвим доказом, — коли потрібні були ще якісь докази, — що з нею щось не гаразд. До того ж переконало її, що існує якась незбагненна для неї різниця між чоловіками й жінками, хоч деякі знайомі дівчата признавалися, що в такі моменти вони «мало не вмирають» від насолоди. Отож питання постало на повен зріст: що ж не гаразд із нею, з Вендою Олівер?

Вона неначе кидалась у зачарованому колі: що безнадійніші ставали її спроби звідати любосних утіх, то відчайдушніше вона їх шукала й дедалі дужче зневірялася. Щоразу вона відчувала лише оте миттєве збудження, а далі все в ній неначе завмирало. Їй весь час здавалося, ніби вона спостерігає все те збоку, здивовано запитуючи себе, навіщо вона знову в ліжку з мужчиною, коли нічого в цьому для неї немає, коли її ніхто до цього не силував і вона відчуває тільки нудьгу.

Вона, звичайно, зрозуміла іронію, приховану в словах представника студії, Джека Вудза, коли він запитав її в Сан-Дієго:

— То вам усе мало, дитинко?

— П-пробачте, я не розумію...

— Ой, облиште, Вендо. Я супроводив безліч дамочок у цих веселих прогулянках і добре бачу, що діється навколо мене.— Він помовчав, якось хвилю роздивляючись її, тоді додав: — Коли б ви не були така з біса неперебірлива, я, може, й сам став би в чергу.

Венда ляснула його по обличчю, побігла в свою кімнату й залилася слізьми. Тепер він, звісно, патякатиме про це на студії. А може, розповість і самому Дж.-П., і тоді... Вона сіла на ліжку і вголос запитала: «Ну й що тоді?» Контракт підписано, затверджено й вручено їй ще до того, як вона вирушила в подорож. А якщо по поверненні їй більше не доведеться догоджати Тредвеллові, улягаючи його забаганкам,— тим краще для неї.

Якщо, повернувшись із подорожі, Вудз і розказав про щось Дж.-П., той при зустрічі з Вендою не дав цього знаки. Він зателефонував їй і призначив побачення в «Капітанському столі» на бульварі Сьєнега, і Венда всю дорогу в таксі дивувалася з цього, бо він ніколи перед тим не показувався з нею прилюдно.

Вона навіть запитала його про це, коли вони сіли до столика в тому невеличкому ресторані. А він посміхнувся й відказав:

— Тут таке місце, де мене навряд чи хтось шукатиме, дитинко. А коли б і так, то яке це має значення?

— Я турбуюся за вас,— мовила Венда.

— Ціную вашу турботу,— озвався він.— Та якщо до чогось і дійдеться, то в законах штату Каліфорнія немає такого пункту, який забороняв би продюсерові запросити на обід одну із своїх висхідних зірок... щоб побалакати про справи.

— То я вже висхідна зірка?

— Першої величини.

— І ми будемо балакати про справи?

— Ну звісно. Я дуже задоволений відгуками на «Божевілья», а надто тим враженням, яке ви справили на рецензентів.

— Всі вони тільки те й кажуть, що я сексуальна.

— Хіба це погано?

— Ні, не думаю, але ж є стільки дівчат... А я справді сексуальна?

— Ще й яка,— відказав він і раптом споважнів. Тоді простягнув руку через стіл, мало не перекинувши

Вендин незайманий коктейль, узяв її за руку й промовив: — Знаєте, дитинко, я таки вже пожив на цьому світі, отож розумію вас.

Вона мовчала.

— Я розумію, ви молода, у вас буває сила, до того ж ви цілий місяць були в розлуці зі своїм... е-е... татусем... — Вимовляючи це слово, він почервонів.

У цю мить до їхнього столика підійшов офіціант, що приніс замовлений салат із спаржею. Тредвелл кивнув йому, і той поставив салат на стіл.

Тредвелл знову звів очі на Венду. Вона похилила голову, немовби розглядаючи салат, і він відчув, що вона знає, про що він збирається говорити, і, мабуть, соромиться своєї поведінки.

— Річ у тім, — мовив він, — що вам треба добре пильнувати своєї репутації в світі кіно. Вона дорожча за гроші.

Венда добре розуміла, що він має на думці, але підвела голову й відказала:

— Н-не розумію, п-про що це ви.

Він спалахнув і пустив її руку.

— Про тих чоловіків, яких ви підчіпляли собі під час подорожі.

Вона мовчала.

— Я не вимагаю од вас надто багато, і тепер, коли ви повернулися, не хочу ні про що розпитувати, але сподіваюся, що надалі буду єдиним чоловіком у вашому житті. *Отак*, — закінчив він.

— Хто ж він н-насправді, той Джек Вудз? — спитала Венда. — Ваш шпигун?

— Такого доручення він не мав, ви самі добре знаєте. Але він не міг не бачити того, що лізло у вічі. До того ж він представник компанії — а по суті, *мій* представник, — і дбає не тільки про інтереси справи, але й про мої інтереси, а отже, й про ваші, коли ви цього ще не втямили.

— От нехай би й п-пильнував *своїх* справ.

— Здається, ви не зрозуміли, що я сказав.

— Зрозуміла.

— Я не хочу більше чути ні про яких чоловіків...

— То й не п-почуєте.

— Вендо! — застережливо сказав він, щиро здивований, що ця юна й практично безпорадна «заблудла

душа» наважується перечити йому, навіть у цьому... ба ні, надто в цьому!

— Я працюю на вас,— мовила вона раптом,— і ми підписали про це к-контракт. Якщо мені х-хочеться лягти з вами в ліжку, я л-лягаю.— Тредвелл у розпачі озирнувся навколо: чи не чує хто її слів.— Якщо н-не хочеться — не лягаю. А коли мені хочеться...

— Чи не забагато ви забрали собі в голівку, люба? — сказав Тредвелл, побліднувши на виду.— Зіграли одну рольку в кіно, а вже розмовляєте, мов та зірка.

— А що, хіба тільки зірки мають п-право на особисте життя?

— Не про це мова.

Тредвелл не завважив, як ще перед тим, під час розмови, Венда укутала плечі в хутро песця — перший його дарунок — і втупила йому в обличчя крижаний погляд. Вона й сама не змогла б пояснити до ладу свою поведінку — чому так уперто боронить свою самостійність, яка насправді нічого для неї не важила — в кожному разі, напевне менше, ніж перспектива, яку міг би дати їй у найближчі кілька років оцей чоловік, що сидів за одним з нею столиком, коли б вона шанувалася.

Не спускаючи погляду з Тредвелла, вона взяла стебельце спаржі й невимовно вульгарним жестом піднесла йому перед очі. Виписавши широку дугу, стебельце обвисло й похилилося додолу.

— Оце нагадує мені вас, мій любий,— лагідно мовила Венда, обережно поклала спаржу йому на тарілку і, вставши з-за столика, вийшла з ресторану.

ДІАЛОГ

(13 березня 1957)

— Не знаю, що мені надало таке утнути,— сказала вона й подивилася на доктора Рубенстайна. Той сидів, втупивши очі в свій бювар, і нічого на це не сказав.— Ви мене слухаєте?

— Я завжди слухаю,— озвався він, не звівши очей і навіть не всміхнувшись.

— Тепер, коли про це думаю, мені здається, що я вчинила страх як жорстоко.

— А чому ви це вчинили, як *по-вашому*?

— Я ж сказала — не знаю.

Далі вона розповіла йому, що було потім. Певна річ, коли вона повернулася додому, телефон дзвонив не вгаваючи, але вона не брала трубки. Він раз по раз дзвонив ще два дні, а потім замовк на цілий тиждень.

Як на те, наступного понеділка минав другий тримісячний термін її контракту, і того ж таки дня вона отримала із «Формоуст-фільму» телеграму, в якій Дж.-П. Тредвелл за дорученням керівництва студії повідомляв, що студія відмовляється від її послуг і чинність контракту продовжено не буде.

«Це неможливо!» — в розпачі подумала Венда й кинулася до шухляди, де лежав контракт. Так, у ньому чорним по білому було написано:

«Термін цього контракту починається 1 лютого 1951 року і триває протягом 12 (дванадцяти) подальших тижнів».

Далі йшов пункт про початкову платню — сімсот п'ятдесят доларів на тиждень, — а потім говорилося:

«7. Відповідно до умов, викладених у попередніх пунктах цієї угоди, і до зобов'язання продюсера сплачувати названу вище винагороду, актриса визнає за продюсером такі права:

а) по закінченні визначеного вище часу продовжувати термін чинності контракту на додаткові 12 (дванадцять) тижнів на тих самих умовах за винятком того, що винагорода, виплачувана актрисі протягом цього першого додаткового періоду, має становити 800 (вісімсот) доларів на тиждень...»

Отож, згідно з контрактом, на кінець першого року Венда мала б одержувати тисячу доларів на тиждень, а тоді кожний подальший термін збільшувався до півроку. Та хоч вона чотири рази перечитала весь документ від початку до кінця, одначе не знайшла ані слова про те, що продюсер *повинен* продовжити його в належний час. Усі згадані там обов'язки стосувались, як видно, тільки її і зберігалися за нею на кожний термін чинності контракту.

Так само не передбачалось ніяких пояснень, чому контракт не продовжено, окрім хіба таких надсвичайних випадків, коли актриса «знехтує правила належної поведінки та громадської моралі або припуститься якогось негідного вчинку, що зганьбить її чи виставить на посміх в очах суспільства, або ж завдасть йому шкоди чи образи, або ж зневажить громадську мораль чи пристойність...»

— Спочатку я гадала, що, мабуть, саме через це вони не продовжили зі мною контракту, але потім мені спало на думку, що в такому разі вони про це сказали б. Адже цілком зрозуміло, чому вони — або, точніше, він — зробили такий хід. Контракт був персональний, а я образила Тредвелла.

— Що ви почували в той час?

— Була перелякана. Але це тривало не довго. Бо коли телефон задзвонив знову, я зняла трубку...

Чоловічий голос сказав, що це Нікос Фортіс із студії «Спектакуляр». Він, мовляв, почув, що вона тепер вільна й хотів би побалакати з нею в себе на студії.

Фортіс був чорнявий, присадкуватий, з масним волоссям. Коли Венду провели до нього в кабінет, він притьмом вибіг з-за столу в своїх черевиках на грубезних підборах і за європейським звичаєм розцілував її в обидві щоки.

— Ви добре попрацювали на Тредвелла, — сказав він. — Я бачив, що ви можете. Тож думаю, і на мене працювали б незгірш.

Венда подивилася на нього й запитала:

— Як це розуміти, містере Фортіс?

— Звіть мене просто Нік, — сказав він і посміхнувся. — Ви добре знаєте, як це розуміти, крихітко. Точнісінько так, як сказано. Ви мені подобаєтесь. Хе-хе. Ну просто рахат-лукум.

— Красно д-дякую за увагу, містере Фортіс, — мовила Венда й рушила до дверей.

— До чого такий поспіх? Ми ж іще не побалакали про справи.

— Мене такі справи н-не цікавлять.

— Про акторські справи, — докинув він. — Ви потрібні мені як актриса. А коли схочете бути чимось на додачу, для мене особисто, я теж згоден.

— Які ваші умови?

— Як на додачу?

— Як для актриси.

— Такі самі, як і в Тредвелла, *але...*— Він підніс догори палець.— Я зроблю з вас кінозірку.

— Те саме обіцяв і він.

Фортіс повернувся за стіл, узяв сценарій і дав їй.

— Візьміть оце додому й прочитайте,— сказав він.— Дівчину тут звуть Кітті Томпсон.— Він засміявся.— А я б назвав її Кицею — вона саме такого типу. Якщо вам сподобається ця роль, приходьте й поговоримо до діла.

— Дякую,— мовила Венда, потиснула подану їй вогуку руку і вийшла.

Вона взялася читати ще в таксі, їдучи додому, й не відривалася, поки не дочитала до кінця. Кітті Томпсон була головна героїня і, звісна річ, дівчина «саме такого типу», але роль видалася Венді надто складною, і вона враз перелякалася. Була певна, що їй нізащо не зіграти головної ролі в фільмі, і дивувалася, чого це Фортіс запропонував їй невідомій актрисі. Звичайно, така «зірка» обійшлася б йому куди дешевше, але ж ця сама студія ще зовсім недавно розірвала з нею контракт через півроку, зовсім не використавши її.

Їй здалося, ніби вона чує голос Філа: «Більше певності в собі, Кітті-кицю! За тобою — роки нужди й злигоднів, кривди й страждань. Ти можеш обернути їх собі на користь, як тільки випаде слухна нагода...»

— Ні, я не хочу говорити про це зараз,— сказала Венда, і доктор Рубенстайн звів очі.— Усе це давня історія.

— Про що ж ви хочете говорити?

— Про Келвіна й про сьогоднішні справи на студії.— Вона помітила на його обличчі скептичний вираз і спитала: — Ви хочете сказати, що в мене знову заскок?

Він промовчав.

— Зовсім ні! Так от, я розважила, що насамперед мені треба знайти нового агента, щоб Фортіс не «спектакулював» мною.— Вона засміялася.— Як вам гра слів?

— Непогано,— відказав доктор Рубенстайн і справді всміхнувся.

— Оту роль наче написано для мене на замовлення, навіть коли б я не була актрисою. Таке собі нік-

чемне шалапутне дівчисько, що не знати звідки з'явилося і не знати куди йде. Живе у мебльованих кімнатах і мусить відбиватися од чоловіків багром. Але, як і ота дівчина в Бальзаковому оповіданні, вона стомила, і вони таки засилили нитку.

— В якому оповіданні?

— Та ви ж знаєте. З «Потішних оповідок».

— А, так,— мовив він.

— Хіба ви не знаєте цього оповідання? Про дівчину, яка поскаржилася судді, ніби один чоловік звалтував її.

— Як по правді, то не знаю.

— Чого ж тоді ви сказали: «А, так»? Ви що, хочете п-похизуватися переді мною тим, який ви освічений?

— А ви — переді мною тим, яка ви сьогодні зла?

— Пробачте,— мовила Венда.— У мене препаскудний настрій. Я н-нездужаю. Почуваю себе геть погано, тим-то й на студію не з'являюся. Саме через це вони зняли таку бучу.

Вона знала, що думає доктор Рубенстайн, і похнюпила очі. Він думав: «Ми ж усе це перевірили, пригадуєте? Доктор Рассел вислуховував і вистукував вас з голови до ніг. Потім ви цілий тиждень були на обстеженні в «Ліванських кедрах», і там теж ніяких органічних вад у вас не знайшли. Ви забагато п'єте, надживаєте снотворними таблетками, безладно харчуєтесь, але поза тим ви дуже, як коняка. То навіщо ж прикидатися хворою?»

— Я *справді* нездужаю,— зачіпливо промовила вона.— Ви ж самі мені якось к-казали: коли людина думає, що вона хвора, то вона таки хвора, хоч насправді й ні.

Лікар нічого не сказав; тоді вона зайшлася плачем і закричала:

— Я н-не можу бути сама! *Не можу!* Він покинув мене, зневажив... Я ніколи не могла бути сама... А втім, ні, неправда, в дитинстві це мені, бувало, й подобалось. Бо тоді н-ніхто не міг н-напастися на мене. Я навіть мала звичку ховатися в комірчині, коли мене шукали названі батьки. Там було тепло й *хороше*, і я думала собі: «Ну от ти й сама, н-ніхто тебе тут не бачить і не знайде. Ти мов та дівчинка з казки, і, коли схочеш, можеш навіть літати, як ото П-пітер Пен і

Венді»¹. Просто не збагну, чому це я тепер н-не можу бути сама. *Н-не можу* — і край! Ви чуєте?

Доктор Рубенстайн мовчав. Час від часу він щось занотовував на аркуші паперу, що лежав перед ним на бюварі. Венда поступово заспокоїлась і глибоко зітхнула.

— Ви вже д-даруйте,— озвалася вона.— Я п-поводжуся неподобно. А все тому, що хоч мене й оцінюють десь у м-мільйон доларів, я не маю нікогісінько в світі.— Вона підвела очі.— От хіба тільки вас... Я не можу вийти з дому, щоб на мене не накинувся цілий натовп — шарпають з усіх боків, мало одіж не рвуть. Мені гидко д-дивитися на себе в дзеркало. Я не можу спати. Щомісяця я отримую тисячі листів, і моїй секретарці, Енн Петч, навіть доводиться робити для мене виписки, бо всі їх годі прочитати. Тепер, коли я знову лишилася сама й незабаром дістану розлучення, сотні чоловіків пропонують мені шлюб. Деякі з них описують, як вони *догоджатимуть* мені в ліжку. Пишуть і жінки: як вони мене люблять і жаліють, і який Келвін м-мерзотник, і к-коли б я приїхала до них у Сно-гоуміш, штат Вашингтон, то вони годували б мене по-домашньому, підтикали на ніч ковдру й співали колискових пісень.— Вона подивилася на Рубенстайна і сказала: — А я таки *хочу*, щоб хтось підтикав мені к-ковдру й співав колискової, ви це розумієте?

Він кивнув головою.

— У сирітському притулку була одна жінка, яка робила це. Я ніколи не забуду ні її обличчя, ані ім'я. Її звали місіс Данліві, і ви вірите — минулого тижня я п-подзвонила в притулок і попросила її до телефону...

Запала довга мовчанка. Доктор Рубенстайн пильно переглядав свої нотатки. Нарешті Венда зважилась і промовила:

— Мені довелося озиватись до трьох чоловік (свого імені я не назвала), аж поки хтось підійшов до телефону й сказав: «Місіс Данліві вже д-десять років як померла». Я поклала трубку й плакала, доки заснула.

Доктор Рубенстайн підвів очі від нотаток, позирнув на годинник і мовив:

¹ Герої однойменної повісті-казки англійського письменника Дж.М. Баррі.

— У нас лишилося п'ять хвилин. Ви дозволите, я скажу вам кілька слів?

Венда кивнула головою.

— Вам уже скоро тридцять років, і ніхто не стане підтикати вам ковдру чи співати колискових пісень. Ви й самі це знаєте. Але за все своє свідоме життя ви ні разу не спробували самовизначитись. Ви ніколи не розуміли й не брали до уваги такої істотної обставини, що ви, як і ота дівчина у вашому першому фільмі, з'явилися невідомо звідки, але, на відміну од неї, прийшли відомо куди.

— Куди? — запитала вона з розпачем в очах. — Скажіть мені, д-де я є.

— Ви піднімалися шаблями обраної собі професії і тепер досягли вершини. Люди, які надсилають вам листи, — навіть оті жалюгідні недоумки, що розписують, як вони вам *догоджатимуть*, — пропонують свою любов у єдиний знаний і приступний їм спосіб. Адже ви для них — недосяжна істота, предмет схиляння, символ, коли хочете. В їхньому безбарвному житті ви уособлюєте те, чого вони ніколи не матимуть. І це повинно додавати вам віри в себе.

Я бачив ваші фільми. Навіть попросив «Спектакляр» — конфіденційно, не турбуйтеся, — показати мені ті, що вже зійшли з екранів. Ви завдали мені втіхи... і болю. Змусили мене сміятися й плакати. Це неабиякий хист, а ви ніколи, жодної миті, не ставились до нього поважно. Чи ви це тямите?

— Я думала про це.

— Думати не досить. Вам треба зрозуміти це душею і визнати як факт. Треба — хоч інколи — визначати зв'язок між вашим образом на екрані, у свідомості глядача, і вашим справжнім «я». Ви ж бо з одного боку *та сама*, що й у фільмах, а з другого — ні. Ви аж ніяк не нікчемна шалапутка. Ви стоїте на порозі того, чого можете від себе домогтись, ви тільки-но *почали* розробляти оті поклади кривди й страждань, про які колись казав вам Філ Бамбергер, очищаючи їх і втілюючи в образи, що їх може створити лише людина з таким минулим. Але ви лінива й невимоглива до себе.

— Неправда! Я завжди п-працювала, як віл!

— Я кажу про інші лінощі й про іншу невимогли-

вість. Того, що я маю на думці, ми ще не скоро ді-
йдемо, і вам треба набратися терпіння.

— А коли ж усе-таки?

— Можу назвати вам точну дату.— Доктор Ру-
бенстайн усміхнувся й поглянув на стелю.— Чотир-
надцятого січня тисяча дев'ятсот шістдесят першого
року... о чверть на третю дня ви станете такою, як
треба.

Венда засміялась, і він засміявся разом з нею.

— До завтра,— мовив він, і Венда підвелася зі
стілця.— А оте Бальзакове оповідання я неодмінно
прочитаю... ще на цьому тижні.

— Е, п-пусте! — засміялась вона знов.— Нічого
воно не важить.

— Так само, як і ваш сон, нібито ви спали з нег-
ром,— сказав він і відчинив перед нею двері.

СЦЕНА 8

(Пізня осінь 1951 — зима 1952)

Під час зйомок «Схованки» пішов поголос,
ніби ця не відома нікому особа дістала головну роль
тільки завдяки тому, що вона спить з Фортісом із
«Спектакуляра», так само як перед тим спала з Тред-
веллом із «Формоуста». Та це було далеко не єдине,
що казали про Венду Олівер, і все те вона чула.

Чула, приміром, що вона німфоманка, яка має
звичку зачіпати водіїв ваговозів, матросів, гультаїв у
барах і щосуботи потайки їздить з ними на ніч по всіх
мотелях від Санта-Моніки до Тіхуани. А часом задля
більшого враження до цього ще й додавалося, ніби
навіть не з одним, а з двома чи трьома відразу.

Лихословили і з приводу того, що вона взяла собі
секретарку, Енн Петч, яка жила у неї в домі й завжди
супроводила її на зйомки. Казали навіть, що Венда
заручилася зі своїм партнером по фільму (що по-гол-
лівудському рівнозначне тому ж таки «спати»), хоча
всім було відомо, що в Джеба Джордана цілком про-
тилежні нахили.

Тим часом справжня причина, чому Фортіс узяв її
на головну роль, була, звісно, куди простіша. Вона таки

дешево йому обійшлась, і якщо він навіть ризикував, то ризик був не надто великий. Вартість фільму становила сімсот тисяч доларів, а за тих часів тільки кепський фільм (більше того — геть нікчемний) не міг окупити таких витрат, та ще й не дати зиску. До того ж Фортіс справді вважав, що Венда «має дещо за душею», але водночас він був промітний ділок і завжди ставив тільки на певну карту. А в цьому фільмі головним козирем був Джеб Джордан — актор, що злітав тоді на голлівудському небі, мов стрімка ракета.

Треба сказати, що Венда справді зустрічалася з ним — спочатку на вимогу студії і згідно з пунктом контракту, що зобов'язував її брати участь у попередній рекламі нових фільмів, — потім ці зустрічі тривали далі аж до кінця зйомок «Схованки», та навіть і згодом, коли фільм був готовий, бо вони з Джорданом відчували симпатію одне до одного.

Під час їхньої другої зустрічі Джордан, як і всі, спробував залицятися до неї, — мабуть, вважаючи за свій обов'язок віддати належне її загальноновизнаним чарам, — але Венда засміялась і сказала:

— Це ні до чого, Джебе. Вам же самому не хочеться.

— Дякую, — мовив він.

Після того вони ладнали чудово, і Джеб Джордан, що був «природженим лицедієм», — якщо такі існують у природі, — дуже тактовно й ненав'язливо давав їй уроки акторської гри.

А що обоє були ще зовсім молоді — по двадцять чотири роки, — то, лишаючись на самоті, вони часом поводитися, мов школярі. Затівали жваві ігри в його чи її помешканні, імпровізували характери й ситуації, розігрували різні сценки, і якось Венда сказала:

— Якби я могла так само невимушено почуватися перед камерою, то стала б такою ж великою актрисою, як і ти.

— Ніякий я не великий актор, — відказав на це Джеб. — Я просто дурисвіт. Я завжди граю самого себе, ото й тільки. І, коли хочеш знати, в цьому весь секрет акторства. Хоч кого візьми, кожен грає самого себе. Ніякого мистецтва немає. Все зводиться до елементарних дій. Ти виходиш на знімальний майданчик як Венда Олівер, хоч би хто там вона була, і цього цілком досить.

— Якби ж то я знала, хто вона є...— зітхнула Венда.

— І ще одне,— провадив він.— Можеш вважати це за пораду. В цьому фільмі ти маєш таку саму головну роль, як і я. І коли тобі не подобається те, що ти робиш перед камерою, або щось вийшло не так, як ти хотіла,— вимагай, щоб сцену перезняли.

— Та в мене духу на таке не вистачить!

— Треба, щоб вистачило. Я тебе підтримаю. Я сам гратиму на одному рівні з тобою, отже, це буде і в моїх інтересах.

— Спробую,— сказала вона й про щось замислилась. Тоді раптом запитала: — А що ти думаєш про систему Станіславського?

— Усі гадають, що і я дотримуюся системи,— відказав Джеб,— але сам я цього далеко не певен. А коли навіть так, то я відкрив цю систему сам, без допомоги Станіславського, акторської студії чи будь-кого іншого.

— В чому ж полягає система?

— Це спосіб ототожнити себе з персонажем, якого ти маєш зображувати, перейнятися його почуттями. Ось, приміром, тобі треба випити перед камерою склянку води. Якщо ти хоч колись у житті відчувала спрагу, ти знаєш, що це таке. Отже, коли тобі під час зйомки навіть не хочеться пити (а тобі таки навряд чи схочеться, бо ти вип'єш склянок десять, перш ніж режисер скаже: «Проявляйте»), ти повинна пригадати собі, що ти відчувала, коли хотіла пити, і випити цю склянку саме з таким відчуттям. І тоді навіть така малозначуща дія набуде ваги й вірогідності. Ти розумієш мене?

— Та нібито,— сказала Венда й засміялася.

Джеб дав їй дві книжки Станіславського — «Моє життя в мистецтві» та «Робота актора над собою»,— і вона стала брати їх з собою на студію, щоб читати у перервах між зйомками. Це викликало нові балачки.

«Ач, яка розумна зробилася! — загули лихі язики.— Вона читає Станіславського, он як! Цій фарбованій рудій паплюжці, нехай вона й знадлива і добре вміє крутити огузком, заманулося вченості! Ось постривайте, скоро ще почуємо, що вона хоче грати леді Макбет!»

Правду сказати, Венда таки *хотіла б* зіграти леді Макбет. Одного вечора вони з Джебом, розподіливши ролі, прочитали вголос усю п'єсу. Венда раз по раз спотикалася, перекручувала слова, і зрештою обое зайшлися нестримним сміхом.

— Ану ще раз,— сказав Джеб.

Венда взяла книжку й почала читати:

Який же звір одкрив мені твій задум?
Адже тоді ти мужем був іще.
Щоб стати більшим, ніж ти є, ти мусиш
Ще більше бути мужем. І пора,
І місце слухні не були — ти ж прагнув.
Тепер пора та місце слухні — ти ж
Утратив мужність. Я дітей плекала,
Я знаю ніжні губи сисунця...
Та хай би він мені всміхався в вічі,
Я б вирвала сосок з беззубих ясен
І мозок вибила б, коли б клялась,
Як ти...¹

— «Що, як не вдасться нам?» — промовив дальшу репліку Джеб.

— Мені цього *ніколи* не зіграти,— сказала Венда.— Н-ніколи, скільки житиму.— Вона засміялася.— Навіть якби я зрозуміла всю цю б-бісову балаканину.

— Чому?

— Бо я н-нездатна когось убити... а тим більше *малу дитину*. Я так люблю малят!.. — На очі їй раптом навернулися сльози.

— До чого тут це? — обурено мовив Джеб.— Звісно, що ти не можеш нікого вбити. Жодна нормальна людина не може. Але хіба тобі *ніколи* не *хотілося* вбити когось?

Вона кивнула головою, згадавши містера Уолтерса, «матусю» Едну, «матусю» Мейбл, отих двох чоловіків у готелі «Беверлі-Хіллз», ба навіть і саму себе.

— Мені теж,— сказав Джеб.— Адже я, як і ти, не мав справжньої домівки. Мої батьки розлучились, і мене виховувала любляча мамуля. Я і любив її і водночас ненавидів. Мені часто спадало на думку... *хотілося* вбити її. Я навіть годинами обмірковував, як би це зробити, щоб не спійматися.

¹ В. Шекспір. «Макбет», дія II, сц. 6. Переклад Ю. Корецького.

— І надумав? — засміялася Венда.

— Ні. Але *ти*... — сказав він. — Якщо ти пригадаеш, що почувала, коли хотіла вбити того чоловіка...

— Звідки т-ти знаєш, що то був чоловік?

— А хто ж би ще? — Він криво посміхнувся, потім кивнув головою. — Так от, пригадай, що ти почувала, що діялось у твоїй душі, і тоді ти зможеш уявити себе на місці жінки, яка так прагне стати королевою, що здатна підбурювати чоловіка на вбивство беззбройної людини, та ще й уві сні. — Він помовчав. — А тепер спробуй ще раз.

Венда почала читати знову. Джеб уважно слухав і мимоволі аж здригнувся, коли вона промовила: «і мозок вибила б».

Вона підвела очі й спитала:

— Ну як?

— Ти налякала мене мало не до смерті.

— Я часом і сама себе лякаю д-до смерті, — тихо мовила Венда, і обоє надовго замовкли.

Ім'я Венди знову почало з'являтися в газетах та голлівудських журналах, але це було те саме, що й раніш: переважали строкаті фотографії в екстравагантних костюмах і рекламні публікації, в яких переспівувалася давно відома історія Попелюшки, що взяла гору над своїми кривдниками.

Одного дня Венді зателефонувала Агата Мерфі й запросила її до себе додому. Прийшовши туди, Венда побачила гладенну, страхітливого вигляду бабегу з брезклим обличчям. Колись Агі й сама пробувала стати актрисою. Себто, свого часу вкупі з іншими статистами зображувала «світське тло» в якомусь фільмі з ірландського життя, і вирізнялася хіба лиш тим, що дуже недовго була коханкою нині покійного продюсера, що перший підтримав її.

Згодом з допомогою своїх «чарів» та зв'язків (кілька разів переспавши з видавцем), вона перекинулася в журналістику, і тепер усі в Голлівуді не те щоб шанували, а просто боялися її, зважаючи на неабиякий вплив її писанини, що наполовину складалася з вигадок, на чверть — з очевидних дурниць і ще на чверть — з неприхованої злостивості.

Агі почакувала Венду чаєм і більше базікала сама, аніж слухала її. А що Венда була налякана і ви-

глядом, і репутацією господині, то витягти з неї пощастило дуже мало. І все ж наступного тижня журналістка присвятила їй кілька абзаців у своєму огляді:

«Часом мене дивує, чи тямлять верховоди нашої кінопромисловості, що вони роблять. Візьмімо, наприклад, «Ніка» Фортіса, що очолює «Спектакуляр»,— він ризикує двома мільйонами доларів на «Схованці», доручивши головну роль нікому не відомій Венді Олівер (саме ім'я чого вартє!).

Минулого тижня міс Олівер зробила мені візит, і ми разом пили чай. Вона справила на мене враження звичайної собі дівчини, не дуже навіть гарненької (до того ж вона заїкається!), і протягом усієї нашої розмови сиділа з розкритим ротом. За її словами, в неї було тяжке дитинство, але кого сьогодні здивуєш такою історією!

Очевидно, головна причина, чому «Нік» висунув цю новітню Попелюшку, ховається десь глибше. Ну що ж, почекаємо, доки «Схованка» вийде на екрани, тоді побачимо. Тільки чи побачимо?..»

Того ж ранку, як з'явився цей огляд, Фортіс сам зателефонував до Мерфі й сказав:

— Агі, люба, за віщо ж ви мене так?

— Я чула, що вона спить з вами, Ніку.

— Ви чули неправду, голубонько.

— Ну, то ви перший, з ким вона не спить. Вона спала з Тредвеллом.

— Можливо,— погодився Фортіс.— Але скажу вам більше: вона дала мені відкоша.

— Так я вам і повірила!

— Запевняю вас, рибонько, ця дівчина має дещо за душею. Ось постривайте, самі побачите. Хоч мозку в її голівці й не густо, але...

— Кажуть, він у неї в іншому місці.

— Хіба це так погано?..

У своєму виступі по радіо (після розмови з Фортісом) Агі сказала про Венду таке:

«Гарненька, мов лялечка, Венда Олівер, що народилася двадцять один рік тому в нашому ж таки місці як скромна Еммаліна Келлі,— нова зірка, що її відкрив вельми досвідчений Нік Фортіс із студії «Спектакуляр». Дівчинка-сирота, якій з десяти років

довелося утримувати себе, Венда під час минулої війни працювала укладальницею парашутів, щоб зробити й свій внесок у перемогу. В 1944 році її було обрано «Міс Парашутисткою», і відтоді її життя пішло вгору, а не вниз, як, на думку льотчиків, належить летіти з парашутом. Венду часто бачать по фешенебельних місцях у товаристві заповзятливого Джеба Джордана, її партнера по «Схованці», і кращу пару годі собі уявити. Щастя вам, люба юнь!»

По закінченні зйомок «Схованки» у знімальному павільйоні влаштували бенкет, на якому була присутня й Агі разом з іншими голлівудськими «кореспондентами», що їх зібралося з цієї нагоди десь чоловік з п'ятсот. Шампанське, як писала згодом Мерфі, «лилося мов вода», і в центрі загальної уваги були Джей та його партнерка, аж поки прес-агент студії провів на естраду якогось здорового чоловіка.

Джей Джордан показав на нього Венді й пояснив:

— Це славнозвісний Люк О'Брайєн.

— А хто він такий? — спитала Венда.

Джей засміявся.

— Усього-на-всього видатний американський ас у другій світовій війні.

— Це добре, що він прийшов? — спитала Венда й подивилася на прибульця.

Той стояв в оточенні акторів, і дехто з них навіть простягав до нього клаптики паперу, щоб узяти автограф.

Трохи згодом інший прес-агент привів ще одного незнайомця.

— Ну, сьогодні просто-таки вечір знаменитостей, — мовив Джей і пояснив Венді, що це Бак Вішневскі, колишній футболіст-професіонал, що й досі був кумиром більшості американських хлопчаків.

Коли його відрекомендували Венді, він зніяковіло гашарівся, що одразу ж викликало в неї симпатію, але прес-агент тут-таки повів його знайомитися з впливовішими особами, в тім числі й з самим Ніком Фортісом.

Тим часом до Венди підійшов перший агент разом з Люком О'Брайєном і сказав:

— Дозвольте відрекомендувати: майор Люк О'Брайєн... Міс Олівер.

Венда подала руку, і О'Брайєн спитав:

— Де ж це ви були все *моє* життя?

— У д-дитячому садку,— відказала вона.

О'Брайєн голосно зареготав:

— Я так і думав, голубонько.

Прес-агент потягнув його далі, та О'Брайєн встиг сказати через своє могутнє плече:

— Ми ще *побачимося*.

— Напевне,— мовила Венда.

СЦЕНА 9

(*Літо 1952*)

Пліткарі не помилялися щодо Енн Петч: вона справді була для Венди Олівер не просто секретаркою. Але *ким* вона була — ніхто не знав достеменно.

Ця проста молода жінка колись працювала в одному з нью-йоркських театрів, тішачи себе марними надіями на велике артистичне майбутнє. Та, зрозумівши, що для цього їй бракує хисту, вона пустилась мандрувати по країні, бралася до різної роботи, аж поки осіла в Голлівуді, де була секретаркою сценарного відділу у «Братів Уорнерів», асистенткою на студії «Юніверсел», друкаркою і рахівником в одному з акторських агентств.

Венда познайомилася з нею ще через Філа Бамбергера (це було в кафе у Шваба), а коли почала заробляти пристойніше, випадково натрапила на неї в одній з великих універсальних крамниць, де Енн стояла на контролі. Того ж вечора вони зустрілися за чашкою кави, і Венда аж розплакалася, почувши історію Енн.

Після того як «Формоуст» розірвав з Вендою контракт, вона запропонувала Енн оселитися в неї, а щоб тій було зручніше на це пристати — вона-бо казала, що погодиться лише в тому разі, якщо зможе бути чимось корисна Венді,— зробила її своєю секретаркою. І Енн відразу ж стала для Венди і повірницею, і персональним репетитором (ось де придався її нью-йоркський театральний досвід), і скарбником (бо сама Венда не вміла дати ради грошовим справам), і маса-

жисткою, а при нагоді й куховаркою, і економкою, і навіть ніби матір'ю.

За все своє життя Енн близько зналася лише з одним чоловіком (згодом виявилось, що він одружений). Вона палко покохала його, та, коли завагітніла, він влаштував їй жахливу сцену і після цілого вечора істеричного крику та взаємних звинувачень знехотя віддав п'ятсот доларів, щоб вона поїхала до Мексики й зробила аборт.

Після того Енн, як сама казала Венді, зненавиділа чоловіків, і Венда, маючи власний гіркий досвід, цілком розуміла її. Енн осуджувала Вендин недавній зв'язок з Тредвеллом, але не знала до пори про її випадкових коханців у рекламній подорожі з «Божевільям опівночі», аж поки Венда сама розказала їй про це.

Молода жінка (їй було всього двадцять вісім) слухала її розповідь, суворо стуливши губи, і час від часу кивала головою, немовби на потвердження якихось власних думок, що ними не вважала за потрібне ділитися з Вендою. Потім сказала:

— З вами повелися так само зле, як і зі мною, коли не ще гірше. Не розумію, навіщо вам ті жеребці.

— Я хотіла б закохатися в когось, як ото ви,— мовила Венда.

— Дурниці! — відрубала Енн. — У вас є в житті важливіша мета — ваша кар'єра. Ви маєте всі задатки великої кінозірки і як на мене, то ви нею неодмінно станете.

Якою недосяжною видалася Венді ця мета, коли з'явилися рецензії на «Схованку»! Хоч загалом фільм хвалили за правдиве зображення повсякденного розброду серед американської молоді, а Джеба Джордана вітали як нову зірку першої величини, що затьмарить усі попередні світила («якщо не розіб'ється на своєму літаку», — застерігала «Лос-Анжелес міррор»), однак рецензенти, які згадували Венду Олівер, робили це лише для того, щоб виставити її на невинний — або й не такий уже невинний — посміх.

«Ця зворушлива молода особа, — писав анонімний критик у «Верайеті», — недавно під час зйомок обмовилась, що вона хотіла б зіграти леді Макбет. Краще б їй гратися в ляльки».

«Мене особисто, — розводився якийсь писака в

«Нью-Йоркері»,— вже аж нудить від цих дівуль з ляльковими личками, у яких награна невинність поєднується з тілом та ходом професіональних повій. Вони, видно, гадають, що це поєднання має вражати глядача так само, як і тоді, коли він бачить на екрані великих акторів типу Анни Маньяні».

— Хто така Анна М-маньяні? — запитала Венда, втираючи сльози.

— Італійська актриса,— відказала Енн Петч.— Та не зважайте ви на це патякання.

— Чому? Адже це пише критик, чи не так?

— Цей критик розуміється на кіно не більше за сліпого крота,— сказала Енн.

— Можливо, але коли це прочитає містер Фортіс...

— Начхати на містера Фортіса.

— Е, тільки не мені! — мовила Венда з боязким усміхом.

— Я рада, що ви не втратили почуття гумору,— сказала Енн.

«Нью-Йорк таймс» присвятила виконавиці головної ролі в «Схованці» лиш одне речення, але й цього було досить:

«Можна тільки поспівчувати міс Венді Олівер — це миловидна дитина, в ній є щось зворушливе, але їй очевидячки було б над силу зіграти навіть у шкільній виставі».

«Голлівуд ріпортер» висловився ще лаконічніше:

«У нас з'явилася нова кінозірка (ах! ах!). Звуть її Венда Олівер. Жах! Жах!»

Венда кинулась була подерти той листок, але Енн вихопила його й сховала за спину.

— Ви що, збожеволіли? Ми наклеїмо всі ці вирізки в альбом, і настане день, коли оті нікчеми привселюдно заберуть свої слова назад!

— До цього ще т-треба дожити,— сказала Венда, тоді додала: — Пробачте, мені н-нездужається,— і пішла до спальні.

Енн рушила слідом і, коли Венда лягла в ліжку, почала розтирати їй спину; а коли відчула, що вона розслаблюється, принесла з ванної пляшечку лосьйону, і, злегенька піднявши на Венді куценьку нічну сорочку, заходилася масажувати її від шиї до ніг, аж поки та заснула. Тоді вийшла із спальні й тихо причинила за собою двері.

Задзвонив телефон, і Енн швидко зняла трубку, щоб він не збудив Венду.

— Слухаю,— мовила вона.

— Міс Олівер? — обізвався в трубці чийсь баритон.

— Вона спить.

— О-о...— сказав голос і, мить повагавшись, запитав: — А це хто?

— Її секретарка.

— Я подзвоню іншим разом.

— А хто це говорить?

Та відповіді вона не почула, бо Венда, що тихенько зайшла до кімнати, з усмішкою забрала в неї трубку.

— Венда Олівер слухає,— трохи заспано озвалася вона.

Після короткої паузи голос у трубці промовив:

— Це Бак Вішневскі.

— Хто-хто?

— Вішневскі. Я познайомився з вами на бенкеті в студії «Спектакуляр», пам'ятаєте?

— Он як? — сказала Венда, намагаючись пригадати цей голос.

— Учора я бачив ваш фільм...— Він мить помовчав, тоді прокашлявся й додав: — Ви зіграли чудово.

— Дякую,— мовила Венда.

Чоловік на другому кінці проводу, як видно, силкувався опанувати свою мову. Він знову прокашлявся і сказав:

— Я хотів... е-е...— І раптом його наче прорвало: — Чи не відмовилися б ви повечеряти зі мною десь на цьому тижні?

— Їй-право, не знаю, містере Віш...

— Вішневскі,— нагадав він.— Отак і вимовляється.

— Просто не знаю, що вам і сказати, містере Віш... Соромно признатися, але я навіть не пригадую, хто ви.— Вона голосно засміялася.— Мабуть, випила тоді забагато шампанського.

— Я колишній футболіст,— сказав він.

— Ах, он як. Футболіст...

Запала довга пауза. Венда озирнулася через плече й побачила, що Енн сидить на канапі, похмуро дивлячись на неї. Це немов підстьобнуло її.

— Я оце заглянула в свій записник,— мовила вона в трубку.— Вас влаштовує п'ятниця?

— Чудово! — відповів він.— Я заїду по вас о сьомій.

— Гаразд, о сьомій,— сказала Венда.— До побачення.— І поклатла трубку.

По тому вона почала сміятися, і що дужче сміялася, то похмуріша ставала Енн. Нарешті Венда підступила до неї і спитала:

— Ну, а *ви* чим невдоволені? — А сама подумала: «Як це той Вішневскі дістав мій номер?»

— Сподіваюся, ви нікуди не збираєтесь з отим дубуватим футболістом?

— Схоже на те, що збираюся. А хто він такий?

— Футбольна знаменитість,— сказала Енн.— На всю Америку. Грав за «Ратжерс».— Вона криво посміхнулася.— Хто не знає Бака Вішневскі! У сорок четвертому році, коли ще був професіоналом, він сам пройшов через, усе поле й забив отой славнозвісний гол у грі проти «Ол-Старз». Вас цікавить футбол?

— Ні,— відказала Венда,— але сам він, здається, досить милий.

Знову задзвонив телефон, і Венда взяла трубку.

— А *ви* хто? — спитала вона й захихотіла.

У трубці почувся веселий сміх, і чоловічий голос відповів:

— О'Брайєн.

— Який О'Брайєн?

— Люк О'Брайєн, майор... себто колишній майор військово-повітряних сил Сполучених Штатів. Я ж вам казав, що ми ще побачимось.

— А таки казали.

— То як щодо вечора в п'ятницю?

— На жаль,— стримано мовила Венда,— п'ятниця у мене вже зайнята.

— Субота.— Це було не запитання, а ствердження.

— Так само.

— Понеділок?

— Даруйте, льотчику.

— В небі льотчик і на землі молодчик,— промовив голос, і в ньому вчувалася усмішка.— Я подзвоню ще.

— Дзвоніть.

— Маю дещо вам сказати. Неодмінно подзвоню.

Венда поклатла трубку.

— Ви дурна,— мовила Енн.

— Дуже вам *вдячна*, міс Петч,— відказала Венда солоденьким голосом.

Енн раптом злякалася, збагнувши, що перевищила свої права щодо господині, коли взагалі їх мала.

— Пробачте,— сказала вона.— Мене турбує ваша поведінка.

— Чому?

— Показуватися на люди з отим полячиськом... Що ви, зрештою, знаєте про нього? Схоже на те, що коли йдеться про мужчин, ви не знаєте ніякої межі.

— А хіба я збираюся пустити його д-до себе в ліжку? Він же знаменитий, ви самі казали.

— Знаменитий *футболіст*,— наголосила Енн.— Це вам про щось говорить? Ви ж бо не можете відрізнити паса від удару.

— Ну, удари я відчуваю,— сказала Венда.— Він мені *сподобався*. Коли нас знайомили, він так мило почервонів.

— Ви не розумієте мене.

— А ви знаєте якісь межі? — спитала Венда.— І до речі, люба, коли мені хтось дзвонить, я в-волю розмовляти сама.

— Я думала, що ви спите.— Венда промовчала.— До того ж, поки я ваша секретарка, я повинна відповідати на телефонні дзвінки. І завжди це роблю. А якщо ви незадоволені, чому б вам...

— Ну гаразд, годі про це,— сказала Венда й рушила назад до спальні. Та вже коли вона зачиняла двері, знову задзвонив телефон. Вона зупинилась і дивилася, що робитиме Енн, а тоді сказала:

— Візьміть трубку.

— Квартира міс Олівер,— озвалася Енн.— Так, так, вона вдома.— І простягла трубку Венді: — Містер Фортіс.

Венда враз стривожилася: після всіх отих рецензій цей дзвінок міг означати тільки одне — попередження про те, що по закінченні поточного терміну студія вирішила не поновлювати з нею контракт.

Вона взяла в Енн трубку і майже пошепки мовила:

— Венда с-слухає.

— Лялечко! — вигукнув Фортіс.— Я надсилаю вам

сценарій під назвою «Самородок». Сподіваюсь, вам сподобається. Та навіть якщо й ні, головна роль однаково ваша. Згідно з контрактом.

— Я н-не розумію.

— Що значить не розумієте? — здивувався Фортіс.— Невже ви гадали, що будете отримувати всі оті гроші й нічого не робити? Е ні, лялечко, я змушу вас добряче попрацювати, як не в той, то в інший спосіб! — І він знову засміявся, потішений власним, як на його думку, дуже ризикованим дотепом.

Венда глибоко зітхнула й сказала:

— Але ж рецензії на «Схованку»...

— Та хто там зважає на критиків! — сказав Фортіс.— Ті блазні зиску не дають. Зиск дає публіка, а їй фільм сподобався. І ви.

— Я?

— Слушайте, дурнятко, ось я пришлю вам цілий кіш листів, що надійшли на студію. Маєте охоту їх читати?

— Я завжди люблю читати, що мені пишуть,— поважно промовила Венда.

— От і добре, читайте. І скажете мені, чи сподобався вам сценарій. Щоправда, це не так важливо, бо вже призначено перший день зйомок, і сьогодні почали робити декорації.

Він попрощався, і Венда поклала трубку. Тоді обернулася і, розтуливши уста, подивилася на Енн. А Енн стиснула губи й кивнула головою: вона відчула, що її акції піднялись.

— Може б, ви все ж послухалися мене? — мовила Енн.— Можливо, ви розумієте, що я таки знаю, коли щось кажу.

Венда підбігла до неї і рвучко обняла.

— Ви просто золото,— мовила зворушено.— Не уявляю собі, що б я робила без вас.

Десь за годину з'явився кур'єр із «Спектакуляра» з пакою карток, заповнених глядачами після перегляду в Ігл-року, та картонною коробкою, вщерть повною листів.

Напевне, ніхто не потурбувався розсортувати ті картки, бо було там чимало таких, де говорилося: «Гидота», або: «І ви називаєте це комедією?!», або: «Віддаю перевагу веселим фільмам»; траплялися й інші зауваження, як от: «Де ви викопали оту дурепу.

що грає Кітті?» (це про Венду), «Міс Олівер (здається, так її звуть?) слід було б залишитися там, де її знайдено, — на парашутній фабриці».

Але втричі більше було глядачів, що хвалили фільм, і вдвічі більше таких, що, згадуючи Венду, вживали захоплених виразів: «В. О-О-О! Ну й ласий же шматочок ця Венда Олівер! Показуйте її *більше* — і частіше і більше»; «В. О. — оце мені до смаку!»; «Міс Олівер — велика актриса, і я ладен дивитися на неї все своє життя»; «Венда Олівер приємно вражає суто американською миловидністю, на відміну від усіх отих сексуальних дівчиць, що заповнили екран»; «Прошу надіслати мені фотографію і номер телефону цієї дівчини» (на картці стояло прізвище, адреса й номер телефону, хоч це й суперечило правилам анкети).

Венда й Енн відсунули картки набік і взялися розпечатувати листи, що були, як вони завважили, з усіх кінців країни. Навіть Енн не могла стримати подиву, побачивши, з яких усюд надійшли ті листи і які вони різні формою та виглядом.

Були там лінійовані аркушики, видерті з дешевих зошитів, були поштові листівки і аркуші дорогого «полотняного» паперу. Траплялися й листи, друковані на машинці, а три з них — навіть на бланках солідних компаній, підписані, очевидно, керівними особами.

В одному з цих листів говорилося:

«Люба міс Олівер!

Народилася зірка. Можливо, Вам цікаво буде дізнатися, що я ще в 1937 році бачив фільм під такою назвою з Дженет Гейнор у головній ролі. І коли я вчора ввечері дивився на Вас на екрані, мені мимоволі зринув у пам'яті той зворушливий фільм, хоча нічим іншим «Схованка» його не нагадує.

За всі ті роки, що я ходжу в кіно, я бачив хіба що трьох інших молодих жінок, які з першої своєї появи так полонили б глядачів, як Ви.

Прийміть мої поздоровлення! Мені шістдесят чотири роки, і я сподіваюся ще шістдесят чотири роки тішитися Вашим образом на екрані.

Щиро Ваш Дьюї Феллс,
віце-президент».

— Ви собі уявляєте! — вигукнула Венда, передаючи листа Енн. — Він н-навіть не хоче зі мною зустрітись!

Вона побачила, що Енн швидко робить якісь нотатки, і запитала, до чого це.

— Я їх класифікую, — відказала Енн. — Можливо, вас зацікавить, що переважна більшість листів, які ми переглянули, — від жінок, а не від чоловіків.

— Хіба це має значення?

— Авжеж, — сказала Енн. — Це означає, що ви однаково подобаетесь і тим, і тим.

— Мабуть, чоловіки просто менше ходять у кіно.

— Це так, — потвердила Енн. — А коли й ходять, не пишуть стільки листів.

— Н-не розумію, — неуважливо мовила Венда, перебігаючи очима нові листи.

«Як на мене, Ви просто чарівна. Ви нагадали мені мою покійну доню. Ми втратили її саме в таких літах, як оце тепер Ви, але, побачивши Вас на екрані...»

«Щиро вітаю Вас із тим, що я вважаю появою нової особистості в нашому кіно. Можливо, я помиляюсь, але мені здається, що я раніше Вас не бачив...»

«У Вас є всі дані стати другою Керол Ломбард. Не зупиняйтеся на досягнутому...»

«Як Ви тепер кінозірка в Голлівуді, то чи не могли б прислати мені трохи грошей? Мій малий синочок хворіє вже...»

Раптом Венда побачила знайоме ім'я, але не могла пригадати, звідки його знає, і взялася перечитувати листа. Він був написаний на бланку авіабудівної компанії «Боїнг» у Сіетлі.

«Люба Міс Парашутистка 1945!

Пробачте, що так Вас називаю, але я певен, що це звернення прозвучить для Вас, мов дзвін, якщо мій лист колись потрапить Вам до рук.

Я хочу Вам тільки сказати, що не забув Вас, ані того, якою доброю Ви були щодо мене десь із сім років тому. Вчора я бачив фільм, в якому Ви уперше зіграли головну роль, і дуже радий за Вас. Тепер Ви, Еммі, досягли свого, і це має бути для Вас величезною втіхою.

Бажаю Вам щастя, а якщо Вам колись знову

буде потрібен вірний друг (хоч я в цьому й сумніваюся), Ви завжди маєте його в своїй особі.

З найщирішою приязню та захопленням

Боб Беннінг»,

Подумати тільки... Той самий чоловік з парашутної фабрики, що колись сказав їй: «Певне, і я нікому не потрібний», — той, з яким...

— Подумати тільки! — мовила вона, віддаючи листа Енн.

Енн уважно прочитала листа й похмуро глянула на Венду.

— Один з тих типів, з якими ви спали? — спитала вона ущипливо.

— Так, спала, але тільки й того, — відказала Венда.

Енн кинула листа на стіл. Вона вже мала досвід і визнала за краще промовчати.

СЦЕНА 10

(Липень 1952 — березень 1953)

На Вендин подив, Бак Вішневські повіз її вечеряти в скромний ресторанчик на Ольвера-стріт.

— Сподіваюсь, ви любите мексиканські страви, — сказав він. — Я — так.

— Страшенно люблю, — відказала Венда, хоч ніколи в житті їх не куштувала.

Цей чоловік чимось нагадував їй Філа Бамбергера. Хоч як воно смішно, подумала Венда, але це факт. Та, зрештою, чи так уже й смішно? Він був такий самий стриманий, сором'язливий, лагідний. Везучи її містом у своєму «кадилаку», він признався, що ледве наважився зателефонувати їй.

— Я ж бо ніколи ще такого не робив.

— Не дзвонили по телефону жінці?

— Кінозірці.

— Кінозірка теж усього тільки жінка, — сказала Венда, а сама подумала: «Цей чоловік — цілковита протилежність тому, яким, на думку кожного, має бути знаменитий футболіст».

Що він був дужий — це безперечно. У своєму трохи старомодному двобортному костюмі він здавався струнким, але згодом, коли вони пішли купатися на його дачі в Малібу, виявилось, що під зовнішньою стрункістю ховається бездоганно збудована з м'язів машина, що й дотепер зберегла граційність рухів, притаманну його колишній професії.

Венда погодилася на цю зустріч під впливом миттєвої примхи; насправді ж Бак її зовсім не цікавив. Ну звісно, він вважався знаменитістю, але що з того? Навіть з вигляду був не бозна-який голий. Йому бракувало отого професійного чару та невимушеності в поведженні, що їх вона добачала у знайомих акторів і ділків.

Мексиканська кухня видалася Венді жахливою, але вона мовчала й героїчно їла щедро наперчені страви, аж поки всю її пройняв піт.

Коли вона спрямувала на Вішневські отой свій особливий погляд, що його всі режисери називали закличним, він знов зашарівся. Венда засміялась і сказала:

— Знаєте, Баку, я ніколи ще не бачила, щоб мужчина отак червонів.

— Нічого не можу з собою вдіяти.

— Але ж ви *знаменитість*, — мовила вона й почервоніла сама. — Я вас перевірила.

— Себто як?

— Сама я в футболі нічого не тямлю, отож попросила довідковий відділ студії підібрати для мене деякі матеріали. Ну, ви знаєте... То вони прислали мені цілу паку газетних та журнальних вирізок. Ви чули, що хтось навіть написав про вас книжку?

— Еге...

— А що ви робите тепер?

— Та діла в мене небагато, — відказав він. — Я, б-бачите, збив сякий-такий г-гріш... — («Він теж *заїкається*, — подумала Венда. — Як хороше!») — Тепер маю ресторан у Нью-Йорку, вклав гроші в кілька інших підприємств, а ще допомагаю сирітським притулком, бо я й сам сирота.

— О, то ви *сирота*!

— Я родом з Детройта, — сказав Бак. — Мої батьки загинули в автомобільній катастрофі... Що таке?

Чому ви плачете?..— Він стурбовано наморщив чоло і, потягнувшись через стіл, узяв її за руку.

— Я теж сирота,— мовила Венда, прикладаючи до очей серветку.

— Я знаю,— сказав Бак.— Також читав про вас.— Він озирнувся навколо й запропонував: — Ходімо звідси.

Вони сіли в машину й, піднявшись бульваром Сансет до Лорел-Кенйон, поїхали нагору, але тут Венда згадала про оту пригоду на Малголенд-драйв і попросила:

— Не треба цією дорогою. Ідьмо краще на узбережжя.

Бак повернув назад. Вони мовчки поминули «Бeverлі Хіллз» (Венда, хоч як того не хотіла, все ж побачила краєм ока знайомий готель), потім Бель-Ер, Вествуд, Брентвуд, Пасіфік-Пелісейдз, аж поки виїхали на прибережне шосе й помчали на північ.

— Хочете, я покажу вам свою дачу? — спитав Бак.

— А де це?

— Біля Малібу.

— Дуже хочу.

То був звичайний собі приморський котедж, хіба що розкішніший за інші й умебльований в данському модерному стилі. Скрізь висіли оправлені фотографії, сотні фотографій: здебільшого футбольні епізоди, проте на двох Бак був знятий перед входом до розкішного ресторану «Бакова господа», а ще на одній — з самим президентом Рузвельтом. У застелених шафах було безліч футбольних трофеїв, що виглядали наче золоті (хоч Венда знала, що це не так), та пам'ятних вимпелів.

Стоячи на відкритій веранді над океаном, вони чули квиління чайок. «Чому вони кричать поночі? — подумала Венда.— А власне, чому б їм і не кричати?..» Їй пригадалась її перша ніч з Томом Келлі у готельному номері, і вона прислухалася до шуму прибою.

Бак розпалив вогонь у коминку й притрусив його якимось порошком, так що полум'я спалахувало жовтим, зеленим, навіть синім, і Венда милувалася тим видовищем. Бак налив їй віскі з содовою, і вона

сиділа на краечку м'якого крісла й дивилася на нього.

— Розкажіть мені все про себе,— мовила вона. Бак засміявся.

— За один вечір?..— Він трохи помовчав.— А втім, чому б і ні? Зрештою, не так уже й багато розказувати. Грав у футбол — і в сирітському притулку, і в школі, і в коледжі. Мав стипендію як спортсмен, потім мене взяли у «Вашінгтон Редскінз», потім... так... потім грав ще в двох професійних командах і... оце й усе.— Він сором'язливо усміхнувся.

— Ви були колись одружені? — спитала Венда.

— Ні.

— А от я раз була,— сказала вона.— Але нічого з того не вийшло.

— Співчую вам.

— Не співчуйте. Таке трапляється.

— Я теж одного разу мало не одружився, але та дівчина сказала, що не піде за футболіста.

— Яка дурниця! — мовила Венда.— Адже коли ви познайомилися, вона знала, що ви футболіст?

— Авжеж,— відказав Бак.— Але потім...

— То вам пощастило,— сказала Венда.— А от я таки даремно вийшла заміж. Мені було тільки шістнадцять років, ще молоко на губах не обсохло.

Вони надовго замовкли. «Він дуже милий і симпатичний»,— думала Венда, але не знала, про що розмовляти далі.

Тоді Бак сам спробував завести розмову.

— А ви цікавитесь футболом?

Венді просилося на язик «ні», але вона несміливо мовила:

— *Могла б зацікавитись.*

Баківі цього було досить, щоб побороти свою ніяковість. Венда дуже сподобалась йому. Хоч вона й була кінозірка, проте поводитися просто, невимушено, анітрохи не хизувалась і навіть не надуживала косметикою. Одне слово, була достоту така дівчина, яку він з превеликою радістю привів би додому й познайомив з матір'ю — коли б мав матір.

Усе це трохи додало йому сміливості, і він пустився в незрозумілі для Венди пояснення футбольних правил, сказавши, що, звісно, візьме її на матч, якщо

вона скоче («Аякже, *дуже*,— мовила Венда), і тоді вона побачить сама, що це не просто товписько лобурів, які, збиваючи один одного з ніг, ганяють по полю м'яча. Це, мовляв, гра цілком наукова, куди серйозніша, ніж бейсбол, хоч би як заперечували це самі бейсболісти чи бейсбольні вболівальники.

— Як ви цікаво розповідаєте,— мовила Венда, що сиділа, помалу сьорбаючи із склянки, але одразу ж докорила собі за нещирість. Їй зовсім не цікаво було його слухати, більше того — просто нудно. «Ну *навіщо* ти прикидаєшся? — запитала вона себе. — Адже він такий милий і добрий». І тут-таки збагнула: саме тому, що він такий милий і добрий, вона вдає, ніби і її цікавить те, що цікавить його.

— А ви любите кіно? — спитала вона в свою чергу.

— О, *дуже*,— відказав Бак.— Ще змалку. Мені подобаються всі фільми, хоч які вони є. Правду кажучи,— засміявся він,— я навіть не розрізняю, хороший фільм чи поганий.

— Більшість людей цього не розрізняє,— зауважила Венда.

Вони знову замовкли. Тоді вона раптом підвелась і сказала:

— Ну що ж, дякую за приємний вечір.

Бак підхопився з місця й повіз її додому. Всю дорогу вони мовчали. Тільки вже біля будинку, провівши Венду до самих дверей, Бак промовив:

— Сподіваюся, коли-небудь ми ще поїдемо десь удвох.

— *Авжеж*,— відказала Венда.— Подзвоніть мені, у мене тепер якраз перерва між фільмами.— І сама собі здивувалася, що так захоочує його. А втім, її зворушило, що Бак навіть не спробував обняти чи поцілувати її, як це робили багато чоловіків при першій же зустрічі. Отож, зачиняючи двері, вона наморщила носа й усміхнулася до нього.

Енн Петч дожидала нагорі. Мляво посміхнувшись, вона запитала:

— Ну як?

— Він *дуже* симпатичний.

— А я нічого й не казала.

— Ви назвали його дубуватим полячиськом. А він зовсім не дурний.

— Про що ж ви балакали? Про футбол?

— Авжеж. І про кіно.

— Схоже на те, що з вас чудова пара,— сказала Енн, підводячись з місця.— Ну, я йду спати.

Такої самої думки була й Агата Мерфі; в усякому разі, другого дня в своєму черговому огляді вона написала:

«Бака Вішневські (Залізного хлопця), одного з кумирів на американському футбольному Олімпі, бачили вчора ввечері з новою кінозіркою Вендою Олівер. За інформацією одного з моїх агентів, вони вирушили в автомобільну прогулянку при місячному світлі, і хоч ніяких даних про кінцеву мету їхньої подорожі дістати не пощастило, проте всім відомо, що Бак має затишну дачу поблизу Малібю. Кажуть, з них може вийти добра пара. Бак, справжнє ім'я якого Габріель (тезко відомого святого!), ще не був одружений. Ніхто не знає чому, бо з вигляду він цілком голий, та й грошей має подостатком. Але, як то кажуть у футболі, великому страшніше падати...»

Певна річ, за два дні Бак подзвонив знову й спитав Венду, чи не хоче вона поїхати прогулятися. Їй не дуже хотілось, але голос його, звичайно мужній і впевнений, звучав при цьому так жалісно, що вона просто, без будь-яких жіночих відмовок, погодилась:

— А чого ж, можна.

Через півгодини він заїхав по неї своїм «кадилаком», і вони рушили через Кахуенга-Пасс до Веллі й ще далі повз Енсіно та Вен-Ньюїс.

— Куди ми їдемо? — запитала Венда.

— У Калабасас.

— Чому в Калабасас?

— Ви там бували?

— Колись була на зйомках.— Вона на хвилюку замислилась.— Місця там гарні.

— Справді гарні,— докинув Бак і замовк десь на десяток миль.

— А що ми робитимем у Калабасасі?

— Провідаємо моїх хлопчиків.

Венда повернулася на сидінні й глянула на нього. Він усміхнувся.

— Я не знала, що у вас є діти. Ви ж казали...

— Це один з моїх підопічних притулків,— пояснив Бак і почервонів.— Він зветься «Дім святого Габріеля».— Він трохи помовчав.— Мабуть, саме через це я кілька років тому отримав від них листа. Себто — через ім'я.

— І ще вони, певне, знали, що ви любите дітей.

— Можливо...

— Ого! — мовила Венда, коли вони в'їхали у відчинену залізну браму між двома кам'яними стовпами.— Та тут куди краще, ніж у лос-анжелеському сирітському домі.

— Це там ви жили?

Вона кивнула головою і подивилася на Бака.

— Ви католик?

— За народженням католик, але боюся, що не дуже ревний.

І тут вони побачили плакат: на довгій стяжці білого лінолеуму великими синіми літерами, видимо нашвидкуруч, було написано:

ГОСТИННО ПРОСИМО, БАКУ!

— Це для вас,— мовила Венда, і Бак миттю зашарівся. Та ще дужче він зашарівся десь за хвилину, коли наперед виступив оркестр із малих і трохи більших хлопчиків у благодійній уніформі й загравав марш, що його Венда чула щоразу, коли в кінохроніці показували президента Рузвельта. Марш звався «Слава проводирів».

Вони з Баком вийшли з машини й побачили позад оркестру ще сотні зо дві хлопчаків різного зросту й кольору, що вітально махали їм руками.

Назустріч їм вийшов огрядний літній священик і потиснув Бакові руку. Бак відрекомендував Венду, і священик сказав:

— Дуже радий з вами познайомитися, міс Олівер.— Тоді обернувся до Бака: — Добре, що ви подзвонили, Баку. Ми мали час підготувати невеличку зустріч.

— Даремно ви це, отче.

— Ет, пусте,— сказав священик.— Ви ж знаєте, як люблять вас хлопці.

А хлопці вже з'юрмилися довкола, очі їхні блища-

ли, обличчя всміхалися. Кілька найхоробріших вигукнули: «Хелло, Баку!» — і Бак помахав їм рукою. Потому весь гурт на чолі зі священником (його звали отець Елберт) посунув до їдальні, де були інші вихованці, що нетерпляче дожидали біля столів, і ще двоє чи троє дорослих.

— Що це буде? — спитав Бак.

Отець Елберт відказав:

— Ви приїхали саме вчасно, щоб поділити з нами трапезу.

Венда була вражена тим, з яким захватом усі хлопчики дивилися на Бака, просто не спускали з нього очей. «Звідки б таке? — думала вона. — Ну, нехай кілька більших могли бачити його в кінохроніці, але ж решта зовсім малі, тож, мабуть, ніколи й не чули про нього».

За сигналом, якого Венда не помітила, всі посідали, схилили голови й перехрестилися. Тільки отець Елберт лишився стояти й проказав:

— Подякуймо богові за дарований нам хліб. Подякуймо йому і за те, що сьогодні до нас завітав один із славнозвісних людей Америки, добродійник нашої школи й кожного з вас, її вихованців. Подякуймо і за те, що бачимо серед нас чарівну молоду даму, яка приїхала з ним, міс Олівер. В ім'я отця, сина і святого духа, амінь.

У Венди стиснулося горло й на очі навернулися сльози, проте вона бачила, як усі хлопчики знову перехрестились, ураз підвели голови й взяли до їжі, що її розносили по столах старші вихованці. Венда наче знов опинилася в своєму дитинстві, хоч мусила визнати, що їжа в цьому притулку трохи апетитніша, ніж оте варене м'ясо з тушкованим чорносливом та абрикосами, що його вона пам'ятала змалку.

Коли подали десерт — щось ніби ріденьке морозиво, — отець Елберт підвівся й постукав ложечкою по склянці. І враз, неначе за підказкою, хтось із старших хлопців гукнув:

— Слово! Слово!

До нього приєдналися інші:

— Слово! Слово!

Вони кричали й стукали по склянках, аж поки отець Елберт нахмурився й сказав:

— Ну годі, годі.— А відтак усміхнувся до Бака: — Це вас просять, Габріелю.

Бак підвівся геть червоний, обвів поглядом довгі столи й промовив:

— Я дуже радий бачити вас, друзі.— Він прокашлявся.— Можливо, дехто з вас пам'ятає мій минулий приїзд. А дехто, може, й ні. Та це не так важливо. Важливо те, що колись давно я був таким самим хлопчиком, як ви, і вчився в такій самій школі на Середньому Заході. Часом я почував себе дуже самотнім, і таке, мабуть, трапляється й з вами. Але тут хороша школа, куди краща, ніж та, де був я. Ви маєте добрих вихователів, таких, як отець Елберт і інші отці, і вони готують вас до життя, так само як інші вихователі готували колись мене...

Тут йому видимо забракло слів. Він подивився вниз на Венду, всміхнувся і знову прокашлявся. Вона дуже здивувалася, побачивши, що і в нього на очах блищать сльози.

— Ви закінчите цю школу, як і я колись свою, і так само вийдете у великий світ, і будете жити, як усі інші люди. Будете працювати, потім... потім одружитесь, матимете дітей, і вони будуть щасливіші за вас, бо житимуть коло батьків, і ті щодня наставлятимуть їх на добру путь...— Він безпорадно озирнувся, облизнув губи й сказав: — Хай благословить вас бог.— Тоді сів, але тут же схаменувся й додав: — Дякую за увагу.

Усі, на чолі з отцем Елбертом, лунко заплескали в долоні. Потому хлопчики безгучно зникли. Зосталася лиш невелика купка — чоловік п'ять чи шість, що оточили Бака, простягаючи клаптики паперу й олівці, щоб він дав їм автографи. Один з вихователів приніс футбольний м'яч, і Бак розписався й на м'ячі.

Після того вони рушили до машини. Отець Елберт подав руку Венді, тоді обіруч потиснув Бакову, подивився на нього й сказав:

— Хай благословить господь і вас, Габріелю, і хай сприяє вам у всіх ваших задумах.— І несамохіть позирнув на Венду, що втупила очі в посипану жорствою доріжку...

— Отак воно й почалося,— сказала Венда докторові Рубенстайну десь років через п'ять по тому.— Ніби-

то зовсім випадково, хоч, певне, оті слова отця Елберта все ж відіграли свою роль... Гедда, Луелла і Шейла — всі вони за кілька днів підхопили цю новину й почали вигадувати всяке, чого насправді ніколи не було. «Роман Попелюшки», — писали вони. — «Доля звела двох сиріт», «Пара на всю Америку», — і ще хтосьна-що. Саме через них те, що й не пахло романом, обернулося на роман.

— Ви цього певні?

— Що ви маєте на увазі?

— Того дня ви зазнали з Баком пригоди, що врадила ваші почуття. Ви ж не станете цього заперечувати?

— Мабуть, ні, — відказала Венда й гостро подивилася на доктора. — О, ми сьогодні вельми проникливі, правда?

Він нічого не відповів, і вона провадила далі:

— Справді, цей чоловік, на мою думку, збудив мій материнський інстинкт, якщо такий у мене є. Він нагадував мені Філа Бамбергера. І якоюсь мірою бідолашного Боба Беннінга. А з другого боку, за протилежністю, нагадував і про всіх тих чоловіків, що кривдили мене в минулому, — бо він був зовсім інший. Спокійний, витриманий. І дуже делікатний.

Доктор кивнув головою.

— Адже у вас було багато спільного. Чому ж нічого з цього не вийшло, як по-вашому?

— Та тому, що у нас *не було* багато спільного. — Венда зітхнула. — Це тривало цілком досить, щоб мати дитину... але дитини не було. Був тільки викидень, і це все, що я коли мала.

— Я трохи не так висловився. З одного погляду ви мали багато спільного, а з інших — ні.

— Чому ж ви не сказали так одразу?

— Я хотів, щоб ви подумали про те, що ви *мали* спільного, — сирітська доля в дитинстві, самотність. Ви знаєте...

— Він навіть теж заїкався, — мовила Венда і раптом швидко заговорила: — Але скажіть мені, як міг такий уславлений герой, що мав нечувану популярність, на якого просто-таки молилася футбольна публіка, — та й досі молиться, — як він міг бути сором'язливим і самотнім?

— Тут немає ніякої суперечності.

— Хіба?

— Спробуйте самі відповісти на своє запитання,— сказав доктор,— і ви глибше усвідомите власні проблеми.

Венда якусь хвилину подумала, тоді сказала:

— Ну, я гадаю...— і замовкла. Потім заговорила знову: — Знаєте, ми жили наче в акваріумі. Те саме було й з Люком, і з Келвіном. Але Бакові це нібито не так дошкуляло, як їм. Він, як мені здавалось, просто ховався в якусь шкаралупу й прибирав кислого виразу. Я намагалася розважити його балачками, але марно. Я знала, що він любить мене, але знала й те, що він не щасливий зі мною, та й сама я не була щаслива.

Коли ми прилетіли в Мехіко-Сіті, де мали провести медовий місяць, в аеропорту нас зустрічало не менш як три тисячі людей — від хлопчаків аж до схибнутих стариганів, що вимахували футбольними прапорами. По всьому місту, куди б ми не поткнулися, навіть босоногі недолітки, як видно, знали, хто такий Бак. Вони гукали нам навздогін: «El Hombre de Niego — mira! mira!» — Вона подивилася на доктора Рубенстайна. — По-іспанському це означає: «Дивіться, дивіться! Залізний хлопець!»

Той кивнув головою.

— В усіх газетах були великі заголовки: «Залізний хлопець одружився з В. О-О-О!», «Бак заволодів Богинею Кохання», — всякі отакі дурниці. «Богиня кохання» — це про мене. Колись так називали Ріту Гейворт, але вона на це таки заслуговувала.

— Себто як?

— Вона справді *розкішна*, — відказала Венда. — Хіба ви не згодні?

Рубенстайн нічого на це не відповів, і Венда засміялася:

— Я тоді утнула кілька кумедних штук. Коли репортери запитували, про що ми з Баком розмовляємо, я казала, що він навчає мене футбольних правил: усяких там проходів, пасів, офсайдів, штрафних... Смішно, як по-вашому?

Рубенстайн знову щось занотовував, і вона з цікавістю спитала:

— Це таке важливе?

— Прошу вас, далі.

— А куди далі? Далі нікуди. Приїхали... Я тоді мала перерву між фільмами. Ми повернулися до Малибу, але й там навіть на пляж не могли вийти, щоб не наразитися на фоторепортерів. Одного разу ми грали на березі в м'яч, а тоді Бак жартома повалив мене на пісок. Він і гадки не мав, що поблизу може бути фоторепортер, бо десь перед тим найняв приватного полісмена, щоб він не підпускав сторонніх до нашої ділянки пляжу; до того ж, мовляв, треба буде охороняти дачу й згодом, коли він переїде до мене в Беверлі-Хіллз... Так от, Бак напевне побив би того репортера, коли б його не стримав полісмен. От тоді ми й повернулися до міста. Але там коло нашого будинку весь час стовбичили юрби цікавих, і ми поїхали в Нью-Йорк, а звідти вирушили в подорож до Парижа. Та скрізь було те саме...

Венда думала: «Я мала б почувати себе щасливою — адже я ще ні разу в житті не була в Європі, а Париж, як кажуть, це мрія кожного, справжній рай. Я навіть десь чула таке: «Всі добродішні американці по смерті потрапляють у Париж».

У Парижі, звісно, було цікаво — та й менше людей впізнавало їх на вулицях, а це теж неабияк, — але все, що вони бачили разом, кожного вечора кінчалося в номері готелю поблизу площі Етуаль.

Бак бував у Парижі раніше, тож він заздалегідь розпланував усі їхні маршрути по місту. Він повів Венду на Ейфелеву вежу, в музей Клюні, де вони розглядали пояси цнотливості, і Венді аж уста розтулилися з подиву.

— Невже це *правда*? — спитала вона.

Бак засміявся й відказав:

— Авжеж. Колись чоловіки отак замикали своїх жінок.

— Ну, я б щось придумала, — мовила Венда.

— Та, мабуть, і тоді жінки щось придумували, — відказав Бак.

Відвідавши Нотр-Дам — собор Паризької богоматері, — вони згадали славнозвісного Лона Чені, що грав колись за клуб «Нотр-Дам».

— «Нотр-Дам» і тепер має класну футбольну команду,— зауважив Бак.

— А свого горбаня він має? — спитала Венда, і обоє засміялися.

Потім вони були в каплиці Сент-Шапель і милувалися частиною середньовічного кольорового вітражу, що збереглась у високому стрілчастому вікні до наших днів. А в музеї Родена Венда «мало в штанці не напустила зо сміху» (так вона сама сказала Бакові) перед невеличкою статуєю якогось дивака на ім'я Бальзак (Бак сказав, що він письменник): той стояв голісінький, з випнутим круглим черевом, товстими руками, згорнутими на широчезних грудях, та грізними пруськими вусами.

— Ти думаєш, він *отак* і позував? — мовила Венда.— Справді? Невже ж він не бачив, що скульптор робить з нього посміховисько?

Вони спиталися в гіда, що розмовляв по-англійському, і той пояснив, що Бальзак позував до героїчної статуї, в костюмі й капелюсі, а вже потім Роден зробив оцю невеличку голу скульптуру.

— А містер Бальзак її бачив? — запитала Венда.

— Не знаю, мадам,— знизав плечима гід.

Вони заходили в нічні ресторанчики на Монмартрі, в яких показували стриптиз, а одного вечора пішли у «Фолі-Бержер» і там побачили цілу шереду дівчат, таких самих голісіньких, як Бальзак у музеї, але з високими султанами на головах. Венда штовхнула Бака ліктем і сказала:

— Поглянь на оту, що скраю. Вона *жує гумку!*

Потім вони поверталися в свій готель на бічній вулиці поблизу площі Етуаль, і Бак, як видно, збуджений усім баченим за день, жагуче горнувся до Венди. Та одної ночі, наприкінці їхнього першого тижня в Парижі, коли вони були в ліжку, він раптом увімкнув світло, подивився на Венду й серйозно сказав:

— Вендо, я хочу, щоб ти відповіла мені на одне запитання.

— Гарзд,— мовила вона, мружачи очі проти світла.

— Обіцяй, що скажеш правду.

— Ну звісно,— відказала вона, невиразно передчуваючи щось недобре.

Вона бачила, як почервоніли в Бака обличчя, шия і навіть плечі, коли він запитав:

— Тобі неприємні любощі?

Венда довго мовчала, розуміючи, що на це запитання вона повинна відповісти чесно. Нарешті сказала:

— Не дуже приємні, Баку.

Він закусив губу.

— Тільки зі мною чи з усіма?

Обличчя його було червоне, мов буряк. Та раптом він усвідомив, що сказав, і воно враз побіліло.

— З усі... Але ж я люблю тебе, Баку! — мовила Венда, тягнучись до нього й дивуючись, навіщо каже таке. Він подобався їй, це правда. Вона була про нього найкращої думки. Вважала його за милого, доброго, *хорошого* чоловіка. От тільки не любила так, як він, з усього судячи, любив її. А чому — й сама не знала.

Бак з хвилину пильно дивився на неї, тоді промовив:

— Хай тебе це не турбує, серденько. Я теж люблю тебе. З часом ти... — і замовк. Потім вимкнув світло й сказав: — Спи спокійно.

Венда, засмучена тим, що сталося, пригорнулась до нього, і він обняв її, а коли нарешті заснув, вона ще довго лежала, втупивши очі в стелю, де вряди-годи перебігали відсвіти автомобільних фар — сходилися, перетиналися, і так година за годиною, без кінця...

Вона замовкла й подивилася на доктора Рубенстайна. Тоді сказала:

— Я знаю, ви читали про наш шлюб усе, що писалося в газетах. — Доктор кивнув головою. — Отож воліли б, щоб я заглибилась у суть наших взаємин, чи не так? Я маю на думці *особисті* взаємини, отой «роман Попелюшки», про який я щойно згадувала.

— Якщо можете...

Вона трохи подумала й сказала:

— Не певна, що зможу. Колись Енн запитала, чому я одружилася з Баком, то я відповіла: «Бо він попросив мене».

— Ви ж знаєте, що це не відповідь.

— А ви можете дати кращу? — Доктор промовчав, — Я вже хтозна-скільки про це думала. Колись я

читала одну книжку, в якій говорилося, що людські взаємини чимось подібні до хімічної реакції. Не знаю... А ще десь писалося про актрису, що взяла розлучення з чоловіком, бо в неї була до нього справжня алергія. Ви можете такому повірити? Досить було йому наблизитись до неї, як вона вся вкривалася червоними плямами.

— Цілком можливо, — зауважив доктор. — Але в даному разі все не так просто.

— Я ж вам *казала*, — мовила Венда. — Він був лагідний, добрий, спокійний, мав усе, чого не мала я. І що ж?.. — Вона завагалася. — Ви скажете, що це жорстоко, — озвалась нарешті. — Та й сама я навіть тепер так вважаю. Але мені все набридло. Нічого в нас не виходило — і край. Майже так само, як згодом з Люком О'Брайеном, тільки в інший спосіб. Люк мене збуджував, це правда. Якийсь час... Але я не про те. Між нами таки *не було* нічого спільного. — Вона звела очі на доктора. — Отже, ви мали рацію, і я прошу пробачення за те, що пустила шпильку щодо вашої проникливості. Нас і справді повднала самотність. І вона ж таки нас розлучила. Все сталося тому, що він був сирота, а я це розуміла й усім серцем йому співчувала. — Венда зітхнула. — Чи повірите, якось я навіть стала підтикати йому ковдру й співати колисковой. То він тоді сказав: «Що це ти робиш, крихітко? Я ж не крихітка». Це насмішило мене — оте «крихітко, я не крихітка», — але загалом було не до сміху. Пригадую, коли я лежала в «Ліванських кедрах» після того, як скинула дитину, він прийшов навідати мене й сказав: «Ми можемо спробувати ще раз».

Та, мабуть, тому, що я була така недужа, пригнічена, зовсім прибита горем — себто втратою дитини, — я відказала: «Ні, не хочу».

«Як тебе розуміти?» — спитав він.

«А так розуміти, що нічого в нас не виходить, Баку. Не клеїться. Ти зі мною нещасливий, та й я теж».

«Як це я нещасливий? — заперечив він. — Я ще ніколи в житті не був такий щасливий».

«Це ти тільки *кажеш*, — не вгавала я. — Але я тебе знаю. Я все бачу... Адже ти багато чим подібний до мене».

То був єдиний раз за все наше подружнє життя,

коли він втратив самовладання. Підхопився, кинувся до дверей, але потім, мабуть, подумав, що негоже отак залишати слабу жінку, та ще й після всього того нещастя, і повернувся назад. Підійшов до ліжка, нахилився, поцілував мене й сказав...

На очі Венді навернулися сльози, і вона сягнула по хусточку. Тоді провадила далі:

— Він сказав: «Я щасливий і люблю тебе. Ти єдина жінка, яку я любив у житті, повір мені, і я любитиму тебе до смерті».

Він справді був дуже милий і нічим не заслужив такого удару від мене. Сподіваюся, він одружиться знову... Але поки що він цього не зробив...

— Таке трапляється,— зауважив Рубенстайн.

— Ви знаєте, саме це я сказала Бакові, коли він уперше запросив мене повечеряти.— Вона подивилася на доктора.— Ось ви мені скажіть: ви вірите, що люди створені одне для одного?.. Себто, що бувають такі люди?

— Ну, не в звичайному розумінні цього слова.

— А от я вірю,— сказала Венда.— Але не вірю, що колись знайду його.

— Містера Свого, ви хочете сказати?

Вона гостро позирнула на Рубенстайна.

— Тепер ви глузуєте з мене. Знаєте, часом я почуваю до вас просто неприязнь.

— Я й не думав глузувати.

— Часом мені здається, що ви як лікар і все таке... що ви вважаєте, ніби ви вищий за інших людей і тому можете з них насміхатися.

— Коли б я справді так вважав, то був би геть нікчемний лікар.

— А ви подумайте над тим, що я сказала,— мовила Венда.— Подумайте трохи.

МОНОЛОГ

(16 березня 1957)

Під час учорашнього сеансу я розказала докторові Рубенстайну всю історію з Баком, але й досі не можу викинути її з голови і ось навіть пишу про нього в цьому безглуздому щоденнику. Навряд

чи я зможу довго вести його далі — надто вже все переплуталось останнім часом. У голові стільки всякого, що годі й подумати про щось до ладу. Навіть спати не можу, і Енн уже не має чим мені зарадити.

Студія, видно, вирішила взяти мене змором, та, правду кажучи, мені до того байдужісінько. Атож, щоб ви знали, любі, мені на це начхати. Я маю в банку цілком досить, щоб протриматися й довший час... Я навіть сама намагалася добитись до Ніка Фортіса по телефону, бо здається мені, що ні Менні, ні мої адвокати не годні на нього вплинути. Але єдине, що я чую від отої його сучки секретарки Маріон, це: «Він на нараді, міс Олівер. Я скажу йому, що ви дзвонили».

— Ви скажіть, щоб він подзвонив мені! — гримнула я на неї сьогодні вранці.

А вона мені солоденько так:

— Скажу, скажу, міс Олівер.

Мене аж поривало зойкнути їй просто у вухо. Але я цього не зробила.

А причина, чому я оце думаю про Бака й пишу про нього тут, мабуть, у тому, що вчора ввечері він зателефонував мені. «Ніколи не вішай носа» — в цих словах увесь Бак, і, по-моєму, це в ньому досить-таки хороша риса. Він у Чикаго, сказав Бак, але прочитав у газетах про мої знегоди із зйомками «Квітки пристрасті» й бачив у готелі телевізійну передачу про це, тож і вирішив подзвонити... «Я тільки хотів сказати тобі, люба, що ти ще сягнеш висот. Головне — бережи здоров'я і не дуже всім тим переймайся, а якщо тобі потрібні гроші...» («А як маєш гроші, люба, то я, люба, маю час»).

Коли вже на те пішло, грошей мені не бракує, так само як і Бакові. Але не було ще місяця, відколи ми розлучилися, щоб він не подзвонив мені, а минуло ж бо вже цілих чотири роки. Ви собі уявляєте?

А втім, це не зовсім так. Один раз він не обзивався понад рік — коли я була з Люком О'Брайеном, — і, звісна річ, не дзвонив увесь той час, поки тривав наш шлюб з Келвіном. Але поза тим — незмінно.

Кожного разу він казав те саме: «Я тільки хотів дізнатися, як ти живеш, люба. Оце щойно переглянув твій новий фільм, ти там на висоті, дедалі підносишся». (І де це він підхопив оте специфічне слівце —

«переглянув»? Не інакше, як серед голлівудського люду.)

Часом він додавав: «Сподіваюся, ти щаслива», — а коли я відказувала: «Сподіваюся, і ти щасливий, Баку», — він довго мовчав — певне, аби я зрозуміла, що насправді він дуже нещасний, — і зрештою промовляв: «Усе гаразд, люба, за мене не турбуйся. Недарма ж мене звуть Залізним хлопцем».

Залізний хлопець! Люкові — ось кому пасувало б таке прізвисько. В авіації його називали Американським Тараном — він і героєм став завдяки цьому способу повітряного бою, що його перейняв од росіян, дослівно розтрощуючи ворожі літаки. Довідковий відділ студії підібрав мені матеріали й про нього. Я попрохала про це тоді, коли Люк зателефонував мені знов. А зателефонував він за два дні після того, як у газетах повідомили, що ми з Баком узяли розлучення. І сказав: «То, може, у п'ятницю ввечері, рибонько?» — так наче минув усього тиждень, а не дев'ять місяців, як я дала йому відкоша. Ну хіба ж можна відмовити такому чоловікові?..

І я не відмовила. З вирізок, що їх прислав мені довідковий відділ, я дізналася, що він справді збив п'ятдесят шість фашистських літаків — лише на три менше, ніж один росіянин — здається, його прізвище Покришкін, — і на шістнадцять більше за майора Бонга, що уславився на Тихому океані. Як там говорилося, він був найвидатніший з усіх американських асів. Отож завдяки своєму героїзмові дістав не тільки прізвисько Американський Таран і повні груди орденів, але й теплу посаду віце-президента компанії «Гейзер», яка тільки звалася посадою, бо я так ніколи й не бачила, щоб він хоч що-небудь *робив* для тієї безалкогольної фірми.

Дехто вважав, ніби я зійшлася з Люком, як то кажуть, від супротивного, і, можливо, вони мали рацію. Він так різнився від Бака Вішневскі, а я була така змучена та стомлена й потребувала якогось зрушення, і він начебто щоразу зрушував мене. Дужий, показний, рішучий, він знав, чого хоче, не зупинявся перед труднощами і, як казали, завжди домагався свого.

Навіть у сорок років, уживаючи одного з улюблених Люкових висловів, він був здоровий, мов кам'яний

ідол. Я ніколи не бачила кам'яних ідолів, але уявити собі можу. Адже в тім-то й штука, щоб уявляти собі щось — як ото за системою Станіславського.

Коли напочатку, — мабуть, ще тоді, на бенкеті в павільйоні студії «Спектакляр», — він привабив мене саме своєю міццю, то вже першого ж місяця нашого божевільного роману ота його міць почала дедалі дужче гнітити мене. (І чому мене завжди тягне до таких-от мужчин і не тягне до інших, протилежних їм?)

Там, де Бак виявляв часом просто-таки дитячу сором'язливість, Люк був найбезсоромнішим мужчиною, якого я бачила. Я й сама не така вже цнотлива мімоза і не вбачаю нічого непристойного в красивому оголеному тілі, але Люк... Він без кінця вихвалявся тим, який він великий та дужий, а іноді навіть сідав десь у другому кінці кімнати голий-голісінький і милувався собою.

Мені це було трохи гидко, але потім я думала собі: «Хоч який він герой, а насправді всього-на-всього дорослий хлопчисько, ото й тільки. Він пишається своїм зростом, своєю силою і хоробрістю, усім, чим уславився, то чом би йому не пишатися й цим?...» Адже треба бути поблажливими до людей, приймати їх такими, які вони є, а не якими нам хотілося б їх бачити. От я й старалася це робити, мабуть, не зовсім свідомо, ще до того, як дістала таку настанову від доктора Р.

Певно, все воно почалося з отієї вечері у ресторані Чейзена. Коли першого разу, в павільйоні кіностудії, мені довелося запитати Джеба Джордана: «А хто він такий?» — то тепер було зайве про щось питати, тільки-но ми туди зайшли (на мені був білий песець, якого подарував мені Дж.-П.). І сам Дейв Чейзен, і метрдотель дослівно згиналися перед Люком мало не до землі, а люди за столиками оберталися, махали йому руками й гукали через усю залу: «Привіт, Люку!»

Ми пройшли до бару, де за окремим маленьким столиком сидів якийсь чоловік.

— Як-ся-маєте-майоре? — обізвався він.

— Добре, Уолтере, а ви? — одказав Люк і відрекомендував мені незнайомця. Виявилось, що то Уолтер Вінчелл.

Він підвівся, потиснув мені руку і сказав:

— Мав-приємність-бачити-вас-на-екрані-міс-Олівер.

— Знаєте, ви говорите точнісінько так само, як по радіо,— мовила я.

— Та-невже-голубонько? — засміявся Вінчелл.

Протягом усієї вечері люди чи то вітали Люка з усіх кінців, чи то підходили до нашого столика потиснути йому руку, і, гадаю, кожна двадцятишестилітня жінка, нехай навіть і висхідна кінозірка, була б тим вражена, як і я. Знову повторювалося те саме, що й з Баком, тільки трохи по-іншому.

Та, мабуть, Люкова слава не вразила мене й наполовину так, як його поведінка, коли ми познайомилися трохи ближче. Себто попервах. Він буквально німував, а я собі гадала, що то він такий замилюваний мною!

А насправді ми просто не мали про що розмовляти, і так було щоразу, як залишалися вдвох. Бо ні він, ні я не мали чого *сказати* одне одному — хіба що він заводив мову про війну та польоти, а я слухала. Чи мала я право зневажати його за це? Адже я й сама ніколи нічого не вчилася, а він почав літати ще зовсім юним хлопцем, і це було все, чого він навчився, чим цікавився і чого *міг* навчитися, хіба не так?

Я теж намагалася підтримати розмову. Розказала йому, як один газетяр написав, ніби я вступила до льотної школи Уайтмена, хоч насправді цього не було.

— А ви коли-небудь літали? — запитав Люк.

— Ні,— відказала я.

— Ну, то зі мною політаєте, добродійко. Політаєте, будьте певні.

— Гаразд,— сказала я,— з охотою.

Дивний він чоловік, Люк О'Брайєн. Він ніколи не міг зацікавити мене літаками чи війною, та й я, мабуть, не мала чого сказати, що зацікавило б його. Попри всю свою богатырську статуру та силу, він був звичайно сумирний, мов ягня. «Мені казали,— якось обмовився він,— що коли людина справді дуже, їй нема чого цим хизуватися. Мовляв, тільки слабаки виставляють напоказ свою силу».

Він був сумирний, навіть лагідний та дбайливий, і завжди приносив мені подарунки, причому коштовні, а тоді сідав і мовчки дивився на мене по півгодини поспіль, аж доки я починала відчувати: якщо він зараз

не обізветься, я *закричу*. І одного разу таки *закричала*, а він спитав:

— Що з тобою?

— Просто схотілося *закричати*,— відказала я.

Він видимо здивувався. І все ж було в ньому щось збудливе, хоч я й не знаю, що саме.

Він був тихий і лагідний, наче Бак, але тільки до-ти, доки ми не опинялися в ліжку. Тут він, мабуть, уявляв себе в повітряному бою і щоразу душив мене мало не до смерті.

Дивні стосунки, коли людей не єднає нічого, крім ліжка. Люкові не подобалося, що я кіноактриса, хоч я певна: його привабило до мене тільки те, що я вже вибилася в зірки. Він і до мене мав романи з кінозірками — про це я чула на студії,— до того ж із багатьма. І з актрисами з Бродвею. Він поклав собі ніколи не показуватися на люди з якоюсь простою дівчиною — он аж як. Про це розказав мені один його приятель, якого він називав Чарлі — Ослячий хвіст. Кумедне прізвисько, правда ж?

Та коли ми залишалися вдвох, Люк цілими вечорами сидів перед телевізором і дивився фільми про льотчиків чи про війну, цмулячи пиво просто з бляшанки, мов якийсь роботяга, а тоді запитував:

— Ну, а як щодо проби?

— Про що це ти? — здивувалася я першого разу. Він пояснив:

— Коли інструктор уперше бере новачка в політ, то випробовує його: чи може той літати.

— Я можу,— сказала я.

— Тобі ще треба це довести.

І я мусила доводити...

А коли ми виїхали до Нью-Мексіко, де відбувалися натурні зйомки «Самородка» — другого фільму, в якому я грала головну роль (це було того ж таки місяця, як ми зішлися, одразу ж після отієї скандальної подорожі на Гавайї, що її ми думали зберегти в суворій таємниці),— Люк цілими днями тинявся коло знімального майданчика. (І навіщо я тоді запросила його поїхати зі мною? Адже оті бісові газетярі перемивали мені кістки як хотіли. Та що тепер про це говорити!)

І все ж я ніколи не могла зрозуміти цього чоловіка — стільки було в ньому суперечностей, як сказав би

доктор Рубенстайн. Загалом він ставився до мене ніжно та дбайливо, ладен був цілувати землю під моїми ногами — так, так, це не жарт. Але тільки-но доходило до ліжка, як для нього переставало існувати все, крім його власних пристрастей (доктор Р. назвав їх гірше — тваринними інстинктами), і я була для нього всього лиш засобом їх задоволення. Можливо, ви мене зрозумієте, коли я скажу, що мені в такі хвилини завжди здавалося, ніби то й не я. Я не почувала себе жінкою, ані взагалі людиною — я почувала себе річчю.

СЦЕНА 11

(Весна 1953 — літо 1954)

То була безглузда вигадка — ота подорож на Гавайські острови. У бентежні перші дні Вендиного нового роману з відважним героєм війни він запропонував поїхати кудись разом. Вона заперечила, що нічого доброго з того не вийде, але, мовляв, буде ще цікавіше, якщо вони потихеньку вирушать порізно, а тоді потайки зустрінуться («призначать рандеву», як висловився Люк) у Гонолулу. І він погодився.

Отож Люк вилетів літаком Пан-Американської авіакомпанії, узявши з собою (Венда про це не знала) свого найдавнішого приятеля, Чарлі Джонса, — з нього колись не вийшло пілота, але під час війни він був бортовим стрільцем на бомбардувальнику, що його Люк прикривав у нальотах на Німеччину. Венда поїхала морем.

Коли пароплав поминув Діамантовий мис, на борту з'явилися репортери і, розшукавши на палубі Венду, почали запитувати її, чого вона їде на Гавайї.

— Ви сплутали мене з кимось іншим, — холодно відказала вона.

— Облиште, Вендо, — не вгавали репортери. — Ми впізнали б вас, хоч би як ви одяглися.

— Мене звуть Юфрозія Петібрідж.

— От і добре, — сказав один репортер. — Ви маєте зустрітися з майором О'Брайєном?

— А хто це такий?

— Той самий майор Люк О'Брайєн, з яким вас так часто бачать у Лос-Анжелесі.

Венда невинно, мов новонароджене немовля, глипнула на нього й промовила:

— Я не маю наміру ні з ким зустрічатися.

— То, може, він має,— докинув інший репортер.— Він на Гавайях.

— Світ тісний, чи не так? — сказала Венда.

На березі, за канатами, юрмився величезний натовп — тисяч із п'ять чоловік. Попереду тілісті дівчата вихилили стегнами в ритмі хулі. Венда подумала, що, може, тим самим пароплавом прибув новий президент, Айк¹, і навіть повела очима по палубі, щоб побачити, кому махають руками всі ті люди.

Коли вона зрештою зійшла на берег, репортери зімкнутим строем посунули слідом за нею по всіх інстанціях, що їх має пройти новоприбулий, і аж до вестибюля «Ройял-Гавайян», де вона, на превеликий подив порт'є і обслуги, зареєструвалась як міс Петі-брідж. По тому Венда пройшла в свій номер і замкнула двері на ключ.

Вона прийняла ванну й переодягнулася, проте валіз не розпаковувала. Обід і вечерю їй подали в номер, а об одинадцятій вона почула умовний стук у двері. То був Чарлі.

— Ви готові? — запитав він.

Вони крадькома вислизнули чорним ходом. На Венді було хутряне пальто, густа вуалька і темні окуляри. Чарлі ніс за нею дві валізи.

— А як же з готелем? — спитала вона.

— Завтра вранці я сплачу за рахунком,— відказав Чарлі,— і заберу решту вашого багажу.

— Ви просто золото,— мовила Венда.

Чарлі повіз її з міста й зупинився в темному закутку серед гір, де вже чекав у «мерседесі» Люк. Вони з Вендою палко поцілувалися, а тоді проїхали через Гонолулу і помчали в сяйві місяця прибережним шосе геть до Мауналуа-Бей, де вже були зареєстровані в пишному motelі як містер і місіс Уолтер Морріс із Кеокука, штат Айова.

Другого ранку туди приставили ваговозом гоно-

¹ Прізвисько Дуайта Ейзенхауера.

лульську газету, в якій впадав у вічі великий заголовок:

В. О. В ГОНОЛУЛУ!

ЧИ ЗУСТРІНЕТЬСЯ ВОНА З ЛЮКОМ О'БРАЙЕНОМ?

АС ПОЛЮЄ НА БОГИНЮ КОХАННЯ!

А за два дні приїхав Чарлі й привіз вирізку з «Лос-Анжелес екземінер» — певна річ, «колонку Агати Мерфі»:

«Одна з наших новоспечених осяйних зірок подалася в мандри — та ще й «інкогніто», не як-небудь! — до Тихоокеанського раю. Подорожуючи під ім'ям Юфорії Петібрідж, вона має добру нагоду опинитися в товаристві одного відомого американського героя. Певно ж бо, не випадково обоє виїхали майже одночасно, хоча й порізно, і тепер, мабуть, ні для кого не таємниця, де вони перебувають. Одначе тітонька Агі не тільки висловлює припущення — вона може запевнити цю велелюбну особу, що в Голлівуді не дуже схвально дивляться на такі витівки...»

В іншій газеті з'явилася вправно скомпонована фотографія, на якій Венда була зображена в обліпшому пілотському комбінезоні та шоломі, з кольтом сорок п'ятого калібру при боці. Напис над фотографією сповіщав:

В. О. ВСТУПАЄ У ВПС!

«У цьому є якась частка правди», — подумала Венда. Перед самим її від'їздом студія домагалася, щоб вона згодилась позувати до такого фото, але Венда відмовилася. Не минула вона в тій подорожі й авіації: щиро прагнучи виявити інтерес до справи, в якій уславився Люк, вона необачно пристала на його пропозицію «покатати» її на літаку.

Люк посміхнувся й сказав:

— Я давно вже чекаю нагоди випробувати тебе, рибонько.

Використавши свої військові знайомства, він, упереч всім заборонам, що стосувались офіцерів запасу, спромігся роздобути на день резервний АТ-6.

— Ну, тепер я витрушу з тебе душу! — пообіцяв він Венді.

— Не заперечую, любий,— погодилась вона, не маючи ані найменшого уявлення, що він має на думці.

По дорозі на аеродром вона розказала Люкові, що під час війни була укладальницею парашутів, і поцікавилась, чи не траплялися йому її послання.

— Які послання, мій другий пілоте?

— Я писала невеличкі записки і вкладала їх у парашути,— пояснила Венда.— Ну, знаєш, як ото: «Нехай мій парашут врятує вам життя». Або: «Якщо цей виявиться непридатним, фірма гарантує безкоштовну заміну».

— Дотепно,— зауважив Люк.

— Я їх усі підписувала,— сказала Венда,— але не одержала жодної відповіді. Я була «Міс Парашутистка 1945».

— Мені ні разу не довелося вдатись до парашута,— засміявся Люк.

— А це ж було б так романтично, правда?..— Венда зітхнула, тоді мовила довірчим тоном: — Знаєш, коли я ще робила перші кроки в кіно, то сказала студійному прес-агентові, що була одружена з пілотом морської авіації, який показав себе героєм на Тихому океані. Я тоді й гадки не мала, що колись у житті зустріну справжнього героя.

— А він не був героєм? — запитав Люк.

— Ні,— відказала Венда.— Він не був навіть льотчиком.

— У небі льотчик і на землі молодчик,— докинув Люк.

Так удруге в житті Венді трапилося надягти на себе парашут. З допомогою Люка вона незграбно залізла на передне сидіння АТ-6, він припнув її запобіжним паском, і зараз же по тому Венда почула його голос у навушниках:

— Я тебе чудово прокатаю. Ти навіть не помітиш, як ми злетимо і як сядемо.

Заревів мотор, і Венду поймав дрож. Літак рвонув з місця й помчав полем; біля ангара стояв Чарлі й махав рукою їм навздогін. Люк сказав правду: він легко, мов пір'їнку, підняв у повітря важку тренувальну машину і широкими плавкими колами спрямував її в голубе небо, так що Венда майже не відчула зльоту.

— Наче на ковзанці,— бадьоро мовила вона в мікрофон.

— У тебе пасок застебнутий?

— Ну звісно, любий,— відказала вона.— Ти ж сам його застебнув.

Вона побачила, як провалюється десь унизу під ними Гонолулу, Діамантовий мис, узбережжя.

— Розслабся, дитинко, і тишся собі,— промовив їй у вуха сухий металічний голос.

Венда примусила себе розслабитись, але раптом ніс літака перехилився майже прямовисно вниз, і вона побачила, як стрімко шугнув догори зелений острів. Потім літак знову пішов у небо, її притиснуло до сидіння, і вона почула в навушниках Люків голос:

— Закинь голову й подивися вгору.

Вона механічно виконала наказ і раптом побачила, що небо зникло, а над головою зненацька перекинулась земля. Венда міцно заплющила очі й скрикнула.

— Що з тобою, дитинко? — забринів їй у вухах Люків голос.— Це ж усього-на-всього мертва петля.

Відчувши, що тиск послабнув і літак летить рівно, Венда розплющила очі, коли раптом земля й небо закрутилися навколо неї, а Люк сказав:

— Це так звана «бочка»... Я крутитиму повільно, щоб ти могла побачити, як це робиться.

Він повільно крутив «бочку», і Венда відчула, що тіло її повисло на запобіжному паску, а ноги одірвалися від підлоги. Вона марно намагалась учепитися руками за стінки кабіни — вони були десь над головою — і знову закричала.

— Добра розвага, правда ж? — обізвався їй у вухах Люків голос.

Тим часом ніс літака стрімко задерся в небо, але тут машину кинуло праворуч, і перед очима Венди й навколо неї знову закрутилася земля, а далі вона вже нічого не пам'ятала, аж поки Люк і Чарлі Джонс витягли її з кабіни біля ангара. Отже, справдилася й друга частина Люкової обіцянки: Венда таки не помітила, як вони приземлилися.

Їй було зле до самого вечора, і Люк, сидючи на краєчку ліжка й тримаючи її за руку, знов і знов просив пробачення, аж урешті вона ледь чутно промовила:

— Ну гаразд, тільки дуже тебе прошу, щоб такого більше не було.

Коли Венді зовсім полегшало і вони вибралися з мотелю на свій, як передбачалось, особистий пляж, там уже, звісно, чекали репортери.

— Здається, тут пахне весіллям, Вендо?

— Та не знаю,— відказала Венда.— Я йому ще не освідчилась.

Вони звернулися з тим самим запитанням до Люка, але він підхопив Вендині слова й сказав:

— Ви ж чули. Вона ще не освідчилась мені.

У цьому епізоді Люкові припала краща роль, і другого ранку на першій сторінці «Лос-Анжелес екземінер» вирізнявся великий заголовок:

ЧИ ЗАРУЧИЛИСЯ ВЕНДА І ЛЮК?
«ВОНА ЩЕ НЕ ОСВІДЧИЛАСЬ МЕНІ»,—
ЗАЯВИВ О'БРАЙЄН

Вони відвідали й інші острови, і на Молокаї Венда навіть сфотографувалася з одним тамтешнім прокаженим — після того, як рекламний агент кіностудії (що саме під той час нагодився там) запевнив її, що проказа не заразна.

Але загалом їхня ескапада не вдалася. Вони майже не бували вдох, окрім як уночі, коли вже годі було про щось поговорити. Та й зранку, за сніданком і до полудня, Люк здебільшого мовчав, аж поки з'являвся Чарлі Джонс з бляшанками пива. Тоді обидва сідали дивитися телевизор або починали пригадувати повітряні нальоти на Дрезден і Берлін, а Венда тим часом дві-три години приймала ванну, одягалась і чепурилась на вечір, подумки запитуючи себе, чому це вона завжди вибирає собі когось не до пари.

Їй не раз казали на кіностудії,— і тепер вона ладна була цьому повірити,— що жодна кінозірка не має права з'являтися на люди — навіть у власному патіо¹,— коли вона з вигляду не «кінозірка з голови до ніг». Венда розуміла це так, що кіноактори — не звичайні смертні, що вони в наш час є чимось на зразок богів і богинь.

Одначе Люк ставився до її артистичних претензій не вельми прихильно. Щоправда, він щиро потішався

¹ Внутрішній дворик (исп.).

з того, як старанно вона накладає на обличчя косметику (або ж «камуфляж», як казав він), з її довжелезних штучних вій, з вигадливо скроєних суконь, що мали показувати всі обриси її тіла, навіть і такі, що їх звичайно не видно під одягом, та з її каблуків-шпильок у чотири дюйми заввишки.

Проте почуття власності змушувало його щораз обурюватися з тієї уваги, яку всі звертали на Венду, тільки-но вони з'являлися в котромусь із ресторанів чи нічних клубів Гонолулу (майже завжди втрюх, із Чарлі); він терпіти не міг оті юрби роззяв, що стовбичили на вулицях, аби хоч краєм ока побачити заїжджу «її величність», його дратувало Вендине безглузде кривляння, коли їх обсідали репортери й, наставляючи свої камери просто в обличчя, вимагали: «Ще разочок, міс Олівер. Поцілуйте Люка... А тепер ще раз. Та не в щок, Вендо! Поцілуйте по-справжньому — отак!..»

Коли їхня машина зрештою рушала далі, Люк казав:

— Мені це починає набридати.

— Та й мені воно все не менш неприємне, любий,— сказала Венда одного разу,— але ж так треба.

— Навіщо?

— Тому,— відповіла вона не дуже впевнено,— що ми з тобою знаменитості. Отож і маємо поводитись, як знаменитості.

— Дурниці,— буркнув він.— Я не кінозірка і хочу, щоб мені дали спокій. Так чи інак, а. подорож зіпсовано, і від сьогодні я не дозволю більше ніяких зйомок.

— Не говори зі мною таким тоном, любий,— мовила Венда.— Ми ж іще не одружені.

— Тоді їдьмо звідси к бісу.

— Гаразд, коли ти так хочеш.

— Саме так. Я замовлю квитки на завтра.

— Тільки не разом,— попередила Венда.

— Чого б то? Вони ж однаково знають, що ми тепер разом.

— А ми не будемо разом.

Отже, вони вилетіли порізно, та коли через два дні Люк під'їхав до Вендиного будинку в Беверлі-Хіллз, обабіч Норт-Родео-драйв чатували шереди цікавих. Того вечора її засекречений телефон дзвонив не

вгаваючи, і зрештою Люк зірвав апарат зі стіни й викинув через відчинені балконні двері в садок.

— Гей! — гукнула Венда. — Не забувай, що це *мій* дім.

— Я готовий сюди вселитися.

— І не думай.

— Чому?

— Я повинна пильнувати свою репутацію, — обурено відказала вона.

Люк образився. Того ж тижня, як вони повернулись, Венду вже чекали примірки й проби гриму до «Самородка», а невдовзі їхня кіногрупа мала виїхати на натурні зйомки в околиці Таоса у Нью-Мексіко. І Венда, щоб піддобритися до Люка, вирішила запросити його з собою.

Та він усе ще дувся і відмовивсь. Тоді Венда враз залилася слізьми і не вгавала, аж доки він погодився їхати з нею. З одного боку, їй була нестерпна сама думка опинитись у становищі покинутої (як вона сама це визначала); з другого — вона вперше мала партнером дуже відомого актора, Рода Роумена, і більше, ніж будь-коли, потребувала моральної підтримки кожного, хто міг би їй цю підтримку подати.

Єдине, щодо чого вона почувала певність, була одна риса героїні, не вельми вигадливо названої Нелл-Самородок, дівчини з дансінгу минулого століття, — її хист до танців. Тут Венда була певна, що не скибить. А от «бурхливий темперамент», якого вимагав сценарій, видавався їй річчю куди складнішою.

Роумен грав такого собі шукача багатства, одчайдушного авантюриста, що, прибравши Нелл до рук, використовує її в своїх корисливих інтересах, а коли вона повстає — намагається приборкати її силою. І тоді вже вона вибухає люттю і б'ється з ним, мов дика кішка, і кричить, і кидає йому в обличчя гнівні звинувачення, виказуючи в цій кульмінаційній сцені справжню людську гідність, якої ніколи доти не мала. А тоді передає його з рук у руки здоровенному шерифові, який, певна річ, і стає її справжнім коханим, попри все її темне минуле і його майже неймовірну доброчесність.

Під час зйомок Роумен ставився до Венди із зверхністю, що межувала зі зневагою: мовляв, хто вона така і звідки взялася? Нікчема, що не знати як діста-

ла другу головну роль після стількох неохвальних відгуків на першу. Та й грати не вміє і, напевне, взагалі дурноверха. До того ж зв'язалася з якимось допотопним героєм війни, і тепер той тип увесь час стовбичить біля знімального майданчика і спопеляє поглядом його, Роумена, щоразу як він має за роллю обійняти чи приголубити цю дурепу.

Люк раз по раз твердив, що костюми, в яких знімається Венда, вкрай непристойні.

— У тебе груди мало не вивалюються, і на оті сітчасті панчохи просто гидко дивитись. А коли танцюєш, то взагалі, прости господи, світиш усім, що є під спідницею.

Венда марно намагалася розтлумачити йому історичний характер своєї ролі.

— Виходить, ті дівки були просто повії,— уперто відказував він.— А я не хочу, щоб мою подругу мали за повію...

«Що це — одруження? Відомий льотчик-винищувач Люк О'Брайєн невідлучно пробуває на знімальному майданчику в Нью-Мексіко, де Венда Олівер знімається в своїй другій головній ролі у фільмі «Самородок». Її героїня, Нелл-Самородок,— це дівчина, якій бракує елементарних моральних засад...

Гедда Хонпер»

Вечорами, коли вони залишалися вдвох у своєму будиночку на колесах, Люк похмуро втуплював очі в портативний телевізор, мовчки сьорбав пиво, і Венда не могла витягти з нього жодного слова. А що завтра вдосвіта її знову чекали зйомки, то лягали вони рано, і Люк так само мовчки накидався на неї, дихаючи їй в обличчя солодовим перегаром.

«О боже! — думала Венда.— Ну що він прагне цим довести? Що він *мужчина*? Каже, що не хоче, аби мене мали за повію, а сам поводитьсь зі мною не краще, ніж з повією, і навіть я починаю себе нею почувати. Удень він милий та лагідний, зве мене рибонькою і серденьком, купує мені всілякі дорогі витребеньки, де тільки їх побачить, але все це *без душі*. Він не поважає в мені людину (як поважали Філ чи Бак) і ніколи не скаже в ліжку, що кохає мене. Хоч би про що я

завела мову — це його анітрохи не цікавить, і він чи то сидить і дивиться на мене з таким виразом обличчя, ніби я якийсь дивогляд або ж канарка, що її от-от скопить кицька, чи то взагалі не помічає мене».

Та коли зйомки фільму закінчилися, в їхніх стосунках на короткий час настала зміна. Люк, здавалося, зітхнув з полегкістю. Він облишив свої щоденні наскоки і навіть ночувати залишався не більше, ніж два чи три рази на тиждень. Тепер він заходився пояснювати Венді не тільки тонкощі бойових польотів, але й виробничі справи фірми «Гейзер». Вона слухала уважно, навіть зосереджено, але не могла збагнути й половини його пояснень, і ні те, ні те анітрохи її не цікавило.

Потім Фортіс прислав їй сценарій під назвою «С—бомба», і вона взялася до читання. Сценарій захопив її з перших же рядків, та коли вона спробувала читати окремі сцени Люкові, його це зацікавило не більше, ніж її саму цікавили процеси газування напоїв, аеродинаміка чи нальоти на Дюссельдорф.

Героїню «С—бомби» звали Клер де Люн, та ще дивовижніше було ім'я автора сценарію, якогось невідомого письменника, що підписувався Нормен Натмеґ¹. Клер виступала із стриптизом у нічному клубі й не мала в голові ані крихти розуму — принаймні на початку. Сама історія виникала з холодної війни, про яку Венда доти навіть і не чула. Не бачила вона й фільму «День, коли мовчала Земля», що вийшов на екрани за два роки перед тим і з якого Натмеґ відверто запозичив одну сюжетну лінію свого сценарію.

Усе починалося з того, що високорозвинені жителі далеких галактик, занепокоєні тим, що діється на малозначущій планеті Земля, відрядили туди свого посланця на ім'я Зет-6-21, щоб він зайшов у контакт з керівниками різних країн і спробував відвернути атомну катастрофу.

Та, на відміну від астронавтів у «Дні, коли мовчала Земля», Зет-6-21 не зміг налагодити контакту з жодним із цих людей, бо всі вони були надто заклопотані іншими справами або ж надто неуважливі, і Зетові телепатичні імпульси не досягали їхніх обтяжених власними інтересами (а то й просто порожніх) голів.

¹ Nutmeg — мускатний горіх (англ.).

Зате мозок Клер де Люн являв собою первісну, незайману цілину. І от що вийшло, коли Зет, підслухавши в кав'ярні поряд з нічним клубом, як один представник Організації Об'єднаних Націй, на ім'я Бострем, залицяється до Клер, послав йому свій телепатичний імпульс:

«Голос Зета (за кадром). Світ на роздоріжжі, містере Бострем. Вам слід було б відвідати сьогоднішнє надзвичайне засідання Генеральної Асамблеї замість того, щоб залицятися до нічних краєсунь.

Близький план. Бострем.

Він п'є каву і не спускає очей з Клер. Зетове навіяння не досягло його свідомості.

Близький план. Клер.

Підносить до рота чашку з кавою. Та раптом зводить очі й починає говорити.

Клер. Світ на роздоріжжі, містере Бострем. Вам слід було б відвідати сьогоднішнє надзвичайне засідання...»

З цього початкового трюку Натмег розвинув блискучу фантастичну історію, в якій Клер де Люн припала роль рупора Зетових ідей. Він обернув цю гарну нетямущу ляльку на жінку неабиякого розуму, що виголошувала запальні промови з питань міжнародної політики, стала об'єктом досліджень психіатрів та фахівців у галузі телепатії (коли виявилось, що, не маючи ніякої освіти, вона вільно володіє сімнадцятьма мовами), і зрештою виступила перед делегатами Генеральної Асамблеї з проречистим закликом до загального миру, що спонукав їх усіх обійматися, співати й танцювати в одностайному єднанні. А бідолашна Клер де Люн кінець кінцем залилася безробітна й нікому не потрібна, почувавши себе скривдженою жертвою лихого жарту.

Річ у тім, що Зет-6-21, подібно до Пігмаліона, закохався у власний витвір і розкрив свої карти. Тим часом усі оті промови, що їх виголошувала Клер по всьому світі, не тільки очистили її душу — вони так розвинули її розум, серце і чуття, що вона неначе

народилася знову — тепер уже повноцінною жінкою і справжньою людиною.

На одній з перших нарад у кабінеті продюсера Венда познайомилася з самим Натмегом і одразу зрозуміла, що в його творі багато особистого. Бо з вигляду Натмег був точно такий, яким він зобразив у сценарії Зета-6-21: присадкуватий, гладкий і страшенно непривабливий; до того ж такий сором'язливий, що не міг дивитись нікому просто у вічі, а весь час блукав поглядом по кутках кімнати. Було очевидно, що він безнадійно самотній і немає в світі нікого, хто любив би його, отож він навіть не зважав на те, що робить сам себе ще непривабнішим: коли всі пішли підживитися до студійної їдальні, він так напакувався, що напевне додав зайвих п'ять фунтів до своїх добрих двохсот — і це при його малому зрості!

Венда негайно запросила Натмега до себе додому (як запросила б першого-ліпшого бродячого собаку), і Люкові, який прийшов на обід з власного почину, той здався таким бридким, що він попросив пробачення й подався геть ще до того, як накрили на стіл. Та Венда майже не помітила його відсутності — така була заклопотана своїм Зетом, себто Норменом Натмегом.

Хоч який він був нерішучий, проте говорити міг без кінця і напрочуд доладно. Втупивши очі у протилежний куток кімнати, він розводився про філософський зміст свого сценарію, і Венда захоплено слухала його, хоча й далеко не все розуміла.

Було ухвалено провадити натурні зйомки в Нью-Йорку (на ефектному тлі будинку ООН та й у деяких внутрішніх його приміщеннях), і Люк знову відмовився їхати з Вендою. Вони посварилися. Та тільки-но знімальна група повернулася до Голлівуду, як Люк знову почав з'являтися у павільйоні студії «Спектакуляр» — особливо тоді, коли знімали сцени в нічному клубі, — і першого ж вечора, як він одвіз Венду додому, між ними сталася нова серйозна сутичка.

— Не розумію, як ти *можеш* роздягатися перед камерою, — сердито докоряв їй Люк. — Перед мільйонами людей!

— Я граю дівчину з нічного клубу.

— Мені не потрібна дружина з нічного клубу.

— Ти хочеш одружитися зі мною? — запитала Венда.

Люк промовчав, і вона заговорила знов:

— Так от: якщо я піду за тебе, твоя дружина буде актриса. І коли я граю роль такої дівчини, я роблю те, що робить вона. Я р-роздягаюся.

— Я не хочу, щоб моя майбутня дружина роздягалася перед публікою!

— Це ж усього тільки к-кінофільм, любий,— жалісно мовила Венда.

— А мені байдуже!

— Та й не так уже б-багато я з себе скидаю, а потім іде тільки реакція публіки.

— Ти світиш цицьками! А ті жеребці в залі гочуть: «Скидай усе! Все скидай!» А сцена у ванні! Там же на тобі нема нічогоісінько!

— А п-піна?

Люк рушив до дверей, і Венда почула власний крик:

— К-куди це ти до біса зібрався?

— Назад у клуб «Атлетік». Перебуду там, доки ти прийдеш до тями.— Він помовчав, тоді вколов Венду її ж таки словами: — Ми ж іще не одружені.

Вона зайшлася слізьми й закричала:

— Ти що, х-хочеш зруйнувати мою к-кар'єру?!

— Оце і все, про що ти можеш думати? А що ти сама руйнуєш наше... наші взаємини — на це тобі на-чхати?

— Та я ж...— задихнулася Венда і, відчувши, як їй підтинаються ноги, важко сіла на підлогу.

— Зараз же встань!

Та вона сиділа й мовчки, навіть не склипуючи, плакала, і слюзи без упину збігали їй по щоках.

Люк стояв і дивився на неї.

— Ану припини! — grimнув він.— Ти ж знаєш, що я терпіти не можу, коли ти починаєш рюмсати.

— Я н-не рюмсаю,— мовила вона, зводячи на нього очі.— Я п-просто хочу, щоб ти міг п-пишатися мною. Це перша роль, яку я відчуваю себе в силі д-добре зіграти. Бо я розумію цю дівчину.

— Вона не дівчина,— сказав Люк і, взявши Венду за тонкі зап'ястки, рвучко звів на ноги.— Вона ідіотка.

— Це... я... ідіотка,— проказала Венда крізь слюзи.

Того вечора Люк не пішов ночувати до клубу, але обоє усвідомлювали, що в них «не виходить» і що їхні

стосунки, замість поліпшитись, можуть обернутися куди гіршою стороною. Бо не минало й дня, щоб Люк не вичитував у газетах чогось такого, що виводило його з себе. Студія «Спектакуляр» збагнула, що вона має, і її рекламна машина запрацювала на повну потужність.

До виходу фільму на екрани залишалося ще кілька місяців, а в кіночасописах і великих щоденних газетах почали друкуватися бучні рекламні анонси. Вони складалися з двох фотографій: на першій була зображена грибоподібна хмара над Хіросімою з написом: «Це — атомна бомба»; на другій — Венда Олівер у «костюмі» Нелл («світячи цицьками» настільки, наскільки дозволялося в публікаціях у пресі) і підпис: «А це — наша С—бомба!»

Ще до прем'єри в залі ООН у Нью-Йорку (безпрецедентний рекламний хід в історії кіно) цей титул міцно пристав до Венди. У поважних виданнях типу «Нью-Йорк таймс» її називали «С—бомбою», а в таких, як «Джорнел амерікен», і зовсім одверто — «секс-бомбою».

Подеколи її фото накладалося просто на зображення атомної хмари, і це дало привід редакційним оглядачам з «Уоркер» і «Піплз уорлд» виступити з гнівними звинуваченнями на адресу безсоромної і продажної капіталістичної реклами. Та верховоди студії «Спектакуляр» тільки посміювались, аж доки «Сан-Франціско кронікл» написала:

«Поеднувати гучну пропаганду сексу з зображенням жахливої смертоносної зброї, що змела з лиця землі Хіросіму і Нагасакі, як робить одна голлівудська кінокомпанія, анонсуючи свій новий фільм, — це кричущий прояв граничної, безсоромної вульгарності».

Тепер уже діячам із «Спектакуляра» стало не до сміху, але досить було одному журналістові в «Лос-Анжелес екземінер» значливо замінити в назві сан-франціської газети слово «кронікл» на «уоркер»¹, як вони знову піднеслися духом.

Перед початком нью-йоркської прем'єри Венда з

¹ Chronicle — хроніка; worker — робітник (англ.).

Люком насилу протиснулися крізь натовп біля будинку ООН. Венда була в білій атласній сукні з таким глибоким декольте, на яке ще ніхто не зважувався аж до прищестя Джейн Менсфілд. Якийсь тип із натовпу примудрився навіть одрізати ножицями клапоть атласу від довгого подолу її сукні і за мить уже напевне лежав би на бруківці після удару Люка, якби вчасно не втрутилася нью-йоркська поліція (аматора сувенірів негайно заарештували).

Фільм мав величезний успіх. Критики в один голос вихваляли гру Венди, називаючи її «чудовою, бездоганною, зворушливою, блискучою». Навіть такий витончений естет, як оглядач із «Нью ріпаблік», поблажливо відзначив: «Ця молода особа починає показувати якісь ознаки акторської майстерності».

Пізно ввечері після прем'єри один репортер, тиняючись коло готелю, де оселилися Венда з Люком (хоча й про людське око в різних номерах), побачив, як з бічних дверей вибіг Люк з валізою і гукнув таксі.

Репортер підскочив до нього й запитав:

— Даруйте, майоре О'Брайєн, але куди це ви зібралися серед ночі, та ще й з валізою?

— Іди ти!.. — гарикнув на нього Люк і вскочив у таксі.

Тож не дивно, що вже на світанку величезний газетний заголовок сповістив:

РОМАН СЕКС-БОМБИ ЗАЗНАВ ФІАСКО!

СЦЕНА 12

(Осінь 1954)

Після Люкової втечі Венда ще кілька місяців прожила в Нью-Йорку і на всі запитання щодо їхнього раптового розриву незмінно відповідала, лагідно кліпаючи віями й морщаючи носика:

— Певне, з мене був дуже поганий другий пілот.

Або:

— Він чудова людина і справжній герой, але мене швидко змагає повітряна хвороба.

«А знаєш,— казала вона сама собі,— ти, здається, маєш рацію. З тебе таки нікчемний другий пілот, та й взагалі *ніякий*. Том... Бак... «Роман Попелюшки»... «Пара на всю Америку»... Ет, облиш ти про це думати! Ти ж бо досягла, чого хотіла, чи не так? Ти — велика, незрівнянна кінозірка, секс-бомба, Венда Дивовижна».

Тепер вона почала розуміти оту давню ходячу фразу: «Вистава має тривати за будь-яких обставин»,— і ні на мить не піддавала сумніву її справедливості. Рекламному відділові студії не доводилось переконувати її, щоб вона якнайчастіше з'являлася на людях — відвідувала прийоми, танцювальні вечори, концерти, прем'єри в бродвейських театрах,— бо вона й сама знала, що так треба.

Уперше в житті їй випала нагода познайомитися з іншими кінозірками. На одному прийомі вона була просто приголомшена й знову відчула себе жалюгідним мишеням, побачивши водночас ціле сузір'я світил, таких як Кларк Гейбл і Кері Грант, Кліффорд Одетс і Артур Міллер, Джін Келлі, дві з трьох сестер Габор (вони окинули її такими зневажливими поглядами, що вона одразу втекла геть), Річард Роджерс, Мерілін Монро, Ева Арден і Оскар Геммерстайн, Денні Кей, Грір Герсон і Джордж С. Кауфмен.

Тільки-но Венда в супроводі рекламного агента студії вступила до зали, як майже всі вони обернулись і подивилися на неї. Вона мала просто-таки невідпорний вигляд у своїй сталевоблузній атласній сукні, яка щільно облягала постать і гарно контрастувала з вогненно-рудими косами. А коли її відрекомендовували цим людям, вони здебільшого чемно віталися до неї, а декотрі навіть загадково всміхалися і поздоровляли її з успіхом в «С—бомбі». Проте лиш один завдав собі клопоту провести її очима, а трохи згодом і підійти до неї.

То був худорлявий чоловік, років щонайменше на десять старший за Венду, з палючими темними очима, що, здавалось, не бачили її навіть і тоді, коли дивилися просто їй в обличчя. Він носив вуса і темну, акуратно підстрижену бороду.

Незнайомець відрекомендувався як Келвін Бернارد, а коли Венда спитала, чи він не актор Шекспірівського театру,— бо саме на такого виглядав,— він похмуро осміхнувся і відповів:

— Ні, я маляр.

— Звичайний маляр чи художник?

— Інколи й сам не знаю.

— Чому?

— Бо, як казав той музика, я так гарно граю, а виходить чортзна-що.

У цю мить її забрав од нього Джеб Джордан, що несподівано з'явився в залі, й попрохав, щоб Венда потанцювала з ним. Він видавався знервованим і був наче трохи не в собі. Сказав, що тільки-но прилетів із Західного узбережжя своїм літаком і мало не збився з курсу, попавши у сніговій над Нью-Джерсі.

Танцював Джеб чудово, але Венда почувала себе в його обіймах якось дивно — так, немовби танцювала з жінкою. Вона відхилила голову й подивилась на Джебове обличчя, на його викривлені в посмішці уста. І тільки-но хотіла щось сказати, як він обізвався сам:

— Я дуже радий, що ти дала відставку отому здоровенному гевалу.

— Не я. Він сам мене покинув.

— Не має значення,— сказав Джеб.— Може, він і герой, але йолоп. Де йому оцінити таку дівчину, як ти.

— Ти його не розумієш,— мовила Венда.— Він просто геть заплутався.

— А хто ні? Та й коли б ти сама його зрозуміла, то була б сьогодні з ним, замість танцювати тут зі мною і вдавати комедію перед усім оцим нудним збіговиськом.

— А може, й ні,— сказала Венда.— Може, тоді я сама покинула б його.

Джеб зупинився.

— Знаєш, Вендо, я дійшов одного висновку щодо себе. Колись я казав тобі, що я не актор, а дурисвіт. Ну, а тепер зрозумів, що я такий самий дурисвіт і в житті.

Він узяв її за руку й повів до бічної кімнати, тоді сказав:

— Почекай мене тут.

А тоді вислизнув за двері й зараз же повернувся з двома келихами шампанського.

Коли Венда взяла в нього один келих, Джеб підняв свій і промовив:

— Випиймо за Джеба Джордана, нікчому, який урешті зрозумів, що він нікчема, але не хоче з цим примиритися.

— Чому?

— Тому, що я зневажаю сам себе. Тому, що мене зневажають мої співники. Тому, що я хотів би закохатися в тебе чи в будь-яку іншу жінку, аби тільки вона була жінкою,— і не можу.

Венда поволі пила шампанське і дивилася на його викривлене болем обличчя.

— Зайшов би ти завтра десь пополудні до мене, і ми про все побалакали б,— запропонувала вона.

— Ні, моя люба. По-перше, ця розмова нічого не дасть, а по-друге, завтра вранці я відлітаю до Флориди.

— Чого? Новий фільм?

— Ні, просто щоб кудись податися... геть звідси...

Вони надовго замовкли. Раптом Джеб побачив знайомого молодого актора й сказав:

— Це один з моїх сучих синів. Пробач.

До Венди підійшов рекламний агент.

— Ви таки справили враження на Келвіна Бернарда,— мовив він.

— А хто він такий?

— Усього-на-всього найвідоміший у країні художник.

— Може, він намалює з мене п-портрет,— сказала Венда.— Я давно хочу мати свій портрет, писаний олійними фарбами. На весь зріст, хоч би й у цій-от сукні.

— Він не малює портретів,— зневажливо мовив рекламний агент.— Тільки похмурі картини пролетарської боротьби. Та ще час від часу містичні фантазії в дусі Блейкової метафізики.

— Ну, я цього не розумію.

— Я також, але за це добре платять.

Венда побачила Келвіна Бернарда, що стояв і розмовляв з якимось чоловіком. Раптом він обернувся, подививсь на неї і тут-таки зник з очей. Це засмутило Венду, і вона одразу ж збагнула причину: він сподобався їй, і вона хотіла сподобатись йому — ну хоч би настільки, щоб він не пішов, не попрощавшись. Їй нараз пригадався Філ і отой їхній візит на студію братів Уорнерів.

Вона подумала: «А чому це хтось має з тобою прощатися? Хто ти така?..» І тут до неї дійшло, що рекламний агент щось говорить. Вона обернулась до нього і з усмішкою спитала:

— Пробачте, ви щось сказали?

— Я кажу, що ви кінозірка, і вам належить сяяти у великій залі, серед інших знаменитостей.

Вони перейшли до зали, і Венда поцікавилась:

— Що це за ім'я — Келвін Бернард?

— Його справжнє ім'я — Корнеліс Бернстайн.

— А навіщо ж було його міняти? Соромиться він, чи що?

— Про це ви спитайте його самого, а я не знаю.

Венда танцювала до пізньої ночі. Шукала очима Джеба, але він, мабуть, пішов ще тоді. Один з партнерів набився відвезти її в готель і був видимо невдоволений, коли вона не запросила його до себе. Венда лагідно всміхнулася, зачинила за собою двері, а тоді похапцем роздяглась, кинула на крісло свою сталевоголубу сукню і подумала: «Може б, випити ще шампанського?» — але й незчулася, як заснула.

Десь за годину вона прокинулась і розплющила очі, знаючи, що їй наснилося щось лихе, але ніяк не могла згадати, що саме. Вона сіла в ліжку й напружила пам'ять, намагаючись пригадати свій сон, але все намарне. Тоді спробувала знову заснути, бо часом трапляється, що й далі бачиш той самий сон, а їй дуже хотілося знати, що воно було, нехай навіть і лихе.

Та заснула вона лише десь над ранок, думаючи: «Чогось мені стає дедалі важче засинати. В чому річ?..» Перед тим вона двічі вставала перевірити, чи замкнені двері. Двічі виглядала у вікно на передранкову П'ятдесят сьому вулицю й дивилася на поодинокі машини та темні постаті перехожих.

Була мить, коли її раптом пойняло бажання розчинити вікно й вистрибнути вниз, і вона з жахом відсахнулася. «І чому мені спадає отаке на думку? — запитувала вона себе, сидючи в кріслі біля вікна й часто дихаючи. — Я ж не хочу померти. Я тільки-но на порозі великої кар'єри. Відгуки про «С—бомбу» просто-таки чудові...»

Відгуки справді були чудові, і студія «Спектакляр» не забарилася використати їх у величезних рекламних плакатах:

СТУДІЯ «СПЕКТАКУЛЯР» ПРОПОНУЄ УВАЗІ ГЛЯДАЧІВ
ЧАРІВНУ ВЕНДУ ОЛІВЕР
У ФІЛЬМІ «С—БОМБА» *

«*Чарівне*, захоплює видовище». — «*Нью-Йорк таймс*»

«Венда Олівер — *чарівна!*» — «*Геральд трибюн*»
«*Чарівна* Венда Олівер — ідеал кожного мужчини». — «*Дейлі міррор*»

«Спектакуляр» дав життя *чарівній* кінозірці.
Її ім'я — Венда Олівер». — «*Джорнел америкен*»

* Ви, звичайно, розумієте, що означає оте «С»?

«Нехай воно все дешеве й відверто банальне, — думала Венда, — але ж саме це їхній товар, чи не так? І саме це являю собою я. А що, ні? Одначе сама картина не така вже й погана. Принаймні в ній є якась думка, вона закликає до миру в цьому далеко не мирному світі. Та й жінки знайдуть у ній поживу для розуму...»

Колись Джеб сказав їй, що з часом вона набуде майстерності й досвіду і тоді зможе зіграти леді Макбет і все, що скочє. Венда мала необачність розголосити цю його думку (і своє заповітне бажання), і тепер їй, мабуть, не переслукати глузливих слів на свою адресу. Аж поки вона доведе їм.

— Я доведу їм... — мовила вона, лежачи горілиць на ліжку й дивлячись у стелю, і відразу заснула.

Уві сні їй привидівся Джеб з його незмінною кривою посмішкою. Він співав: «День і ніч ти в серці моєму... День і ніч тебе лиш кохаю... І довіку хочу я із тобою бути вдвох, день і ніч... ніч і день...»

Їй було так хороше й приємно в тому сні, і вона сказала Джебові:

«Від першої ж хвилини, як я тебе побачила, Джебе, я зрозуміла, що кохаю тебе. Ти — все, чого я завжди прагнула, ціле своє життя».

«Виходь за мене заміж, Вендо, — сказав він. — Виходь, прошу тебе...»

«Ну звісно, любий», — відказала вона, і вони кинулись в обійми одне одному...

Аж раптом замість Джеба біля неї опинилася її мати — її справжня мати, Кора Сміт, якої вона не пам'ятала, — і вже мати обіймала й цілувала її...

«Пригорни мене, Філе», — попрохала Венда, і тепер Філ пригортав її, та ось задзвонив телефон у його помешканні на Делонгпре-авеню, і Венда сказала: «Візьми трубку, — Філе», — а Філ відповів: «Нехай собі дзвонить...»

А телефон усе дзвонив та дзвонив, і Венда нараз прокинулась і взяла трубку. То був прес-агент студії, Моу Фіш.

— Я збудив вас, голубонько? — запитав він.

— Та пусте, — пробурмотіла вона.

— Я подзвоню потім.

— Ні-ні, — сказала Венда. — Щось важливе?

Фіш довго мовчав. Нарешті промовив:

— Наберіться духу, голубонько. Погані новини.

Венда вмить збагнула, в чому річ, і сон з неї мов вітром здуло. Вона поглянула на дорожній будильник на столику біля ліжка і здивувалася, що вже далеко за полудень. Студія вирішила розірвати з нею контракт, не інакше. Але тут-таки вона подумала: «Яка дурниця!» — і мляво запитала:

— Що там таке?

— Нещастя з Джебом.

— Що-що?

— З Джебом Джорданом, — сказав Фіш. — Він загинув у катастрофі. Його літак розбився.

— Б-боже мій! — вигукнула Венда й відчула, як по щоках їй потекли сльози. Вона насилу перевела дух і почула власний голос: — Як же... як це с-сталосся?

— Ніхто не знає. Він летів на південь. І раптом спинився мотор.

Оскільки Джеб Джордан мав контракт зі студією «Спектакуляр», а студія мала доступ до урядових установ, то згодом Венда дізналась, як усе було.

Авіамеханік з аеродрому в Санта-Моніці, де Джеб тримав свій літак, посвідчив, що той ні разу не потурбувався дати йому лад.

«Я попереджав його, — сказав механік, — якщо він не поставить літак на профілактичний ремонт, то одного чудового дня його мотор заглухне в польоті. Ще б пак — адже все там було забите піском і грязюкою, порохом, сміттям і чим ви хочете. Він казав: «Атож, атож, треба буде дати лад, неодмінно», — але так нічого й не зробив».

Черговий спостережного пункту з невеличкого аеро-

порту в Нью-Джерсі, де Джеб приземлявся востаннє, розповів, що того ранку, коли Джеб відлітав на Флориду, він вивів літак на зльотну смугу за вітром. Тоді спостережний пункт запитав його по радіо: «Чи не краще вам злітати проти вітру, Бонанза?» — «Так, маєте рацію», — відказав він, повернув літак на протилежний кінець доріжки і злетів як треба. Погода й видимість, як посвідчив черговий аеропорту, були чудові. Та не збігло й п'яти хвилин, як спостережний пункт почув Джебові позивні: «Травень! Травень! Я Бонанза триста дванадцять. У мене заглух мотор!..» — Голос його звучав схвильовано.

Його запитали, де він перебуває. Він відповів: «Висота — вісім тисяч футів. Десь миль за п'ятнадцять на південь від вашого аеродрому», — і то було останнє, що від нього почули.

За годину по тому, коли знайшли літак, ніхто не міг повірити своїм очам. Коли у Джеба заглух мотор, він саме підлітав до великого поля, рівного, мов більярдний стіл, а поблизу не було ні дерев, ні телеграфних стовпів, ні високовольтних ліній. Поле вкривав глибокий сніг — щонайменше на три фути, — і, отже, він міг безпечно сісти, не випускаючи шасі, навіть і за вітром, але літак увігнався в землю носом, просто-таки як стріла.

Ніхто не міг цього збагнути. Незбагненими видались Венді й повідомлення, що з'явилися в газетах одразу ж по тому. Щось із сімдесят п'ять хлопців та дівчат віком до двадцяти років понаїхали на оте поле в Нью-Джерсі й, затюкавши єдиного полісмена, поставленого на місці катастрофи, кинулись навалою до розбитого літака, жадібно хапаючи розкидані довкола уламки — особливо із слідами крові, — а тоді подались геть.

Протягом місяця після Джорданової загибелі по всій країні утворилася ціла низка «клубів Джеба Джордана». Члени їх щотижня збиралися перед величезним збільшеним фотопортретом покійного актора і, запаливши свічки, мовчки молилися на нього.

Репортери, що писали про ці збори, розпитували присутніх там дівчат (та й хлопців), і ті казали, що часто бачать Джеба уві сні й розмовляють з ним у самотині своїх спалень. Студія «Спектакляр» оголосила, що всі запаси фотолистівок з портретом

Джордана розпродано, але найближчим часом буде випущено новий кількасоттисячний тираж, по п'ятдесят центів за штуку.

У кіночасописах з'являлися все нові й нові статті про Джордана — куди більше, ніж за його життя. В них на всі лади повторювались і варіювались обставини його «життєвої історії», без кінця вигадувані цілим сонмом анонімних і прихованих за псевдонімами писак.

Промовисті були самі заголовки тих публікацій: «Джебова жага кохання»; «Він прагнув швидкості»; «Злітаючи в повітря, я почуваю себе орлом.— *Джеб Джордан*»; «У пошуках Джебових батьків»; «Чому Джеб помер неодружений»; «Зірка, що згоріла до останку»; «Джеб Джордан і алкоголь»; «Джеб і В. О.»; «Таємниця Джебового кохання розкрита!»; «Чому він мав померти»; «Життя, спалене мов свічка»...

Останнього вечора перед тим, як Венда мала виїхати до Голлівуду на виклик свого нового агента, Менні Фокса, для участі в нарадах з приводу наступного фільму під назвою «Темний пурпур», їй зателефонував Келвін Бернارد. Він не просив зустрічі, а просто сказав:

— Наступного тижня я буду в Голлівуді. Побачимось.— І поклав трубку.

ДІАЛОГ

(18 березня 1957)

— Кожне самогубство,— сказав доктор Рубенстайн,— являє собою акт убивства і акт помсти. А часом і символічне подвійне вбивство. Отже, не знаючи багато чого суттєвого про Джордана, ми не можемо дійти переконливого пояснення його вчинку.

— Але ж усі кажуть, що він міг посадити літак. Він був досвідчений пілот, налітав у повітрі понад п'ятсот годин, із них десь за двісті на цьому ж таки літаку. Люк навіть подзвонив мені й пояснив усе це по телефону.

Доктор Рубенстайн якусь хвилю мовчки дивився на Венду, тоді сказав:

— Я хочу, щоб ви замислилися над деякими фактами з тих, що оце переповіли мені. І над кількома

моїми припущеннями, які я вам зараз викладу. Побачимо, чи не стануть вони вам зрозумілі в найближчі дні.

Він прокашлявся, поклав бювар на столик біля крісла, тоді зчепив руки за головою, відхилився назад і втупив очі в стелю.

— Джордан казав вам, що зневажає себе. І що спільники теж його зневажають. Казав, що хотів би закохатися у вас... чи *взагалі* в жінку. Тієї ночі ви бачили поганий сон, навіть два, але першого ви не пам'ятаєте. А коли стояли й дивились у вікно, вас раптом поійняло бажання вистрибнути вниз. Ви знову лягли спати, і вам приснилося, що Джордан запропонував вам одружитися з ним. Та в наступні хвилини він обернувся спочатку вашою матір'ю, — яка для вас однаково що мертва, — а тоді Філом Бамбергером, про якого ви колись казали мені, що стосунки з ним були чи не найближчі до подружніх у вашому житті. Він теж помер...

Рубенстайн сів рівно й подивився на Венду. Вона відчувала, як до очей їй підступають сльози, але слухала уважно.

— Те, що вас повідомили про смерть Джордана саме тоді, коли уві сні задзвонив телефон, — чистісінька випадковість. Але не випадкове те, що ви розповідали мені про свій інтерес до смерті, який проявився у вас ще з дитинства. Адже мало знайдеться дівчат, що в сімнадцять років читали б жалобні оповістки.

Що ж до предмета нашої розмови — ви кажете, що Джордан міг посадити літак. Можливо. Його поведінка видається мені скорше несвідомою, аніж свідомою. Занедбавши свій літак, він опинився в такій ситуації, коли йому легше було померти, аніж лишитися живому. Черговий аеропорту казав, що голос його звучав схвильовано. Чи все це про щось вам говорить?

— Авжеж, — озвалася Венда. — Але ж скільки всякого я не знаю!

— Що він був за людина, цей Джеб?

— Дуже милий. Добрий. Та бував і колючий, і злий, як чорт, але зі мною рідко. Гадаю, він ненавидів себе так само... — Вона замовкла і втупилась поглядом у свої руки.

— Докінчуйте.

— Так само, як і я себе часом ненавиджу. Він був такий жіночний, що я ніколи не відчувала в ньому мужчини. Мені не доводилось боронитися від нього. Він нічого од мене не вимагав. Але разом з тим я йому видимо подобалась, він цінував і розумів мене.

— Ці факти мають допомогти вам зрозуміти саму себе,— сказав доктор,— зрозуміти ваші власні настрої і поривання. Акт самогубства — свідомий чи несвідомий — спрямований не тільки проти самої людини, яка його чинить. Коли є інша особа, близько причетна до цього, то самогубство стає також актом агресії чи помсти й проти неї.

— Мені оце пригадалась оповідка, яку я чула в дитинстві. Про маленьку дівчинку — чи, м-можє, то був хлопчик,— що сказала: «Якщо будете мене кривдити, я піду в садок і наїмся черв'яків». Я одного разу спробувала, але мене тут-таки вивернуло.

— Це пісенька,— сказав доктор і, на превеликий Вендин подив, заспівав:

Ніхто мене не любить,
І кожен мене кривдить.
Ось я піду в садочок
Наїмся черв'яків.
Довжених і тоненьких,
Коротких і товстеньких,
Великих і маленьких
Черв'яток-черв'яків.

Венда сиділа, витріщившись на нього, й реготала мов божевільна. Тоді промовила:

— Ну, ви й штукар! Оце так утнули!

— Ця сама ідея,— серйозно провадив далі Рубенстайн,— має й багато інших виразів. Пригадайте-но: «Ось помру, тоді пожалкує!»

— Еге ж,— усміхнулася Венда.— Пам'ятаю, я так думала, коли матуся Една мила мені рота борним милом, а м-матуся Мейбл лаяла мене. Але потім, п-пригадую, розчаровано міркувала собі: «Якщо я помру, то звідки ж знатиму, жалкує вона чи ні? Адже мене не буде, і я цього не побачу».

— А в загробне життя ви не вірили? В те, що ваша душа зможе бачити всіх, хто лишився на цьому світі?

— Ні, в це я, здається, ніколи не вірила, хоча й справно ходила до недільної школи — і в притулку,

і в усіх названих батьків. От не могла повірити — і край.

І тут їй спало на думку, що так само можна трактувати й смерть. Адже і в смерть *неможливо* повірити. Неможливо подумати навіть, що ти будеш... *будеш?*.. що ти перестанеш існувати — навіки. Яка жахлива несправедливість, що, померши, ти сам навіть не знатимеш цього, ні про що не думатимеш — просто тебе *не буде*. Все твоє життя кане в безвість, а ти цього й *не знатимеш*; усі твої спогади, що повсякчас були в тобі, вмиль розвіються, наче ти ніколи й не жив! Ні, з цим просто неможливо примиритися.

— Я відмовляюся п-померати,— дуже серйозно мовила Венда.

Доктор Рубенстайн подивився на неї і сказав:

— Сподіваюся, ви будете першою в історії людиною, що житиме вічно. Я вважав би за честь для себе бути знайомим з такою особою... Але ж я сам не безсмертний, то звідки знатиму, що ви й далі живете?

Венда засміялася.

— Який збіг! Щойно я думала про це сама. Звісно, щодо себе.

— Боюся, що єдина форма безсмертя, якої будь-хто з нас зможе колись досягти,— в спогадах людей, що знали нас, або в тому, що ми зробили на цьому світі, якщо цей доробок можна прочитати, побачити чи почути.

— Ви м-маєте на увазі й стриптиз Венди Олівер в «С — бомбі»? Ото безсмертя, далебі!

— Не так уже й погано,— всміхнувся доктор.— До того ж ви маєте кращий доробок, хоча й ця роль цілком добра як така. А чи хотіли б ви, щоб вас згадували так, як згадують Гітлера?

— Ну ні...

Венда довго мовчала, тоді обізвалася знову:

— Ви знаєте, мені стає д-дедалі важче заснути.

— А чому, не знаєте?

— Ні. Але мені весь час здається, що заснути — це ніби п-померти.

— Ви коли-небудь читали сера Томаса Брауна?

Венда підвела очі.

— А хто він такий?

Доктор усміхнувся.

— Англійський письменник сімнадцятого століт-

тя, філософ і лікар.— Він подивився на стелю і продекламував:

Сон — наче смерть. В нім за життя
Дай звідать смерті відчуття
І тихо голову схилить
На смертне ложе, як сю мить.

Венда дивилася на нього, розтуливши рота. Потім облизнула губи й сказала:

— Отже, коли хтось, як от Джеб... ні, будемо говорити про мене... коли хтось, як от я, начебто хоче померти й не може спати, то виходить...— Венда затнулася.

Доктор Рубенстайн подивився на неї і сказав:

— Ось вам і відповідь.

— Себто, я *н-не хочу* п-помирати?

Він кивнув головою.

— І хочете і не хочете. Та й усі ми так само — як коли. Ви вживаєте нембутал, — нахмурився він, — щоб *примусити* себе заснути, і, незважаючи на всі мої обмеження, вже дійшли такого стану, що взагалі не можете спати без нього.

— Виходить, т-таблетки — це бажання померти, а безсоння — потяг до життя? — Венда похитала головою. — Ні, щось усе воно *н-надто* мудре для мене.

Нараз вона відчула спалах сорому, бо ніколи не казала Рубенстайнові, що він не єдиний, хто постачає її рецептами на снотворне. Вона брала їх і в доктора Рассела, терапевта, з яким консультувалася з приводу недуг, що здавалися суто фізичними: загадкового болю в крижах; періодичних утруднень ковтання та віддиху; непереборної млявості й втоми, що вимагали сну, якого вона марно прагнула; нудоти, що нападала на неї кожного разу, як їй треба було вийти на знімальний майданчик, виступити перед великою аудиторією чи з'явитися в незнайомому товаристві.

Та ще більше тих таблеток вона діставала в аптеці на розі, причому без рецепта, бо аптекар виявляв до неї більш ніж прихильність, і Венді досить було всміхнутися до нього й кумедно наморщити носика, щоб він дав їй усе, чого вона забажає.

— Але ж я не могла спати і майже весь той час, поки жила з Келвіном, — мовила вона. — А тоді мені аж ніяк *не хотілося* помирати. Ті дні були *н-найщасливіші* в моєму житті.

- Справді?
- Ну *звісно*,— обурено відказала вона.— Як ви можете сумніватися?
- Я не сказав, що сумніваюся.
- Н-ні, сказали! Ви сказали,— передражнила вона,— «Справді?»
- То було просто запитання.
- Але як ви з-запитали!
- Ну що ж, пробачте, коли воно видалося вам казуїстичним.
- Я не розумію цього слова.
- Ну, себто каверзним. Начеб я сумнівався, що ви самі вірите своїм словам.

СЦЕНА 13

(Грудень 1954 — січень 1955)

Келвін Бернард зателефонував об одинадцятій годині вечора. Енн Петч, що не жила з Вендою, відколи та зійшлася з Люком, але на додачу до обов'язків секретарки, повірниці, репетиторки й масажистки вела тепер усі її справи, саме збиралася йти додому. Перед тим вони обговорювали новий сценарій — «Темний пурпур» — та Вендине рішення продати свій будинок і купити інший.

— Я підйду,— сказала Венда і взяла трубку.

Вона бачила, що Енн чекає, і зробила їй оту свою гримаску. Очі Енн виразно запитували: «Хто це?»

— Алло! — мовила Венда в трубку, а тоді, затуливши мікрофон рукою, відповіла на німе запитання Енн: — *Чоловік!*

Енн вийшла з кімнати, і Венда спитала Келвіна:

— А що ви робите в наших краях?

— Я ж казав вам, що приїду,— відповів він.— Хочу вас побачити.

— Он як? Коли?

— Зараз.

— Та вже ж майже північ.

— То що?

Запала довга пауза, нарешті Венда сказала:

— Ну гаразд, приходьте.

Коли він приїхав на таксі, була й справді майже північ, як сказала Венда за годину перед тим. Ледве

вона зачинила за ним двері, як він схопив її в обійми і міцно поцілував в уста.

— Ого! — мовила Венда.

А гість уже сів на стілець і дивився на неї.

— Ви не відповіли на моє запитання, — сказала вона.

— На яке запитання?

— Я спитала вас по телефону, що ви тут робите.

— Я відповів. Сказав, що хочу побачити вас.

— І для цього приїхали з Нью-Йорка? — недовіриливо запитала Венда.

— Авжеж, — відказав він, погладжуючи бороду.

— Не розумію.

— Зрозумієте, — мовив він, розглядаючи її так пильно, аж вона відчула, що от-от заллється краскою. — Між нами щось зайшло, і я приїхав з'ясувати, що саме.

— Між нами?

— Авжеж. І ви знали це ще того вечора, так само як і я.

— Я?

— Та облиште ви перепитувати, — мовив він, підводячись, і почав походжати по кімнаті. Тоді обернувся до Венди й сказав: — Не вдавайте переді мною наївне дурнятко. Це ваша роль у кіно, поки ви не збудетесь на щось краще, а зі мною таке не проходить. Ви ж бо зовсім не дурна.

— Дякую, — озвалася вона. — Хочете чогось випити?

— І гостинну господиню теж не треба вдавати.

— А кого ж мені вдавати?

— Саму себе, — відказав він, — хоч би хто ви там були. Якщо знаєте.

На очі їй враз набігли сльози, бо слова цього чоловіка так скидалися на те, що колись сказав їй Філ. Але вона посміхнулась і промовила:

— Еммаліна Сміт-К-келлі-Вішневські... двічі розлучена. Вибирайте, що вам більше д-до вподоби.

— Гаразд, — сказав він. — Повернімося до Емм. Мені подобається. Я хочу знати про вас геть усе, тільки ви ні про що мені не розповідайте. А про себе я розкажу вам рівно стільки, скільки вважаю за потрібне, щоб ви знали.

— Так нечесно.

— Я не хочу, щоб ви знали про мене деякі речі. Та й, правду кажучи, сам волів би їх не знати. А про все інше дізнаєтеся з часом — якщо вам буде цікаво.

«Боже мій,— думала Венда,— це щось зовсім нове, принаймні для мене. Приїхав спеціально, щоб завести роман!..» І з цікавістю чекала, коли ж він підступить до неї, знову поцілує, а тоді візьме на руки й понесе до спальні. Худорлявий, сильний, доволі мовчазний. Суворе засмагле та обвітрене обличчя, в якому вона відчувала багато суму, але й багато доброти.

— Я хочу, аби ви знали, що я попросив мою дружину дати мені розлучення.

Венда злякалась. Уста їй розтулилися. Він засміявся і сказав:

— Ви знову вдасте Венду Олівер. Припиніть.

— Але ж це *жахлива річ*,— мовила вона.— У вас є діти?

— Троє.

— Не можу сказати, що почуваю до вас велику симпатію.

— Будьте дорослою. Цей шлюб скінчився задовго до того, як на сцені з'явилися ви. Останні три роки ми не живемо, а мучимось, і то тільки заради дітей. Але познайомившись з вами, я вирішив розрубати цей вузол.

— Незважаючи на дітей?

— Слухайте,— мовив він,— я не знаю, що гірше — коли батьки розлучаться чи коли вони терпіти не можуть одне одного, але й далі живуть разом. Мої батьки ненавиділи одне одного лютою ненавистю, але так і не розлучилися. Усе те так понівечило мені душу, що я багато років не міг прийти до тями, та й не певен, чи взагалі прийшов. А якби вони мали мужність розійтися по-доброму, це було б, гадаю, краще для нас усіх.

Венда перейшла до невеличкого бару в кутку кімнати й налила собі віскі з содовою. Жестом показала на пляшки гостеві, але той похитав головою. Вона відчувала, що їй треба випити, і постановила собі зараз же покласти край цьому знайомству.

— Я не маю звичаю заводити романи з одруженими чоловіками,— сказала вона.

— А хто вас просить заводити зі мною *роман*? Я?

— Тоді чого ж ви приїхали сюди й хотіли бачити мене?

— Знову поясню все спочатку,— мовив він з жартівливо-страдницькою усмішкою.— Я приїхав поговорити з вами, а не спокушати вас. Між нами щось виникло, то чи не хотіли б ви з'ясувати, що воно таке. Можливо, це приведе до одруження, а можливо, й нікуди не приведе. Якщо ви не хочете цього з'ясувати, то скажіть.

— І ви повернетесь назад до сім'ї?

— Ні. Звідти я пішов. Якийсь час поживу на Заході — в Нью-Мексико, Арізоні, Каліфорнії. Буду малювати.

Венда сиділа, тримаючи в руці склянку, але не пила й уважно дивилася на нього. Вона не знала, що їй діяти, що казати. Він теж сидів мовчки і, погладжуючи бороду, розглядав Венду із загадковою усмішкою. Нарешті обізався знову:

— Цієї суботи ми з вами зробимо невеличку подорож.

— Ми з вами?

— Ну от, ви знову заговорили як міс В. О., кінозірка.

— Але ж це я і є,— відказала Венда.— А коли вам не подобається...

— Це спосіб, в який ви заробляєте свій прожиток,— мовив він.— І, як на мене, цілком гідний спосіб — за умови, що ви маєте щось за душею. Але ніколи не плутайте свого образу на екрані з власним «я». На образах я розуміюся. Недарма ж бо художник.

Він підвівся, поцілував їй руку і сказав:

— Я спинився в «Бeverлі-Вілшірі». Зателефоную вам.— А тоді рушив до дверей і зачинив їх за собою, перше ніж Венда здогадалася провести його.

Цей візит залишив Венду в цілковитому замішанні, яке ще дужче поглиблювалось її невідчепним бажанням продати свій будинок у Беверлі-Хіллз, де минуло її недовге подружнє життя з Баком, і нарадами на кіностудії з приводу нового фільму «Темний пурпур».

З допомогою Енн Петч (хоч вона й вважала сміховинною оту ідею переселення; «сентиментальні вигадки,— казала вона,— наче ви колись тут по-справжньому жили чи були щасливі») Венда заходила шукати нової оселі й зрештою знайшла в Бель-Ері стару садибу в англійському стилі з плавальним басейном. Та Енн наполегливо доводила, що то «надмірна розкіш».

Перебравши на себе Вендині справи, Енн мало не щодня дошкуляла їй всілякими обмеженнями: то відмовлялася давати на тиждень більш як по п'ятдесят доларів кишенькових грошей, то не хотіла ставити свій підпис на чеках до оплати тих покупок, що їх вважала «не по кишені» Венді, то накладала вето на ті чи ті її добродійні наміри — допомогти статистці, в якій захворіла дитина, чи старому швейцарові, що вже не здужав працювати, чи відставному студійному полісменові.

Та куди серйозніше дошкуляли Венді незгоди з кіностудією. Менні Фокс уперто твердив, що слід кувати залізо, поки гаряче, й домагатися від студії нового контракту, що обумовлював би для неї значно більшу платню і право особистого схвалення сценарію та вибору режисера, оператора, перукаря й гримера.

Менні дуже різнився від Філа Бамбергера, і Венда навіть не могла сказати, чи він їй подобається. Діло ж в'їло, звісно, був хоч куди: набиваючись їй в агенти, без кінця дзвонив по телефону, оббивав пороги вдень і ввечері, хоч би де вона була — на Західному чи Східному узбережжі, — аж поки Венда пристала на його пропозицію. Вона знала, що клієнтура в нього велика й поважна, і, можливо, саме оця Фоксова настирливість схилила її взяти його за агента: адже його навальні методи були такі не схожі на «тихі підступи» Філа Бамбергера.

Вона не заперечувала, коли Менні почав настійно проповідувати необхідність «зміни ставлення до Венди Олівер». «С—бомба» мала величезний касовий успіх; пошта приносила паки листів од глядачів, що вимагали нових фільмів з В. О.; інші студії були ладні не тільки взяти її «напрокат» у разі «Спектакуляра» не знайде вжитку її талантам, але й беззастережно перекупити контракт. Надходили пропозиції навіть з Англії та інших європейських країн, але, на думку Менні, вони не варті були уваги.

— То все дрібнота, — казав він.

Коли розмова дійшла суті, Нік Фортіс випростався на весь зріст, якого йому додавали високі підбори, ще й навшпиньки звівся і сказав:

— Люба дитинко, чи не забагато ви про себе уявили? «С—бомба» вибухнула, це так. Але могла й не вибухнути. Це просто щасливий випадок. Що ж до вас, то ви не така вже й велика актриса. Зрозумійте мене пра-

вильно, голубонько: ви, звісно, маєте перспективи, але це всього тільки ваш перший успіх, і хто знає, чи він повториться? Я — ні. Не знаю.

Венда подивилася на Менні, мовчки прохаючи його стати в її оборону. Слова Фортіса налякали її.

— Дурниці! — сказав Менні Фокс, і собі підводяться. — Ви запосіли велику касову зірку і навіть самі цього не тямите. Де ж пак, — провадив він, зневажливо тицьнувши пальцем на шефа студії «Спектакуляр», — коли ви п'ять років тому вперше уклали з нею контракт, ви й раз у її не використали і не поновили його після першого терміну. Ось який розумний ваш «Спектакуляр»!

— Не смійте так розмовляти зі мною! — крикнув Фортіс. — Навіть коли я працював на Дарріла Занука, то не дозволяв йому такого тону щодо себе! — Він зиркнув на Венду, показав на неї пальцем так само, як перед тим Менні показав на нього, і мовив: — Погляньте лишень на неї! Наполохане курча, та й годі! Та вона ж нічогісінько не тямить. Не має ще ані найменшого уявлення про акторську гру, а туди ж — доводить мені, ніби вона ктозна-яка зірка!

Він почав ходити туди й сюди по своєму величезному кабінету — більшому навіть, ніж був у Муссоліні за часів його лицедійства в Італії, — і невідповідність між його зростом та виглядом і самим кабінетом викликала у Менні мимовільний сміх.

— Не смійтеся! — гримнув Фортіс. — А то глядіть, щоб ви не засміялись у мене *на кутні*! — Він знову показав на Венду. — Як на мене, вона нічим не різниться від інших. Гоже личко. Гарна фігурка. Приємний задок і все таке інше. Ласий цматочок.

— Я п-прошу вас не говорити так *про мене*, м-містєре Фортіс, — ледь чутно озвалася Венда.

— Тепер я містер Фортіс. А був же Нік. Та ви просто *шмат м'яса*! — знову збився він на крик. — Предмет купівлі-продажу, як і всі інші! Затямте це своєю гарною голівкою, і, може, тоді ви сягнете чогось у кіно. А ні — то *дзуськи*!.. Ну, а тепер мене ждуть справи, — додав він.

— Це ваше останнє слово? — запитав Менні, не даючи знаки, який він вражений.

— Останніх слів я *ніколи* не кажу, — відрубав Фортіс.

— Гаразд, Вендо,— мовив Менні.— Тоді їдьмо на студію «Фокс», побачимо, що запропонують там.

— Фокс-шмокс! — перекинув Фортіс.— Не забувайте, що ви маєте зі мною контракт.

— Поламати контракт — не первина для Голлівуду,— відказав Менні, узяв Венду під руку й вивів із кабінету.

На автомобільній стоянці вона запитала:

— Ми справді маємо їхати на студію «Фокс»?

— Та ні,— відповів Менні.— Просто я сказав так, щоб трохи налякати цього гладкого недовірця.

— Н-не думаю, щоб він злякався.

Вона не знала, що, навпаки, злякався Менні, але й саму її поймав страх. Фортіс міг розірвати контракт. Міг тимчасово усунути її від зйомок. Або ж, нарешті, припинити чинність контракту на три місяці, доки мине черговий річний термін, а тоді почати новий термін з такого самого тримісячного припинення контракту. На стільки часу грошей у банку в неї не вистачило б.

Так чи інак — Венда й сама не знала, як усе почалося,— а перебравшись до нового будинку в Бель-Ері, вона почала щовечора зустрічатися з Келвіном. Це ще дужче бентежило її, бо Келвін волів показуватися тільки в таких місцях, де б її ніхто не впізнавав. Він возив її далеко в обидві сторони узбережжя — ген за Лагуна-Біч і Малібю. Або до ресторану, що його надібав на околиці Барстоу, в пустелі Мохаве. Ресторан звався «Гайок над струмком» («Такий собі оазис»,— казав Келвін). Він наполягав, щоб Венда завжди була в темних окулярах, у шарфі на рудих косах, без косметики, а часом і просто в джинсах.

У свою першу суботню поїздку (на яку Венда погодилася всупереч Енн Петч, котра кричала, що вона зовсім не знає цього чоловіка й що він може десь зарізати її) вони подалися до Санта-Барбари, де Келвін записав її у фешенебельному прибережному мотелі як Емму Сміт, а сам найняв кімнату в невеличкому готелі у містечку.

Вони зустрілися в ресторані, але ту ж мить, як хтось за сусіднім столиком нахилився до товариша й сказав: «Здається, це Венда Олівер»,— Келвін підкликав офіціанта, заплатив за нез'їдені страви і, взявши Венду за руку, потягнув геть звідти. Він одвіз її в мотель, залишив там, а тоді поїхав до іншого ресторану і невдовзі

вернувся з тацею, на якій були два біфштекси, салат, пляшка вина, склянки, ножі та виделки.

— Ви боїтеся, щоб вас не побачили зі мною? — запитала Венда.

— Не кажіть дурниць, — відповів він. — Я не хочу галасу в пресі: «Венда Олівер зустрічається з всесвітньовідомим художником Келвіном Бернардом!»

— А ви справді всесвітньовідомий?

Він зайшовся таким реготом, що аж сльози виступили на очах. Нарешті сказав:

— У деяких колах. Не в світі кіно. Та й узагалі, як подумати, ті кола доволі вузькі.

Вечорами він з'являвся біля Вендиного будинку тільки тоді, коли надворі зовсім сутеніло, і, залишивши взятую напрокат машину за два квартали, далі йшов пішки. Кілька разів він знаходив на шибці машини штрафні оповістки за недозволену стоянку, а якось, повернувшись о першій годині ночі, застав поряд полісмена на мотоциклі.

Можливо, тим-то й з'явилася в пресі єдина згадка — певна річ, в огляді Агі Мерфі:

«Відомий в усьому світі художник Келвін Бернард ось уже три тижні потай пробуває в нашому місті... В той же час рудоголова Венда Олівер, учорашня героїня «Секс-бомби», що її, як кажуть, студія «Спектакуляр» має намір усунути від зйомок, часто зустрічається у відлюдних місцях з якимось таємничим бородатим незнайомцем. Чи промовляють щось ці два факти, зіставлені до купи?»

Це так розлютило Келвіна, що він три дні не з'являвся до Венди, а по телефону сказав, що, мабуть, йому взагалі краще виїхати з міста. Та на той час Венді було страшно навіть подумати про розлуку, бо Келвін просто-таки причарував її.

Її весь час дивувало, як ото він може справляти враження небалакучого й разом із тим годинами говорити не вмовкаючи. Вона одразу відчула, що він сильний, надійний і напрочуд мужній. Для цього не треба було й бороди, та коли Венда запитала, навіщо він її носить, Келвін просто одказав:

— Мені подобається.

— Вона робить вас схожим на Ісуса Христа, — захотіла Венда.

— Всі бородаті чоловіки схожі на Ісуса Христа. А хіба він вам не до вподоби?

— Колись я любила його,— сказала Венда,— але він ніколи не відповідав на мої молитви.

Келвін засміявся і спитав:

— А ви сподівалися, що відповість?

— Авжеж,— мовила Венда.

Вона помітила, що Келвін завжди спокійний та врівноважений, на відміну од неї самої, з її безнастанними страхами й непевністю. До того ж він був освічений, тим часом як їй бракувало елементарних знань і виховання. При ньому вона почувалася геть дурною, і їй просто не вірилось, що він міг зацікавитися нею з якогось *іншого* погляду, окрім цілком очевидного.

А проте після отого першого вечора, як приїхав, він і разу не поцілував її, ба навіть пальцем не торкнувся. Слухаючи його розповіді, Венда не переставала дивуватися з того, скільки всякого він бачив у житті. Він учився в Нью-Йорку, Парижі й Римі, жив в Іспанії, Марокко, Німеччині й Шотландії, побував у Мексиці й Індії, Японії і Португалії, в Кенії, в Радянському Союзі, Польщі, Чехословаччині, Болгарії.

Щодо чотирьох останніх подорожей Келвін з власного почину пояснив, що десь протягом десятиліття був близький до Комуністичної партії Сполучених Штатів, але кілька років тому відійшов од неї. Він наводив якісь свої міркування, та Венда їх не зрозуміла.

— Чому для вас над усе важать оті речі? — запитала вона, почувавши свою цілковиту нездатність розмовляти на політичні теми.

— Тому,— відказав Келвін,— що я єврей, виходець із найзлиденнішого кварталу Нью-Йорка — Нижнього Іст-Енду. Тому, що комуністична партія була єдиною організацією в Америці, яка в роки депресії справді намагалася щось *вдіяти* для мільйонів безробітних, що день у день зазнавали болючих ударів. Тому, що я й досі вважаю, що соціалістична система економіки — єдиний засіб проти війни, безробіття, злиднів, темноти й приниження людини людиною.

То все були для Венди надто високі матерії, хоч при слові «злидні» вона стрепенулася: адже сама зростала в злиднях і добре знала, що воно таке. Вона й раніш не раз думала над тим, чому деякі люди багаті, а більшість — біднота. Не могло ж бо справді бути так, як

їй колись казали,— і до пори вона цьому вірила,— ніби причина в тому, що бідні люди убогіші розумом, що вони цілком задоволені своїм становищем і просто не хочуть докладати зусиль, аби вибитись із злиднів.

— А що ви д-добачили в мені? — зненацька запитала вона ледь чутним голосом.

Ця раптова зміна теми викликала в Келвіна один з його дивовижних бурхливих нападів сміху.

Усе ще сміючись, він промовив:

— Важко сказати. Я ніколи не мав бажання зв'язуватися з кінозіркою чи взагалі з актрисою. Як на мене, більшість акторів надміру високої думки про себе. До того ж ви явно не мій тип жінки — мене звичайно ваблять інтелектуалки в черевиках на низьких підборах і в рогових окулярах.

— То ви боїтеся, що можете закохатися в мене? — запитала Венда з боязкою усмішкою.

— Ніхто отак *нараз* не закохується, моя люба Емм. Це тривалий процес. Кохання приходить не раптом, а поступово.— Він зазирнув їй у вічі й сказав: — Ви ж іще ніколи в житті не кохали...

З Вендиних очей раптом бризнули сльози. Келвін присунувся до неї, обійняв рукою за плечі й дав їй виплакаться, одразу збагнувши, що вона горнеться до нього не як жінка до чоловіка, а скорше як скривджена мала дитина до батька.

Коли зайшов конфлікт із студією «Спектакуляр», Келвін настійно радив Венді не поступатися. Перед тим вона дала йому прочитати сценарій «Темного пурпуру», і, просидівши над ним дві години, Келвін сказав:

— Ні, не годиться. Це та сама роль, яку ви грали в усіх попередніх фільмах. Вона не сприятиме вашому зростанню ні як актриси, ні як людини. Відмовтеся.

Та Венда не знала, як це зробити, а Менні, певна річ, не мав наміру заводити її бунт так далеко. Тим часом Фортіс підозріло мовчав. Агі Мерфі і її конкурентки в лихослів'ї — Лоллі, Шейла та Гедда — щотижня прохоплювалися натаками на хитке становище Венди в Голлівуді. Агі навіть зателефонувала їй і запросила прийти поговорити про це.

Венда погодилась, але в умовлений час не з'явилася. Був такий гарний надвечірок, і вони з Келвіном заїхали машиною аж за Сепульведу, ген у пустелю Мохаве. По дорозі Венда милувалася околицями скелями,

потім вони їли чілі й пили пиво в придорожньому містечку серед пустелі, отож повернулися пізно ввечері. А за два дні в черговій «колонці Мерфі» було надруковано:

«Дехто з наших молодих актрис надто рано забирає собі в голову бозна-що. Я маю на думці таку собі фарбовану руду особу (ім'я поки що не називаю), яка знялася недавно в одному бучному фільмі. Підтримувана своїм корисливим агентом, вона зажадала від студії права схвалення сценарію та вибору режисера, оператора, гримера й перукаря, а також — чималого додатку до платні. Це невдячне курча завело особисту репетиторку, що нібито виконує обов'язки секретарки, і висловило бажання зіграти леді Макбет — не більше й не менше! Але ж усі ми знаємо, яка доля спіткала леді Макбет, чи не так?»

Коли Венда прочитала це, їй аж замлоїло всередині, і замість Менні вона подзвонила Келвінові. Той з'явився десь по півгодині, перебіг очима «колонку Мерфі» й шпурнув газету на кофейний столик.

— Словоблудство, — сказав він. — Навіщо ви зважаєте на такі дурниці?

— Вона розлютилася на мене за те, що я позавчора не прийшла до неї, як обіцяла.

— І добре зробили. А я й не знав, що у вас побачення.

— Я просто забула.

Вони подивились одне на одного й усміхнулися. Тоді Венда серйозно промовила:

— Вона має тут велику силу.

— Сила в неї не більша, ніж ви самі їй надаєте...

Тут задзвонив телефон. То був Менні.

— Я не хотів би, щоб вас засмутила писанина отої Мерфі, — сказав він.

— Нічого не можу з собою вдіяти.

— Вона таки заповзялася проти вас, мерзотниця, але ви на те не зважайте. Я маю відомості, що листи глядачів і досі плавом пливуть на студію, а прибутки за минулий тиждень просто-таки фантастичні. Якщо ми протримаємося ще трохи...

— Він має рацію, — сказав Келвін. Тоді обняв її і запропонував: — У мене є хатина в горах Сьєрри, поблизу Індепенденса. Чи не хотіли б ви її побачити?

— Таж тепер зима,— відказала Венда. — Певно, там страх як холодно?

— Авжеж. Довкола сніг. Величні сосни, гори, скелі. Тиша, безлюддя. Ніяких телефонів. Я певен, що вам сподобається.

— Ну що ж, колись з охотою поїду подивлюся.

— Завтра й вирушимо.

— Ой ні!

— Ми зіб'єм зі сліду всіх репортерів і поживем собі там спокійно. Поблукаємо з вами по тамтешніх околицях, а Фортіс нехай тут показиться.

— Я *н-не* можу,— мовила Венда й відчула, як їй аж нутрощі звело зі страху.

— Чому?

— Тому...— відказала вона.

МОНОЛОГ

(20 березня 1957)

Я така знервована, що всі останні ночі не можу заснути без нембуталу. Добре, що маю не одне місце, де мені його дають,— адже доктор Рубенстайн ніколи не виписує більш як п'ять таблеток за раз, а це ж просто сміх, бо хоч яка я «нешадна до себе» (так він каже) і хоч як мене все життя посідають думки про смерть, одначе самогубства чинити не збираюсь.

Усе повторюється знову, як ото, кажуть, в історії. Тільки я сумніваюся, що й кінець буде такий самий, як два роки тому. Бо тоді, після того як я зникла і вони усунули мене від зйомок, мені таки пощастило загнати їх у глухий кут. Тепер вони знову зчиняють бучу, але навіть Менні не певен, що ми зможемо відбитися.

— Хоч як воно є,— сказав він,— а не можна відмовлятися працювати посередині зйомок. Це ж не те, що минулого разу, коли ми забракували «Темний пурпур». Адже «Квітка пристрасті» вже *знімається*.

— Навіть коли я хвора? — запитала я.

— Вони не вірять, що ви хвора. Кажуть, усе це просто вереди й нестерп... себто важка вдача. Гедда і Агі Мерфі також принаймні щотижня дають по вас залпи: ви, мовляв, і нелояльна, і невдячна, і ще бозна-яка.

— Агі ось уже зо два роки гострить на мене ножа,— сказала я. — Ще відтоді, як я ото вперше не вволила її

волі. А такого знести вона не може, бо має себе тут за королеву. Пригадуйте, що вона казала, коли я поїхала з Келвіном?..

Вони тоді довго не могли винюхати, де я поділася, а ми ж бо добру половину того часу були не далі як за двісті миль від Лос-Анжелеса! Келвін таки збив їх усіх зі сліду. То була знаменита потіха. Ну чисто дві короновані особи, що мандрують інкогніто,— ви собі уявляєте? І ніхто, жодна душа не впізнала нас по всій дорозі — на схід через Блайт до Квотсайта, штат Арізона, а тоді назад через Нідлс до Лас-Вегаса й ген на північ до Тонопи, що в штаті Невада.

У Лас-Вегасі ми купили газети й побачили в них великі заголовки:

В. О. ЗНИКЛА БЕЗ СЛІДУ!
ДЕ НАША ВЕНДА-МАНДРІВНИЦЯ?
ПОВЕРНИСЬ, МАЛЕНЬКА ВЕНДО!

В газетах писалося, що Венда Олівер зайшла в конфлікт з кіностудією і відмовилася грати в «Темному пурпурі», вимагаючи, щоб їй платили по сімдесят п'ять тисяч доларів за фільм і надали право самій вибирати собі режисера й так далі. Усе це було правда, але подавалося так, що я мала вигляд якоїсь підступниці, а не людини, котра обстоює свою гідність, добивається поваги до себе й хоче робити щось краще, аніж крутити задом, виставляти напоказ груди й удавати з себе сексуальну. Хіба це так погано — хотіти стати кращою, ніж ти є, прагнути вдосконалення?

— Ось до чого вона зводиться, ця так звана американська мрія,— сказала я Келвінові того вечора.

— Американська мрія,— одказав він,— це груба грошва. Тож стережіться: у вас таки є дещо в банку.

— Не так уже й багато,— зауважила я.— До того ж успіх актриси — це успіх її останнього фільму.

— Я маю вам дещо сказати,— мовив він, перекривляючи нашу голлівудську говірку.— Коли хочете знати, ваш останній фільм — це просто щось надзвичайне. А якщо ви не маєте грошей, їх маю я. («А як маєш гроші, любя, то я, любя, маю час»).

Ото саме після тієї розмови, пізно вночі, я крадькома вислизнула з дверей свого будиночка в motel і постукала до Келвіна. Він уже спав, а коли потягнувся

до вимикача лампи на столику біля ліжка, я спинила його руку й мовила:

— Не треба світла. — А потім запитала: — Скажіть мені, що з вами таке?

— Про що це ви? — здивувався він.

— А про те, — відказала я, — що ми оце мандруємо разом, а ви навіть не хочете спати зі мною?

Він не засміявся (за що я благословлятиму його до кінця життя), а серйозно промовив:

— Я чекав, щоб ви самі прийшли до мене.

Я бачила його обличчя у відсвітах мерехтливої реклами мотелю, що сягали вікна з-над дороги.

— Чому?

— Тому, — сказав він, — що у вас багато страху перед чоловіками, а можливо, й ненависті до них, отож я і вирішив почекати, доки ви *усвідомите*, що справді хочете цього.

— Звідки ви знаєте про мене... і про чоловіків?

— Та воно ж усе написане на вашій гарненькій мордочці.

— Хіба?

— Облиште на час бути Вендою Олівер, — сказав він, одгортаючи ковдру, — і йдіть сюди.

Я почувала себе дуже дивно, майже як невинна дівчина, і думала: «Чи я справді цього хочу?» Щиро кажучи, я й хотіла, і водночас не хотіла. Загалом ці речі важили для мене небагато, але я була почасти збуджена, почасти зацікавлена і страшенно вдячна йому за те, як він ставився до мене весь той місяць, відколи ми зустрілися. Він поважав мене, я *знала*, і був першим чоловіком по смерті Філа — десь за чотири роки перед тим, — що за все моє свідоме життя подивився на мене як на людину, а не на якусь річ, потрібну тільки в ліжку. А втім, не зовсім так. Бак теж поважав мене.

Келвін почав пестити мене, і я почула власні слова, що їх навчив мене Люк:

— Потовчи мене! Потовчи!..

— Цс-с-с! — пошепки мовив він. — Не кажи такого. Я нічого не робитиму тобі. А коли й буде щось, то тільки тому, що ми *обоє* цього схочемо.

І я аж заплакала із вдячності.

— Цс-с-с! Цс-с-с! — шепотів він мені у вухо й тишенько голубив мене, і отак десь із півгодини, просто голубив — гладив мені плечі, стегна, живіт, ніжно

цілував груди,— і мене потроху брало таке відчуття, якого я ніколи ще не звідувала.

Однаке все те було ні до чого. Не відчувала я того, про що розповідали мені колись знайомі дівчата,— як їм аж переверталось все і вони мало не зомлівали. Мені було хóроше, навіть приємно, а Келвін лагідно та дбайливо запитував:

— Ну скажи мені — як тобі краще? Я робитиму все, що ти схочеш.

Та я не знала, що йому відповісти, й сказала тільки:

— Роби, що ти хочеш, любий, і це буде те, чого хочу і я.— А сама собі думала: «Невже я закохалася в цього чоловіка?.. А таки, мабуть, закохалася. Але чому?..»

Наступного ранку ми знову вирушили в дорогу й поїхали пустелею на північний схід (люблю пустелі), через Фаллон і Карсон-Сіті (Ріно вирішили обминати, щоб нас там хто не впізнав), потім повернули на південь до озера Тахо й ще далі, до того дивовижного озера, що зветься Моно й нагадує місячні краєвиди (Келвін сказав, що воно справді вулканічного походження, і в мене аж мороз пішов поза шкірою). Долиною Оуенс-Рівер доїхали до Індепенденса, а тоді попрямували просто в гори.

В отій Келвіновій хатині ми почували себе, мов двійко дітлахів. Та яка там хатина! То був скорше мисливський будинок, споруджений із грубих колод, з антресоллю в просторій кімнаті й таким величезним каміном, що в ньому, мабуть, умістилося б ціле дерево. Мене цікавило, чи бували там його дружина й діти,— певно, що так,— але я вирішила не думати про це, а сам Келвін, звісна річ, про них не згадував.

Ми спали на антресолі, і я бачила на рубленій стелі мерехтливі одсвіти полум'я; а одного разу навіть умостилися на ніч просто на ведмежій шкурі перед каміном, в якому палахкотів огонь. І загалом жили неначе на місяці — ген довкола на багато миль був лише сніг та сніг, і ніде жодної іншої оселі, і така тиша, що аж моторошно ставало,— окрім хіба тих днів, коли пригрівало сонечко, і тоді чути було, як зсувається з даху сніг, навіть і поночі. А повітря завжди було мов джерельна крижана вода, день і ніч («...тебе лиш кохаю»).

Ми часто вирушали на прогулянки, і Келвін навчав мене ходити на лижвах, але я без кінця падала. Він показав мені чимало птахів і тварин, яких я раніше

бачила хіба тільки в зоопарку. Були там перепели й фазани, в лісі траплялися олені, а одного теплого вечора до будинку придибав енот (він прокинувся від зимової сплячки, як пояснив мені Келвін) і скинув накривку з відра, куди ми прибирали недоїдки.

Ми виставили для нього їжу й миску з водою, бо Келвін сказав, що еноти завжди миють поживу, перш ніж їсти. Я спочатку не повірила, але того ж таки дня, коли сніг підтанув на сонці й з бурульок закапало, звірок знову підтюпцем вибіг із сосняка, схожий на іграшкового ведмедика, і підібрав скибочку хліба, яку я поклала на камінь біля миски. Тоді занурих її у воду й почав терти чорними лапками, аж поки хліб геть розкришився. Ви побачили б вираз його смугастої мордочки! Це було просто чарівно.

Ми з Келвіном подовгу блукали лісом, сходили на горби, грали в сніжки. А одного вечора він приніс мольберт, полотно, пензлі й почав малювати з мене портрет — олійними фарбами.

— А я думала, що ти не малюєш портретів, — зауважила я.

— Звідки ти взяла?

— Хтось мені казав.

— Той хтось сказав тобі неправду. А втім, *портретів* я таки не малюю — я малюю обличчя. Нема нічого принагіднішого за людське обличчя.

— Ну, в мене воно не таке вже й принадне.

— Твоя правда, — сказав Келвін, і це мене трохи образило. — В ньому є якийсь гандж, і тим-то воно мені й подобається. На екрані обличчя в тебе гарненьке, бо його розфарбовують і знімають під певними кутами, але мені воно до вподоби без гриму — саме своєю неправильністю, асиметричністю.

— А що ж у ньому не так? — поцікавилась я, ще дужче ображена.

— З мистецького погляду? — запитав Келвін і сам собі відповів: — Очі замалі й надто близько поставлені. Завелике підборіддя. Ніс якийсь кумедний — ні се ні те.

— Дякую, нема за що, — мовила я.

Він засміявся і сказав:

— Мені твоє обличчя миліше за будь-яке інше в світі, навіть і за такі, як у Ави Гарднер і Елізабет Тейлор, хоч усі вважають їх довершеними красунями.

— О-он як? — промовила я, виставляючи саму себе на посміх. Як по правді, то мені здається, що саме це я й робила в двох своїх останніх фільмах — виставляла себе на посміх і заживала нової слави, створюючи карикатуру на свій так званий сексуальний екранний образ.

— Де це ти нахапалася такої манірної салонної вимови? — запитав Келвін. — У сирітському притулку?

— Ні, живучи в приймах.

— Яким чином?

— Ходила в кіно, — відказала я. — І найдужче захоплювалася світськими дамами типу Грір Герсон. Келвін засміявся.

— Знаєш, — сказав він, — я колись бачив виставу «Кінець місіс Чейні». Головні ролі грали Айна Клер і Роуленд Янг. То була салонна комедія, така собі дрібничка, але одної репліки звідти я ніколи не забуду. Коли Айна Клер, що грала місіс Чейні, вийшла з кімнати, Роуленд Янг сказав до когось там ще: «Знаєте, щоразу, як я бачу цю даму, мені здається, що на ній під сукнею жерстяні панталони».

Ми обоє засміялися, і Келвін додав:

— Отож ніколи не будь дамою. Терпіти не можу таких, як Грір Герсон і ота нова, як її пак... Дебора Керр. Вони всі ходять у жерстяних панталонах.

— Я — ні, — мовила я.

— Знаю, — сказав Келвін і спохмурнів. — Твоя біда в тому, що ти надивилася забагато кінофільмів. А життя — це не кіно.

— Це ти мені кажеш?

— Тоді чому ж ти поводишся так, наче в кіно?

— Хіба?

Він сердито поглянув на мене й мовив:

— Я б не казав, коли б не думав так. — А потім, прибравши дуже серйозного вигляду, поклав пенал, яким робив ескіз, і додав: — Ось, приміром, сьогодні вночі ти вдавала пристрасть, хоч насправді нічого такого не відчувала. — В мене спалахнули щоки, а Келвін тим часом докінчив: — Навіщо ж ця гра? Коли не відчуваєш, не треба прикидатися.

З очей мені бризнули сльози, і я призналася йому, що зі мною ніколи в житті такого не було, а він пригорнув мене (я чула запах лляної олії, що нею він розводив фарби) і сказав:

— Я знаю, але нехай це тебе не турбує. На все свій час.

— Я н-не хочу, щоб ти п-подумав...— Я раптом знову почала страшенно затинатися, чого зі мною не було вже кілька років, хіба що з великого хвилювання, хоча в дитинстві затинаялася весь час.— Я не хочу, щоб ти подумав, ніби я не кохаю тебе.

— А ти мене кохаєш?

— По-моєму, так.

— Ми це з'ясуємо, Емм,— сказав він.

Усі ті три тижні, що ми прожили в його хатині, Келвін сам куховарив. По харчі їздив машиною до Індепенденса, і одного дня повернувся з газетою, похмурий і злий. Він не сказав мені нічого, але, поки готував сніданок, я переглянула ту газету — вона була з Сан-Франціско,— і в «колонці Уолтера Вінчелла» прочитала:

«Пролетарський художник Келвін Бернارد переховується (так йому здається) у своєму затишному гніздечку в горах Сьєрра-Невади з одною пишною рудоголовою втікачкою з чарівних виробень Голлівуду. Її ініціали — В. О.»

Я підійшла до Келвіна й запитала:

— Як ти гадаєш — звідки він дізнався?

Келвін тільки плечима знизав.

— Ото б не мав про що думати!

Але я повернула його обличчям до себе, і він сказав:

— Мене просто нудить від цього! У нашій паскудній країні людина не має ані хвилини особистого життя. Який клопіт отому клозетному репортеріві до того, де я є і що роблю або ж де і що робиш ти?

— Колись мене з ним познайомили.

— Страх як цікаво.

— У ресторані Чейзена... А що означає «пролетарський»?

— Пролетарський. Він навіть і тут перебрехав,— сказав Келвін.— Я не пролетарський художник.

— А що воно таке?

— Ось зараз я тобі покажу,— мовив він і, відчинивши велику шафу в кімнаті, почав витягати звідти здоровенні полотна.— Пролетаріат — це спеціальне визначення робітничого класу. А я до нього не належу, хоч

батько мій був робітник. Сам же я — ніколи. Одначе багато років моє ім'я пов'язували з робітничим класом, та й тепер мене єднає з ним дещо важливе.

На картинах були зображені робітники з піднесеними догори кулаками; вони несли плакати з написами: «Страйкуйте!», «Ми вимагаємо роботи!» У декого в руках були червоні й американські прапори. Інші картини зображували просто таких собі старих бідаків — чоловіків і жінок, — з самого вигляду яких було видно, що вони геть самотні й нікому не потрібні.

Особливо запам'яталася мені одна. На ній був намальований звичайний собі старий у кріслі-гойдалці, і хоч як я ненавиджу такі крісла (певне, вони нагадують мені про містера Уолтерса), проте цей чоловік мав такий виснажений і стомлений вигляд, що мені аж серце стиснулось і я мало не заплакала вголос.

— Тепер я облишив цю тему, — мовив Келвін.

— Чому?

— Сам не знаю, — відказав він. — Мабуть, переріс її, хоч почуття, вкладені в ці картини, мене не залишили. Цими полотнами я вперше зажив слави. А нині малюю такі, як ото на стіні.

— Ти не хотів продавати цих?

— Я продав їх хтозна-скільки.

— Мені вони подобаються більше, ніж... — І я замовкла.

— Ніж оті, що на стіні?

— Так. Тих я не розумію, хоч, як на мене, вони доволі гарні.

— То переважно картини настрою. В них я намагався передати розпач і радість, тугу й надію, людські поривання.

Вони були такі дивні, ті картини. І хоч зображували реальних людей, майже з такими самими обличчями, як на ранніх полотнах, одначе люди ті блукали в похмурих хащах, або ж серед спалахів полум'я, серед руїн, а то й у хмарах. На інших людей не було — самі руїни, полум'я або ще джунглі: буйні, зелені, з барвистими квітами й птахами, а серед тієї краси — наполовину прихований людський кістяк, мертвотно-білий, із сталевую каскою на голові.

— Оця мені просто бридка, — сказала я.

— Ні, не сама картина, — заперечив Келвін. — Тобі

бридке те, що вона зображає. Усі ці картини промовляють одне: цей світ геть прогнив, бо люди самі собі створили пекло й приречені жити в ньому.

— І ти не думаш, що вони зміняться?

— Завжди так думав,— одказав він,— але тепер сумніваюся. Сьогодні в світі діється таке, що не минути катастрофи, яка знищить на нашій планеті все живе.

— Але ж ти казав, що віриш у соціалізм і в те, що він може змінити світ на краще.

— У принципі — так,— сказав Келвін.— Коли я ходив вулицями Москви й Праги, Варшави, Софії, Східного Берліна, люди видалися мені такими самими, як і в нас, хоч безперечно, що вони складають куди згуртованішу громаду.

— Ти знаєш усі оті мови? — запитала я.

— Жодної. Трохи знаю єврейську, її розуміють німці. Але німців я полюбляю найменше з них усіх.

— Чому?

— Я ж єврей.

— Так, ти казав. А навіщо ти змінив прізвище?

— Не я,— відповів Келвін.— Його змінив мій батько — з Бернстайна на Бернарда. А от ім'я Корнеліс змінив я сам, бо воно сміховинне. Дітлахи дражнили мене Корком.

— Ти справді боїшся, щоб люди не дізналися, що ми разом?

— Я відповім тобі ось як,— мовив він і вперше, відколи приїхав з містечка, усміхнувся.— Якщо ти, Емм, допевнишся, що справді кохаєш мене, ми будемо разом назавжди, і тоді я ладен кричати про це на всіх перехрестях.

— Отже, це має означати, що ти кохаєш мене. Так?

— Ну звісно.

— Чому? Адже я проти тебе ніщо.

— От саме тому, що ти ніщо,— сказав Келвін.

Я певна, він тоді пожартував. Просто хотів піддразнити мене й таки досяг свого. Але ці слова були куди ближчі до правди, ніж він думав, ба навіть ніж я сама тоді думала; однак тепер я знаю це напевне. Бо я переконалася, що мені чогось бракує, що я позбавлена чогось дуже важливого. От тільки не знаю до ладу, чого саме. (Енн каже — здорового глузду, але й це ще

не все, як і оте, що має на думці доктор Рубенстайн, коли говорить про нездатність любити).

Я не пам'ятаю ні батька, ні матері й не знаю, що вони були за люди. Так само й вони не знали мене. Кажуть, мій батько належав до робітництва, а мати мала мистецькі нахили — вона була модельєркою на кіностудії чи щось ніби таке, — отож я уявляю собі, як мене зачато: у квапливих і наче винуватих нічних обіймах двох людей, що так недовго жили разом і так мало важили одне для одного. Не можна давати життя дитині в мить збудження, та ще й, можливо, після добрячої випивки десь у барі.

Я знаю, що ніколи не зачну дитини в такий спосіб (а чи матиму її взагалі?) і вже, певна річ, ніколи не покину її отак напризволяще, на ласку долі. Дитину треба виховувати: передусім — хотіти її, чекати, оточити любов'ю та піклуванням, навчати й плекати, дбайливо пильнувати й повсякчас так чи так прищеплювати їй свідомість того, що вона людина, особлива істота, — ви розумієте, що я маю на думці?

Тієї ночі я так і не змогла заснути, отож десь близько третьої встала з ліжка й одягнулася. Келвін прокинувся й запитав:

— Куди це ти?

— Прокатаюся трохи.

— Та ти що. — адже тепер глупа ніч!

— А я люблю глупу ніч.

— Я поїду з тобою.

— Ні, — сказала я. — Я хочу сама.

— Ну гаразд, Грето Гарбо, — погодився він. — Тільки будь обережна. Навалило багато снігу.

— На колесах ланцюги, — сказала я. — До того ж я дуже добре воджу машину. Я ненадовго.

— Та тобі й з іграшковою машиною не впоратись! — засміявся Келвін.

Але я вже відчула, що він зрозумів моє бажання побути на самоті, і пройнялася до нього ще більшою любов'ю.

СЦЕНА 14.

(Березень — липень 1955)

З Індепенденса вони вирушили крізь березневу негоду просто до Нью-Йорка. Там Венді дали притулок близькі друзі Келвіна, що мали невелике помешкання у Вілліджі, а сам він оселився в своїй студії на Саттон-плейс. Тими друзями були Джо й Марва Вердени зі своїм малим Бенджі (Джо був музикант), і Венда одразу полюбила всіх трьох.

На пораду Келвінового адвоката вона надіслала листа Нікові Фортісу з копією своєму агентові, Менні Фоксу. Лист був написаний на іменному бланку адвоката (він одразу ж став і її адвокатом) і сповіщав, що Венда має намір на якийсь час залишитися в Нью-Йорку.

Вона протестувала проти усунення її від зйомок, бо, мовляв, щиро впевнена, що такий фільм, як «Темний пурпур», аж ніяк не підніс би її репутації кінозірки; разом з тим, писала Венда, вона готова повернутися до роботи на кіностудії, тільки-но будуть прийняті її умови: право схвалення сценарію і вибору режисера, оператора й перукаря, а також підвищення платні до сімдесяти п'яти тисяч доларів за фільм. Ця вимога, на її думку, цілком виправдана прибутками від її попередніх стрічок і настійними побажаннями глядачів бачити нові фільми з Вендою Олівер. Усі переговори мають провадитися з її адвокатом і агентом, а якщо протягом шістьох місяців не буде досягнуто взаємної згоди, вона залишає за собою право заснувати власну кінокомпанію.

Адвокат попередив Венду, що цим вона дає привід позвати її до суду за порушення контракту, хоч формально й не погрожує розірвати його. Та, всупереч його порадам, Венда наполягала й на додатковому пункті, де говорилося, що під час перебування в Нью-Йорку вона має намір брати уроки акторської майстерності, щоб удосконалюватись як актриса.

— Цим ви тільки виставите себе на посміх, — сказав адвокат, — бо всі подумують, ніби вам бракує певності в собі.

— А так воно і є, — потвердила Венда й нізащо не погодилася викреслити цей пункт. — Я ставлюся до своєї роботи серйозно, — сказала вона, — хочу стати

кращою актрисою, і за це ніхто не зможе взяти мене на сміх.

— Я з вами не згоден, — сказав адвокат.

Він мав рацію. Газетні коментатори (підбурені Фортисом) ураз дали волю своїй буйній фантазії і триумфально оголосили, що Венда збирається грати на Бродвеї леді Макбет і таємно репетирує цю роль, що вона запропонувала Елфредові Ланту величезні гроші, щоб він виступив разом з нею, і, можливо, навіть збирається сфільмувати «Макбета» в Лондоні ще до прем'єри на Бродвеї.

Ті, що спеціалізувалися на «інтимній хроніці», зводили свої писання до майже щоденних вигадок про її «шалений роман» з Келвіном Бернардом, називаючи десятки нічних клубів, готелів та інших місць, де їх нібито бачили вдвох, хоч насправді вони там і близько не були.

Венда приїздила до Келвіна в студію тільки пізно ввечері, уникаючи брати таксі, — звичайно її підвозив Джо Берден у своєму старенькому «плімуті». Так само вона ніколи не залишала студії о такій порі, коли хтось міг би її побачити, а ті кілька місць, куди вони з Келвіном їздили разом, були далеко від великих доріг — у Коннектікуті, на Род-Айленді, в Нью-Джерсі або й ген на півночі, у Вермонті.

Тим часом кіностудія лиховісно мовчала, однак Венда була така захоплена своїм новим життям, що це її майже не тривожило. Келвін ввів її у вузьке коло своїх друзів: художників, як і він, скульпторів, письменників, акторів з Бродвею. Коли ті й гомоніли між собою про їхні стосунки, це дуже рідко потрапляло на шпальти газет.

Тепер Венда щодня відвідувала акторську студію Арона Формена — навчальний заклад для обраних. Багато з них уже мали ім'я в кіно й на сцені, але розуміли, що можуть багато чого навчитися в людини, яка замолоду була визначним режисером та й тепер від часу до часу бралася за відповідальні постановки. Студійці працювали не більш як усімох одночасно, і в основу їхніх занять був покладений метод, що його розробив і описав Костянтин Станіславський.

Отож Венді довелося не тільки репетирувати сцени з класичних та сучасних п'єс — здебільшого в парі з кимось із товаришів, у позакласні години, — але й бра-

ти участь в щоденних імпровізаціях безпосередньо під час занять. Хоч вона вже й мала колись практику з Джебом Джорданом, проте щоразу почувала себе геть нездатною та безпорадною, бо тепер поряд були глядачі, і, навіть коли вони не робили зауважень щодо імпровізації, самі їхні обличчя видавалися Венді сповненими мовчазного осуду.

Формен запропонував їй додаткові індивідуальні заняття, і це викликало невдоволення в деякого із студійців: мовляв, якого біса ота голлівудська зірка пнеться наперед, та ще й вимагає до себе особливої уваги, хай навіть платить за це окремо. А Формен сказав Венді, що вона потребує тих надурочних занять не тільки через брак формальної акторської освіти, а головним чином тому, що він, Формен, добачає в ній задатки *великої актриси*, — він особливо наголосив ці слова.

Це й потішило, і збентежило Венду, але водночас примусило її ще наполегливіше працювати як у студії, так і над «домашніми завданнями», коли вона поверталася до помешкання Берденів у Вілліджі.

Саме заняття в акторській студії вперше привели Венду до психотерапії, бо в тому методі, що його вивів Формен із школи московського Художнього театру, було чимало психологізму, нехай і надто спрощеного.

В одному класі з Вендою був молодий лікар-психаналітик, знайомий Формена, трохи схибнутий на театрі (хоч сам про акторство й не помишляв), який пояснював свої відвідини студії тим, що вони допомагають йому глибше пізнати душевні проблеми своїх пацієнтів і власні внутрішні конфлікти.

Одного дня доктор Пойнтер і Венда дістали завдання зімпровізувати сцену між чоловіком і жінкою, у яких не ладиться подружнє життя. Вони мали висловити все, що думають одне про одного, і в кульмінаційний момент жінці треба було спробувати вискочити з вікна, а чоловікові — перешкодити їй.

Із розмов з молодим лікарем та іншими студійцями Венда дізналася, що колись його мати була неабиякою красунею, а до того ж досить відомою актрисою, але потім спилася, зійшла зі сцени й тепер доживала віку в притулку для старих. Це наштовхнуло Венду на думку зателефонувати в Голлівуд Менні Фоксові й доручити йому довідатись, де тримають її матір, Кору Сміт, і чи не може вона чимось їй допомогти.

Коли вони почали розігравати загадану сцену, Венді спали на пам'ять ці обставини докторового життя, і вона скористалася з відомих їй речей, створюючи образ молодої дружини. На її думку, чоловікові, мати в якого була красуня, належало б шкодувати, що він одружився з такою сіренькою особою, отож вона розвинула це припущення в ході імпровізації.

Вона так захопилася, вдаючи оту жінку, що навіть не завважила, як подивився на неї доктор Пойнтер, коли вона закричала:

— Що ж мені діяти, к-коли я не така к-красуня, як твоя мати, Кора! Не моя провина, що я геть негарна, і ти не маєш права...

Сцена тривала з наростанням гніву й взаємних звинувачень, аж поки Венда рушила до уявного вікна й почала неквапливо залазити на підвіконня. Чоловік притьомом схопив її за руку й рвонув назад з такою нестримною люттю, що вона проїхалася по підлозі через усю кімнату і, сильно вдарившись головою об стіну, аж знепритомніла.

Прийшовши до тями, вона побачила коло себе Формена, доктора Пойнтера і весь клас. На докторовому обличчі були збентеження і каяття. Вона обвела всіх поглядом і сказала:

— Мені нічого не сталося. Все гаразд. Не турбуйтеся.

Але й Формен, і Пойнтер наполягали, щоб її оглянув лікар, який практикував у тому ж таки будинку,— аби допевнитися, що вона не дістала ніяких пошкоджень. Після огляду її відіслали додому в таксі у супроводі доктора Пойнтера.

Дорогою він і далі вибачався за те, що сталося: мовляв, так захопився сценою, що не тямив своїх дій. Та Венда не слухала його. Вона дослухалася до свого внутрішнього голосу, що говорив: «З цього ти можеш чогось навчитися, навіть *уже* навчилася. Ніхто не може *так* захопитися грою, щоб швиргнути тебе через усю кімнату, начеб він палав до тебе лютою ненавистю». Але чого вона навчилася?..

Коли вони виїхали на Мак-Дугал-стріт, Венда обернулася до свого супутника й сказала:

— Знаєте, докторе, мені б самій треба показатися психоаналітикові. У мене багато всяких негараздів.— Вона посміхнулася.— Якщо я пробачу вам сьогодніш-

ній випадок, то чи згодні ви прийняти мене як пацієнтку?

Він злегка нахмурився й відказав:

— Боюся, що ні.

— Чому ні?

— Навіть коли б ви змогли мені пробачити,— мовив доктор,— для цього між нами надто близькі стосунки.— Він засміявся, а за ним і Венда. Тоді знову споважнів.— Якщо ви відчуваєте, що вам треба лікуватися, я можу порекомендувати вас одному доброму фахівцеві. Він скаже, треба чи ні.

— Зробіть ласку,— сказала Венда.

Доктор дістав свою візитну картку, написав на звороті прізвище й номер телефону і сказав:

— Я попереджу його про вас.— Тоді подивився на Венду.— До речі, вашу матір звать Кора?

— Так.— Венда проковтнула клубок, що застряг їй у горлі, й додала: — Мені було два роки, коли її забрали до психіатричної лікарні.

— Розумію,— мовив доктор.

В такий-от спосіб Венда й познайомилася з психоаналітиком доктором Кубічеком. Коли вперше прийшла до нього в кабінет, сіла і він кивнув головою, запрошуючи говорити, вона промовила:

— Мені здається, що я к-кохаю одного чоловіка, але коли ми... к-коли ми в ліжку... ви розумієте... я н-не відчуваю...

За тиждень по тому, пізно ввечері, Келвін обернувся до неї і сказав:

— Ти знаєш, по-моєму, тобі ні до чого оті дурниці.

— Чому?

— Бо я вважаю, що все воно пусте патякання. Не знаю, які ти там собі уявила проблеми, та, певно ж, не складніші від тих, що поставали перед тисячами, а може, й мільйонами інших людей, і вони це пережили.

— Коли в тебе запалення легень, ти ж звертаєшся до лікаря, правда?

— Тут не може бути ніякого порівняння. Запалення легень — річ відома. Медики знають достеменно, що воно таке і як його лікувати. А проти того, що болить тобі... чи мені, ніяких засобів вони не мають.

— Звідки ти знаєш?

— Ой Емм, ти ж сама знаєш, що з тобою не гаразд,

так само як і я знаю про себе, і запевняю тебе, що кожен, хто має хоч трохи здорового глузду, може добре дати собі раду без чужого втручання в його душу.

— А я не почуваю себе в силі зробити це сама.

— Хіба ти сама? Адже я з тобою. Якщо тобі хочеться чути власний голос, говори *до мене*, і я принаймні не правитиму з тебе по двадцять п'ять доларів за годину. Найістотніша хіба всієї цієї методи в тому, що вона зосереджує твою увагу на тобі самій, замість відвертати тебе на якусь діяльність. Б'юсь об заклад — якби ти влилась у клас виробників, ти б визнала це куди кращим — а до того й швидшим — методом лікування і осягнула, що тебе непокоїть.

— А ти знаєш, що мене непокоїть?

— Гадаю, що так.

— А я гадаю, що н-ні,— мовила Венда; тоді, побачивши вираз Келвінового обличчя, поклала руку йому на плече.— Пробач, я вірю: ти знаєш про мене все, що тільки можна знати, але я й досі не відчуваю чого треба, коли ми разом.

— Себто як?

— Ну, в ліжку...— мовила вона, одвернувшись і втупивши очі в стіну.— Якби я могла відчувати те, що видимо відчуваєш ти...

— Я вже казав тобі: на це потрібен час... і досвід.

— Чого-чого, а... д-досвіду в мене задосить,— гірко промовила Венда й тут-таки рвучко повернулася до Келвіна з простягнутими руками.— Пробач мені...

— Ти говориш про секс. Я говорю про кохання. Це різні речі, сама знаєш.

Венда сіла в ліжку, і по її щоках потекли сльози.

— Мене товкли так, що к-куди твоє діло,— сказала вона,— і то *багато років*. Я знаю все д-до тонкощів і робила це з багатьма мужчинами. Серед них були й вельми д-досвідчені, то навіть вони к-казали, що їм далеко до мене! І ніколи я ні біса не відчувала! — закричала вже просто йому в лице.— Нічого, нічого, *анічогісінько!*

Келвін підвівся з ліжка і, стоячи поруч роздягнений, дивився на неї. Тоді сказав:

— Знаєш, Емм, часом мені здається, що ти й справді така ж дурна, як оті дівчата, що їх ти граєш на екрані.

— А я така і є! Така і є! — крикнула вона.—

Я д-дурепа, я ница, зіпсута, я паплюжка, люди вважають мене за н-нікчему, і я справді така!

— Говори, говори, а тоді ще я додам.

— Ти н-не любиш мене!

— Боже мій, та я люблю тебе всім серцем, усією душею, всіма тельбухами і, тільки аби дошкулити тобі, хочу з тобою одружитися.

— Навіщо?

— Бо ти багата й славнозвісна красуня кінозірка, ось навіщо!

Тут Венда засміялася, а Келвін упав на ліжку й навалився на неї.

— Ти маєш змогу чудово утримувати мене, отож мені довіку не треба буде нічого робити, а ти купуватимеш для мене хутра й діаманти, замиські вілли, яхту, особистий літак...

Вони сміялися, дуріли й вовтузилися в ліжку, мов двійко щенят, аж поки Венда впала на підлогу, а за нею і Келвін. Він потягнувся до неї, але вона боком, наче краб, відповзла геть, і він закричав:

— Ану зараз же вилазь з-під ліжка, чуєш?

Вона лежала, скрутившись клубочком, та Келвін все ж примудрився схопити її за ноги й витяг на пухнастий килимок біля ліжка.

Усе ще сміючись, вони обнялися, і Венда відчула, як її охоплює щомить більше збудження. «Ось зараз буде... зараз буде...» — шепотіла вона, але нічого не сталося, і вона раптом геть змішалася, знаючи, що прикинутись, як це вона робила кілька разів перед тим, не можна. Свідомість своєї неповноцінності так принизила її, що вона взагалі неначе залякла.

— Забудьмо про це, — сказав Келвін трохи перегодя. — Не має значення.

СЦЕНА 15

(Серпень — вересень 1955)

У серпні 1955 року Келвін і Еммаліна тихо взяли шлюб у священника-унітарія в окрузі Бакс штату Пенсільванія. На той час, як ця новина дійшла до Нью-Йорка, вони вже вирушили в подорож на Бермудські острови й до Південної Америки, але газетні заголовки (та й репортери) наздогнали їх і там.

У газетах з'явилося чимало іронічних коментарів — навіть передовиці з претензіями на гумор, — де ставилося риторичне, хоча й не вельми тактовне запитання: «Що знайшов Келвін Бернард у Венді Олівер?» Мовляв, то правда — вона гожа й знадлива, вона зажила гучної слави й збиває незліченне багатство; але ж він — великий художник, людина високого інтелекту, освічений, культурний, об'їздив мало не цілий світ. А вона — всього-на-всього пустогорова лялька, достоту така, яку зіграла вже в багатьох фільмах.

Та один відомий театральний критик, виходячи з кінотеатру у Верхньому Манхеттені, де показували повторний випуск «С—бомби», заявив своїм супутникам: «А що в біса знайшла Венда Олівер у Келвіні Бернарді?» Його знайомі притьмом рознесли цей догеп, і вже другого ранку він з'явився в доброму півдесятку газет.

Знову повторювалося те саме, що було з Баком і Люком О'Брайеном: Венда та Келвін, виходячи з готелю в Гамільтоні, Ріо-де-Жанейро чи Буенос-Айресі, щоразу мусили продиратися крізь натовп. Очі їм засліплювали спалахи фотоламп; чоловіки, жінки і навіть вуличні хлопчиська тяглися слідом за ними аж до ресторанного столика; фоторепортери переслідували їх на машинах і скутерах, а в Кіто, в Еквадорі, один надміру заповзятий молодик вигулькнув зі своєю лейкою із стінної шафи в спальні готелю саме в ту мить, як вони лягали в ліжко.

Тут уже Келвін дав волю гнівові: він жорстоко побив репортера, аж той знепритомнів, і розстроїв його камеру об мозаїчну підлогу; а вранці йому довелося стати перед поліційним судом. Та коли він розповів, як усе було, голова суду висловив йому своє схвалення (через перекладача), а репортера на три місяці засадили за ґрати.

До того випадку Келвін не відмовлявся позувати з Вендою перед фотокамерами в жодному місті, куди вони приїздили. Так само вони скрізь погоджувалися на офіційні прес-конференції, щиро намагаючись вийти з незручного становища хоч з якоюсь гідністю. На фотографіях Келвін завжди стояв позаду, і його темні очі похмуро дивилися з-над бороди (мов у пугача на дереві), тим часом як Венда красувалася на першому плані.

Та скоро йому геть остобісіли запитання репортерів і Вендині відповіді, як-от:

— Про що ви розмовляєте зі своїм новоявленим чоловіком, коли залишаєтесь на самоті?

— Про красу неприкритого людського тіла.

— Скільки дітей ви сподіваєтесь мати?

— П'ятнадцять.

— П'ятнадцять?!

— Ні. Двадцять.

— Що вас найперше привабило до містера Бернарда? Його картини?

— Ні. Він схожий на суддю Олівера Венделла Холмса в молодих літах.

Келвін рішуче відмовлявся відповідати на будь-які запитання, та, коли вони повернулися до Нью-Йорка, здався на умовляння журналу «Лук» і дозволив надрукувати акварельний портрет, що його намалював з Венди на пляжі в Невісі, коли вони були у Вест-Індії. Навіть написав невеличкий текст, що мав супроводити багатоколірну вкладку (хоч зараз виймай і бери в оправу), де говорилося:

«...Шкіра — ясна, майже прозора, і, коли хочете, навіть світиться в темряві. Обличчя її (а немає нічого прекраснішого за людське обличчя) — майже досконалий взірець дзеркала душі: на ньому відбиваються ті страждання, через які рано чи пізно проходить у своєму житті більшість людей. Її форми й постать не дуже цікаві з погляду архітектоники і навряд чи надихнули б таких митців, як Ель-Греко чи Тулуз-Лотрек, але вона — живий образ стражденного людства».

У вересні вони повернулися в Келвінів заміський будинок поблизу Індепенденса, але тепер його примітивний побут видимо не викликав у Венди того захоплення, як тоді, коли вони приїхали сюди вперше. А натрапивши в дворі на дикобраза, вона так перелякалася, що те страхіття навіть ввижалось їй потім уві сні. Вона часто виходила поночі сама й блукала околицею. Непокоїлась, нудилась і зрештою викликала Менні Фокса й Келвінового адвоката (він прилетів з Нью-Йорка), щоб порадитися з ними про справи. Вони розказали їй, що Фортіс згоден піти на компроміс і платити по п'ятдесят тисяч доларів за фільм, але про вибір

сценаріїв, про спеціально запрошених режисерів, операторів і так далі — не може бути й мови.

Обидва — і адвокат, і агент — переконували Венду прийняти запропоновані умови, бо останній фільм з її участю з'явився понад рік тому, отож вона, мовляв, і незчується, як про неї забудуть.

— Ну, на це поки що не схоже, — озвався Келвін, що сидів разом з ними. — Але я порадив би їй викинути з голови все це діло.

— Що ти хочеш цим сказати? — запитала Венда.

— Я хочу сказати, що ти моя дружина. Я цілком спроможний утримувати тебе і спатиму так само спокійно, як і досі, якщо ти ніколи більше не з'явишся на екрані.

Венда вражено подивилася на нього, тоді обернулася до адвоката й агента і сказала:

— М-ми все обміркуємо й дамо вам знати.

— Я ще хотів вам сказати, — мовив Менні, — що вам пропонують участь у фільмі незалежної німецької кінокомпанії у Франкфурті, разом з Гельмутом Тірбахом.

— О боже! — вигукнула Венда. — Він жахливий! Я бачила його в фільмі з Бріжіт Бардо і...

— Еге ж, — перебив її Менні, — він знімався з усіма світовими цятцями: з Ман'яні, Бергман, Даніель Дур'є, — і сам засміявся із свого каламбура, — геть з усіма. А тепер заснував власну компанію і пропонує вам увійти в пай.

Венда обернулася до Келвіна й мовила:

— Що ти скажеш на це?

Замість відповіді він підвівся з глибокого крісла, в якому напівлежав увесь час, і подався на прогулянку до лісу. Повернувся він аж тоді, коли адвокат і Менні вже сіли в свою машину й покотили до Сан-Франциско.

Того вечора вони вперше трохи посварилися.

— Я гадала, тобі подобається те, що я актриса, — сказала Венда.

— Я можу з цим миритися або не миритися.

— Ну, т-то от, любий, — сказала вона. — Краще тобі з цим примиритися, бо я таки актриса.

— Ти ж казала, що твоє заповітне бажання — бути господинею, дбайливою матір'ю.

— Це лиш одне з м-моїх заповітних бажань.

— Ти не зможеш сполучати це з роботою в кіно.

— Не розумію чому.

— Тоді я поясню тобі,— мовив Келвін.— Тільки спершу назви мені хоч одну кінозірку, яка це робить.

— Можу н-назвати хоч і сто,— зопалу сказала Венда і... замовкла. Тоді озвалася знову: — До того ж у мене, здається, н-не може бути д-дітей.

На це Келвін широко всміхнувся й сказав:

— Не турбуйся, яось постараємося. (Венді пригадалася подібна розмова з Ваком).

— Ти ж знаєш, що я хочу цього над усе в житті й тому ніколи...— Вона хотіла була сказати, що в усіх своїх стосунках з чоловіками ніколи не стереглася.

— Я знаю,— мовив Келвін, і вона спалахнула.— Роздягайся,— звелів він по хвили.— Я малюватиму тебе.

— Знову? — Вона засміялася, підійшла до нього і, обхопивши руками його ший, промовила: — Ти просто старий соромітник! — А тоді хутко скинула з себе одягу, думаючи: «Комусь я вже таке казала. Але кому?..»

Келвін загадав їй лягти на канапу й ретельно позапинав вікна важкими завісами. Потім приніс із кутка мольберт і палітру й заходився робити начерк вуглем. Та невдовзі йому щось не сподобалось чи то в позі моделі, чи то в кольорі, і він одклав олійні фарби й узявся до акварельних. Потім підійшов до Венди й змінив її позу, як йому хотілося.

— Так мені незручно,— мовила вона і раптом згадала: «Філові!»

— Тоді ляж отак...

— Так ще гірше.

— Я швидко накидаю ескіз, а тоді відпочинеш.

Вона лежала в чудернацькій позі, відчуваючи, що робить щось непристойне, й дивуючись, чого це Келвінові забаглося отак її малювати.

Він робив акварельні ескізи швидко, витрачаючи на кожен не більш як п'ять хвилин, а тоді знову загадував їй прибрати такої чи такої пози: стати на коліна й покласти голову на подушку; лягти на спину, розкинувши руки; звиситися з канапи — спершу спустивши донизу ноги, а тоді голову й плечі, аж на підлогу, так, щоб її руде волосся розсипалося по світлому килиму.

— У тебе чудове тіло, — сказав Келвін.

Лежачи головою донизу, вона озвалася:

— Дякую, любий. Але я — це не самé тіло.

— А що ж іще?

— Я маю на думці, що я актриса і хочу стати великою доброю актрисою.

— Ти й так уже цілком добра.

— Але я не працюю.

— Хіба я винен, — сказав він, — що ти така жадібна до грошей?

— Я не жадібна. Просто х-хочу, щоб мені платили стільки, скільки я заслуговую. — Раптом вона сіла на канапі, і Келвін невдоволено нахмурився. — І ти перший мав би це зрозуміти, — додала Венда. — Сам к-казав, що ти радикал. — Вона враз, мов живих, побачила перед собою нещасних злидарів Еквадору й Аргентіни.

— Я розумію... Ану ляж, як лежала, чуєш? — І він знову взявся малювати. — Але я казав тобі: мене анітрохи не обходить, чи виставлятимеш ти на екрані свої тілеса, чи ні. — Келвін засміявся. — Принаймні поки я сам можу дивитись на них коли захочу.

Закінчивши ще один ескіз, він звелів Венді лягти й випростати руки та ноги, немов на розп'ятті. Вона прибрала потрібної пози і, втупивши очі в стелю, загворила:

— Я не найгірша в світі кінозірка. Ти сам так казав. Коли вперше прийшов до мене, ти казав про це... похвалив мене... Може, ти й забув оту нашу розмову, але я пам'ятаю.

Келвін не озивався, і вона провадила далі:

— Ти навіть підохочував мене не поступатися Фортісові. Можливо, я б і не опиралася так, коли б не відчувала твоєї підтримки. Я ж не надто певна себе, ти знаєш. А ти сказав: «Якого біса, втечемо — і край, а Фортіс нехай собі казиться».

Раптом вона помітила, що Келвін теж опинився на канапі, вже роздягнутий. Він схопив її руки в свої і, заплівши пальці, держав їх геть розпростані. Тоді сказав:

— Ось я й розіпнув тебе. Що ти тепер вдієш?

— Кохай мене, — мовила Венда зі слізьми на очах. — К-кохай мене, дуже тебе прошу.

— А що, по-твоєму, я роблю?

— Ти товчеш мене.

— Я ж казав тобі не вживати таких слів. Мені це не подобається. Я справді кохаю тебе.

— Скажи ще раз.

— Я кохаю тебе, Еммі.

— Скажи так, щоб я *відчула*.

— Та *кохаю*, кохаю ж я тебе, хай тобі абищо,— сказав він, як завжди не підвищуючи голосу. І трохи переходя додав: — Не рухайся. Я забороняю тобі рухатись.

Вона вже знала цю його примху і гадала, що розуміє її. Як видно, йому інколи треба було допевнитися, що вона цілковито належить йому, мов якась нежива річ. І в цьому своєму прагненні беззастережно володіти нею він відмовляв їй навіть власної волі, ба навіть власних почуттів. Але він не знав того, що, коли на нього таке находило і Венда слухняно корилася йому, боячись хоч ледь зворухнутись, вона взагалі нічого не відчувала.

Проте вона дозволяла йому робити з собою все, чого він хотів, аж поки він знесилено падав їй на груди. Тоді обіймала його, пестливо гладила йому спину й казала:

— Все гаразд, любий. Все буде гаразд...— А сама собі думала: коли ж це вона казала ще комусь такі слова? І кому? Не Філові? Ні, не Філові...

СЦЕНА 16

(22 березня 1957)

Минали години, а Венда все не могла заснути. Вона твердо поклала собі цього разу не пити спиртного і не приймати снотворних таблеток, нехай там хоч би що. І нікуди не подаватися з дому, ні пішки, ні машиною, як часто робила раніш, коли її мучило безсоння. Вона лежала на ліжку в довгій шифоновій сорочці і, розглядаючи свої ноги, подумала, що знову забула підстригти нігті.

Їй ніяк не йшов з голови отой лист, точніше не лист, а записка. Там тільки й говорилося:

«Повірте, панночко, я роблю це тільки для Вашого добра, хоч Ви й відмовляєтеся зустрітися зі мною і навіть не відповідаєте на мої телефонні

дзвінки. Вірте чи ні, але я справді щиро вболіваю за Ваші інтереси. Я пожила на цьому світі куди більше від Вас, і мені не байдуже, коли хтось у нашій кінопромисловості поводить ся так, як оце Ви. Ваша поведінка завдає шкоди всій нашій справі...»

«Ач яка сука,— подумала Венда.— Та я б не стала розмовляти з нею, хоч би вона й здохла! — І раптом засміялася.— Авжеж, коли б вона здохла, то як би я могла з нею розмовляти?.. Ясна річ, то все Нік Фортіс нацьковує її на мене. Це ж просто шантаж. Мовляв, хвора ти там чи ні, а повертайся до роботи, і тоді я перестану шпигати тебе в газетах».

«...і Ви змушуєте мене думати, що у Вас не тільки нема ані крихти вдячності за все, що дала Вам наша кінопромисловість, але й що Ви взагалі надміру зухвала та зарозуміла особа. Я певна, що Ви над цим замислитесь».

«Будь ти проклята, Агі Мерфі!» — подумала Венда, лежачи горілиць і дивлячись у стелю. З радіоприймача линули тихі звуки Патетичної симфонії Чайковського, але й вони не давали розради. Дорожній будильник на нічний тумбочці, що об'їхав з нею і Келвіном два континенти, показував першу годину ночі. Венда із зусиллям підвелася на ліжку й почала обертати ручку настроювання, аж поки знайшла якусь жваву музику. Потім знову лягла горілиць і простягла руку до телефону.

«Якби ж то я тільки могла заснути,— думала вона.— Тоді мені чхати було б і на Агі Мерфі, і на всіх».

— Клята сука! — мовила вона вголос і згадала, що Келвін не полюбляє таких слів. Отож повторила: — Сука! Падло! Паскуда! — і тут-таки подумала, чи не почує її Енн Петч, що знов переїхала до неї і тепер спала в другому кінці будинку. Ет, чхати й на Енн!..

І раптом їй пригадалась ота дівчина, що прийшла до неї в Нью-Йорку з книжечкою для автографів. Це сталося невдовзі по тому, як її покинув Люк, геть зневірену й зневажену.

Венда була сама в помешканні і, почувши дзвінок біля дверей, дуже здивувалася, бо перед тим дала швейцарові сувору настанову нікого до неї нагору не

пускати. Вдягнена так само, як оце тепер (а скорше роздягнена — на ній була тільки куценька сорочка), вона відчинила двері й побачила дівчину, зовсім молоду, років дев'ятнадцяти, що стояла перед нею з книжечкою в руці.

— Ну? — мовила Венда. — А вам чого тут треба?

У відповідь на це не дуже розумне запитання дівчина простягла їй книжечку й кулькову самописку. Вона була кругловида, з величезними фіалковими очима й коротко, по-хлоп'ячому підстриженим білявим волоссям, і мала такий невинний вигляд, що Вендине серце вмить розтануло, і, замість просто дати цій дурненькій дитині автограф і зачинити двері, вона запросила її зайти.

А втім, дівчина була зовсім не дурненька. Вона мала дуже розумне, трохи сумовите обличчя й не зводила з Венди очей, навіть коли та, запропонувавши їй сісти, взяла подану книжечку й розписалася в ній.

— Як вас звуть? — запитала Венда.

— Сью Слейд, — відказала дівчина, так само невідривно дивлячись на неї широко розплющеними очима й ледь всміхаючись.

— Уже ж далеко за північ, Сью, — мовила Венда. Сью засміялася:

— Я вже доросла, міс Олівер. Живу сама в помешканні на Петчін-плейс і вчуся на актрису.

— У Арона Формена?

— О ні, — відказала Сью. — Цього я дозволити собі не можу.

Венда якусь хвилю дивилася на неї, думаючи: «Може, я умовила б його взяти її безплатно», — а тоді запитала:

— А з чого ж ви живете, Сью?

— Стою за прилавком у Мейкі. Часом приборбляю офіціанткою. Я була у містера Формена, і він сказав, що я маю талант, але коли назвав, скільки коштує навчання...

— А ви самі певні, що маєте талант?

Дівчина подивилася на неї і сказала:

— Не знаю. Іноді мені здається, що я найвидатніша актриса в світі, а іноді — що геть нікчемна...

Вона дивилася на Венду ще пильніше, ніж перед тим (коли таке можливе), і Венда навіть трохи зніяковіла під її пронизливим поглядом.

— Я бачила всі фільми, в яких ви грали,— мовила дівчина.— Стежу за вами вже багато років. Ви мій ідеал.

— Ну, не так уже й багато років.

— Мене нестримно тягне до вас, Вендо,— провадила Сью.— Ви знаєте, у нас з вами дуже багато спільного.

— Он як?

Дівчина розповіла їй свою історію. Вона не була сирота, але, відколи себе пам'ятала, її батько мало не щотижня бив матір. Не маючи сили терпіти це далі, дівчинка в шістнадцять років утекла з дому й більше туди не поверталася.

Вона прибрала собі вигадане ім'я (Сью Слейд) і отак з ним і жила, навіть одержала на нього картку у відділі громадської допомоги. На превеликий подив Сью, батьки не розшукували її, а може, й розшукували, та вона про це не дізналася. Поліція її не чіпала, нікого ніколи не цікавило, хто вона й звідки, і ніхто й разу не запитав її, шістнадцятирічну дівчинку, що вона робить сама так пізно вночі на вулицях великого міста.

— Я люблю блукати ночами,— сказала Сью,— так само, як і ви. Бачите, я все про вас читала. Трапляється, що я не можу заснути, а місто таке гарне. Я *дослухаюся* до нього й чую всіх людей — чи то вони сплять, чи то кохаються, чи то ще щось роблять.

«Ця дівчина схибнута,— думала Венда.— А втім, не більше, ніж я. І звідки це вона знає, що я не можу спати?.. Та, мабуть, треба вже її позбутися».

Вона й не помітила, як дівчина підсунула до її крісла марокканську шкіряну подушку і встилася біля її ніг, звівши на неї очі.

— Ви така вродлива,— мовила вона,— і така самотня, що мені аж серце розривається з жалю.

— Звідки ви знаєте, що я самотня?

— Це написано на вашому обличчі, навіть коли б я не читала газет.— Вона подивилася Венді у вічі й сказала навіпростець: — У вас нічого не виходить з чоловіками, навіщо ж марно старатися? Тоді, дуже здивувавши Венду, взяла її руку й почала гладити.— Ви така ніжна, чутлива, я б сказала, юна душею.— Вона всміхнулася.— А я стара душею. Страшенно стара. Я жила за шість століть до Христового народження на Лесбосі.

— Де це?

— Острів біля берегів Греції.— Не спускаючи погляду з Венди, вона промовила:

Чи ти той стиглий плід,
Якого не сягнуть
Нікому ген у лісті?..

І, трохи помовчавши, провадила далі:

Кохала я, Аттіс, тебе давно-давно.
Давно-давно... Та спомин не вмирає.
Встань, друже мій, і очі розклепи,
І зазирни в мої; і хай минуле мертве
Не збуджує жалю...

— Вам подобається? — запитала вона Венду.

— Гарно.

— «Бо за добро, що всім робила я, лиха од них була мені відплата...» З вами теж таке траплялося?

— Це ваші вірші?

— Ні, їх написала одна моя сучасниця... понад два з половиною тисячоліття тому.

Сью поклала руку на Вендине голе стегно й тиенько гладила його, вазираючи їй в обличчя відданими очима, як ото собака дивиться на хазяїна.

— Не бійтеся мене,— мовила вона.— Я не божевільна, анітрохи. І добре тямлю, що роблю.

Потім схилила обличчя Венді на коліна, і та почула її гарячий віддих.

«Бідолашна дитина,— подумала Венда.— Вона плаче»,— і вже почала була гладити коротко підстрижене волосся дівчини, коли раптом збагнула, в чому річ, і аж задихнулася вражена, не в силі ні протестувати, ні опиратися.

І ось тепер вона зіскочила з ліжка й подумала: «Мабуть, оце й розгадка! В мене ніколи не виходило з чоловіками...— І тут-таки заперечила сама собі: — Та ні, яка дурниця! З Келвіном я майже... А тієї дівчини я ніколи більше не бачила, хоч вона потім двічі приходила до будинку й місяців зо два писала мені листи. Я сказала швейцарові її прикмети й звеліла навіть у вестибюль її не пускати, бо то, мовляв, надокучлива прохачка, а тоді одразу ж повернулася до Голлівуду й не відповіла їй на жоден лист...»

Венда збуджено ходила по кімнаті й нарешті зняла телефонну трубку, хоч і переконувала себе: «Не треба турбувати його в таку пору, вже майже друга година ночі, не можна отак собі потурати...» Та все ж набрала номер і почула в трубці анітрохи не сонний голос, наче той, кому він належав, тільки й чекав цього дзвінка:

— Доктор Рубенстайн слухає.

— Даруйте, що турбую так пізно,— сказала Венда,— але мені конче потрібно вас побачити.

— А що сталося?

— Я н-не можу заснути.

— Але ж це не новина, чи не так, Вендо?

— Я в-вирішила не п-приймати таблеток.

— От і добре. Дуже радий це чути.

— Але, мабуть, доведеться, якщо не засну.

— Вендо, я ж казав вам: не має істотного значення, чи ви спите, чи ні. Ви майже так само добре відпочинете, якщо розслабитесь і просто лежатимете з заплющеними очима.

— Я сказала, що х-хочу вас побачити. Мені *треба* з вами побачитись... *зараз же!* Я п-почуваю себе так, наче мені тьмариться розум.

— Ваш розум не тьмариться, з ним усе гаразд. Просто ви нездужаєте.

— Оце-то ви мене заспокоїли, д-докторе Фрейд!

У трубці запала довга пауза, тоді голос обізвався знову:

— Я чекатиму на вас у своєму кабінеті.

Відразу ж, тільки-но увійшла, вона розповіла докторові отой свій спогад про Сью Слейд, про яку раніш і словом не обмовилась. Він кивнув головою і сказав:

— Якщо вас непокоїть, чи ви не лесбіянка, викиньте це з голови. Аж ніяк.

— Звідки ви знаєте?

У голосі доктора на мить вчулося роздратування.

— А звідки ми взагалі щось знаємо? — запитав він. — Ось скажіть мені *ви*. Вас колись ваблять дівчата? Чи ви чекаєте із завмиранням серця, щоб котрась підійшла й заговорила до вас?

— Ще чого! Звісно, що ні.

— То й облиште цим турбуватися. Ви маєте цілком досить інших турбот.

— Тоді як же т-таке сталося?

— Гадаю, ви знаєте відповідь на це запитання, і волів би, щоб ви самі її дали.

— Мушу вам сказати, що ви сьогодні добрий порадник.

Доктор промовчав, і вона мовила:

— Пробачте.— Тоді на хвилю замислилась.— Мабуть, просто так склалися обставини. Ми саме розірвали з Люком, про це дзвонили всі г-газети. Я таки справді почувала себе самотньою, розгубилася. А вона була дуже мила дівчина. Могла дати співчуття, розраду— або принаймні так мені здавалося. Це було якраз те, чого я потребувала.

— Ви відчули повну насолоду?

— Ні, але мені було приємно.

— Чи хотіли ви, щоб вона повернулася? Незважаючи навіть на те, що уникали її і не відповідали на листи?

— Ні, н-не думаю.

— У кожного бувають свої гомоеротичні моменти,— зауважив Рубенстайн.

— Які, ви сказали?

— Гомоеротичні. Коли людину збуджує інша людина тієї самої статі. Чи відчували ви, приміром, таке: коли вам на коліна залазить мале дитинча— байдуже, чи то хлопчик, чи дівчинка— і починає до вас лащитися, вас раптом проймає незрозуміле збудження? Про це розповідають багато людей.

— Зі мною такого ніколи не траплялося, а от Келвін казав, що відчував щось подібне з одним із своїх хлопчиків.— І раптом вона запитала:— Ви гадаєте, те саме б-було й з м-містером Уолтерсом?

Доктор усміхнувся й похитав головою.

— Ні, то коник іншої масті.

— А знаєте, ви мали рацію, коли казали, що я не звідала з Келвіном справжнього щастя. Але була найближче до цього, ніж з будь-ким іншим, і, мабуть, саме тому мені тепер так боляче.

— Атож...— мовив доктор Рубенстайн і замовк, немовби зважуючи подумки запитання, яке хотів поставити, ще раз обмірковуючи його.

— Що ви хотіли сказати? — з усмішкою спитала Венда. — Адже в цій грі беруть участь двоє.

— На це я й сподівався, — відказав доктор і подивився на неї. — Я хотів поставити вам одне запитання.

— Давайте, ставте.

— Коли, як ви кажете, ви сягнули з Келвіном найближче до щастя, аніж з будь-ким іншим, то як ви поясните те, що сталося між вами й Гельмутом Тірбахом?

— Чи так уже к-конче потрібно ворухити цю історію?

— Рано чи пізно доведеться.

— То нехай краще пізно. Я до цього ще не готова.

Щоб змінити тему, вона повернулася до листа, яко-го одержала від Агі Мерфі, і призналася, що боїться цієї жінки. Мовляв, вона має просто-таки неймовірну силу в кінопромисловості.

— Правда, Келвін колись сказав мені, що сила в неї не більша, ніж ми самі їй надаємо.

Доктор кивнув головою.

— В такому разі, — провадила Венда, — яка ж величезна маса людей мала визнати за нею цю силу вершити долі інших, бо всі, ну дослівно всі, плазують перед цією паскудою і сповіщають її по телефону щоразу, як починають новий фільм, одружуються чи навіть їдуть за кордон. Телефонують навіть і з-за кордону, щоб сказати їй, де вони були минулого вечора і з ким бачились.

— Цього явища я просто нездатен зрозуміти, — сказав Рубенстайн. — Хіба що коли виходити з тих специфічних критеріїв оцінки, які притаманні цій галузі промисловості.

— Що це означає?

— Що ви, люди кіно, цілком залежні від реклами, жити без неї не можете, а ця жінка — одне з головних її джерел.

— Ну, мене це не стосується.

— Тоді чому ж ви її боїтеся? Як вона може вам зашкодити?

— Уже зашкодила. Весь останній рік вона вважає за свій обов'язок принаймні раз на тиждень кинути в мене каменем.

Доктор промовчав, але Венда, осягнувши думкою свій страх, зрештою сказала:

— Мабуть, я таки боюся втратити своє становище кінозірки — адже вона може спаплюжити мене, та й уже паплюжить. Виходить, я так само, як і всі, залежна від того, що «кажуть люди» — себто Агі Мерфі.

Доктор Рубенстайн усміхнувся й промовив:

— Висловлюючись одним із ваших голлівудських виразів, «цілком може бути».

СЦЕНА 17

(Осінь 1955 — весна 1956)

За два тижні після того, як Менні Фокс переконав Венду оголосити про заснування в Нью-Йорку кінокомпанії «Венда Олівер продакшенс», Фортіс і студія «Спектакуляр» капітулювали. Це сталося наприкінці вересня 1955 року. Боротьба тривала довго й закінчилася Вендиною перемогою завдяки тому, що публіка настійно вимагала її нової появи на екрані, а широкий розголос у пресі її шлюбу з Келвіном надав їй «міжнародного статусу». Принаймні так пояснював це Фокс самій Венді та її чоловікові в їхньому помешканні на Іст-Рівер-драйв.

Студія «Спектакуляр» погодилася платити їй по сімдесят п'ять тисяч доларів за фільм; визнала за нею беззастережне право схвалювати сценарій і не зніматися в фільмах, які їй не до душі; обіцяла робити все можливе, щоб залучати до роботи тих режисерів, яких вона вибере; і, певна річ, не заперечувала проти постійного оператора й особистого перукаря.

Сам Фортіс зателефонував їй і сказав:

— Дитинко, неслухняна ви дитинко, я надсилаю вам авіапоштою сценарій. Знімати можемо в Нью-Йорку, отже, вам навіть не доведеться їхати сюди, аж поки самі не схочете.

— Як називається?

— «Дівчинка з Детройта», — відказав він і засміявся.

Венда не зрозуміла, чого він сміється, та, коли поклала трубку, Келвін пояснив їй двозначність назви, що походила з одного непристойного віршика, і тут-таки продекламував його.

— Мабуть, він просто пожартував, — сказала Венда. — Я не стану зніматися в фільмі з такою назвою.

Та Фортіс, звісно, не жартував, і лише після того, як ця назва належною мірою розпалила цікавість публіки, її замінили на іншу — «Фатальна жінка». «І добре зробили, — написала Агі Мерфі, — бо до чого зрештою дійде наша кінопромисловість, коли використовуватиме в назвах фільмів брудні анекдоти?»

У розмові з Фортісом Венді раптом спала одна думка, і вона сказала:

— Ви знаєте, мій чоловік — дуже відомий художник. То я хотіла б, щоб він узяв на себе оформлення фільму.

— Що-що? — перепитав Фортіс і, лиш мить повагавшись, відказав: — Авжеж, рибонько, все буде як ви схочете.

Та, щоб догодити Венді й її новому чоловікові-художникові, студія «Спектакляр» пішла ще далі. Навіть перед тим, як офіційно погодитись на Вендині умови, сценарій «Фатальної жінки» було переписано наново — з урахуванням її теперішнього становища. В ньому йшлося про одну молоду дівчину з Детройта, що, вибившись із самих низів, зажила світової слави.

Юна Бейб Блоссом, «дівчинка з Детройта», на шляху до Нью-Йорка побувала в Клівленді, Чикаго, Мемфісі, Новому Орлеані, Майямі і врешті звоювала велетенське місто як славнозвісна натурниця і найсенсаційніша особа десятиліття. Темна й неосвічена, вона стала, проте, живою легендою і сходила нагору, міняючи коханця за коханцем із дедалі вищих верств суспільства, аж доки полонила серце одного сенатора, — бо позування художникам було тільки ширмою для її потаємних честолюбних прагнень. Потім вона познайомилася з Гердоном Деніелсом, славетним скульптором.

Отут-то й наскочила коса на камінь. Хтось із двох мав поступитися, але не така була Бейб Блоссом. Та в той же час вона позувала Гердонові гола, і те, як скульптор ліпив з неї перед камерою велику, в людський зріст, статую, зробилося темою пересудів (і фотографій) ще за кілька місяців до виходу фільму на екран, та й на багато місяців по тому.

Агата Мерфі, запалившись праведним обуренням, з піною на устах виголошувала, що Голлівуд (хоч фільм знімався в Нью-Йорку) перетворився на новочасні Содом і Гоморру, і не тільки тому, що там дозволяють

собі знімати такі сцени, а й тому, що знаходяться «актриси» (лапки належали самій Агі), які погоджуються брати в них участь.

Та це не турбувало ні Венду, ні Келвіна, хоч він, певна річ, був присутній у закритому павільйоні того дня, коли знімали цю сцену, особисто оберігаючи Вендину скромність, коли камери були вимкнуті.

Зйомки «Фатальної жінки» доводили режисера, Дейва Дана, мало не до сказу. Фільм треба було зняти якнайшвидше, а виконавиця головної ролі вимагала по п'ятнадцять дублів, аж поки її вдовольняла та чи та сцена. Одначе все обіцяло фільмові успіх: декорації, зроблені за ескізами Келвіна, були *plus ultra*¹, так само як і костюми та вигадливе освітлення, а сценарій давав Венді нагоду показати на практиці те, чого вона навчилася в Арона Формена. Сам Формен був присутній на всіх зйомках (за фантастичну платню), отож Венда мала змогу радитися з ним щодо «суті» своєї героїні, внутрішніх мотивів її поведінки в кожній сцені та способів виявити ці мотиви перед камерою.

Саме тоді комісія по підривній діяльності надумала розслідувати факти проникнення комуністичної ідеології в образотворче мистецтво і викликала Келвіна Вернарда на відкрите засідання до Федерального управління в Нью-Йорку.

Разом з ним до суду притягли ще кількох художників, скульпторів і карикатуристів, але всі розуміли, що головною дійовою особою був Келвін,— тільки тому (й надто тому), що його дружина — найчарівніша жінка в Голлівуді.

Келвін тримався чудово, відповідав на запитання з гідністю: так, кілька років тому він належав до комуністичної партії; атож, саме він організував «Фронт митців проти фашизму» («а хіба що?»); ні, він не назве жодного з тих, кого знав під час свого перебування в партії.

Він з'явився на засідання зі своїм адвокатом, але відмовився, за його власними словами, «ховатися за першу й п'яту поправки до конституції», як це робили до нього інші жертви комісії та й дехто з викликаних разом із ним художників. Сказав тільки, що його

¹ Неперевершені (лат.).

гідність митця, американського громадянина й просто людини не дозволяє йому доносити на інших людей.

— Гідність? — перепитав голова комісії. — Що ви хочете цим сказати?

— Я так і думав, що ви не зрозумієте цього слова, сер, — холодно відказав Келвін, викликавши оплески майже всіх присутніх.

Але це йому не допомогло. Комісія тут-таки звинуватила його в неповазі до влади й домоглася від Палати представників схвалення своїх дій переважною більшістю голосів (346 — за, 17 — проти, 68 утримались). І суд присяжних у Нью-Йорку негайно видав обвинувальний акт.

У своєму інтерв'ю представникам преси у перерві між зйомками «Фатальної жінки» Венда Олівер заявила:

— Я, панове, далека від політики. Але мій чоловік — видатний художник і видатна людина, і мене часто дивує, чому в нас завжди переслідують таких, як Келвін, — людей, що все своє життя борються за те, щоб усім нам краще жилося на цьому світі.

Ось посудіть самі, — провадила вона далі. — Мене вважають однією з найбільших голлівудських зірок, а проте не так давно шеф одної відомої кіностудії сказав мені, що я всього-на-всього *шмат м'яса*, який він купує та продає, як і всіх інших. Отож щодо мене, — промовила вона з притиском, наскільки дозволяв її слабкий голос, — то я на боці отих «шматків м'яса», що їх можна купувати й продавати.

— То був Нікос Фортіс із «Спектакуляра»? — поцікавився один репортер.

— Ніяких запитань! — відрубала Венда, лукаво підморгнувши.

Невдовзі по тому, як закінчилися зйомки «Фатальної жінки», Келвін став перед судом, і менш ніж за годину йому винесли вирок. Його оборонець заявив, що оскаржить рішення суду. Для Келвіна й Венди настали тривожні часи: тієї осені їхній відлюдний будинок у горах Сьєрра-Невади взяли в облогу цілі зграї репортерів і телевізійних операторів, тож зрештою одної темної ночі вони втекли звідти й крадькома приїхали до Голлівуду. І знову їх переслідувало друковане слово.

Найбрудніші «розважальні» й «конфіденційні»

журналіська друкували сенсаційні історії під великими криваво-червоними заголовками: «Вона стала дружиною комуніста!» (з фотографіями, зробленими під час їхнього медового місяця), «Рудоголова і червоний художник», «Секс і підривна діяльність». А коли Венда й Келвін повернулися додому в Голлівуд (двері їм відчинила Енн Петч), на них чекали паки листів, здебільшого анонімних, адресованих їм обом.

«Як могли ви, мила американська жінка, вийти заміж за мерзенного комуніста?» — запитував один з авторів. Другий цікавився: «Чому ти не забираєшся назад у свою Росію, смердючий ти гад?» Інші обіцяли бойкотувати «Фатальну жінку» й виставити пікети перед усіма кінотеатрами, де її показуватимуть, або погрожували самій Венді фізичною розправою за те, що вона «захищає відомого ворога нашої країни — чорнобородого іудея-комуніста Корні Вернстайна з Бессарабії» («Ми проведемо тебе з кінця в кінець Голлівудського бульвару з табличкою на шиї: «Я спала з іудею-зрадником»).

Деякі з тих листів Келвін передав у поліцію, але більшість просто перебігав очима й кидав у камін. Усе це аж ніяк йому не подобалось, попри всі запевнення оборонця, що або апеляційний, або верховний суд скасують вирок.

Не подобалось йому і те, що він одірвався від роботи, від обжитих місць в Індепенденсі й Нью-Йорку, де міцно пустив коріння. Він відчував, що втрачає в цьому шлюбі власне «я». Йому загрожувала небезпека стати якимсь додатком до своєї дружини, і сама думка про це збурювала його душу. Його власна особистість немовби розчинялася в нескінченному потоці грубих лестощів, що оточували цю жінку. А що вона не могла без нього зважитись на жодний вчинок (він боявся, що скоро вона попрохає водити її за руку в туалет), то Келвін почував себе зв'язаним і наче дрібнішим, ніж колись.

Він годинами сидів у химерній студії, яку Венда влаштувала для нього у своєму розкішному будинку в Бель-Ері, — сидів, дивився у вікно на плавальний басейн і нічого не малював. Ось і знов те саме: ідея цієї студії належала їй, він тут ні до чого, вона зробила все за свої гроші. «Але ж це дурниця, — подумав Келвін. — Чому б дружині не замовити для чоловіка

студію, так само як він міг би замовити для неї пиш-ний будуар або модерну кухню з усіма вигодами, і щоб жоден не почував себе «використаним» чи обла-годіаним?

Келвін усвідомлював, що тепер він зовсім іншими очима дивиться на свій шлюб, в який вступив, здава-лося, так обмірковано і — ніде правди діти — з пев-ним розрахунком. Він гадав, що наперед зважив усі «за» і «проти», до того ж не був простодушною дити-ною і добре знав, на чому стоїть світ, навіть світ Гол-лівуду.

Гнітило його й те, що він не має змоги бачити своїх трьох дітей, і він з подивом запитував себе, як могло статися, що він, такий розважливий чоловік, міг опи-нитись у становищі принца-консорта при цій голлівуд-ській королеві сексу, яку, скільки він міг судити, куди менше цікавив секс, аніж її так звана кар'єра. Або ще пляшка, куди вона дедалі частіше почала заглядати, коли не могла заснути.

Талант вона, звісно, мала, тут годі було щось запе-речити. Келвін бачив це ще до того, як вони познайо-милися. А до таланту долучалася й ота зворушлива невинність, що вабила його як художника, а коли во-ни спізналися, ще дужче почала вабити і як чоловіка.

Та не минуло й року їхнього подружнього життя, як Келвін зрозумів, що все те було прикрою помил-кою, і тепер думав собі, чи не доведеться йому колись опинитись у жалюгідній ролі Тома Келлі, що його інтерв'ю було опубліковане десь перед тим.

У дні бучного успіху «С—бомби», майже через сім років після розлучення Келлі з Вендою, його роз-шукали стерв'ятники-репортери.

— Вона була хороша жіночка, — сказав Келлі, стоячи перед об'єктивом фотокамери на порозі будиноч-ка поблизу авіабази в Лос-Аламітосі, де вони з Вен-дою оселилися після одруження. — І господиня з неї була добра. Підлога в домі завжди вилискувала — хоч сідай та просто з неї і їж. А яблучні пироги й по-луничні торти пекла такі, що, як на мене, кращих годі й бажати.

Читаючи ці нісенітниці, Келвін почував жаль до бідолахи Тома й дивувався: невже той говорить про жінку, з якою одружений він сам? З іронії долі його власний шлюб з нею і ескізи до «Фатальної жінки»

(що були опубліковані в Сполучених Штатах і за кордоном задовго до виходу фільму на екран — «Славнозвісний художник працює для кіно!») не тільки принесли йому зо два десятки замовлень на портрети від великих багатіїв,— чого він не став би робити ні за які гроші,— але й, усупереч всім сподіванням, викликали попит на його серйозніші роботи, задовольнити якого він не міг.

Ціни «на Бернарда» враз підскочили, але йому самому це нічого не дало, бо всі картини були розпродані в минулі роки. Торгівці погоджувалися на мінімальні комісійні, картинні галереї пропонували персональні виставки, та він не міг навіть відповісти їм. Бо що ж відповісти? Хіба отаке: «Вибачайте, що не можу надіслати вам жодної нової роботи, бо, відколи живу зі своєю сексуальною дружиною, я не намалював і риси».

Удень і вночі його невідступно переслідував отой роздвоєний екранний образ, що викликав і досаду і сміх. На людях, у тих рідкісних випадках, коли Келвін здавався на Вендині умовляння й супроводив її кудись, вона була справжньою королевою Голлівуду. До таких виходів вона готувалася годинами і, коли нарешті з'являлася на очі, мов метелик із лялечки, вигляд мала просто-таки запаморочливий.

Усі бачили тільки Венду Олівер, а Келвін відходив десь на задній план або й взагалі випадав з поля зору. Це не ображало його, бо він ніколи в житті не прагнув і не потребував реклами. Але хто він тепер був, попри всю свою світову славу? Принц-консорт, нуль без палички, «містер Венда Олівер». А поряд — вона, королева, на яку були націлені всі фото- й кінокамери і спрямовані всі очі в радіусі доброї милі. Коли хтось і сумнівався в тому, що Венда першокласна актриса, йому треба було б хоч раз побачити її перед публікою: невимушену, певну себе, чарівну, вдоволену морально й фізично — одне слово, з будь-якого погляду довшену жінку.

Та в приватному житті вони немовби мінялися ролями: Келвін сидів, наче самодержець на троні, а вона дослівно плазувала в нього біля ніг і жадібно ловила перли мудрості, що злітали з його уст. Сиділа, розтуливши рота, не спускаючи замилюваного погляду з його обличчя, шукаючи в нього поради та допомогти

й вірячи кожному його слову, про що б він не говорив. Адже вона була темна, затуркана дівчинка-сирота, а він — велика людина, розумна, освічена, культурна, духовно цілісна, добре знав світ.

Вона повсякчас горнулася до Келвіна і, коли це збуджувало в ньому жагу (а так бувало майже завжди), вдовольняла його бажання, але сама лишалася незворушна. Келвін добре це відчував. І хоч він не раз казав їй, щоб вона ніколи не допускала його до себе, якщо їй самій цього не хочеться, і не вдавала пристрасті, якої не відчуває, проте переконався, що вона таки навчилася обманювати його і просто не могла опанувати свою «потребу» прикидатися розпаленою.

Звісна річ, таке робить кожна досвідчена повія, і Венда лише підкріплювала це порівняння своїми вдавано нестямними вигуками та зойками, хоч Келвін зрештою й одучив її від тих непристойностей, які так прикро вражали його почуття і яких вона хтозна-де нахапалася (він волів не думати про це, навіть почувши від неї дещо про її минуле й напевне знаючи, що то далеко не все).

На той час притаманна Венді роздвоєність особи почала виявлятися найвиразніше: саме тоді Менні Фокс розшукав її матір і з Вендиного доручення перевіз її до приватного закладу в передмісті Лос-Анжелеса, поблизу Енсіно.

Там Венда й навідала Кору Сміт і повернулася додому мало не в істеричі. «Вона не признала мене!» — ридала Венда, а тоді розповіла все до ладу.

Їй дозволили побачення в окремій вітальні, і вона запитала матір:

— Мамо, ви пам'ятаєте мене?

— Авжеж, — відказала Кора Сміт. — Ви славетна кінозірка. Я бачила вас по телевізору.

— Я Еммаліна, — сказала Венда.

— Ні, ви Венда Олівер.

— Правильно, мамо. Я змінила... себто студія змінила м-мені ім'я і прізвище, і я вже багато років Венда Олівер. Але однаково я ваша дочка, а ви моя мати.

— Я все своє життя шкодувала, — промовила Кора Сміт, — що не маю дітей. — Тоді лагідно всміхнулася до Венди й додала: — А коли б мала, то хотіла б, щоб моя дочка була схожа на вас. Ви така гарна й талановита!

— *Погляньте на м-мене, мамо, — не вгавала Венда. — Я ж д-дуже схожа на вас. — Вона встала й широко розвела руки. — Н-навіть статура в нас однакова, мамо.*

— *Фігурка у вас гарна, голубонько.*

— *Ми жили в Інглевуді, — у розпачі сказала Венда. — Пригадуєте наш маленький б-будиночок на... на Гарді-стріт? Мені т-тоді було всього два роки, але я д-досі пам'ятаю голубі фіранки, які ви повісили на вікна. А нашу К-кітті ви пам'ятаєте?*

— *Ну звісно, пам'ятаю, — відказала Кора Сміт. — Вона жила через два будинки. Кітті Пауерс.*

— *Та ні, — мовила Венда, — я кажу про к-кошеня... його звали Кітті. Одне око в нього було голубе, а друге руде.*

Місіс Сміт пересмикнула плечима.

— *У мене змалку алергія до котів, — сказала вона. — А жаль, вони ж такі розумні...*

Келвін намагався заспокоїти Венду, але вона була невтішна й ридала кілька годин поспіль. Марно він казав, що їй не так жаль матері, як самої себе. Зрештою, доводив він, ця жінка не зазнає страждань. Вона цілком одірвана від реальності. Їй нічого не болить, не дошкуляє — адже Венда забезпечила їй добрі умови, поклала на її ім'я певну суму грошей, і це все, що можна для неї зробити. Вона — жертва життя, так само як незліченні чоловіки, жінки й діти стали жертвами війни. Отак і треба все сприймати, тож залишається тільки примиритися з цим.

Від тієї зустрічі до прем'єри «Фатальної жінки» минула всього доба, і отут-то Венда показала в повній красі свою, за виразом Келвіна, шизофренію. Лише вчора вона твердила, що серце її розбите, а сьогодні...

Урочиста прем'єра мала відбутися в «Китайському театрі» Гроумена на Голлівудському бульварі, і поліції довелося стягти туди всі резерви. Можна було подумати, що до кінотеатру має завітати сам президент Сполучених Штатів чи принаймні англійська королева.

Натовп цікавих юрмився вздовж бульвару за кількома кварталами по обидва боки від того химерного палацу кіно. Лише небагатьом обраним пощастило потрапити на відкриті трибуни обабіч входу, щоб спостерігати дикунську церемонію увічнення Венди Олівер

для прийдешніх поколінь на бетонованому майданчику перед кінотеатром.

Та не відбитки її ніг, рук чи профілю мали зберегтися навіки, а відбитки... сідниць. З цією метою вона була убрана в спеціально покроєну сукню, яку у водівілі назвали б «халатом-самоскидом». Належної хвилини вона вмить звільнилася від цього вбрання, під яким було тільки мікроскопічне бікіні, та ще й так вдало підібране до кольору шкіри, що навіть з відстані кількох кроків вона здавалася зовсім голою.

Публіка на трибунах аж ревонула із захвату. Спалахнули сотні юпітерів і фотоламп. Військовий оркестр у сліпучих мідних касках ушкварив знамениту «Гарячу хвилю». А Венда обережно сіла на вогкий цемент, захоплено розтуливши уста й так виблискуючи очима, наче то були два прожектори, скеровані в небо над бульваром («Здвинула станом, війнуло жаром... гаряча хвиля, та-рам, та-рам»).

Підвівшись і показавши на свіжий відбиток, подібний формою до серця, Венда промовила в поданий мікрофон:

— Це має довести, яка я *фундаментальна жінка!*

Гардеробниці з кіностудії оточили її з вогкими рушниками в руках, обтерли сліди цементу й допомогли одягнутися. Потім, з Келвіном в ар'єргарді, вона урочисто рушила до кінотеатру.

Перед початком фільму Венда раз чи двічі озивалася до нього, але він не відповів. Тоді вона надулася, та вже за хвилину широко всміхалась і махала рукою глядачам, що вітали її з усіх боків. Згасло світло, залунала музика, і на екрані з'явилися вигадливі й дотепні титри, накладені на барвисті малюнки роботи Келвіна. Публіка зустріла їх схвальними оплесками. Венда стиснула Келвінові руку, але всі думки його були зосереджені на одному: «Я одружений з циркачкою. Моя дружина — дурепа, нікчема з курячим мозком, манекен. Ні, вона не жінка!»

Та й справді, котра з них *жінка*? Оця лискуча розмальована лялька, що сидить поруч нього, геть просякнута парфумами, яких він терпіти не може? Чи ота жалюгідна, мов мишеня, істота, що ночами лежить з ним у ліжку, зворушливо тулиться до нього й плачеться, яка вона залякана і як боїться навіть *жити*? Ота, що тільки вчора аж не тямила себе, побиваю-

чись за своєю матір'ю. Ота, що весь час скаржитись на безсоння і нишком ковтає таблетки. Ота, що її змалку виховували в дусі тверезості, погрожуючи пеклом, якщо вона колись візьме до рота хоч краплю алкоголю, — і що тепер уподобала не тільки шампанське (воно принаймні звеселяє), але й текилу¹, кілька ящиків якої стоять у підвалі її будинку...

Прем'єри завжди приносять тріумф продюсерам, режисерам і сценаристам, хоч би який поганий був сам фільм. Та «Фатальна жінка» був фільм аж ніяк не поганий — барвистий і веселий, добре знятий і взагалі прийнятний; до того ж у ньому яскраво виявилася дивовижна Вендина властивість: навіть граючи оту хитру, корисливу повію, яка твердо знає, чого хоче, і за кожним новим щаблем (чи то пак ліжком) підноситься дедалі вище, вона видавалася трохи самотньою та безпорадною, і цей контраст так вражав глядачів мало не в кожному епізоді, що вони вже й не знали, чи сміятися їм з Бейб Блоссом, чи плакати, і зрештою робили й те і те.

Коли на екрані згас останній кадр: затиснута в міцних обіймах славетного скульптора Гердона Деніелса, Бейб визирає з-за його голого плеча й лукаво підморгує глядачам, — у залі вибухнула гучна овація. Публіка плескала в долоні, кричала, тупотіла ногами, аж поки на сцену перед екраном вийшли продюсер, режисер, сценарист, актори і, нарешті, Венда зі своїм чоловіком.

Вони двоє стали поруч серед того гамору, і Келвін за звичкою машинально відступив на крок назад, а тоді раптом подався геть зі сцени, великодушним жестом залишаючи кінозірку саму перед публікою, і Венда на мить аж злякалася, що від нового вибуху овацій от-от упаде стеля.

То було щось неймовірне. Справдилися заповітні мрії, що їх вона плекала з дитинства. І, стоячи тепер перед публікою, дивлячись на всі ті усміхнені обличчя, сяючі очі й щедрі на оплески руки, вона в ці хвилини й сама не тямилася, ба навіть геть забула, яких величезних щоденних мук на знімальному майданчику коштувало їй втілити на екрані образ Бейб Блоссом, щоб глядачі повірили в нього так само, як вона.

¹ Мексиканська горілка.

На сцену вийшов розпорядник і поставив перед Вендою мікрофон. Вона безпорадно втупила в нього очі. Ну як вона зможе щось сказати?.. Та все ж облизнула губи й заговорила.

— Голосніше! Голосніше! — загукали із задніх рядів.

— Я хочу тільки сказати... — нарешті вимовила вона, — хочу сказати... щиро подякувати вам і побажати всього найкращого... Я б залюбки розповіла вам щось веселе... та н-нічого такого не знаю. Але повірте мені: я *страшенно* щаслива... вперше в житті. Мій чоловік — *найдивовижніша* людина в... — Вона озирнулася, шукаючи очима Келвіна, та не побачила його в бічних лаштунках і грайливо знизала плечима. — Сподіваюся, він н-не втік од мене, — мовила вона, тоді заплакала і, пославши глядачам поцілунок рукою, кинулася геть зі сцени.

Оточена юрбою людей, що простягали до неї руки, плескали по плечах, обнімали, цілували, вона весь час оглядалася на всі боки, шукаючи Келвіна, але ніде його не бачила й дедалі дужче непокоїлась. Після прем'єри мав бути бенкет, і вона ніяк не могла повірити, що Келвін пішов і покинув її саму.

Та він не пішов. Просто чекав, доки відлине натовп, що вирував навколо Венди. А тоді підійшов до неї, обняв і ніжно поцілував (поруч ту ж мить спалахнули фотолампи).

— Ти була чудова, — сказав Келвін.

Венда знову заплакала й прошепотіла:

— Мені п-потрібен тільки ти. Тільки твоя д-думка для мене важить. Тільки ти...

До них бундючно наближався Фортіс у супроводі доброго десятка однаково вдягнених молодчиків, дуже схожих на охоронців (ким вони й були), а з ним ще один незнайомиць — показний чоловік середніх літ, із засмаглим обличчям, ледь помітною сивиною на скронях і такою сліпучою білозубою усмішкою, що на пам'ять враз спадала реклама зубної пасти.

— Лялечко, — сказав Фортіс, — я хочу познайомити вас з вашим майбутнім партнером.

Він жестом показав на чоловіка з рекламною усмішкою. Той виступив наперед і шанобливо вклонився. Венда подала руку в рукавичці, і незнайомиць підніс її до уст.

— Дуже приємно, — мовив він.

— Перед вами, — промовив Фортіс тоном конференсьє з нічного клубу, — найвидатніший кіноактор сьогоденної Європи — Гельмут Тірбах!

Венда тихенько ойкнула, і їй стало млосно. Розтупивши уста, вона подивилася на Тірбаха, а тоді обернулася до Фортіса.

— Як ви дізналися? — запитала вона. — Як ви дізналися, що він... що містер Тірбах пропонував мені співробітництво, ще кілька місяців тому?

— Дитинко, — відказав Фортіс, — я знаю все. А коли чого не знаю, мене повідомляють люди, яким я плачу за це гроші.

Венда торкнула за руку високого та вродливого німецького актора й повернулася до Келвіна.

— Це мій чоловік, Келвін Бернард... Містер Тірбах...

Келвін подав руку, і, перш ніж узяти її, Тірбах зклонився й навіть легенько клацнув підборами.

МОНОЛОГ

(26 березня 1957)

Ось воно, сталося. Сьогодні студія оголосила, що мене усунуто від зйомок у «Квітці пристрасті». Начувайся, Вендо!..

Переписую просто із «Таймс»:

«У зв'язку з тривалою хворобою міс Венди Олівер кіностудія «Спектакуляр» в особі її головного адміністратора в справах виробництва Нікоса Фортіса оголосила сьогодні, що роль, яку виконувала ця славнозвісна кінозірка в фільмі «Квітка пристрасті», буде доручено міс Айві Бенкрофт.

«Міс Олівер, — говориться в повідомленні кіностудії, — була присутня на зйомках усього чотирнадцять днів із трьох місяців, протягом яких цей фільм, що в нього вкладено великі кошти, перебуває в стадії виробництва».

Представниця усунутої від зйомок кіноактриси заявила: «Настирливі й недоброзичливі чутки про те, ніби міс Олівер не бажає виконувати умов контракту, аж ніяк не відповідають дійсності. Міс

Олівер хвора, і її особистий лікар, доктор Еверетт Рассел, виступить з відповідним свідченням».

Журналісти обсідали Енн Петч, намагаючись вивідати в неї, на що я хвора, але вона мовчала. Марні були і їхні телефонні дзвінки до доктора Рассела й доктора Рубенстайна (вони знали, що я вже деякий час відвідую його) — жоден з лікарів не виказав професійної таємниці.

Згадана заява Енн була її останнім словом від мого імені. Після цього я вигнала її геть. До якого ще божевілля ти отак дійдеш, Еммаліно Сміт-Келлі-Вішневські-Бернард? Може, ще й до більшого. Може, тобі стане розуму сьогодні ж таки з'явитися на знімальний майданчик і сказати: «Турніть ви к бісу цю сухозаду Айві Бенкрофт, і я покажу вам, на що здатна *справжня актриса!*»

Де ж пак, так вони тебе й послухають!..

І доктор Рассел, і доктор Рубенстайн, ледь побачивши ранкові газети, зателефонували мені й обидва сказали те саме: «Оце вам нагода добре відпочити й зібратися на сили». Вони порадили мені лягти в лікарню й викинути з голови всі ці речі. Знаю я, про яку лікарню вони торочать — про психіатричну. Ну що ж, може; мені й справді варто б підлікуватися, але робити цього я не збираюсь. Не хочу більше слухати нічиїх порад, ніколи, скільки житиму. Я вже була раз у психіатричній клініці, і з мене досить.

Зателефонував і Менні Фокс, сказав, що хоче мене бачити, але я відповіла:

— А я, Менні, хочу *побути сама* і все обмірковувати.

— Мені *потрібно* з вами зустрітися, — наполягав Менні. — Ми повинні намітити деякі плани, погодити лінію поведінки...

Я поклала трубку.

Так добре бути самій у будинку, де, крім мене, тільки служниця-мексиканка, яку я найняла минулого тижня. Вона погано говорить по-англійському і, отже, не може набридати мені, а я знаю лише найпростіші іспанські вирази: *tengo hambre, tengo sueño, buenos días, buenas noches*¹.

Потім знову задзвонив телефон, і серце мені тьохнуло: може, це Келвін!.. Та голос був незнайомий.

¹ Я хочу їсти; я хочу спати; набридень; на добраніч (ісп.).

— Ви пам'ятаєте мене? — запитав він.

— Як я можу вас пам'ятати? — відказала я. — Хто ви такий?

— Нормен Натмег.

— Хто-хто?

— Натмег. Я написав для вас сценарій «С—бом-би», пригадуєте?

— А-а, ну звісно, — неуважно мовила я. — Як ся маєте?

— Та добре, наскільки це може бути в моєму становищі, — сказав він.

Я не зрозуміла, про що він каже, і тому промовчала. А Натмег провадив далі:

— Я дізнався з газет, що у вас неприємності.

— Он як?

— Я хотів би допомогти вам, чим тільки можу, — сказав він.

Я довго думала, перш ніж здобулася на відповідь:

— Що ж, дякую, ви дуже добрі.

— Мені вже рік не замовляють сценаріїв, хоч як це дивно, — мовив він. — А може, не так уже й дивно. Та якщо вам потрібні гроші або хочеться з кимось поговорити... Нехай моє товариство й не бозна-яке приємне, але *слухати* я вмію... Ви пригадуєте, Зет-6-21 закохався в Клер де Люн?..

Тут голос його згас, а я облизнула губи й сказала:

— Ви дуже добрі до мене, містере Зет... себто Нормене... — Тоді помовчала хвилю й додала: — Якщо ви мені знадобитесь, я зателефоную, — і машинально поклала трубку, навіть не спитавши, який його номер телефону.

Сьогоднішня «колонка Агати Мерфі» теж добрий «подаруночок», але якщо ця стара гєпа думає, що допекла мені, то вона дуже помиляється. Вона написала:

«Минуло всього кілька місяців після гучного розриву між Вендою Олівер і Келвіном Бернардом, а Келвін уже, здається, утішився. Його часто бачать по нью-йоркських веселих місцях з одною гожою молодого італійкою, викапаною Софі Лорен. Що ж до Венди, то вона, як кажуть, некомунікабельна: не з'являється на зйомки «Квітки пристрасті» і напевне...»

«Помагай тобі боже, Келвіне»,— мовила я вголос, прочитавши ці рядки. Притому цілком щиро. Відолашна Агі Мерфі — щодо нападок на мене Лоллі сьогодні залишила її далеко позаду. Мені аж дивно, як таке могло статися: вона ж бо стільки років несхибно гнула своєї. Мабуть, почала спотикатися, стара шкапа. Чи, може, це я стара шкапа (в тридцять років) і спотикаюся? А коли ж я спіткнулася вперше? Коли народилася? Чи після отієї пригоди з містером Уолтерсом? Чи коли вийшла заміж за Тома? А може, в отій рекламній подорожі? Чи з Гельмутом?..

То був найкращий фільм з усіх, в яких я знімався чи ще колись зніматимусь. Розумний, людяний... Навіть Келвін казав, що не читав майстернішого сценарію. А втім, що він розуміє в сценаріях? Він же художник, а не літератор. Але оформлення, яке він зробив,— інтер'єри і навіть зовнішнє,— було по-своєму ще краще, ніж у «Фатальній жінці».

Звісна річ, то були дуже різні фільми. В цьому другому розповідалося про долю німецького військово-полоненого в Америці, що жив у таборі в Арізоні. Під час війни він був льотчиком, командиром винищувачів («у небі льотчик і на землі молодчик»). Саме навколо цього персонажа, що його грав Гельмут, і точилася головна дія фільму. Живучи в таборі, він старанно вивчав англійську мову, знайомився із суттю та історією американської демократії і на смерть бився із своїми співвітчизниками, нацистами, коли ті, помітивши в ньому перемену, вчинили над ним жорстоку розправу.

Мені припала роль такої собі простачки, дівчини-робітниці з сусідньої скотарської ферми. Я щодня бачила полонених: вони працювали під охороною на околицішніх дорогах, і, проходячи строем повз ферму, по-свистували до мене, вдягненої в робочий комбінезон дівчини з двома кумедними кісками, і співали гарних німецьких пісень: «Du bist wie eine Blume...»¹

Я, звичайно, ненавиділа їх, бо мій старший брат був тяжко покалічений на війні, отож щоразу, як вони проходили, плювала в їхній бік. Аж доки одного дня отой німець, якого грав Гельмут, відокремившись від своєї колони, зненацька з'явився в корівнику, де я

¹ Ти мов та квітка (нім.).

була. Він підійшов до мене й сказав своєю каліченою англійською мовою: «Я хочу перепросити вас, панночко, за поведінку моїх товаришів»...

Та до чого розповідати про цей фільм?.. Саме тоді багато чого почалося й водночас багато чого скінчилося. Тільки-но завершилися зйомки «Фатальної жінки» й Келвіна викликали до отієї комісії, як ми одразу ж виїхали з Нью-Йорка і спробували сховатися ген у Сьєрра-Неваді. А потім була прем'єра в «Китайському театрі», після якої Келвін не розмовляв зі мною цілий тиждень.

Він сказав тоді, що я принизила свою гідність, сівши в той цемент і виставивши напоказ свій зад (наче я могла щось вдіяти!). Мовляв, коли вже я претендую на звання актриси, то мала б сказати Фортісові й студії «Спектакляр», що рішуче заперечую проти цього... себто, проти отієї рекламної комедії. Мовляв, я тепер маю ім'я та становище і можу диктувати власні умови, що вже одного разу й довела.

І він, безперечно, мав рацію, бо після першого ж тижня зйомок «Військовополоненого», переглянувши відзнятий матеріал, Фортіс раптом викликав Менні до себе й сповістив:

— Знаєте, що я надумав зробити для вашої дівчинки? Я не тільки сплачу їй оті сімдесят п'ять тисяч, обумовлені контрактом, а докину ще й відсотки з прибутку.

І таки додержав слова!

Потім сталася ще одна подія. Апеляційний суд у Нью-Йорку скасував винесений Келвінові присуд, і деякі газети навіть присвятили цьому редакційні статті. Ото була радість! Ми цілим гуртом — Келвін, Гельмут, режисер, я і ще багато хто — гайнули в Тусон і влаштували вечірку з шампанським та всім таким іншим. Автори тих статей натякали, що скасування присуду Келвін має завдячувати... мені! Саме так це треба було розуміти.

Вони писали:

«Комісія прагне слави, а чи можна сподіватися більшої слави, аніж тієї, якої б вона зажила, припнувши до ганебного стовпа одного з найвидатніших американських митців, що недавно одружився із славнозвісною Богинею Кохання?»

Або ще отаке:

«Сяйво цього світила (себто мене) таке сліпуче, що жоден суд у країні не зважився б підтримати це безглузде звинувачення, не маючи на те куди вагоміших законних підстав».

Мушу сказати, що Келвінові не дуже сподобалися ці коментарі, але я того вечора була радісно схвильована, і не тільки тому, що Фортіс поклав мені частку прибутків від фільму й що суд виправдав Келвіна.

Схвильована я була й тому, що першого ж дня зйомок отієї сцени в корівнику, поки освітлювачі метушилися, чи не вдесьте переставляючи свої юпітери, Гельмут тихо промовив до мене: «Я хочу тебе».

Спершу я подумала, що то він репетирує дальшу репліку, але не могла пригадати такої в сценарії. Я поглянула на нього; його сині, мов волошки, очі дивилися на мене так пильно, що я зрозуміла: він справді говорив до мене, і ніяка то не репліка з фільму.

Режисер гукнув: «Готово, починаймо!» Спалахнули юпітери, запрацювала камера, і чоловік з кашкетом військовополоненого в руці заговорив до мене: «Я хочу перепросити вас, панночко...»

І ось того вечора в Тусоні, коли Келвін, знявши з мене норкове боа, перший рушив до столика в ресторані, а Гельмут, я і решта потяглися за ним, Гельмут знову прошепотів мені: «Я хочу тебе... і ти мене хочеш».

Я й досі не знаю, чому це так схвилювало мене. Те саме, хай трохи іншими словами, казали мені хтозна-скільки чоловіків, і ніколи воно не брало мене за душу. А коли це сказав Гельмут, я не тільки повірила йому, але й враз відчула, що його слова справедливі й щодо мене.

Можливо, тут відіграла певну роль його показна зовнішність; можливо, й суто чоловіча невідпорність та спокійна впевненість в усьому, що він казав чи робив, і ота його дивовижна невимушеність. Можливо, дався взнаки й мало не побожний захват, з яким я дивилася на нього — актора світової величини, що міг зіграти перед камерою *геть усе*, до того ж абсолютно точно з першої спроби.

Він навіть полегшував роботу мені. За весь час, поки ми знімали цей фільм, я лише раз чи два відчула страх і нудоту, що завжди нападали на мене раніш,

коли я мала з'явитися перед публікою чи вийти на знімальний майданчик. Усього кілька разів мені довелося вимагати додаткових дублів, щоб упевнитись, що я зіграла ту чи ту сцену якнайкраще. Та хіба ж не є доказом те, що вже першого тижня Ніка Фортіса пройняло аж до найзаповітнішого місця — до кишені,— і він з власного почину відвалив мені оті відсотки з прибутку!

Другого дня після вечірки я спіймала себе на тому, що дивлюся на Гельмута так, як колись у дитинстві дивилася на екран,— коли ходила в кіно тричі на тиждень і ладна була молитися на акторів.

Люди вважають, що я дурна, але не така вже я й пустоголова. Я багато думала тоді. Казала собі: «Те, що ти відчуваєш до цього чоловіка — не більше, ніж захоплення дівчинки-школярки. Тобі подобається в ньому геть усе — і засмагле обличчя, і білі зуби, і сивина на скронях, і його німецький акцент. І навіть оте «Küss' die Hand, gnädiges Fräulein»¹. Казала навіть і таке: «Слухай, Вендо, тобі ж ніколи в житті не було по-справжньому приємно лягати в ліжку з жодним мужчиною. То чому ж ти гадаєш, що буде приємно з цим?» Одначе відповіді на це запитання не знаходила.

Та я відчувала, що ті сині очі весь час стежать за мною — і коли ми були перед камерою тільки вдвох, і коли він знімався в сценах з іншими акторами, а ми з Келвіном спостерігали все те, сидючи осторонь на складаних стільчиках у затінку великої парасолі. І вже задовго до того, як ми дійшли сцени, де він уперше торкається моєї руки й каже: «Ваш брат воював за добро й справедливість, а я — за зло»,— я знала, що мені його не уникнути.

В ті дні мене мучило безсоння — ще дужче, ніж звичайно,— і ось настала ніч (то було другого тижня), коли я встала з ліжка в нашому з Келвіном наметі, натягнула просто на голе тіло светр та комбінезон і рушила надвір.

— Куди це ти зібралася серед ночі? — запитав Келвін крізь сон.

— Проїдуся трохи. Не можу заснути.

Таке було зі мною не вперше, і Келвін добре це

¹ Цілую руку, шановна панночко (нім.).

знав. Тому перевернувся на другий бік і знову заснув. Я часто вирушала в нічні прогулянки, коли ми жили в горах, і навіть у Нью-Йорку не раз виходила з дому десь о третій годині ночі й блукала вулицями. Часом траплялося, що мене зупиняли полісмени в патрульній машині й запитували: «Куди це ти йдеш, дівчинко?» — а побачивши, хто я така, завжди намагалися посадити мене в свою машину й одвезти додому.

Отож я взяла відкриту машину і поволі виїхала з табору кіногрупи, певна, що за кілька хвилин побачу ззаду фари другої машини.

Ті фари спалахнули ще раніш, ніж я повернула на довге темне шосе, що вело до Тусона, і машина позаду стала швидко наздоганяти мене. Я сповільнила швидкість, і та машина зробила те саме. Задля сміху я натиснула на газ, і машина позаду також наддала. «На п'яти наступає», — подумала я і аж засміялася подумки.

Далі шосе побігло западиною між рядами нерівних високих горбів, і тут друга машина зненацька вихопилась уперед і з неї вистромила рука, показуючи ліворуч, на бічну дорогу. Я повернула слідом. Машина стала; я теж зупинила свою і, залишивши її на узбіччі, пересіла до Гельмута. Не кажучи ні слова, він дав задній хід, виїхав на шосе, а тоді натиснув на газ, і ми зі швидкістю вісімдесят миль на годину помчали до Тусона.

Жоден з нас не обізвався й словом і тоді, коли ми загальмували перед мотелем на околиці міста. Гельмут подзвонив біля дверей з табличкою «Адміністратор», і нарешті хтось увімкнув там світло. Він зайшов на кілька хвилин, тоді повернувся, сів у машину, і ми поїхали аж у самий кінець довгого ряду будиночків. Гельмут допоміг мені висісти з машини, ми зайшли в крайній будиночок і замкнули двері на ключ.

Дивна річ: з ним я відчула не більше, ніж з Келвіном отого одного разу, але почувала себе в його обіймах геть безпорадною. Я й на мить не заплющила очей, поки він вицілював мене з голови до ніг, не погасивши світла, і просто-таки милувалася ним.

Він був водночас ніжний і мужній, щось говорив мені по-німецькому (так я гадаю), і хоч слів я не розуміла, але звучало це гарно. Потім він, як видно, збагнув, що я його не розумію, і повторив те саме (теж

гадаю) по-англійському: «Ти моя дівчинка, моя маленька крихітка, любонько моя, яка ж ти чарівна та мила...»

Я дозволяла йому робити все, що він хоче, і сама догоджала йому, як могла. Він погладив мене по голові й сказав: «Ах ти ж мале бісеня, і де це ти такого навчилася? Wunderbar»¹. А тоді замовк, і я теж мовчала, але ми дослівно їли одне одного живцем. Та я весь час дивувалася сама з себе: «Так, усе це збуджує мене дужче, ніж будь-коли, але ж зовсім не так, як воно мало б бути. То навіщо ж, навіщо я це роблю?»

Навіть у ліжку з Гельмутом, щоразу як ми зустрічалися протягом отого місяця, я не переставала думати: «Я ж насправді кохаю Келвіна. Він єдиний, кого я будь-коли кохала, навіть як вважати й Філа. То що ж я — збожеволіла, чи що?» Але не дуже дошукувалася відповіді: з мене досить було запитати, а там нехай собі як буде.

Келвін так нічого й не запідозрив. Принаймні, пом'єму, того першого разу. Ми з Гельмутом повернулися десь перед світанком, і я тихенько залізла в ліжку. Келвін навіть не поворухнувся, не подав голосу, а коли вранці прокинувся, я все ще лежала без сну, втупивши очі в полотно намету над головою.

Він подивився на мене й сказав:

— Ну й вигляд же в тебе — просто якась мар'я. Ти що — зовсім не спала?

— Я ніколи не сплю, — відказала я. — Я невсипуще чую світу. Але колись я засну, і то вже навіки.

— Облиш ці балачки, — мовив він. — Коли вже ти не можеш заснути, то чого ж не приймаєш оті свої таблетки? Адже тобі треба працювати.

— Я стараюся обходитись без них.

— Це тобі лікар таке прирадив?

— Ні, це моя власна ідея.

— По-м'єму, — сказав Келвін, — якщо тобі треба спати, ти повинна примусити себе заснути, нехай хоч в який спосіб.

— Може, сьогодні на ніч прийму таблетку, — відказала я. — Вона мені буде потрібніша.

¹ Чудово (нім.).

СЦЕНА 18

(Літо — осінь 1956)

Того літа в Арізоні, де проходили виїзні зйомки «Військовополоненого», стояла люта спека, і що вище підіймався стовпчик термометра, то більший потяг відчував Келвін до дружини. «Дивна річ,— думав він,— кажуть, таке буває в тропіках, тож, як видно, це правда».

Та коли раніше Венда завжди охоче поступалася йому, то тепер здебільшого намагалась так чи так ухилитися. Можливо, причиною того була спека, що, як казала Венда, просто-таки вбивала її; можливо, її хронічне безсоння, а може, й напружена робота над фільмом, в якому, на думку Келвіна, вона вперше дістала справжню нагоду показати все, на що здатна.

Тірбах був першокласний актор, і Келвін щиро ним захоплювався. Він з цікавістю спостерігав, як той поступово розвиває характер свого героя, дарма що зйомки й не завжди велися послідовно. Колишній нацистський офіцер з кожним днем змінювався просто-таки на очах, і Келвінові здавалося, ніби є якась аналогія між головною темою сценарію — перетворенням бездушної тварини на людину з нормальними людськими почуттями — і тим, що сталося з ним самим.

Звинувачення в неповазі до комісії Конгресу і скорий вирок суду на якийсь час дуже пригнітили Келвіна. А втім, він мав би бути готовим до такого: адже оборонець попереджав його, що від часів розслідування, проведеного в Голлівуді 1947 року, політичний клімат змінився не настільки, щоб сподіватися виправдання в суді.

Та коли апеляційний суд скасував той вирок, настрій Келвіна трохи покращав. Щоправда, він волів би почути слова рішучого осуду на адресу комісії по підривній діяльності, але не почув їх. Вирок був скасований лише на суто формальній підставі: комісія, мовляв, не розтлумачила допитуваному законності поставлених йому запитань. А що там було розтлумачувати? Саме те, що такі запитання були поставлені, суперечило законові.

Келвін намагався не зважати на брудні вигадки газетних оглядачів та авторів редакційних статей — ніби

його виправдано тільки завдяки тому, що він одружений з найчарівнішою жінкою нашого часу. То були видимі дурниці. І все ж він щиро тішився отією вечіркою у ресторані в Тусоні, а надто коли продюсер (той самий, що під час розслідування в Голлівуді 1947 року показав себе відвертим боягузом і піддався загальній паніці) встав і виголосив справжню промову, заявивши, що ту комісію саму слід би звинуватити в підривній діяльності.

Венда всім серцем раділа з чоловікового тріумфу, і тієї ночі після вечірки Келвін аж здивувався, як палко вона відповідала на його пестощі,— він ще не пам'ятав такого за весь час, відколи вони жили разом.

Але тим дужче він був спантеличений, коли менш ніж за тиждень Венда ухилилася від любовщів, пославшись на спеку, головний біль, втому й знервованість, хоч перед тим, під час вечері, аж ніяк не видавалася стомленою, а навпаки, була весела та безтурботна, і за столом у наметі адміністратора групи раз по раз вибухав сміх після її не дуже тонких дотепів.

Тієї ж таки ночі вона подалася десь машиною, а ще за тиждень Келвін побачив серед своєї пошти простий конверт, в якому була надрукована на машинці записка, де тільки й говорилося: «Ваша дружина їздить ночами з Г. Т.»

Першим же його порухом було зібгати того папірця й жбурнути в найближчу бляшанку для сміття, що він зрештою і зробив. Та невдовзі спіймав себе на тому, що несамохіть стежить за Вендою і Гельмутом куди пильніше, ніж звичайно.

Він нічого не помічав. Звісна річ, любовні сцени вони грали добре, але на те ж були й професіонали. Давно вже минули дні, коли актори тільки вдавали палкі цілунки, повернувшись спиною до глядачів. Невблаганне око кінокамери разом з вимогами частини сценаристів, режисерів, продюсерів і глядачів, які закликали до «реалізму» в кіномистецтві, перетворили навіть «правдивий поцілунок», уста в уста, на такий собі штамп, і тепер, аби переконати глядача в тому, що персонажів фільму спалює любовна жага, актори мали показувати куди більше.

Однаке того вечора, коли вони вже лягали спати, Келвін і незчувся, як недбало мовив:

— А знавш, Емм, по табору пішла чутка, ніби в тебе роман з Гельмутом.

Венда обернулася до нього, широко розплющивши очі.

— Хто т-тобі сказав?

— Та як по правді,— відповів він,— то одержав поштою анонімного листа.

— Де він?

— Викинув, звісно.

— І ти п-повірив?

Келвін сердито подивився на неї і відказав:

— Як ти можеш навіть *питати* про таке?

— А як ти м-міг сказати мені таку мерзоту?

— Забудьмо про це,— мовив Келвін.— Тепер я й сам шкодую, що сказав.

— Сподіваюся,— кинула Венда й лягла в ліжко. Та коли Келвін обняв її, сказала: — Не треба сьогодні... мені нездужається.— А тоді приклалася до пляшки з текілою, що стояла у неї в тумбочці біля ліжка.

Келвін довго лежав без сну, не знаючи, вірити їй чи ні. Та коли подумати — як би воно могло бути? Адже Венда цілими днями працює в нього перед очима і щонаочі лежить отут, поруч. Ні, дурниці... І він вирішив уранці вибачитись перед нею як слід, не так, як оце щойно. Ну, а як же все-таки щодо отієї ночі тиждень тому, коли вона сказала, що не могла заснути?..

«Ет, пусте! — умовляв він себе.— Дай тільки волю підозрі, і все пропало — і ти сам, і твоє подружнє життя.— Але одразу ж подумки заперечив: — Пропало? А чи ж не сам ти не так давно дійшов висновку, що цей шлюб від самого початку був помилкою? Отого вечора, коли вона сіла в цемент перед «Китайським театром» Гроумена? Що змінилося відтоді? Ти сам? Емм? Чи, може, тобі вже почала подобатися роль принца-консорта при королеві Голлівуду?..»

«Навіщо ж мислити штампами? — запитував він себе тут-таки.— Нехай ти працюєш тепер для Голлівуду, але це зовсім не означає, що треба думати так, як вони. Мовляв, усі там, геть усі — облудники. Кожен чоловік — розпусник чи гомосексуаліст, а кожна жінка — повія, коли не лесбіянка. І ти теж, здається, починаєш вірити цьому!..»

А чи не може бути так, що попри всі свої вади, притаманні їй як жінці, як артистці і як просто людині, Емм,— ні, думай про неї як про Венду, бо *це* її справжнє «я»,— усе-таки дуже мила й потрібна тобі так само, як і ти їй?.. Але як тобі може бути потрібна жінка, така невдатна з усіх поглядів? Жінка, що не може спілкуватися з тобою як рівна і, мов папуга, повторює на людях твої слова, видаючи їх за свої власні? Жінка, якій очевидячки геть байдуже до всіх, крім себе самої; для якої весь світ зосереджений тільки навколо неї і отої штучно створеної для неї подоби; яка *вірить* у ту свою подобу й навіть до психотерапії вдається не для того, щоб з'ясувати, хто і що вона насправді, а щоб зміцнити в собі цю подобу й глибше вжитися в неї».

На той час Келвін уже не мав чого робити на зйомках «Військовополоненого». Його ескізи були чудово втілені в декораціях і костюмах, а просто спостерігати, як знімають фільм,— то найнудніша в світі річ. Отож він щоранку виїжджав машиною з табору і, спинившись серед околишньої пустелі, пробував щось малювати.

Одначе ті ескізи, що їх він робив вуглем, пастеллю й акварельними чи навіть олійними фарбами, незмінно скидалися на ілюстрації з якогось західного журналу — не більше й не менше. Все в них було віддана знайоме — і фантастичні барви, і зарості шавлії, і нагромодження скель, і кактуси, і пласкі кам'яні брили,— все це він бачив раніше на картинах інших художників, від Фредеріка Ремінгтона до Зейна Грея.

Одного дня, не маючи на думці нічого певного, він заїхав аж у Тусон і усвідомив, що робить, лише тоді, коли побачив у своїх руках телефонну книгу і, гортаючи її, натрапив на такий рядок: «А. Форрест, приватний детектив». «Ні, ти *не вчиниш* цього,— переконував він сам себе, розшукуючи контору того чоловіка, а потім і піднімаючись сходами до приміщення над перукарнею.— Справді-бо, ти ж принизиш цим власну гідність...»

Детектив був присадкуватий і гладкий, але справляв враження надзвичайно дужої людини. Коли Келвін на превелику силу виклав свою справу, засмагле обличчя господаря контори співчутливо зморщилось, і, поклавши руку Келвінові на коліно, він сказав:

— Слухайте, друже, не ви перший і не ви останній. Можливо, нічого тут і нема — таке трапляється дуже часто. Але ви не турбуйтеся. Я працюю сам і вмію тримати язика на припоні. Протягом двох тижнів я все з'ясую і дам вам знати.

Другого дня А. Форреста можна було побачити в таборі знімальної групи, вдягненого так само, як і перший-ліпший з місцевих жителів, що їх найняли на чорну роботу. Він і взнаки не давав, що бачив Келвіна раніше або що має тут якийсь важливіший інтерес, аніж пересування помостів і прожекторів, випорожнення сміттєвих ящиків чи перетягування кабелів. Та Келвін завважив, що він, як видно, добре знав десятника з Тусона, котрий наглядав за найманими робітниками.

Протягом того тижня Келвіна не раз поривало відкликати детектива вбік і сказати йому: «Ось ваш гонорар, і обличмо це к бісу». Але він стримував себе, бо помітив, що Гельмут і Венда ніколи не розмовляють між собою, окрім як перед камерою, навіть коли на це випадала цілком природна нагода під час обіду чи в перерві між зйомками. Це знову збудило в ньому підозру, куди серйознішу, ніж доти, і що підозріливіший він ставав, то більше часу проводив поза табором, боячись виказати себе. Він марно намагався відтворити на папері чи полотні бодай якусь частку незрівнянної краси довколишніх краєвидів. А вечорами навіть їздив до міста й пив сам-один десь у барі.

Та Гельмут і Венда таки розмовляли між собою — коли замикалися вдвох у будиночку мотелю поблизу Тусона. Вони зустрічалися там щонайменше двічі на тиждень, умовляючись про побачення під час зйомок. В одній машині вони більше туди не приїздили, а завжди порізно. Час від часу Гельмут казав у таборі, що вечерятиме в місті, а в кінці того чи того тижня нібито мав летіти до Лос-Анжелеса, і вони щоразу зустрічалися десь після другої години ночі: або він, або вона тихо чекали в будиночку і, зачувши знадвору ходу, відчиняли двері.

— Ти мене любиш? — запитала якось Венда.

— Авжеж, mein Schatz ¹.

¹ Мій скарбе (нім.).

— Скажи, що любиш.

— Я люблю тебе.

— Любиш мене саму чи просто кохатися зі мною?

— І кохатися з тобою, і тебе саму.

— А ти б зі мною од-дружився?

Гельмут трохи підвівся на лікті і зазирнув їй в обличчя.

— Ти ж одружена, — відказав він.

— А коли б не була одружена?

Він посміхнувся, знову притулився до неї і тихенько сказав їй на вухо:

— *Liebling*¹, розважлива жінка ніколи не ставить чоловікові таких запитань. — І, відхилившись од неї, додав: — А тепер приголуб ти мене.

— Я нерозважлива жінка, — мовила Венда, і Гельмут подумки погодився з нею: «Так, ти нерозважлива», — а тоді сказав собі, що час уже з цим кінчати, і то якнайскорше, бо вона стає надто вимоглива, надто сильно закохалася в нього.

Він сам ніколи не закохувався надовго, в жодну жінку, — просто нездатен був до цього. Вважав, що таке кохання — нудна річ. Жінки подобались йому, він знав, що коло них треба упадати, і вмів це робити. Вони вабили його до себе, і він залюбки схилювався з ними, але дивився на них головне як на істот, створених на догоду чоловікові, для задоволення його потреб. Разом з тим він знав: чим дужче вони віритимуть, що він їх кохає, тим більшим буде для нього задоволення, — жінка-бо зробить що завгодно, аби лиш догодити чоловікові, котрий, як їй здається, закоханий у неї.

Але все воно досить скоро йому набридало, і він був певен, що жінки нижчі від чоловіків саме через оцю свою емоційну вразливість, через те, що нездатні відокремити суто фізичну насолоду від своєї почуттєвої потреби прибрати чоловіка до рук і практично поневолити його...

Раптом Гельмутові причувся за вікном якийсь шерех, і він підвів голову. Світло в кімнаті було, як завжди, не погашене: він любив дивитися на Венду в такі хвилини, — але кондиціонер, мабуть, зіпсувався, і Гельмут залишив вікно прочинене, тільки спустив завіски.

¹ Люба (нім.).

Венда помітила його рух і собі звела очі, та Гельмут усміхнувся до неї і сказав:

— Ні-ні, все гаразд.

Якийсь час обое мовчали. Нарешті Гельмут обізався знову:

— Послухай мене, люба. Я ніколи в житті не кохав жодну жінку так, як тебе, але однаково не зміг би одружитися з тобою, навіть коли б ти була вільна.

Венда подивилася на нього.

— Чому?

— Бо з мене був би дуже поганий чоловік.

— З тебе був би чудовий чоловік.

— Ти *маєш* чудового чоловіка... — почав був він.

Та Венда зненацька люто зиркнула на нього, а тоді скочила з ліжка й сказала:

— Як ти м-можеш нагадувати мені про мого чоловіка, к-коли ми тут?

— А чому б і ні? — Сині очі Гельмута, що завжди здавалися Венді такими теплими й глибокими, були тепер холодні, мов крижинки.

— Т-тому, — безпорадно мовила вона.

— Погляньмо правді у вічі, Вендо, — сказав він. — Ти таки маєш чоловіка і добре знала про це, коли ми почали їздити сюди. Це — реальний факт твого життя... та й мого також. Мені подобається твій чоловік, я щиро ним захоплююся.

— Дякую, н-нема за що, — озвалася Венда, простягнувши руку по свій комбінезон. — Я повертаюся до табору.

Через два дні А. Форрест, проходячи повз Келвіна, коли той сідав у машину, щоб їхати з табору, подав йому конверт і сказав:

— Зустрінемося під обід у барі готелю.

Келвін проїхав десять миль у напрямі Тусона, перш ніж наважився спинитись і розкрити конверт. А коли побачив, що там усередині, його враз занудило, і, вискочивши з машини, він зблював у придорожню шавлію. Йому не хотілося дивитись на ту збільшену фотографію вдруге — досить було й разу. Те, що він побачив, не залишало ані найменшого сумніву.

Коли Форрест зайшов у бар готелю, Келвін одразу ж сказав:

— Віддайте негативи.

Детектив сягнув рукою до кишені й подав йому скручену трубочкою плівку.

— Я так і думав, що ви схочете їх забрати.

— Коли й де це було?

— Позавчора вночі, десь о третій годині. Мотель «Едоубі», миль за п'ять на південь від міста. Все написано на звороті фотографії.

— Як же вам удалося залишитись непоміченим?

— Пощастило... Всередині світло, вікно відчинене. До того ж я знаю своє діло.

— Скільки я вам винен?

Форрест назвав суму й поклав гроші в кишеню, не полічивши. Сказав тільки:

— Мені страшенно прикро, що все так обернулося, друже.

Келвін підвівся з-за столика, покинувши Форреста самого, і, перш ніж повернутися до табору, три години їздив пустелею. А коли повернувся, сонце стояло вже низько, і на майданчику знімали останню сцену того дня, в якій полонений німець і дівчина з ферми змовлялися втекти разом до якогось великого східного міста, де вона збиралася працювати й утримувати його, аж доки він зуміє дістати собі документи на нове ім'я або ж доки їм пощастить назавжди виїхати за кордон.

Келвін ще три дні мовчав про здобутий ним доказ, але всі ті дні були для нього безнастанною мукою. Він не міг подивитися ні на Венду, ні на Гельмута, щоб одразу ж не побачити перед собою отієї картини, зафіксованої на фотографії. Говорячи до Венди, він затирався, а з Гельмутом взагалі уникав розмовляти. Він увесь час відчував біль десь усередині, що раз по раз перекидався на груди й не вщухав ні на мить.

Венда кілька разів запитувала: «Що тебе гризе?» — але він не відповідав. Або ж ухильно, хоча й цілком правдиво, казав: «Живіт болить». Тепер він майже цілими днями пропадав у пустелі, вже навіть не намагаючись малювати, а тільки думаючи, що діяти далі.

Звичайно, він вважав, що йому слід би негайно поїхати геть і ніколи більше не повертатися, але здоровий глузд та й міркування пристойності підказували йому, що так чинити не гаразд. Він мав певні обов'язки перед кіностудією — коли не перед Вендою —

принаймні доти, доки буде завершено фільм. Рідко минав день, щоб у таборі знімальної групи не з'являвся кореспондент якоїсь великої газети чи журналу в пошуках інтерв'ю, цікавих фотографій та «закулісних» матеріалів про самий фільм — другий, що його робили разом славетна кінозірка і її чоловік...

Другого дня після отієї їхньої зустрічі Венда знайшла нагоду непомітно поговорити з Гельмутом.

— Любий, я хочу вибачитись за те, що було вчора. Я просто втратила голову.

— Дарма, не думай про це.

— Сьогодні?..

— Ні, сьогодні не можу. Надто стомився.

— То коли?

— Я тобі скажу.

— Не змушуй мене довго чекати, — з усміхом говорила вона й зробила йому оту свою гримаску.

Він легенько шарпнув її за носа й сказав:

— Люди дивляться.

— Ну й біс із ними.

— Nein¹, — посміхнувся він і пішов геть.

«Треба буде якось піддобритися до нього, — подумала Венда. — Я почала заявляти на нього свої права, а чоловіки цього не люблять. Він кохає мене, я бачу. А як же буде з Келвіном? Знову покинута й зневажена? Оце так воно буде? Хто знає...» Та хоч як вона любила Келвіна, проте почала відчувати, що Гельмут — це перше справжнє кохання в її житті, перше і єдине; лиш він один у світі міг би, не кажучи й слова, змусити її робити все, чого йому забажається.

І чим тільки можна таке пояснити? Його незмінним самовладанням, навіть у запалі пристрасті? Отим відчуттям, яке він їй навіював, — що коли б вона покинула його, він і дня не страждав би? А коли так, то як могла вона хоч на мить повірити, що він кохає її? Чи, може, він просто був досвідченіший від усіх тих чоловіків, що траплялись їй у житті, а до того ж мав артистичнішу натуру?..

Ще через два дні все небо над пустелею зранку облягли темні хмари, а що зйомки в декораціях на той час були вже закінчені, то кіногрупа просто не мала чого робити. Режисер відпустив усіх до міста, отож

¹ Ні (нім.).

Гельмут сів у свій «мерседес» і поїхав. «Чи він справді подивився на мене? — запитувала себе Венда. — Чи означав отой його побіжний погляд: «Зараз же як зможеш, їдь за мною до «Едоубі»? Та коли б і так, вона розуміла, що поїхати за ним буде надто необачно, і тому вирішила не слухати голосу почуття. Потім подумала, як добре буде хоч день відпочити, і тут побачила Келвіна, що стояв біля їхнього намету й дивився на неї.

— Слухай, Келе, чи не поїхати нам до того невеличкого оазису, що ми тоді знайшли? — мовила вона до нього. — Ми могли б там скупатися й полежати на сонечку, а потім я спробую підмовити адміністратора на обід просто неба... з шампанським.

— Чому ж ні? — відказав Келвін.

На півдорозі до оазису він повернув убік, вимкнув мотор і, прихилившись спиною до дверцят відкритої машини, подивився на Венду.

— Тут дуже пече, — мовила вона.

Келвін натиснув кнопку, і з-за заднього сидіння піднявся верх машини. Закріпивши його над вітровим склом, Келвін знову сів, як перед тим, і вступив очі в простір позаду Венди.

— Навіщо ти збрехала мені? — мовив він. Серце немовби підступало йому до горла, забивало дух, і, усвідомлюючи, що він ще ніколи в житті не був такий близький до нестями, Келвін гарячково думав, що ж буде далі.

— Про що це ти?

— Ти казала, що між тобою і Гельмутом нічого немає.

ДІАЛОГ

(28 березня 1957)

Самовладання залишило її ту ж мить, як, переступивши поріг докторового кабінету, вона сіла на стілець проти його м'якого крісла, закурила сигарету й почала говорити. (Попільниці в кабінеті не було, та вона вже на це не зважала).

— Я н-ніколи більше не прийду сюди, якщо ви не допоможете мені чимось. Хоча й сумніваюся, що ви на це здатні. Та й ніхто, мабуть, мені не допоможе.

Але від цього вашого к-курсу я не маю і крихти полегкості, хоч би як ви його там називали — психотерапією, лікувальними бесідами, чортом чи д-дияволом. Я не можу спати, не хочу їсти. Тільки те й роблю, що ковтаю т-таблетки і весь час п'ю, день і ніч...

— Де ви берете нембутал? — суворо запитав доктор Рубенстайн. — Адже я ніколи не виписую вам більше як...

— Невже ви гадаєте, що ви єдиний у Лос-Анжелесі? Я к-купую їх де тільки захочу.

— Я вже казав вам, Вендо: по-моєму, вам треба лягти в лікарню. І доктор Рассел каже те саме...

— А я не хочу! Я вже була в одній лікарні й більше туди не збираюся, хіба що ви мене зв'яжете, та й то спершу д-доведеться зловити!

Вона викинула недокурка в металевий кошик для сміття й запалила нову сигарету. Курити їй не так уже й хотілося, та все ж це було хоч щось, а надто коли зважити на те, що доктор Рубенстайн навряд чи збирався виставити на стіл пляшку текіли.

— Це сталося після того, як ви з Келвіном...

— Так.

— Може б, ви мені розказали?

— Н-ні.— І Венда рвучко простягла до нього руку так, наче щойно дала йому ляпаса й тепер хотіла вибачитись.— Я говоритиму про щось інше. Про що ми почали вчора. То чому б уже н-не вичерпати все до дна?

Доктор кивнув головою.

— Отже, він сказав мені тоді в машині... пригадуйте, як це було?..

«Ти казала, що між тобою і Гельмутом нічого немає».

«А звідки ти взяв, що є?» — запитала я.

«Хочеш, щоб я показав тобі знімок?»

«Кіноплівку чи фотографію?»

«Я маю фото, на якому вас знято...» — і сказав, як саме.

«Кольорове?» — спитала я, але він н-не відповів.

Ну що ж, це було таки занадто. Але замість того, щоб боронитися чи брехати, я сама напалась на нього.

«Який ти в біса чоловік, — закричала я, — коли міг т-таке вчинити!» — А тоді почала плакати. Я н-не хотіла, але нічого не могла з собою вдіяти і ревла,

мов дитина. І казала йому все, що тільки спадало на думку.

«Справжній мужчина ніколи б не наслав на свою дружину д-детектива! Це вже край, далі нікуди! Що з того, як я й спала з ним? *Що з того?* Чи ти сам ніколи в житті не мав інтрижок? Навіть коли ще жив зі своєю першою дружиною? А зі мною, згадай-но!..»

Він навіть не перепинив мене. Не сказав: «Коли це сталося, я вже розпрощався зі своєю дружиною і покинув її з трьома дітьми. Отже, додержав хоч якоїсь пристойності». Але він цього не сказав. І я вичитувала йому д-далі. Я ляпала таке, чого тоді ще й не знала... але т-трохи згодом таки дізналася...

Я казала йому, що Тельмут не любить мене, та й у мене, мовляв, це щось ніби дитяче захоплення.

«Коли б ти хоч трохи вірив мені,— сказала я,— коли б я весь час відчувала твою підтримку, я б швидко цього позбулася. Одразу ж... Бо *не* я йому потрібна. Просто йому потрібно, щоб хтось під ним лежав...»

«Чи доконче треба вживати таких слів?» — запитав Келвін.

«То й що? Для тебе так важать слова? Я к-кажу тобі про наше *життя*, про наш шлюб! Так, я не встояла перед цим гарним сучим сином — він-бо знаменитий кіноактор, і я захопилася ним, як дурне д-дівчисько...»

«Він фашист,— сказав Келвін з презирливою гримасою.— Ти злигалася з фашистом!»

«Звідки ти знаєш, що він фашист?»

«Інакше не може й бути,— відказав Келвін.— Йому десь за сорок, а в нас тепер п'ятдесят шостий рік. Отже, під час війни він був у фашистському війську».

«Це таке важливе? — запитала я.— Що він фашист? Як на мене, то хай би він був навіть пресвітеріанином чи індусом — мені однаково. Він — *мужчина*. Він ішов собі й мимохідь узяв м-мене. Тільки й сказав: «Я хочу тебе, і ти мене хочеш», — і ту ж мить я вже знала, що це с-станеться. А з тобою такого ніколи не було?..»

То що, ви гадаєте, робить Келвін? Вмикає мотор, повертає машину й керує назад до табору. А мені сказав тільки:

«Нам доведеться зберігати видимість, доки скінчаться зйомки. Навіть частіше показуватися разом на люди, бо оті кляті писаки вже починають тулити доку-

пи вас двох — сьогодні була згадка в «колонці Мерфі», — а цього я терпіти не збираюся. А потім, коли фільм буде закінчено, ти підеш собі своєю дорогою, а я своєю».

«Ну що ж, коли ти хочеш, щоб так було...» — мовила я.

«Так буде», — відрубав він і не обізвався більше ані словом усю дорогу до табору.

Але того ж таки дня ми вечеряли разом у ресторані в Тусоні, і тамтешній фотограф, жінка, раз у раз за-спілювала нас спалахами фотолампи. Вона робила свій бізнес: фотографувала всіх визначних персон, що з'являлися в місті, й продавала знімки газетам.

Ми весело розмовляли, сміялися. Келвін підніс за моє здоров'я келих шампанського, вискалившись, наче мавпа, і ота жінка-фотограф так нас і зняла. Я ще подумала: «Який же він лицемір!» — і сказала це йому в обличчя, але сама всміхалася не менше й реготала навіть тоді, коли мені аж ніяк цього не хотілося.

Отак воно й було ті останні три тижні, протягом яких ми закінчували фільм. Нерви в мене геть розшарпались, і мене знову почало нудити щоразу, як я мала з'явитися перед камерою. Я навіть знову стала заїкатися, часом так сильно, що режисер мусив давати команду «стоп!», і ми починали все спочатку.

Гельмут знав, що діється, хоч ніхто йому цього не казав і він сам ні про що не запитував. Я намагалася призначити йому побачення в мотелі, але він лише мовчки хитав головою. Отож одного дня після зйомок, побачивши, що він рушив кудись із табору, я вскочила в машину, під'їхала просто до нього й сказала: «С-сідай!»

Він сів у машину, й отак ми поїхали разом. Милі за дві од табору я зупинила машину й розповіла йому, що сталося. Він сказав, що відчував це, але не знав деталей. Тоді я розказала йому про фотографію.

«Ти бачила її?» — запитав він, аж побліднувши.

«Ні».

«Ну, то він її не має. Просто страхає тебе».

«О, має, будь певен!» — І я переповіла йому те, що сказав про фотографію Келвін.

«Gott in Himmel!»¹ — вигукнув він.

¹ Боже милосердний! (Нім.).

«А мені до того байдужісінько,— мовила я і, ставлячи на карту власну долю, додала: — Поки ти кохаєш мене так, як казав».

«Люба моя маленька Вендо,— відповів він,— я не кохаю тебе так, як ти хотіла б, і ти повинна про це знати. Наші зустрічі були чарівні, але все має свій кінець. Я думав, ти розважлива жінка».

«Я ж тобі вже казала, що ні,— мовила я.— Мені не так часто випадало в житті когось кохати, та коли вже я кохаю, то кохаю — і знати нічого не хочу».

«Мені так шкода, повір»,— сказав він.

Я знала, що він говорить нещиро, й добре зрозуміла його. Отож повернула машину й поїхала назад до табору. Там він хутко зіскочив і подався геть, а мені було так боляче, що я майже не тямилася себе. Я не могла збагнути того, що сталося. І ніколи не могла збагнути,— мабуть, це дитинність,— як може бути, щоб людина когось кохала й не знала взаємності.

Наступного дня Гельмут закінчив свою роботу в фільмі й поїхав. Згодом я намагалася телефонувати йому в Лос-Анжелес і навіть замовляла виклики на Нью-Йорк, де він спинився проїздом, повертаючись до Німеччини, але так ні разу з ним більше й не поговорила. Він не хотів відповідати.

Я почувала себе осоромленою і приниженою, дослівно втоптанною в багно, а тут іще прикрі суперечки з Келвіном, що тривали весь той тиждень, поки ми закінчували натурні зйомки. Потім ми разом вирушили машиною до Лос-Анжелеса. Всю дорогу він мовчав, а коли ми дісталися до нашого будинку в Бель-Ері, одразу ж пішов у свою кімнату й почав спаковувати речі.

Я зайшла слідом за ним і спитала:

«А куди це до біса ти зібрався?» — Колись я казала це саме Люкові, пригадуєте?

«Назад у Нью-Йорк,— відказав він.— Коли хочеш, можеш подати на розлучення, мотивуючи тим, що я тебе покинув».

«Гельмут поїхав,— мовила я і отут, здається, вперше почала його просити.— Я його н-ніколи більше не побачу та й не хочу бачити. Я теж маю якусь г-гордість».

«Довгенько ж вона в тобі мовчала».

«Ой, К-келвіне, облиш,— сказала я.— Навіщо звертати все на Гельмута?»

Він припинив складати речі, обернувся і, подивившись мені у вічі, промовив:

«А я і не звертаю. Наш шлюб урвався вже давно. Наче ти й сама цього не знаєш. Щодо мене, то я знав це ще від отієї прем'єри, а ти...»

«Що тут може бути спільного?»

«Все — і нічого,— відповів він.— Я не можу з тобою жити. Не можу працювати, коли ти поруч. Ти висотуєш мене, наче губка, щоб не сказати — каструєш. Я навіть малювати більше не можу. За два роки, що ми разом, я нічогісінько не намалював, бо весь час мушу бути нянькою при славній кінозірці, нехай би їй чорт!»

Я почала кричати на нього, але Келвін не збився на крик. Він і далі говорив, не підвищуючи голосу, наче розмовляв з дитиною.

«А хто ж тобі винен,— закричала я,— що ти набазграв з мене сотню отих сороміцьких картинок і почіпляв їх по всій спальні, наче я тобі повія чи ще якийсь казна-що!»

«А ти і є повія,— спокійно мовив він.— У тебе всі інстинкти дводоларової шлюхи; і, як кожна повія, ти не тільки холодна, але й ненавидиш чоловіків, а це означає, що насправді ти ненавидиш саму себе. Ось чому ти п'єш горілку. Ось чому ковтаєш снотворні таблетки».

Ага, оце тут я почала по-справжньому проситися. Мовляв, як він не може зрозуміти мене, чому не спробує мені допомогти? Казала, що коли б він кохав мене так, як твердив напочатку, то зрозумів би, яка я розгублена, яка недужа, як боюся всього на світі й чому намагаюся втекти від самої себе.

А він стояв з крижаним обличчям і мовчки все те слухав. Я впала на коліна й кричала: «Я кохаю тебе, кохаю, ти єдиний, кого я кохала в житті!..»

«Ти виявляєш своє кохання в досить-таки дивний спосіб»,— сказав Келвін. А коли він рушив до дверей, я все ще ридала й на колінах благала його:

«Не залишай мене! Я так тебе *прошу* — не залишай!.. Якщо ти покинеш мене — я *померу*!..»

Він обернувся від дверей і холодним, ну просто-таки крижаним голосом промовив:

«Але ж саме цього ти й хочеш, чи не так?» — і пішов геть...

За хвилину, трохи опанувавши себе, Венда звела очі на доктора Рубенштейна і запитала:

— Він сказав правду, еге?

— А ви як думаєте?

— Я думаю, в цьому є якийсь сенс. Можливо, тим-то я й кидаюся все життя від чоловіка до чоловіка — бо з жодним не звідала справжнього щастя, отож і н-намагаюся його знайти. Можливо, тим-то й дозволяю п-принижувати себе — бо *хочу* бути приниженою, а *хочу* цього тому, що вважаю себе за н-нікчому.

Про це я чула завжди. Ще змалку, від усіх своїх н-названих батьків... чи майже від усіх. Вони щоразу давали мені зрозуміти, що я ніхто й ніщо, байстря, нікому не потрібний покидьок, якого вони тримають лише тому, що округа п-платить їм за це гроші. Я думаю... — Вона гірко заплакала й сказала: — Ні, н-не знаю, що й думати... Думаю, коли б він справді любив мене, то зрозумів би, чому я так поведжуся. Зрозумів би й в-випивку, і т-таблетки, і всі оті п-походеньки, і навіть чому я не встояла перед Гельмутом...

Вона подивилася на доктора й безпорадно, наче мала дитина, запитала:

— А що д-думаєте ви? Чому н-не можете мені *допомогти*?

— Оце ж вам допомога від самої себе, — озвався він. — Те, що ви правильно оцінюєте свій стан.

— Ой, облиште! — мовила Венда. — Яка там у біса допомога! Що воно мені дає? Чи я від цього краще сплю або їм, чи, може, мені не так б-болить серце?.. — І знову заплакала.

Рубенштейн спокійно промовив:

— Я хочу, щоб ви дозволили мені влаштувати вас до лікарні. Гадаю...

— «*Запроторити*» — хотіли ви сказати? Чому ви вжили не те слово?

— Важливе не слово, а...

— ...Діло. *Діло!* — крикнула вона. — Не піду я ні до якої лікарні! Я вже *була* в лікарні. Тоді ще не минуло й трьох днів, як Келвін мене покинув... Два дні й дві ночі я тинялася по будинку, а Енн усе ходила слідом і умовляла мене.

«Мабуть, я божеволію», — сказала я їй.

«Радіти треба, що позбулися того негідника», — відказала вона.

«Він не негідник! — гримнула я на неї. — Він чудова людина, а я повелася з ним як свиня. Я зрадила його, зганьбила його ім'я, злигавшись з отим мерзенним фашистським недобитком Тірбахом. Про це писали всі газети. А Келвін же євреї! Як я тільки могла заподіяти йому таке?..

Ви знаєте, як ставляться фашисти до жінок, знаєте чи ні? — кричала я. — Вони вважають, що ми тільки й г-годні родити дітей, ходити д-до церкви та к-кухонувати. Ми для них не більш як предмети вжитку. Посуд, в який вони випорожнюються. Так само ставився до мене й Тірбах, тільки я цього не розуміла — адже він був такий галантний! «Ich küss' die Hand, gnädiges Fräulein!» О, він неабиякий лицедій! Я в нього завжди була Fräulein, коли не Schatz, що має означати «кохана»... Та я ладна на к-колінах повзати перед Келвіном і благати, щоб він вернувся, і таки *благала* його, але він не вернеться... не вернеться...»

От тоді я й подалася до лікарні. Мене замкнули в окремії палаті й забрали все, що я мала при собі, геть усе: сигарети й сірники, пілочку для нігтів і ножички, н-навіть шпильки для волосся. Яка то була бридота! Я почувала себе мов у в'язниці, та й справді ж була ув'язнена. Мене тримали під замком, і я годинами сиділа в кріслі біля вікна.

Час від часу до палати заглядав якийсь шмаркатий практикант, чи хто він там був, і запитував, як я себе почуваю. «Г-гірше нікуди», — казала я. Навіть коли він записував мою історію хвороби, я відчувала, як він їсть мене очима, наче от-от ладен зірвати з мене блаґенький халатик, якого мені там дали, і к-кинути мене на ліжко.

Не забувайте, що я відома кінозірка. Я добре платила їм за все, але доглядали мене анітрохи не краще, ніж інших бідолах, що сиділи в спільній палаті, граючи в доміно й дамки або читаючи старі пошарпані журнали. Мабуть, це було правильно, і я не н-нарікаю. Але й ніякої допомоги я там не мала, хіба що вночі, коли починала нестямно кричати, до мене хтось заходив — доглядальниця чи н-навіть лікар — і давав мені такого ляща, аж в очах темніло. Ото було й все лікування, коли не вважати ще двох бесід з двома

психіатрами, що дивилися на мене, мов на якусь рідкісну тварину в зоопарку.

Оце ж тоді я й звернулася до вас, пригадуєте? Їни Петч і Менні Фокс прийшли разом мене п-провідати й сказали, що мені треба порадитися зі справжнім лікарем, а хтось там порекомендував їм вас. Отож я зробила над собою зусилля і трохи заспокоїлась, а що прийшла до лікарні сама, то ніхто не міг мене там затримувати проти моєї волі.

І ось ми з вами сидимо тут через півроку після того, а чого ми досягли? Вам добре, а м-мені вкрай погано, й щось не видно змін на к-краще.

— Ви не можете про це судити, Вендо.

— Чому ви не кажете мені *правди*? Навіщо оці фальшиві запевнення, ніби мені кращає? Ви ж самі п'ять хвилин тому казали, що хочете знову запротирити мене до лікарні.

— Я вважаю, що це піде вам тільки на користь. Та й сама лікарня не має нічого спільного з тією, в якій ви ото були. Це буде приватна клініка, де вам весь час приділятимуть увагу — і не тільки обслуга, а й я сам. Ви дістанете змогу відпочити, побути на добрій дієті, пройти курс лікувальних вправ.

— Усе це я чудово можу робити й вдома.

— Але не робите.

— Ваша правда, н-не роблю.

Венда подумала про свою матір, Кору Сміт, що жила тепер у точнісінько такому закладі, як оце приписував їй самій доктор Рубенстайн. Вона була певна, нутром відчувала, що досить їй погодитись — і вона вже ніколи звідти не вийде, так само як і її мати.

Вона ще якусь хвилю помовчала й сказала:

— Мій прихід до вас і оті перші добрі враження — ніби воно мені справді щось дає — все це була облуда. Знову ж таки той самий сирітський комплекс туги за батьком, правда?

— Це була так звана трансференція, що завжди виникає на певному етапі лікування.

— Ви собі називайте як хочете, — сказала Венда, запалюючи сигарету, — а я вважаю це комплексом туги за батьком. Але ж ви мені не батько, й так само не були ним ні Гельмут, ні Келвін, ні Бак, ані навіть бідолашний Філ Бамбергер.

СЦЕНА 19

(Зима 1956—1957)

Після того як Венда вийшла з лікарні й, здавшись на умовляння Енн Петч і Менні Фокса, почала відвідувати доктора Рубенстайна, вона кілька разів викликала Нью-Йорк, намагаючись поговорити з Келвіном. Та чи то його не було, чи то він не хотів відповісти,— і по двох тижнях Венда облишила свої спроби. Перед тим, ще в лікарні, вона писала йому довгі листи, але й на них не дістала відповіді.

Там-таки, в лікарні, вона перечитала всі старі журнали, що трапились на очі, і в одному з них побачила приписуване їй інтерв'ю, якого насправді ніколи не давала.

У тій журналістській брехеньці, надрукованій 1954 року, між іншим говорилося таке:

«Венда запевняє, нібито її батько, якого вона ніколи в житті не бачила, давно помер. Тим часом нам добре відомо, що її батько живий і здоровий. Він мешкає не далі як за сорок миль від Лос-Анжелеса й зовсім не причетний до кінопромисловості».

Прочитавши це, вона враз пригадала оту розмову з Дж.-П. Тредвеллом в його кабінеті (коли ж це було — десь 1950 року?), коли він образив її, сказавши: «А як вам подобається спати з отим вашим татусем?» (він мав на думці Філа),— а потім, як вона вже виходила з кабінету, додав: «Ви надто скоро повірили в те, що пишуть про вас у рекламі... Ваш батько не помер до вашого народження. Він живий-здоровий і мешкає в...» Де ж це, він сказав, той мешкає?.. Венда не могла пригадати.

Отож, навіть не дождаючи, коли вийде з лікарні, вона найняла приватного детектива («Достоту як Келвін»,— подумала гірко) й переповіла йому ті скупі відомості, що їх мала.

— Сорок миль від Лос-Анжелеса — це не так уже й далеко,— сказала вона детективові.

Той посміхнувся й відказав:

— Міс Олівер, це величезна територія, навіть якщо він досі живе в цьому радіусі.

Він узяв «на завдаток» тисячу доларів і попередив, що, можливо, розслідування коштуватиме набагато дорожче. Але він щотижня надсилатиме їй звіт про видатки, аж поки назве остаточну суму, що її зможе визначити тільки тоді, коли обчислить, скільки годин витратив на пошуки.

Відбуваючи день за днем у лікарні, Венда дивувалася сама собі (і згодом навіть розповіла про це докторові Рубенстайну): чому їй стільки років не спало на думку розпочати такі пошуки й чому вона робить це тепер? Вона вже знайшла свою матір в одній із державних лікарень, де та перебувала понад двадцять років, і подбала про те, щоб її перевезли до приватного закладу для душевнохворих і доглядали довічно. Та коли навідала її там, виявилось, що мати її не пам'ятає. І все ж Венда тішилася тим, що зробила для бідолашної жінки бодай це і що хоч раз у житті спромоглася на щось путяще, корисне й добре.

Вона розказала докторові Рубенстайну, що майже за два роки перед тим у Нью-Йорку вже вдавалася до психоаналітика, доктора Кубічека.

— То чому ж облишили його?

— Передусім тому, що ми мали повернутися до Лос-Анжелеса. Та й взагалі він хотів, щоб я пройшла курс якогось поглибленого аналізу, і сказав, що на це потрібно буде років десь чотири чи п'ять щоденних сеансів, а я на таке, звісно, пристати не могла.

— Чому?

— По-перше, не бачила в цьому потреби. А потім, де ж би то я взяла стільки часу? Адже я маю роботу й усе таке інше. А скажіть,— запитала вона, заглядаючи в навидовижу глибокі карі очі нового лікаря,— ви ж не аналітик, правда?

— Ні,— відповів Рубенстайн.— Я психіатр. Але, як то кажуть, з аналітичним ухилом.

— А що це означає?

— Ми застосовуємо в лікуванні здобутки психоаналітичної практики й загалом керуємося фрейдистськими приписами, але вважаємо, що великий обсяг знань дозволяє нам скоротити курс лікування й цим заощадити час і гроші пацієнтів.

— То добре,— мовила Венда.— З чого ж мені починати? З народження?

— Ні,— всміхнувся лікар.— Щоразу, як ви будете приходити сюди, я хочу, щоб ви говорили про те, що непокоїтиме вас саме на цей час.

— На сьогодні мене непокоїть те, що мій третій чоловік н-наплював мені в обличчя. Я втретє zostалася ні з чим. Я не можу спати — і то вже не перший рік. Не маю бажання працювати, а коли доводиться, мене аж нудить. Я майже весь час почуваю якийсь панічний страх і не знаю навіть, чого боюся. Можливо, того, що одної ночі хтось вдереться в задні двері й уб'є мене к-кухонним ножом. Чи досить цього для початку? — посміхнулася вона.

— Цілком досить,— відказав лікар з очима так-си.— Отак і говоріть надалі.

Отак вона й говорила, і непомітно збігли останні місяці 1956 року, а в січні Нік Фортіс прислав їй сценарій «Квітки пристрасті» й повідомив, що найближчими днями вона має взятися до роботи. А Венда сказала Менні й Енн Петч, що в такому стані вона напевне не зможе працювати над новим фільмом.

Обоє повелися з нею дуже суворо. Обоє казали:

— Це саме те, що вам тепер потрібно. Якщо ви негайно візьметесь до роботи, вам буде куди легше викинути з голови оту історію з Келвіном, знову звеситися на ноги й віднайти своє колишнє «я».

— Я не певна, що хочу його віднайти,— заперечила Венда.— Не знаю навіть, яке моє нове «я», коли таке й існує в природі.

— Ви тільки звіртеся на доктора Рубенстайна, і нехай собі все йде потихеньку так, як воно є,— сказав Менні.

Вона всміхнулася до нього й мовила:

— Знаєте, Менні, ви таки золота людина. Не знаю, хто б ще в цьому божевільному місті міг би мене терпіти, як оце ви.

— Не так уже й важко вас терпіти,— озвався Менні.— Ви просто вередлива й навісна дитина, як і більшість нас. Усі ми тут так чи так схибнуті.

Венда рвучко підхопилася з канапи й поцілувала його. Енн Петч похмуро сиділа осторонь, аж поки Венда підбігла й поцілувала її теж.

— Ви обоє мої добрі друзі, і я вас дуже люблю,— мовила вона.— І не забуду про вас у своїй духовниці.

— Ну, ви ще нас усіх переживете! — засміявся

Менні.— Де ж пак, он моїм виразкам стільки років, що на них уже й нові понаростали. А у вас нічого такого й сліду нема.

— А буває у вас болісне місячне? — запитала його Венда.

Енн нахмурилась.

— Цього місяця не було, — відказав Менні.

— За це треба випити шампанського! — вигукнула Венда й пішла до холодильника.

— Ви випили цілком досить учора ввечері, — суворо мовила Енн.

Обернувшись від дверей, Венда сказала:

— Так то ж я святкувала своє визволення з божевільні, та й пила ж не шампанське. — І вийшла з кімнати.

— Атож, — гірко мовила Енн до Менні. — Текілу. — І аж стонула плечима.

— Нехай собі, — сказав Менні. — Лікар приведе її до тями. Що їй тепер потрібно, то це наша дружба й відданість. Вона таки скуштувала лиха.

— І це ви кажете мені? Я ж бо при ній не перший рік.

Робота над «Квіткою пристрасті» розпочалася вже наступного тижня. То була музична комедія, що мало чим різнилася від «С—бомби» — хіба лиш не було в ній недоростка з космосу. Зате знову був стриптиз, і це пригнітило Венду від самого початку, тільки-но вона прочитала сценарій.

— Я не хочу зніматися в цьому фільмі, — сказала вона Енн.

— Будете зніматися.

— Певно, що буду, але не хочу.

— Чому ні? Він веселий і дотепний. Вам знову випадає співати, танцювати. Для вас це буде добра переміна обстановки.

— Невже не можна без оцих утертих слів, Енн?

— А чим вони вам не до вподоби? І чим вам не до вподоби цей фільм?

— Після «Військовополоненого» мені потрібне щось краще. То була принаймні серйозна річ. Я мала нагоду показати, що таки *можу* щось зробити.

— Слухайте, Вендо, добра актриса може зробити щось і з будь-чого.

— То, мабуть, я погана актриса...

Готуючись до зйомок, Венда вчашала до костюмерного цеху та гримувальні; щодня працювала з танцмейстером — ревним роботягою, що навчив би танцювати й слона, коли б цього вимагалось. Поки не розпочалися зйомки, все у неї йшло начебто добре. До знемоги вправляючись у танцях, вона навіть зігнала кілька фунтів зайвої ваги, що їх набрала була перед тим. Зустрічі з доктором Рубенстайном довелося перенести на вечірні години, і тепер Венда приходила до нього о сьомій чи восьмій, а то й пізніше. Її не полишало якесь дивне відчуття: здавалося, чим тяжче вона працює в студійному танцкласі, тим більше позбувається надмірної ваги й отого свого потягу до алкоголю та снотворних таблеток. Справді-бо, вона дедалі дужче переконувалась, що разом із потом з неї виходить геть усе нечисте. Як ото було казала їй матуся Мейбл, коли в неї вискакував прищик: «Це з тебе лиха вдача випирає».

«Їй-богу, я ж зовсім не лиха людина,— подумки виправдувалася Венда.— А часом буваю навіть дуже добра. Онде й людям, що на мене працюють, як от Енн і Серена, я плачу набагато більше, ніж вони заслуговують. І для бідолашної матері зробила все, що могла, аби їй було якнайлегше доживати віку в отій в'язниці. Коли хтось потребує допомоги, я ніколи не відмовляю і даю навіть більше, ніж у мене просять. І на студії всі, крім режисерів, мене люблять — декоратори, освітлювачі, звукотехніки, оператори,— і публіка теж любить. Кожен скаже, що загалом я непогана людина, і коли б я тільки могла сама себе полюбити, як ото радить лікар, то, може, не боялася б так вечорами лягати в ліжко сама...»

Хоч як вона боялася безсоння й отих незбагнених страхіть, що завжди посідали її в темряві, проте водночас була рада спати сама. Ніхто від неї нічого не вимагав, нікому не треба було догоджати, ні в ліжку, ні взагалі. Вона могла тинятися по дому в старому халаті й розтоптаних пантофлях і не наводити на себе оту штучну красу, що її, як приписують жіночі журнали, має випромінювати кожна жінка, коли її чоловік удома.

А у Венди чоловіка тепер не було, і довгими нічними годинами, коли не могла заснути, вона думала про тих трьох, що їх мала в житті. Одруження з То-

мом Келлі від самого початку було помилкою, але як могла про це знати шістнадцятирічна дівчина? Так само і з Баком Вішневські. Ірландець, поляк, єврей... Був ще один ірландець, але той до рахунку не йшов... «З Келвіном усе могло бути добре,— думала Венда.— Чому ж нічого не вийшло? Навіть і тепер усе можна б поправити, коли б він тільки повернувся. То чому він не хоче? А ти запитай себе,— подумки відказала вона.— «Стукайте, і вам відчинять,— говориться в біблії.— Прохайте, і дістанете відповідь»... Ні, не так: «Прохайте, і вам *дадуть*. Шукайте і знайдете... Стукайте, і вам...» Тук-тук. Хто там? Венда. Яка ще Венда? Венда те й Венда се (як ото казав Люк: «У небі льотчик і на землі молодчик»)...»

«Скоро в тебе день народження,— подумала вона,— і ти влаштуєш собі пишне свято. Тобі стукне тридцять, і ти вже не будеш курчам, Еммаліно Сміт. 1 квітня 1927 року. Неважко запам'ятати, правда? Кожного першого квітня Бак Вішневські надсилає величезний букет троянд «американська красуня» зі своєю візитною карткою і незмінним написом: «Завжди твій. Бак». Це дуже мило з його боку. Певно, він стежить по кіночасописах за моєю так званою кар'єрою (ха-ха!), бо ніколи не дзвонить мені тоді, коли я в шлюбі чи, як пишуть газети, «зустрічаюся» з кимось,— тільки коли сама. Тож і тепер він от-от обізнеться, а потім, на мій день народження, я отримаю троянди, три десятки троянд. «Завжди твій. Бак».

Бак зателефонував за три дні до урочистої прем'єри «Військовополоненого» в «Круглому театрі» Картея і, на свій подив, був запрошений до Вендиного будинку в Бель-Ері. Енн Петч, звичайно, на той час пішла з дому, сказавши Венді, що коли бог роздавав розум, вона (себто Венда), мабуть, сиділа в льосі й їла квашену капусту.

Вішневські приїхав новеньким «бентлі» й привіз три десятки троянд «американська красуня» та кошик шампанського.

— Як ся має Залізний хлопець? — спитала Венда, зустрівши його біля дверей.

— Геть підупав на силі,— відказав він з усміхом.— Дякую за гостинне запрошення.

Вони влаштовували таку собі невеличку вечірку в будинку, де нікого більше не було, окрім служниці-

мексіканки Серени. Підносили за здоров'я одне одного келихи з шампанським і сміялися, згадуючи минулі дні, хоч вони й були аж ніяк не веселі. Бак сидів і дивився на Венду так само, як колись, а вона думала: «О боже, ну навіщо я його запросила?..» Він зовсім не змінився — хіба, може, трохи погладшав, та ще волосся ледь посивіло на скронях (як у Гельмута), але загалом був той самий добряга Бак — лагідний, делікатний і ніби сумовитий.

— Даю! — сказала Венда, піднімаючи келих.

— Беру! — озвався Бак.

— Бий! — мовила вона й випила.

— Не забула... — всміхнувся він.

«Він чудова людина, — подумала Венда, — на його дружбу можна розраховувати до кінця життя», — і спитала Бака, чи не зміг би він супроводити її на прем'єру «Військовополоненого».

— Про що ти питаєш! — відказав Бак.

Отож другого дня після прем'єри в газетах з'явилися гучні заголовки:

ВЕНДА Й БАК ЗНОВУ РАЗОМ!
ПОВЕРНЕННЯ ЗАЛІЗНОГО ХЛОПЦЯ —
МАТЧ-РЕВАНШ З ВЕНДОЮ!

Обачніші оглядачі, як Агі Мерфі й Гедда Хоппер, обмежилися запитаннями:

«Чи можливо, що Венда Олівер і Бак Вішневські (Залізний хлопець) після чотирирічної розлуки знову дійшли злагоди?

Хоппер»

«Як розцінювати те, що Бак Вішневські, славнозвісний футбольний ас і колишній другий чоловік Венди Олівер, був її супутником на урочистій прем'єрі «Військовополоненого?» Годі й шукати десь кращої пари. Хай щастить вам, діти, — ось усе, що я можу сказати.

Мерфі»

Ті, хто бачив фотографії в газетах або й самих Венду й Бака того вечора, ніколи не сказав би, що це не найщасливіша в світі пара закоханих чи молодят. Венда була, як поетично висловились Агі, «осяйна»;

Доллі назвала її «запаморочливою», а підписи під фотографіями сповіщали: «Щаслива В. О. була присутня на урочистій прем'єрі свого нового фільму з чоловіком, що його, як усі вважали, покинула ще 1953 року».

Венда й Бак сміялися, позували фоторепортерам, а згодом їх бачили разом на танцях. На всі запитання щодо їхніх взаємин Венда відповідала: «Це обговоренню не підлягає» або ж «Ми просто двоє давніх аматорів футболу», — і кумедно морщила носика. Бак відмовчувався. А коли другого дня в газетах з'явилися рецензії і Венда з Енн прочитали їх, кінозірка залилася слізьми й зателефонувала Бакові, щоб він негайно приїхав до неї.

Енн одразу ж подалася геть із дому, і Венда сиділа сама, втупивши очі в газети, доки приїхав Бак. Певна річ, і в попередніх оглядах, що друкувалися в «Вейксті» й «Голлівуд ріпортер», говорилося майже те саме, і їх читали всі причетні до кінопромисловості, але відгуки інших щоденних газет чомусь вразили Венду куди дужче.

«Лос-Анжелес екземінер» писала:

«Коли славлена Венда Олівер і виявила в попередніх фільмах якийсь талант, — окрім безперечної здібності показувати всім на втіху свої суто тілесні принади, — то у «Військовополоненому», що його урочиста прем'єра відбулася вчора у «Круглому театрі» Картея, цього таланту не видно й сліду».

Присуд «Лос-Анжелес таймс» був ще дошкульніший:

«Це фільм з мораллю. А мораль його, очевидно, така: навіть запеклий нацист може змінитися на краще, якщо йому пощастить спізнатись із сексуальною дамочкою на ім'я Венда Олівер, вдягнутою в облиплий комбінезон і на три розміри менший светр. Міс Олівер можна тільки поспівчувати. Заняття за системою, що її проповідує в Нью-Йорку Арон Формен, здається, геть занапастили навіть і ту чарівливість, яку вона будь-коли мала. В цьому фільмі ми бачимо її без гриму, в похмурій, позначеній несмаком ролі. Не треба! Поверніть нам зно-

ву оту блискучу В. О., що так знаменито показувала стриптиз в «С—бомбі».

— Не зважай на це, люба,— мовив Бак, коли Венда показала йому ті рецензії, сидючи поряд на канапі. Потім обняв її, і Венда дозволила собі трохи поплакати на його плечі, хоч ні на мить не забувала, що цим дає йому привід до більшої інтимності, і сама соромилася своєї поведінки.

— Як я можу не зважати? — сказала вона і, підвівшись з канапи, почала ходити по кімнаті. Та раптом усвідомила, що на ній немає нічого, крім халата, якого вона надягла, прокинувшись десь пополудні, і аж сама собі здивувалася: та що ж вона робить з цим чоловіком?

— Слухай,— мовив Бак, стежачи очима за кожним її кроком,— ти велика кінозірка, і нехай там про тебе кажуть, що хочуть. Глядачам ти подобаєшся, тож вони радо платитимуть за будь-який фільм, де ти граєш. Та й сам я, бачив учора цей фільм — ти в ньому чудова.

— Мабуть, ти єдиний глядач, на якого я можу звіритись,— озвалася Венда, морщаючи носика.

— Неправда. Але я більше ніж глядач,— сказав Бак.— Я єдиний чоловік, що кохав тебе за все твоє життя, і тому хочу, щоб ти викинула все це з голови й повернулася до мене.

Венда зняла з канапи подушку, поклала її на підлогу перед Баком і встиглася біля його ніг. Тоді взяла його руки в свої і сказала:

— Я це знаю і ціную. Ти золота людина, і я рада б щось зробити, щоб ти був щасливий. Але ж я така злощасна, що нікому нема зі мною добра, навіть і мені самій.

— Дозволь *мені* судити про це, люба.

— Хотіла б...

— А ти спробуй.

— Не можу, Баку,— мовила Венда.— Ти мені потрібен, я це знаю. Знаю, що коли мені тільки знадобиться друг, ти зараз же будеш поруч, хоч удень, хоч вночі.

— От і повір у це.

— Але знову стати тобі дружиною я не можу. І коханкою не можу. Та й не тільки тобі, а нікому вза-

галі. Я навіть не знаю, що я тепер таке. Я нічого не відчуваю.

Раптом Бак стиснув Вендині руки, встав сам і рвучко підвів її з підлоги. Тоді скинув з неї халат, і вона опинилася перед ним зовсім гола. А він провів руками її по плечах, стегнах, погладив по спині й запитав:

— А оце ти відчуваєш?

Вона стояла незворушно, і очі її були повні сліз.

— Нічого я н-не відчуваю.

Бак схопив її в обійми й притиснувся устами до її уст. Вона не відповіла на поцілунок. Він одступив, і Венда ледь чутно промовила:

— Коли хочеш, я можу н-навіть лягти з тобою в ліжко. Але це однаково нічого не змінить, Баку. Ти вже пробач...

Бак стояв і дивився на неї, тоді рушив до дверей.

— Ти знаєш, де мене знайти,— пробурмотів він.— Я буду в місті ще днів зо два.

Венда не зрушила з місця, доки за ним зачинилися двері, а тоді зіткнула й знову почала ходити по кімнаті. Вона втратила будь-яке уявлення про час і схаменулася лиш тоді, коли тихенько розчинилися двері й до кімнати зайшла служниця Серена. Побачивши господиню в такому чудному вигляді, вона злякано мовила:

— Perdóname, señora ¹,— і тут-таки зникла за дверима, вирячивши очі з подиву.

Венда підняла халат, надягла його і сіла в крісло біля вікна. Задзвонив телефон, але вона не брала трубки. Нарешті він змовкнув, а тоді обережно прочинилися двері, і служниця запитала:

— Ви є вдома, сеньйора?

— Ні.

— Дзвонив сеньйор Фокс.

— Чого йому треба?

— Nada ². Тільки сказав, що вам завтра починати роботу.

— Gracias ³,— мовила Венда, втупивши очі в вікно, на евкаліптові дерева, що височіли за моріжком і

¹ Пробачте, пані (исп.).

² Нічого (исп.).

³ Дякую (исп.).

плавальним басейном. Вона чула тужливе воркотання голуба, що від самого ранку лунало в теплому повітрі. За ким він тужив?..

Хтось подзвонив біля дверей, але вона не обернулася од вікна, а десь за хвилину до кімнати зайшла Серена й подала їй рекомендованого листа. Зворотної адреси не було, і, розірвавши конверт, Венда побачила друковані на машинці рядки. Вона перечитала їх двічі або й тричі, перше ніж збагнула, про що йдеться.

«Ваш батько, Едвард А. Сміт,— говорилося в листі,— живе в Ланкастері. Він виконує різні відрядні роботи й мешкає на вулиці Ель-Каміно, 54. Багато років як одружений. Його номер телефону: Ланкастер — 31-04».

Під листом стояв підпис детектива, а на окремому аркушику був доданий рахунок «за послуги», в якому значилися телефонні виклики, роз'їзні видатки, «конфіденційні довідки» (мабуть, пов'язані з підкупом, бо вартість їх сягала п'ятдесяти доларів) і таке інше. Внизу було приписано: «Ніякої додаткової плати поза цим рахунком не береться. Дякую за доручення».

І раптом Вендине серце лунко тьохнуло в грудях, і вона насилу погамувала хвилювання. Підбігла до телефону, зняла трубку і, набравши номер міжміської станції, замовила виклик.

Вона чула глухий шум на лінії і, як колись у дитинстві, подумала, що, мабуть, то гуде вітер у телефонних дротах. За якусь хвилину на другому кінці зняла трубку, і жіночий голос промовив:

— Я слухаю.

— Скажіть, містер Сміт дома?

— Ні, він на роботі. Хто це?

— А коли він буде вдома?

— Коли повернеться з роботи. А хто це говорить?

— Як ви думаєте, н-надвечір він буде?

— Слухайте, добродійко, хто ви така? Я *місіс* Сміт.

— Я п-подзвоню пізніше,— сказала Венда й поклала трубку.

«Як він може бути одружений, коли моя мати досі жива?» — дивувалася вона подумки. Тоді згадала: ну звісно, вони ж не брали шлюбу. Але як їй тепер дочекатися вечора, щоб подзвонити знову?..

Повернулася Енн Петч і, побачивши, що Венда

сидить біля вікна, а поруч на столику стоїть пляшка текили, запитала:

— А футболіст уже забрався?

— Годі вам про це, — озвалася Венда.

— Ви що — хочете знову з ним зійтися?

— А вам до того яке діло?

— Мені є діло до всього, — відказала Енн, — що хвилює вас.

Венда звела на неї очі й сказала:

— Енні... я знайшла свого батька! Хіба це не чудо?

Енн мимоволі озирнулася.

— Це?

— Та не тут, дурненька, — мовила Венда й підвелася з крісла в новому припливі збудження. — Він живе в Ланкастері... усього за якихось півсотні миль звідси. Туди їхати десь півтори години!

— Ви розмовляли з ним?

— Ні. Подзвоню пізніше. Він на роботі.

Енн подивилася на подругу й обережно сказала:

— Це чудово, Вендо. — Тоді завагалася, та все ж визнала за потрібне додати: — Але не тіштеся надто великими сподіванками.

— Що ви хочете цим сказати?

— Та нічого. Просто... минуло стільки часу. Майже тридцять років.

Венда засміялася.

— Яке це має значення? Коли б оце ви тридцять років тому загубили свою єдину дочку, то чи важило б для вас тепер, скільки часу відтоді минуло?

Енн промовчала. Вона хотіла сказати: «Хіба ви забули, що він сам покинув вас і вашу матір, коли ви тільки народилися? Чи, може, ще й перед тим. Як ви можете цього не пам'ятати?»

— Я з ним поладнаю, — говорила Венда, потираючи руки. — Він працює на відрядних роботах, ви собі уявляєте? Хіба ж це діло для людини в його літах? Адже йому, певно, десь за шістдесят. Ну, та я вже п-подбаю про нього.

— Дуже добре, любя, — мовила Енн. — Певно, що подбаєте.

Коли Серена покликала їх до столу, Венда сказала: «Хвилиночку», — і знову набрала номер міжміської. Цього разу на другому кінці озвався чоловік.

— Містер Сміт?

- Так.
- Це Ем... Еммаліна.
- Хто?
- Еммаліна Сміт. Ваша... ваша д-дочка.
- Мабуть, ви набрали не той номер, дамочко.
- Ні-ні, той. Я Венда Олівер, к-кінозірка...
- Трубка довго мовчала.
- Ви пам'ятаєте Кору Сміт? Ви мій б-батько. Я народилася в Інглевуді. Пам'ятаєте?
- Я ніколи до цього не був одружений, дамочко. Мабуть, ви набрали не той номер.
- Ні,— сказала вона.— Ні! Венда Олівер... к-кінозірка, знаєте?
- Ну, бачив у кіно,— відказав голос.
- Це моє приbrane ім'я. Ви ж Едвард А. Сміт, правда?
- Я ж вам сказав, так.
- Я Еммаліна. Ви... ви пам'ятаєте мою матір, Кору? Вона була модельєркою на кіностудії. Ви жили тоді в Інглевуді... ви обое... Потім вона захворіла... себто довго була в лікарні... Я Еммаліна...
- Даруйте,— вже роздратовано озвався голос,— але я не знаю ніякої Еммаліни й ніякої Кори Сміт...
- І Венда почула, як там поклали трубку. Вона кинулася стукати по кнопках свого апарата.
- Алло... алло... тату... це Ем...

СЦЕНА 20

(Січень — березень 1957)

Коли Джед Браун, режисер «Квітки пристрасті», побачив, в якому стані Венда вийшла на майданчик першого дня зйомок, то одразу ж відіслав її назад до артистичної прибиральні.

— Ляжте й трохи відпочиньте,— сказав він,— а ми тим часом будемо знімати щось без вас.

Очі її були червоні, обличчя набрякле, мов гумова куля, а ідучи з майданчика, вона аж заточувалась. Режисер підкликав Енн Петч, що стояла збоку із сценарієм у руках, і спитав:

— Що з нею таке?

— Вона провела жахливу ніч.

— Мужчина? Пиятика?

Енн похмуро зиркнула на нього.

— Особисті справи.

Браун якусь мить зважував цю не вельми зрозумілу відповідь, тоді сказав:

— Постарайтеся, щоб після обіду вона була в нормі.

Він пішов до телефону й подзвонив продюсерові, Девіду Девіду.

— Слухайте, — сказав Браун, — ця красуня п'яна, аж падає. Якщо ви не годні привести її до тями й змусити працювати як належить, то шукайте собі іншого режисера. — Він мовчки хитав головою, слухаючи відповідь продюсера, і в кінці додав: — Я не зобов'язаний миритися з тим, з чим мирилися інші, зрозуміло? Мені треба, щоб вона була в нормі, а ні — то я припиняю роботу. Завтра ж!

Поклавши трубку, Браун повернувся на знімальний майданчик і звелів своєму асистентові, операторові й старшому обслуги готувати декорації до іншої сцени. Знаючи, скільки мороки мали з цим примхливим дівчиськом інші режисери, він хотів був знімати фільм послідовно, бо сподівався в такий спосіб досягти хоч якогось взаємозв'язку та логіки в тому, що мало називатися її грою. І ось тепер усі його задуми полетіли шкереберть. А нехай їй чорт!..

Тим часом продюсер з однаковим ім'ям і прізвиськом зателефонував до Вендиної прибиральні й тепер розмовляв з Енн Петч. Та й від неї не почув нічого втішного. Актриса геть хвора, сказала Енн. За той час, відколи вона повернулася до прибиральні, її двічі нудило.

— Невже ви не можете не давати їй упиватися? Адже ми платимо гроші й вам.

— Вона не п'яна! — крикнула Енн. — Вона хвора! — і кинула трубку.

Венда навіть не чула, про що говорилося, і Енн трохи мучило сумління. Тепер Венда не була п'яна — це правда, зате була п'янісінька цілу ніч. Близько півночі Енн посадила її в гарячу ванну, потім десь о третій — у холодну; влила в неї добру кварту чорної кави, дала заспокійливі таблетки й сиділа поруч, аж поки вона заснула, бурмочучи: «Тату... тату...» —

а о шостій ранку насилу добудилася її і уловила їхати на студію.

Аж ось у двері прибиральні постукали, і на порозі з'явився сам Нік Фортіс.

— Що тут діється? — запитав він.

Енн кивнула на Венду.

— Чи ви самі не бачите?

Фортіс став і пильно подивився на Венду, що лежала на канапі, затуливши обличчя рукою. Тоді почув пахтилицю й запитав:

— Якщо вона хвора, чому ви не викличете лікаря?

Венда відняла руку від обличчя і промовила кволим голосом:

— Я встану. Слово честі, встану. Все буде гаразд.— Вона повела очима по кімнаті, доки побачила Енн.— Чи не принесли б ви мені з їдальні трохи гарячого бульйону?..

Бульйон зігрів її шлунок. Масажистка розтерла її з голови до ніг. Потім прийшов гример, намастив її обличчя кремом, зробив гарячі й холодні компреси, а тоді загримував наново. О пів на другу Венда була на знімальному майданчику, готова до роботи.

Усе було б добре, але вона не пам'ятала своєї ролі. Браунові довелося дев'ять разів перезнімати одну сцену, доки Венда спромоглася вимовити до ладу всі свої репліки. Виконавець головної ролі, високооплачуваний Спенсер Віллоубі, стояв з таким виразом обличчя, наче йому піднесли до носа якусь гидоту.

Венда без кінця вибачалася перед Віллоубі й Брауном, перед оператором, обслугою та асистентами, і її винувата усмішка й ота кумедна гримаска були такі чарівні, що згодом, коли вона знову перебрівувала репліку, всі тільки сміялися, і вона разом з ними. Але Браун уже твердо вирішив відмовитись од зйомок, хоча й знав, що Девід Девід, продюсер, увесь час стоїть позад нього, не спускаючи очей з його потилиці.

Коли денні зйомки сяк-так закінчили, Браун дав волю гнівові, і Девід терпляче слухав, поплескуючи його по плечі, мов улюбленого собаку.

— Знаю, знаю,— підтакував він.— Цілком з вами згоден. Але ви потрібні мені. Ви єдиний, хто вміє зробити такий фільм. Ми вкладаємо в нього п'ять мільйонів доларів, друже. Обіцяю вам, що такого, як сьогодні, більше не буде. А якщо буде...

— А якщо *буде*,— підхопив Браун,— ви проженете її геть і візьмете *актрису*.

— Гаразд, гаразд,— погодився Девід.— Все зроблю як ви скажете. Ваше слово для мене закон. Усе як скажете.

Але те саме повторювалося день у день. Першого тижня Венда з'явилася на зйомки тричі, другого — тільки двічі, третього — чотири рази, а четвертого — один. І весь час точилися нескінченні переговори між Девідом Девідом і Менні Фоксом, між Фоксом, Девідом і Джедом Брауном, між Брауном, Девідом, Фоксом і Фортісом.

Фортіс запросив на консультацію доктора Рассела й доктора Рубенштейна, і ті обидва зробили візити в будинок у Бель-Ері, спільно й порізно. Та з погляду наслідків усі згадані переговори являли собою довершений вірець зачарованого кола, бо досягти чогось певного не могли.

П'ятого тижня Венда приїхала на кіностудію двічі, а весь шостий не зводилася з ліжка й була в стані такої глибокої депресії, що обидва лікарі цілком серйозно думали про те, чи не викликати швидко допомогу й не відвезти її до лікарні, байдуже, чи погодиться вона на те, чи ні.

Вони запитали її:

— Що ви хочете, щоб ми зробили?

Лежачи з заплющеними очима, Венда відказала:

— Нічого.

Доктор Рубенштейн підвищив голос:

— Вендо, я вимагаю, щоб ви встали з ліжка — *зараз же!* — Він на мить завагався.— Ви мене чуєте?

— Чую,— майже пошепки відповіла вона.

— *То вставайте!*

— Н-не можу. Я гепнуся на підлогу.

— Ми вас підтримаємо.

— Ідіть геть,— сказала вона.

Рассел подивився на Рубенштейна і вийшов з кімнати. Ці мудрагелі нічогісінько не тямлять, розважив він. Коли б отой Рубенштейн не верховодив, він би залюбки вхопив Венду за руку, стягнув з ліжка і, силоміць одягнувши, відпровадив на кіностудію.

Але й сам Рассел був спантеличений. Він доскіпливо обстежив пацієнтку і ззовні, і всередині. Хронічний коліт? Ну то й що? Розлад місячного? Його мають

мільйони жінок. Увесь її вигляд свідчив про фізичний занепад — тіло було брезкле, мертвотно-бліде; видно, вона вже кілька тижнів не завдавала собі клопоту підрізати нігті й поголити волосся на ногах; обличчя мало хворобливий відтінок; а проте всі інші життєво важливі показники не виходили за межі норми: кров'яний тиск, рефлекс, гемоглобін, сеча, слина, печінка, вміст цукру в крові, легені, жовчний міхур, шлунок, кишечник, — ніде ніяких ознак недуги.

Лікарі дали Енн Петч додаткові настанови: якнайбільше вітамінів, поживна їжа, багата на білки, жири й вуглеводи, ніякого алкоголю й тютюну, жодних заспокійливих засобів. Та одна річ — сказати Енн, щоб Венда хоч по півгодини на день лежала на сонечку й плавала в басейні, а от як примусити ту ж таки Венду робити це? Вона була, як відчував Рубенстайн, у небезпечному стані душевного регресу, здитиніння. Коли озивалася, то говорила голосом трирічної дівчинки, і навіть жести й рухи її були якісь інфантильні.

Енн Петч розказала, що відколи вона знає Венду, та завжди спить, згорнувшись клубочком, мов дитина в материнській утробі. Ночами Енн не раз стояла за дверима Вендиної спальні й чула, як та розмовляє сама з собою, от тільки слів розібрати не могла. Зате чула, які дитячі пісеньки вона наспівує. Особливо одну, розповідала Енн, — Венда кожного разу повторювала її знов і знов: «Оце тобі свічечка, щоб іти до ліжечка, а це тобі ножичок відрізати голівочку».

Сьомого тижня Венда нараз відчула приплив снаги, встала з ліжка й два дні підряд приходила на зйомки. Вона знову віднайшла — чи принаймні так здавалося — оте своє «колишнє я»: жартувала з обслугою і статистами, усміхалася до всіх і чимало здивувала Джеда Брауна своїм проханням знімати кожну сцену не більш як двічі. Отой чар, що здобув їй загальну любов публіки і на батьківщині, і за кордоном, виявлявся в усьому, що вона казала й робила: в кожному русі, в кожній усмішці, в трохи дивних паузах між словами, що їх вона робила, вимовляючи свої репліки (як ото деякі виконавці ліричних пісень), в її невідпорній принадапності, завдяки якій усі на знімальному майданчику говорили: «Яка ж вона мила!» — хоч багато хто терпіти її не міг. А коли вони із Спенсером

Віллоубі зіграли вдвох комедійний епізод, навіть і він зволив сказати:

— Вендо, ви чарівна. Ну так би вас і з'їв.

— Шлунок зіпсує,— озвалася вона із своєю кумедною гримаскою.

То був останній раз, коли Венда з'явилася на зйомки, а тоді її знову здолала непереможна нудота, знову пойняла гнітюча апатія, і вона цілими днями сиділа вдома в халаті й розтоптаних пантофлях, бездумно втупивши очі в стіну. З ранку до ночі вона ставила платівки на радіолу — здебільшого Патетичну симфонію Чайковського,— аж поки Енн Петч заводала:

— Бога ради, невже вам нема чого заграти, крім цієї м'якої сентиментальщини?! Поставте-но краще якийсь джаз.

Венда не звернула на неї уваги... А потім надійшла звістка про те, що студія «Спектакуляр» усунула Венду від зйомок і віддала її роль Айві Бенкрофт. Енн відповідала на телефонні дзвінки, розмовляла з репортерами, що злетілися до будинку, й зробила оту свою заяву.

— Хай вам чорт, Енн,— дорікнула їй Венда.— Чому ви не вигадали чогось розумнішого? Чом було не сказати, що в мене цироз печінки? Адже всі знають, як багато я п'ю. Або що я наркоманка?

— Ви що — збожеволіли?

— Так,— мовила Венда.— Я збожеволіла.

— Ну, а я ще ні. Чи ви хочете назавжди занепасти свою кар'єру?

— Яку таку кар'єру?

— Мене аж нудить від вас,— сказала Енн.— Я вже стільки років вас знаю, і оця ваша звичка вдавати з себе хвору просто огидна! Доктор Рассел чи не тисячу разів казав вам, що ніяких, аніякісіньких фізичних недуг у вас немає.

— Чхати на доктора Рассела.

— Я певна, що вам на всіх начхати,— розізлилася Енн.— Але так само певна, що коли б отой Тірбах зателефонував вам із свого Франкфурта, ви скочили б у перший же літак і всю дорогу аж штанці мочили б з нетерплячки.

Венда замахнулася й ляснула Енн по обличчю.

— Ану забирайся звідси к бісу, поки ціла! — верес-

нула вона.— Ти таке саме стерво, як і всі! П'явка чортова!

Вона виштовхала Енн за двері й почала шпурляти її одіж з верхнього вікна на моріжок перед будинком. Енн стояла там і дивилася вгору на Венду, розкривши рота з подиву. Та Венда не стала чекати, доки вона позбирає речі. Її поривало вибігти надвір, обняти Енн і сказати: «Пробачте мені, люба, це я в усьому винна. Я просто голову стеряла з розпачу»,— але вона замкнулася у ванній, щоб не піддатися цій спокусі.

Вона не відчувала нічого, крім панічного страху. Серце лунко калатало їй в грудях, у горлі пересохло. До того ж на неї напав пронос. Зателефонували доктор Рассел і доктор Рубенстайн, і Венда відповіла обом коротко, але цілком недвозначно. Таку саму відповідь дістав і Менні Фокс, а тоді Венда спустилася в підвал, принесла дві пляшки текіли й відкоркувала обидві.

Служниця-мексіканка бачила це, отож Венда сказала їй:

— Я відпускаю вас на сьогодні, Серено. Ідіть додому. На Ольвера-стріт. *Vamos*¹.

Служниця не зрозуміла, що вона каже, але збагнула її намір. Сеньйора хотіла упитися в самотині.

— *Volveré mañana*²,— мовила Серена і пішла собі. Венда навівала на неї дедалі більший страх, і вона вже почала думати, чи не покинути цю роботу, хоч не минало й тижня, щоб *estrella*³ не засипала її подарунками: грішми, новісінькими, але вже відкинутими сукнями, прикрасами, взуттям (хоч воно й було замале) та іншим убранням, що його Серені годі було надягти на себе навіть і в свято.

Увесь той день і наступний Венда не вимикала радіоли й ставила все підряд: Патетичну симфонію Чайковського і «Бідного метелика», «Смерть Ізольди», «Смерть і перетворення» Штрауса, «Ніч і день», «Фінляндію» Сібеліуса і «Пісню Сольвейг» Гріга, різдвяні гімни й дитячі пісеньки, другу частину Сьомої симфонії Бетховена й фонограму Діснеєвої «Попелюшки»,— аж поки перестала розрізняти, що там грає, та й взагалі зважати на музику. В радіолі щось заїло,

¹ Ідіть (*isp.*).

² Прийду завтра (*isp.*).

³ Зірка (*isp.*).

і Серені довелося самій зняти голку з платівки, бо вона добрих півгодини шкрябала по тому самому місцю, а сеньйора наче й не чула цього.

Серена вчасно подавала на стіл, але Венда ледве торкалася їжі й тільки келих за келихом пила шампанське. А після обіду бралася до текіли й часом уже не потребувала таблеток, щоб заснути.

Опівночі зателефонував Бак і сказав, що він у Міннеаполісі, однак Венда насилу розчула його слова — мабуть, щось подіялося їй з вухами.

— Прошу тебе, ти тільки не хвилюйся,— говорив Бак.— Плюнь на ту бісову студію. Ти ж бо найславетніша... ти й сама це знаєш, правда?

— Я люблю т-тебе,— мовила Венда.

— Що ти кажеш?

— Ти д-дуже милий, що п-подзвонив мені аж із Чі... Чікаго.

— З Міннеаполіса.— Він трохи помовчав і спитав: — Хочеш, я прилечу до тебе? Сяду на перший літак і прилечу.

— З Мін-неаполіса...

— Тобі погано?

— Погано,— сказала вона й поклала трубку. Але тут-таки пошкодувала про це й попрохала міжміську станцію обдзвонити всі великі готелі в Міннеаполісі й знайти містера Бака Вішневскі. Телефоністка витратила півтори години, доки натрапила на потрібний готель, але містер Вішневскі не відповів на виклик, сказала вона Венді.

— Ну й не т-треба,— мовила Венда.— Я тільки хотіла сказати йому «н-на добраніч»...

Вона вже три дні не одягалася й завжди була готова лягти в ліжку, отож, коли Серена прийшла спитати, чи не треба їй чого, вона відказала:

— Йдіть додому. *Adiós. Buenas noches* ¹.

Серена зрозуміла її, та все ж вирішила залишитися. Вона думала, що добре було б знайти сеньйориту Енн, але не знала, куди їй дзвонити. Не знала й прізвищ тих двох лікарів. «*La pobrecita*,— подумала вона,— *está muy enferma*» ².— Тоді похитала головою і зачинила за собою двері Вендиної спальні.

¹ До побачення. На добраніч (*исп.*).

² Відолаха... вона дуже хвора (*исп.*).

Венда лежала горілиць на ліжку й роздивлялася стелю. На стелі була тріщина, і це видавалося дуже кумедним, бо будинок коштував силу грошей, а в таких будинках не повинно бути тріщин. Ця тріщина мала химерну форму і тим часом, як Венда дивилася на неї, обрис її щоразу змінювався. Спочатку то була водорість, що коливалася під водою, потім пальмова віть, лист папороті, гірське пасмо, низка хмар...

Венда полежала ще трохи, споглядаючи стелю, тоді промовила: «Я самотня». Та ніхто не озвався до неї. Вона сказала голосніше: «Я самотня!» О боже, яка самотня, сама-одна отут біля телефону, чекаючи хоч якогось дзвінка! Сама-одна й нікого поруч. Ні Бака. Ні Келвіна. Ні Тома. Ні Філа. Анікогісінько. Геть сама біля телефону, чекаючи дзвінка... отого дзінь-дзілінь...

— *Ага!* — голосно вигукнула вона раптом і, намацавши в шухлядці нічного столика аркушик з кількома рядками, надрукованими на машинці, замовила виклик. Телефон на другому кінці дзвонив і дзвонив, але Венда не подивилася, котра година. А була вже друга ночі. Нарешті в трубі обізвався заспаний жіночий голос:

— Слухаю. Що таке?

— Мій т-тато вдома?

— Хто це? — сердито запитав голос.

— Еммі. Це Еммі. Мені треба мого т-тата.

По короткій мовчанці жінка сказала:

— Слухайте, ви! Ви божевільна! Не смійте більше сюди дзвонити, а то я нашлю на вас поліцію. Чуєте? Я не жартую!

Вона поклатла трубку, і Венда почула, як гуде вітер у телефонних дротах десь ген за містом, над долиною Сан-Фернандо, над горами й пустелею, аж до самого Ланкастера. То був тужний, самотній звук, і, поклавши трубку, вона спробувала його наслідувати.

Шухлядка нічного столика була висунута, і Венда вийняла з неї флакон. У ньому лишилося п'ять таблеток нембуталу, і вона проковтнула їх усі, не запивши водою, ані навіть текілою, що стояла поруч на столику.

Потім вона знову зняла телефонну трубку, подзвонила на міжміську станцію і дала телефоністці нью-йоркський номер Келвіна. Довго чекала, аж нарешті в трубі озвався голос із Нью-Йорка:

— Квартира містера Бернарда...

— Келвіне! — вигукнула Венда, тоді почула, що голос говорить далі, й прислухалась.

— ...виїхав за кордон. Повернеться не раніш як у кінці травня. Ви чули магнітофонний запис...

Венда притискала до вуха трубку, і ось голос заговорив знову:

— Квартира містера Бернарда. Містер Бернард виїхав за кордон. Повернеться не раніш як у кінці травня. Ви чули магнітофонний запис... Квартира містера Бернарда. Містер Бернард виїхав за кордон. Повернеться не раніш як у кінці травня...

Венда поклала трубку й промовила вголос:

— Ви чули магнітофонний запис. Ви чули магнітофонний запис. Ви чули магнітофонний запис.

«А от мій голос ніколи не звучав добре в запису. Він у мене слабкий, як і я сама. Е, не така вже я слабка, я дужа, як коняка. Так сказав доктор Рассел. Дужа, як повія. Дужа, як...»

Нараз у вухах їй забринів інший голос, що співав якоїсь пісеньки, і вона одразу впізнала його. То був голос місіс Данліві з сирітського притулку. Майже неспітано Венда почала підтикати під себе простирало й ковдру, неначе це робили руки місіс Данліві, і водночас пильно дослухалася до її голосу. Він співав: «Gute Nacht... Gute Nacht...»¹, — а далі йшли слова, яких Венда не розуміла. Вона подумала: «Ото дивина. Адже це по-німецькому. Тепер я згадала. Колись давно хтось казав мені, що це «Колискова» Брамса. Але ж місіс Данліві ірландка, чи не так? Чого ж би то їй співати по-німецькому?.. Ich küß' die Hand, gnädiges Fräulein, mein Schatz, mein Liebling. Du bist wie eine Blume...»² Оце тобі свічечка, щоб іти до ліжечка, а це тобі ножичок...»

Раптом їй спало на думку інше: а який номер телефону Нормена Натмега? Вона подзвонила в довідкове бюро. Там відказали, що такого прізвища в них не зареєстровано.

— Тоді, — сказала Венда, — викличте мені Боба Беннінга в Сіетлі, штат Вашингтон.

— Як, ви сказали, прізвище? Беннінг?

¹ На добраніч... на добраніч (нім.).

² Цілую руку, шановна панночко, мій скарбе, моя люба. Ти мов та квітка (нім.).

— Еге ж, Беннінг.

— Номер ви маєте?

— Звісно, що ні, а то б чого я питала вас?

У голові їй паморочилось, але вона притискала до вуха трубку, аж поки довідкове в Сіетлі повідомило:

— У нас тут шість Робертів Беннінгів. Котрий вам потрібен?

— А звідки я знаю? — відказала Венда. — Викликайте всіх. Кажіть, що дзвонить Венда Олівер, славетна кінозірка...

— Так-таки всіх і викликати?

— Атож, — мовила Венда. — Чому б ні? Адже йдеться тільки про гроші. Кажіть їм, що це міс Парашутистка 1945... — і поклала трубку.

Вона помацала рукою під матрацом: авжеж, флакон на місці. Той, де вона зберігала таблетки, випрохані в доктора Рассела й аптекаря на розі. Аптекарь казав їй: «Міс Олівер, я навіть висловити не можу, як ви подобається мені у ваших фільмах. Ви просто неперевершена, чарівна, ви мій ідеал... І дружина моя каже те саме», — додавав він.

«Чарівна, незрівнянна... — подумала вона. — Якби ж я тільки могла заснути, то стала б зовсім іншою людиною. Заснути, заснути, заснути... Як ото завжди повторював Джейб Джордан, коли ми разом репетирували? «Не спіть віднині! Макбет зарізав сон (кухонним ножем!), невинний сон, що край кладе турботам, смерть повсякденного життя...»

— Смерть повсякденного життя, — промовила вона вголос. — Повсякденне життя смерті... — Доктор Рубенстайн казав, що хтось писав ще таке: «Сон — наче смерть. В нім за життя дай звідать смерті відчуття...» Як це там далі?.. «І тихо голову схилить на смертне ложе...»

Вона проковтнула всі таблетки з потаємного флакона, тоді зняла телефонну трубку й набрала номер. Чекаючи відповіді, взяла пляшку з текілою, відпила чималий ковток і обережно поставила пляшку на підлогу поруч ліжка.

— Доктор Рубенстайн, — почувся в трубці спокійний голос.

Ще не вимовивши й слова, Венда почала плакати.

— В мене таке відчуття, наче я п-помираю, — показала нарешті.

— Дурниці, Вендо.

— Таке в мене *в-відчуття*,— плачучи, наполягала вона.

— Ви знову пили?

— Авжеж, чому б ні?

— Тому, що й доктор Рассел і я заборонили вам пити.

— Чхати на д-доктора Рассела,— сказала Венда й засміялася. Перед очима їй раптом постало обличчя Енн Петч, і вона з подивом подумала, до чого б це.— І на вас чхати.

— Вендо, я прошу вас, встаньте й випийте кави, а коли вам полегшає, візьміть машину й поїдьте на узбережжя.

— Н-навіщо? Побачити море?

— Просвіжити голову, ось навіщо.

— Вступай до флоту — побачиш море,— промовила вона.— Том так і зробив.

— Ви зробите те, про що я вас прошу?

— Н-не знаю.

— Ну будь ласка. Вам одразу стане краще. Можливо навіть, що захочеться спати, доки повернетесь додому.

— А знаєте, докторе-шмокторе, по-моєму, це ви ідіот, а не я.

— Ну гаразд, гаразд.

— Гаразд? Ви гадаєте, що бути ідіотом — це гаразд?

— Коли вам хочеться думати так про мене — гаразд, думайте, я не проти. Але вже початок третьої, і, якщо ви не можете заснути, я раджу вам проїхатися на узбережжя, подихати свіжим повітрям.

— Так я й зроблю,— мовила Венда.— Отак-таки й зроблю... Ой,— заплакала вона знову,— ви такий *д-добрий* до мене. Знаєте, я вас дуже люблю. Здається, н-нікого ще так не любила за все своє п-паршиве життя.

— Дякую. А тепер я покладу трубку.

— Покладіть, покладіть. Я маю вам щось с-сказати. Покладіть трубку. Зараз же покладіть. Вам треба висиплятися, докторе-шмокторе, щоб не втратити своєї краси.— І, випередивши Рубенстайна, вона сама поклала трубку.

Кімната йшла обертом круг неї — повільними, млявими колами. Венда простягла руку до пляшки з те-кілою, що стояла поруч ліжка, але ніяк не могла її намацати. Тоді перекилилася через край матраца й мало не впала на підлогу. Вгледівши нарешті пляшку, схопила її за шийку й потягла до себе.

У пляшці сидів маленький джин, годі було й сумніватися. Венда пильно зазірала всередину, та хоч побачити його не могла, однаково знала, що він там. Отож і заговорила до нього:

— Джинчику, я хочу бути багатою і славетною кінозіркою. Хочу, щоб хтось кохав мене, а нікого в світі не маю. Це така пісенька, знаєш? «Нікого в світі я не маю, нікому в світі не потрібна...» Ось ти послухай мене, джинчику. Зараз я засну, а коли прокинуся, хочу бути багатою і славетною кінозіркою, і щоб усі чоловіки в світі закохалися в мене й забрали мене геть звідси, і щоб підтикали мені ковдру й співали «Gute Nacht, gute Nacht...» — як же це там дали?..

Тримайся себе,— мовила Венда, але не почула власного голосу.— Тримайся себе, бо сьогодні твій день народження, і коли вже ніхто тебе не тримається, то тримайся хоч сама себе, правда?

«З днем н-народження мене,— заспівала вона.— З днем н-народження мене. Будь щаслива, люба Еммі, з днем н-народження мене...»

Вона зняла трубку й дуже старанно, пильнуючи, щоб палець не зіскочив з диска, набрала нуль. У трубці почулися довгі гудки, тоді голос телефоністки:

— Комутатор.

— Комутатор, у мене д-день н-народження.

— Номер, будь ласка.

— Я кажу: комутатор, у мене д-день н-народження.

Запала пауза, потім телефоністка промовила:

— З днем народження, міс. Вам потрібен якийсь номер?

— Мені п-потрібно багато номерів, але вони не відповідають. Н-нікого нема вдома.

— Дуже жаль, міс. Хочете, я спробую ще когось вам викликати?

— Нікого нема вдома,— сказала Венда.— П-пого-воріть зі мною.

— Пробачте, міс, що ви сказали?

— Я к-кажу, поговоріть зі мною... в мене д-день народження.

— Вибачайте, міс, але це заборонено. Дати вам начальника зміни?

— Не т-треба начальника. Я х-хочу, щоб ви п-поговорили зі мною, бо 'я тут сама біля т-телефону й нікого нема, крім вас.

— Я повинна роз'єднати лінію, міс,— сказала телефоністка й вимкнула зв'язок.

— Чхати й на тебе, міс,— мовила Венда сама до себе.— Чхати на кого? Чхати на тебе. На кого «на тебе»? На тебе. Себто на мене. *Ось на кого.* «Потопта-на, а дім далеко». Хто це сказав?..

Задзвонив телефон.

— Це ви просили викликати містера Роберта Беннінга в Сіетлі?

— Так-так... Шість Бобів Беннінгів, викликайте всіх...

— Три з них не відповідають, міс, а інші три кажуть, що не знають ніякої міс Олівер.

Венда поклала трубку й лягла навзаки, втупивши в стелю широко розплющені очі. Ота тріщина на стелі тепер звивалася, мов змія; та вона й була змія — не водорість, не пальмова віть, не папороть, а справжні-сінька змія. Венда на превелику силу тримала очі розплющені, але вона знала, що *не можна* їх заплющувати, бо в неї день народження, а на день народження спати не годиться — треба радіти, всміхатися, робити реверанси й казати: «Дякую, матусю Едно. Дякую, тітонько Сью. Дякую, матусю Мейбл. Дякую, містере Уолтерс. Дякую, Бобе Беннінг. Дякую, містере Пі-Джей Тредвелл. Дякую, місіс Данліві. Gute Nacht, Гельмуте, mein Schatz. Дякую і тобі, Еммаліно Сміт, будь мені хорошою дівчинкою, і хай благословить господь твоїх маму й тата, і мене хай благословить. А хто я? Я — Еммаліна. А хто така Еммаліна? Секс-бомба — ось хто. Велика сексуальна Венда Олівер, атомна бомба, воднева бомба, це я — бомба. Ну й вибухнула ж я! А що, хіба ні? «Пара на всю Америку». Дурепа! Першоквітнева дурепа, ось ти хто! Дурепа!..»

За чверть години доктор Рубенстайн, що не міг заснути, набрав Бендин номер. Телефон дзвонив і дзвонив, аж поки в трубці озвалася Серена.

— Даруйте, що потурбував...

— Perdón? ¹

— Я прошу міс Олівер. Це доктор Рубенстайн.

— Momento ².

Трубка довго мовчала, та нарешті служниця знову підійшла до телефону.

— Я дивилася. Вона спить. І світло там. Я вимкнула. А вона спить.

— От і добре,— сказав доктор Рубенстайн.— До ранку їй полегшає. Дякую. На добраніч.

¹ Пробачте? (*исп.*)

² Хвилиночку (*исп.*).

ЗАГИБЕЛЬ «СИМВОЛУ»

Відповідаючи на анкету журналу «Иностранная литература» (травень 1965 року), американський письменник Альва Бессі так визначив завдання митця в наш відповідальний і складний час: кожна людина, особливо з тих, що брали участь у війні, всю решту свого життя має віддати боротьбі проти будь-яких війн. «Особлива місія покладається на письменників, людей, що володіють чудесним даром: силою слова доходити до людських сердець. Їхній обов'язок — віддати свій талант цій боротьбі, що ніколи не припиняється». Виконанню цього обов'язку і присвятив своє життя Альва Сесіл Бессі.

Майбутній письменник народився в Нью-Йорку, в заможній родині, 4 липня 1904 року. В 1921 році закінчив середню школу, а в 1924-му дістав ступінь бакалавра мистецтв у Колумбійському університеті. Відтоді він змінив багато посад. Розірвавши з батьком, який хотів бачити сина ділком, Альва Бессі пориває і з буржуазним середовищем. Він випробував свій хист як актор і режисер, працював у видавництвах, був співробітником різних газет і журналів, а згодом почав писати сам. Перше оповідання письменника було надруковане в 1929 році. В 30-х роках його новели неодноразово входили до збірок кращих оповідань року. Водночас він пробує писати велику прозу, але два перших романи були настільки недосконалі, що автор сам знищив їх. В 1935 році виходить друком перший великий твір письменника — роман «Оселя серед пустки».

У 1937 році Альва Бессі як кореспондент однієї з американських газет потрапляє до Іспанії. Та він не може залишатися стороннім спостерігачем боротьби з фашизмом, яку веде іспанський народ. Відмовившись від свого статусу кореспондента, Бессі стає бійцем інтернаціональної бригади імені Лінкольна. Цей вчинок визначив усе його подальше життя: ставши на шлях боротьби за справедливість, він уже більше не сходить з нього.

Повернувшись з Іспанії, Альва Бессі пише книжку «Люди у битві» — про долю іспанського народу і його героїзм, про високе благородство людей, які добровільно з'їхалися з усього світу, щоб відстоювати демократію і свободу. А 1941 року опубліковано його другий роман — «Хліб і камінь».

На той час письменник працює у найпрогресивнішому в Сполучених Штатах журналі «Нью месіз». В 1943 році він стає сценаристом у Голлівуді, де, як здається йому самому і багатьом прогресивним настроєним письменникам і діячам культури, відкриваються найбільш широкі можливості впливати на свідомість свого народу. Але ці надії були марні: діяльність письменника у «кінстолиці світу» закінчилася трагічно. Коли холодна війна досягла свого апогею і реакційні сили перейшли в наступ, Альва Бессі став одним з перших, хто відчув на собі їхні удари. В жовтні 1947 року його разом з десятьма іншими прогресивними діячами Голлівуду (серед них були Бертольд Брехт, Говард Лоусон, Альберт Мальц) викликано до комісії по розслідуванню антиамериканської діяльності — однієї з найганебніших інституцій американської «демократії». І хоча нікому з цієї десятки не пред'явили

ніяких конкретних звинувачень, їх було засуджено до ув'язнення і сплати грошового штрафу за «неповагу до конгресу». Засуджено, хоча громадськість країни виступила на захист підсудних, бо в їхніх діях не було нічого шкідливого для держави й народу.

Відсидівши рік у в'язниці, Альва Бессі попав у «чорні списки» і, звичайно, не зміг повернутися до Голлівуду, не зміг дістати будь-якої роботи у буржуазній пресі. Тільки в профспілковій газеті порту Сан-Франціско він влаштовується на редакторську посаду. Та заробітки в ній були такі мізерні, що доводилось ночами виступати в ролі... конференсьє в одному з нічних клубів, аби якось прожити і прогодувати родину.

Проте Альва Бессі не припиняє свої журналістської і письменницької праці. За його редакцією виходить збірка оповідань і нарисів дев'яноста дев'яти авторів з різних країн світу про героїчну боротьбу іспанського народу. Як тільки випадає нагода, він виступає з рецензіями, статтями та театральними оглядами на сторінках різних газет. І все ж здебільшого письменник співробітничав в комуністичному щомісячнику «Нью месіс», доки в ряду причин він не припинив свого існування. В 1964 році почав виходити новий журнал «Амерікен дайлог», мету якого редакція вбачає в тому, щоб висвітлювати різноманітні проблеми з питань майбутнього країни. Засновники журналу, як зазначалося в редакційній статті, «бажають всебічно обговорити проблеми людської гідності, матеріального і духовного добробуту людини». До складу редакційної колегії «Американського діалогу» входить і Альва Бессі. Його виступи з питань літератури й кіномистецтва нерідко з'являються і в радянських періодичних виданнях («Іностранный литература», «Литературная газета»).

На тлі сьогоденної літератури Америки, прийнятої жахом і непевністю, наповненої антигероями, безсилим або розгубленими хлопчиками чи богемними бунтарями вирізняється творчість Альви Бессі, що разом з такими письменниками, як Альберт Мальц та Філіп Боноскі, обрав своїм героєм комуніста. Та якщо в центрі уваги Мальца чи Боноскі стоїть постать комуніста-робітника, то Бессі зосереджує свої творчі шукання навколо іншого образу — образу інтелігента, що пов'язав своє життя з робітничим класом. Провідна тема творчості письменника — місце прогресивного митця в умовах сучасної капіталістичної Америки. Саме цій темі присвячено і роман «Антиамериканці» (1953, російський переклад 1961), і документальну повість «Інквізиція в раю» (1964, російський переклад 1968), і останній його роман «Символ» (1966), який уперше видається в нашій країні.

Життєвий шлях героя роману «Антиамериканці», журналіста Бена Блау, близький і добре відомий письменникові — адже в ньому багато спільного з життям самого Альви Бессі: Блау так само походить із заможної родини, воював в Іспанії, хоче писати книжки, але потрапляє до в'язниці... Формування його світогляду — це шлях від лібералізму, властивого інтелігенції, до повного органічного прийняття комуністичної ідеології і моралі, до повного злиття з народом.

Дія в романі охоплює зиму і весну 1947—1948 років, коли Бена Блау притягнуто до суду комісією по розслідуванню

антиамериканської діяльності. Відповідно й побудовано роман: він складається з трьох частин — «Комісія», «Суд», «В'язниця». В центрі оповіді — образ Бена Блау, але фактично перед нами узагальнена картина попереднього десятиліття з життя інтелігенції Сполучених Штатів (до речі, в жодному американському романі цей шлях не показаний так послідовно і всебічно). Бен згадує своє матроське життя, страйки тридцятих років, в яких він брав участь, Іспанію, другу світову війну і свою службу в армії Сполучених Штатів, повоєнний час і поневірвання безробітного, згадує ту нескінченну боротьбу — статті і книжки, страйки і диспути, виступи і бесіди, — яка й становить суть його життя.

З сюжетною лінією Бена Блау весь час перехрещується зображення долі іншого письменника — Френка Ленга, який вийшов з робітничого середовища, в тридцяті роки вважався радикалом, був причетний до прогресивного руху і деякий, — правда, дуже короткий, — час перебував у Комуністичній партії США. Та буржуазний спосіб життя розтліває його душу. Ставши заможним, відірвавшись від свого класу, Ленг поступово втрачає обличчя і врешті стає зрадником, негідником, просто продається за гроші.

Тільки комуністична етика, яка втілює найкращі моральні надбання народу, забезпечує духовне здоров'я людини — така провідна думка твору. Саме *моральність* і приваблює інтелігента до партії робітничого класу, моральність як кінцевий продукт розвитку людини. Досягти її можливо тільки в боротьбі за справедливість. «Іспанська республіка не була соціалістичною державою, — каже Бен Блау. — І якщо я все ж таки став комуністом після поїздки туди, то причиною цього була любов. Так, любов, з якою іспанці ставились один до одного, до мене, до всіх бійців інтернаціональних бригад, що приїхали до Іспанії воювати за народ, — ось що зробило мене комуністом».

На такій оптимістичній ноті закінчується роман про долю «червоного» інтелігента в капіталістичній країні, який знайшов-таки місце в лавах свого народу.

Наступна книжка Бессі «Інквізиція в раю» — не роман, а своєрідний, стилізований під кіносценарій, мемуарно-публіцистичний твір, в якому розповідається про суд, влаштований комісією по розслідуванню антиамериканської діяльності над десятьма прогресивними діячами Голлівуду в 1947 році. Тут в основному використано матеріали автобіографічні, а також документи, щоденники, протоколи судових засідань, газетні статті, заяви різних діячів. Завдяки цьому книжка має повну вірогідність, документальну та емоційну, і вражає читача тією ликовісною картиною американського життя, яка постає з її сторінок. Безробіття і підкуп, расизм і антисемітизм, безправ'я і антигуманізм пенітенціарної системи, — ось якою постає перед нами Америка зі сторінок цього твору, що викриває антилюдяну сутність самої американської системи, яка робила тоді помітні кроки до фашизму.

І знов-таки, в центрі уваги — постать митця, Оповідача, в якому читач легко вгадує самого автора. Його очима подано Голлівуд і тюрму Тексаркана в штаті Техас, вашінгтонський

процес і нью-йоркське життя. Він правдиво й детально розповідає про свою діяльність у Голлівуді, про ті фільми, над сценаріями яких він працював, і читачеві стає зрозумілою не тільки безправність письменника у «кіностолиці світу», де все вирішують далекі від мистецтва багатії, а й сутність самого судового процесу, що набув такої гучної «слави» далеко за межами Сполучених Штатів. Адже йшлося не про заклики до повалення капіталізму чи уряду країни. Все це не пов'язувалося ні з діяльністю, ані з переконаннями комуністів. Процес над «десяtkою» було розпочато для того, щоб залякати мислячих людей, інтелігенцію країни, щоб усунути саму можливість вільного обміну думками, щоб знеславити Комуністичну партію і підготувати ґрунт для її заборони. Все це й розкривав у своїй книжці письменник-комуніст Альва Бессі.

Якщо в «Інквізиції в раю» Голлівуд змальовано ніби зовні, очима Оповідача, що чужим прийшов і чужим залишився в цій «країні казок», то в «Символі» столицю казкової країни кіно подано ніби зсередини, через сприйняття дівчини, яка не уявляє собі життя поза Голлівудом. Прототипом героїні «Символу» Венді Олівер послужила уславлена американська кінозірка Мерілін Монро, що в 1962 році заповділяла собі смерть.

Мерілін Монро (псевдонім Норми Джін Бейкер) народилась в 1926 році майже в самому Голлівуді. Її мати (батька дівчинка навіть не знала) працювала монтажницею на одній з голлівудських студій і від народження дочки мріяла про кар'єру кінозірки для неї. Коли матір забрали до лікарні, а дівчинка стала поневірятися по сирітських притулках, цю красиву мрію ревно підтримувала в ній подруга матері, що взяла опіку над дитиною. Маленьку Норму водили на численні дитячі конкурси до студій, де відбирались виконавці для сентиментальних фільмів, звідусіль на неї дивились яскраві кінореклами, найпрекраснішими будівлями в місті були вілли кінозірок, і кожного ніби хотіли запанжнити, що найбільше щастя для людини саме там, у казковому світі кіно. Так і росла дитина з цією отрутою в крові. Голлівуд став її мрією, змістом і сенсом її життя.

Відштовхнувшись від цього прототипу, Альва Бессі створює художній образ героїні «Символу», яка пройшла шлях від нікому не відомої нещасної маленької істоти до всесвітньо-відомої кінозірки, що в zenіті слави кінчає життя самогубством.

Основна дія роману відбувається в березні 1957 року, але при цьому момент за моментом детально висвітлюється минуле героїні. Автор ніби неухильно слідує за думками і спогадами вкрай знервованої, збудженої жінки. На перший погляд роман видається безладним. При уважному читанні крізь схвильоване, емоційно напружене безладдя вимальовується струнка продумана побудова.

Крок за кроком проходить перед читачем усе життя героїні. Дитячі роки, коли кіно було єдиним, що переносило дівчинку-сироту з потворного життя в світ прекрасної казки. І відтоді — заповітна мрія самій увійти в цей світ, щоб утекти від лиха і злиднів, від поневірянь і неправди. Раннє одруження, що не принесло зовсім ще юній дівчині омріяного щастя. Безрадісна, важка і нудна праця на парашутній фабриці.

І набагато легша та приємніша робота манекенниці. Адже за красиве оголене тіло платять значно краще, ніж за буденний жіночий труд. І, що найголовніше, це вірний шлях до здійснення заповітної мрії — зніматися в кіно. Та пробитися в кіно крізь натовп вродливих жінок не легко. Треба, щоб хтось сильний, впливовий стояв за плечима тендітної, нікому не відомої дівчини. Бездомній та безпорадній, їй конче потрібно на когось спертися, комусь звіритися. Так зароджуються її взаємини з Філом Бамбергером. Філ і справді поводиться з нею як розумний старший люблячий товариш. Це він виводить її в світ кіно, це він, добре розуміючи ще не зіпсовану натуру Венди, повчає її завжди, за будь-яких обставин залишатися самою собою. Це він, побачивши в ній зародки акторського таланту, вчить її над усе цінувати свій життєвий досвід, такий тяжкий і гіркий, але водночас і такий, що збагатив її серце й душу. Адже це вона, маленька, добра наївна дівчинка, втішає чоловіків: «Не треба бути самотнім. Усе буде гаразд», — бо їй добре відомий цей жах самотності. Та чоловікам потрібні від Венди інші втіхи. Жінка в тому світі, де живе Венда, це насамперед тіло і тільки тіло. Так у житті, так і в кіно. Тіло оголене, тіло, що спокушає, тіло, що викликає бажання, — ось ті ролі, які доводиться грати Венді Олівер і які стають її амплуа. Та вона спочатку і не протестує: адже іншого уявлення про роль актриси в неї ще немає, адже всі ті фільми, які вона бачила в дитинстві, навчили її, що тільки за оту красиву зовнішність жінка одержує дорогі речі, любов і визнання. (Характерно, що коли прототипові Венди Олівер, Мерілін Монро, було шість років, засмучена тим, що вона не пройшла черговий дитячий конкурс у Голлівуді, дівчинка запитала свою виховательку: «А якщо я зовсім роздягнуся, мене візьмуть?») Так уже змалку майбутня кінозірка навчилася дбати про свою зовнішність і наслідувати своїх кумирів саме у вмінні подати себе. І в кіно це всіх влаштовує: продюсерів і режисерів, власників студій і невибагливих (вихованих у тому ж таки дусі) глядачів. Венда і в кіно залишається манекеницею, адже ніхто не зважає на її прагнення *грати*, від неї вимагають тільки, щоб вона прибирала пози і «озвучувала» їх. Босів кінопромисловості цілком влаштовує така механічна лялька: адже вона робить для них великі гроші (так, приміром, фільм «Як вийти заміж за мільйонера» з участю Мерілін Монро коштував студії два мільйони доларів, а прибутку дав дванадцять мільйонів).

Венда і в житті грає кінозірку — щасливу, усміхнену, привабливу. Вона охоче підкорює все своє життя рекламі, в неї не залишається й тіні власного «я», вона не може зробити жодного кроку, щоб крок цей не став тут же відомий усім. Але так треба, так треба, щоб бути кінозіркою, а це ж — найбільше щастя. Та насправді чим далі, тим глибше виявляється розрив між цією видимістю і сутністю актриси. Вона все болісніше відчуває спустошеність, втому, свою роль «шматка м'яса». Її тягне до людей розумних, інтелектуально розвинених, вона хоче вчитися, хоче стати справжньою актрисою, хоче розвивати свій талант перевтілення, який у неї, безперечно, є. Та це не потрібно її хазяям. Свідомість власного таланту, бажання *грати* в кіно, а не просто позувати перед камерою,

приводять «зірок» до непослуху, а режисерам і продюсерам, що працюють над «касовими» картинами, потрібні тільки бездушні ляльки. З цього й починаються Вендіні конфлікти з верховодами кінопромисловості, що недвозначно дають їй зрозуміти, яка насправді жалюгідна її роль в кіно, яка вона нікому не потрібна й нікчемна. Так починає вимальовуватися основний конфлікт її життя, що зрештою й призводить до трагедії. Вона хоче бути потрібною людиною, а не іграшкою, яка живе, щоб бавити інших. А цього не можна. Не можна навіть з найкращим із чоловіків — з видатним художником, чудовою розумною людиною Келвіном Бернардом. Адже й для нього вона тільки жінка. Хоч він і сприяє її успіхові в кіно своїми прекрасними декораціями, хоч він і намагається пробудити, підтримати в ній людину, але й для нього вона передусім — надзвичайно приваблива жінка; недарма ж бо він малює з неї оті, як каже Венда, «сороміцькі картинки», що ними завішана вся їхня спальня. І він, який напочатку підтримує Венду й допомагає їй обстоювати свою акторську гідність і самостійність, закінчує тим, що пропонує грати тільки одну роль — його дружини. Та й усе попереднє життя вже отруїло і вкрай виснажило молоду жінку. Популярна кінозірка, «богиня кохання», вона не може спати ночами, не розлучається з пляшкою... І ніхто вже не може нічого вдіяти. Попелюшка, що стала казковою принцесою, — безнадійно нещасна й самотня.

Доведена до розпачу, Венда Олівер вдається до так званого психоаналітика. Це її остання надія повернути собі духовне здоров'я. І протягом цих кількох місяців вона чи то в сповідях перед доктором Рубенстайном, чи то в щоденнику намагається відтворити все своє життя в його найголовніших, найбільш визначальних проявах. А тим часом нервовий стан її погіршується, напруга зростає. Зосередившись цілком на собі, як то радить їй «цілитель душ», вона пориває останні зв'язки із зовнішнім світом, і врешті — трагічний кінець. Фінал роману жахливий, останню сцену, напрочуд талановито написану Альвою Бессі, тяжко читати — така вона страшна й різюча. Зневірившись у житті, п'яна і нещасна Венда приймає смертельну дозу снотворного. Вона засинає назавжди. А тим часом «доктор» запевняє служницю, що її хазяйка заснула добрим сном і на ранок їй полегшає...

Так безглуздо загинула обдарована людина, яка, здавалося б, сягнула самої вершини слави. Так перед нами проходить ще одна американська трагедія. До речі, роман Теодора Драйзера з цією назвою, так само як і «Символ», написано по слідах реальних фактів американського життя. Тільки тут зображено інший її варіант: герой роману Драйзера загинув, бо не зміг досягти своєї мрії — стати багатим, без чого в Америці ніхто не уявляє собі щастя. Героїня роману Альви Бессі досягла своєї мрії, стала багатогою і відомою, тільки це не дало їй щастя. Письменник-комуніст цим романом розвінчує саму «американську мрію», мрію про те, що кожен може розбагатіти, що тільки багатство приносить людині щастя. Ця тема все більше привертає увагу письменників-реалістів Америки. Їй присвячено кращі романи Френсіса Скотта Фідджеральда («Великий Гетсбі», «Ніч — то ніжність»), Джона Стейнбека

(«Зима незгоди нашої»), роман з такою назвою — «Американська мрія» — написав нещодавно Норман Мейлер.

Героїня роману Альви Бессі — цілком реалістичний, психологічно тонко виписаний, переконливий образ. І разом з цим, а може, й саме завдяки цьому, вона — символ. Символ самої американської мрії про чистильника черевиків, який тільки завдяки своїм особистим якостям, розумові й енергії в «демократичному» суспільстві Америки може стати навіть президентом, а головне — стати *багатим*. Як гірко зауважує Келвін, «американська мрія — це груба грошва», — це мрія про багатство, без якого не може бути щастя. Ось таку мрію і уособлює для тисяч американців кінозірка Венда Олівер. Доктор Рубенстайн пояснює їй: «Ви піднімалися по щаблях обраної собі професії і тепер досягли вершини. Люди, які надсилають вам листи... пропонують свою любов у єдиний знаний і приступний їм спосіб. Адже ви для них — недосяжна істота, предмет схилення, символ, коли хочете. В їхньому безбарвному житті ви уособлюєте те, чого вони ніколи не матимуть». І тому загибель Венди Олівер — це не просто безглузда смерть славетної кінозірки. Це падіння символу, це — розвінчання самої американської мрії. Бо саме *бездуховність* мрії, носієм і жертвою якої стала героїня роману, вбиває її. Не в індивідуалістичному прагненні до збагачення, а тільки в єдності з народом, у відстоюванні ідеалів демократії і справедливості лежить щастя будь-якого митця — ось головна думка, яку стверджує всією своєю творчістю Альва Бессі. І цим самим виконує свій обов'язок письменника — допомагає людям зрозуміти світ, в якому вони живуть.

Тамара Денисова

З М І С Т

Монолог (1 березня 1957)	3
Сцена 1 (Серпень 1943)	9
Монолог (3 березня 1957)	15
Сцена 2 (Осінь 1943 — зима 1945)	21
Сцена 3 (Весна — літо 1945)	28
Монолог (7 березня 1957)	39
Діалог (9 березня 1957)	45
Сцена 4 (Пізня осінь 1948)	52
Сцена 5 (Пізня осінь 1949)	59
Монолог (10 березня 1957)	66
Сцена 6 (Зима 1950—1951)	75
Сцена 7 (Середина літа 1951)	84
Діалог (13 березня 1957)	91
Сцена 8 (Пізня осінь 1951—зима 1952)	98
Сцена 9 (Літо 1952)	105
Сцена 10 (Липень 1952 — березень 1953)	114
Монолог (16 березня 1957)	129
Сцена 11 (Весна 1953 — літо 1954)	135
Сцена 12 (Осінь 1954)	149
Діалог (18 березня 1957)	157
Сцена 13 (Грудень 1954 — січень 1955)	162
Монолог (20 березня 1957)	173
Сцена 14 (Березень — липень 1955)	183
Сцена 15 (Серпень — вересень 1955)	189
Сцена 16 (22 березня 1957)	195
Сцена 17 (Осінь 1955 — весна 1956)	203
Монолог (26 березня 1957)	215
Сцена 18 (Літо — осінь 1956)	224
Діалог (28 березня 1957)	233
Сцена 19 (Зима 1956 — 1957)	242
Сцена 20 (Січень — березень 1957)	254
Загнбель «символу».	
Післямова Тамари Денисової	269

Альба Бессі
СИМВОЛ
РОМАН
(На українском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська. 42.

Редактор *О. В. Хатунцева*
Художник *В. С. Савадов*
Художній редактор *С. П. Сасицький*
Технічний редактор *Б. С. Грінберг*
Коректор *О. З. Казарлицька*

Виготовлено на Київському поліграфічному комбінаті Комітету по пресі при Раді Міністрів УРСР, Київ, вул. Довженка, 3.

Здано на виробництво 3.VIII 1971 р.
Підписано до друку 19.X 1971 р.
Формат 84 × 108¹/₃₂. Папір № 3.
Фіз друк. арк. 8,75
Умовн. друк. арк. 14,7
Обліково-видавн. арк. 15,306
Зам. 1—1777. Тираж 115 000.
Ціна 91 коп.

ВИДАВНИЦТВО ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ «ДНІПРО»

Готуються до друку та виходять у світ

ЛІТЕРАТУРА НАРОДІВ СРСР

Проза

СЕРІЯ «ДЖЕРЕЛА ДРУЖБИ»

АЙНІ С. Бухара Роман. (З таджицької).
АУЕЗОВ М. Абай. Роман. (З казахської).
АУЕЗОВ М. Шлях Абая. Роман (З казахської).
БАЛТУШІС Ю. Продані літа. Роман. (З литовської).
ГОЛОВАЧ П. Кризь роки. Роман. (З білоруської).
ДЖАПАРІДЗЕ Р. Повісті. (З грузинської).
ДРУЦЕ І. Сила доброти нашої. Роман. (З молдавської).
НАДЖМІ К. Весняні вітри. Роман. (З татарської).
ПАНФЬОРОВ Ф. Бруски. Роман. (З російської).
ПОЛЕВОЙ Б. Повість про справжню людину. (З російської).
РАШИДОВ М. Могутня хвиля. Роман. (З узбецької).
ТОЛСТОЙ О. Ходіння по муках. Роман. (З російської).

СЕРІЯ «ЛАУРЕАТ»

ТИХОНОВ М. Шість колон. Повісті. Оповідання.
(З російської).

«ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА»

КЕРБАБАЄВ Б. Вирішальний крок. Роман. (З туркменської).

ІНШІ ВИДАННЯ

ГЕРМАН Ю. Я відповідаю за все. Роман. (З російської).
ІЛЬФ І., ПЕТРОВ Є. Дванадцять стільців. Золоте теля.
Романи. (З російської).
КОНОВАЛОВ Г. Джерела. Роман. (З російської).
МАЛЬЦЕВ Є. Завітай у кожную домівку. Роман. (З російської).
ПРОСКУРІН П. Двобій. Роман. (З російської).

Поезія

«ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА»

З ПОЕЗІЇ ЛІТЕРАТУР НАРОДІВ СРСР

Збірник вибраних творів С. Бургуна, Р. Гамзатова, М. Джаліля, К. Кулієва, М. Турсун-заде.

З ПОЕЗІЇ ЛІТЕРАТУР НАРОДІВ СРСР

Збірник. Твори Я. Купали, П. Бровки.

З ПОЕЗІЇ ЛІТЕРАТУР НАРОДІВ СРСР

Збірник. Вибране С. Неріс, Е. Межелайтіса, Ю. Марцінкявічюса.

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА

Проза

«БІБЛІОТЕКА СВІТОВОЇ КЛАСИКИ»

МІКСАТ К. Дивний шлюб. Роман. (З угорської).
СЛАВІЧ Й. Щасливий млин. Повісті. (З румунської).

СЕРІЯ «ВЕРШИНИ СВІТОВОГО ПИСЬМЕНСТВА»

ЗОЛЯ Е. Завоювання Пассана. Роман. (З французької).

СЕРІЯ «ЗАРУБІЖНА САТИРА І ГУМОР»

ШЕВАЛЬЄ Г. Клошмерль. Роман. (З французької).

СЕРІЯ «ЗАРУБІЖНА НОВЕЛА»

БСЕНСЬКИЙ Я. «Жених» та інші новели. (Із словацької).

Македонська новела. Збірник.

ІНШІ ВИДАННЯ

В'єтнамські усмішки. Збірник.

КАЛЧЕВ К. Двоє в новому місті. Роман. (З болгарської).

СЕЛІМОВИЧ М. Дервіш і смерть. Роман. (Із сербохорватської).

П о е з і я

СЕРІЯ «ПЕРЛИНИ СВІТОВОЇ ЛІРИКИ»

МАРТІ Х. Лірика. (З іспанської).

«ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА»

З ПОЕЗІЇ ЛІТЕРАТУР ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.

Збірник вибраних творів Г. Гейне, Ш. Петефі, П. Неруди,
Н. Хікмета.

ІНШІ ВИДАННЯ

ВІЛАНД Х.-М. Оберон. П о е м а. (З німецької).

В'єтнам бореться. З б і р н и к.

ПЕТЕФІ. Ш. П о е з і ї. (З угорської).

ШАНОВНИЙ ЧИТАЧУ!

Якщо потрібного Вам видання немає у місцевих книгарнях, його можна замовити відділом «Книга — поштою» облкниготоргів, облспоживспілоб або столичному магазину «Книга—поштою» (Київ-117, вул. Попудренка, 26 (Д), які надсилають книжки після платою,

91 RON.

ΛΥΒΙΑ ΕΛΛΗΝ
CINQUE